

Hervé Bazin

TIPĂT DE CUCUNEA

EDITURA UNIVERS

HERVÉ BAZIN / ȚIPĂȚ DE CUCUVEA

Coperta de *Silvia Cojoveanu*

HERVÉ BAZIN

Cri de la chouette

© Editions Bernard Grasset, 1972

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
Editurii UNIVERS

HERVÉ BAZIN

ȚIPĂȚ DE CUCUVEA

Traducere și prefață
de
SILVIA BURDEA

Univers

București, 1975

Cuvînt înainte

Analist al microcosmosului conjugal în ambianța marilor frământări ale societății contemporane, Hervé Bazin își definea obiectivele creației sale literare mărturisind într-o scrisoare ce mi-a fost adresată :

„...trecînd de la cazul particular la cel general, am devenit în douăzeci și cinci de ani, cum au spus criticii, specialistul problemelor de familie (mi-ar place mai mult să spun : un romancier al vieții particulare în contextul unei vieți sociale în evoluție galopantă).“

Dacă prin apariția primelor sale cărți, *Vipera sugrumată* (1948) și *Moartea căluțului* (1950), autorul se impunea ca un revoltat împotriva dogmelor propriiei sale familii, ulterior aria de interes se lărgeste, acordînd prioritate psihologiei cuplului și a raporturilor între generații : *Scoală-te și umblă* (1952), *Gazul pe foc* (1954), *Pe cine îndrăznesc să iubesc* (1956), *În numele fiului* (1960).

Amintirile unei copilării nefericite, care-l marchează profund, sînt sursele operelor menite să-l consacre printre creatorii actuali cei mai reprezentativi.

În 1956, după apariția romanului *Pe cine îndrăznesc să iubesc*, un referendum al revistei *Nouvelles littéraires* îl proclamă cel mai bun romancier din ultimii zece ani. În 1957, obține marele premiu de literatură la Monaco ; ales membru al Academiei Goncourt, devine curînd vice-președinte, iar actualmente este Președintele acestui înalt for literar.

În plină maturitate creatoare, autorul încheie prin *Țipăt de cucuvea* (1972) trilogia începută cu *Vipera sugrumată*¹, cronică a familiei Rezeau, dominată de figura dezumanizată a mamei.

De la atitudinea contestatară din primele volume pînă la perspectivele de viață care se degajă din *Țipăt de cucuvea*, scriitorul, ca și eroul său principal, Jean Rezeau, a dus mereu o luptă cu sine pentru a părăsi stricta subiectivitate și a se situa pe un plan superior, larg umanitar, în ceea ce privește

¹ Hervé Bazin : *Vipera sugrumată*, *Moartea căluțului*, EPLU, 1964.

problemele familiei și ale societății. Resentimentele clocotitoare din *Vipera sugrumată* se transformă în finalul trilogiei într-o atitudine obiectivă, prin căutarea adevărurilor majore, prin descoperirea unor surse de echilibru interior și formularea unor noi criterii de apreciere a valorilor, fără a pierde nimic din acuitatea atitudinii critice, caracteristice primelor două tomuri.

Mărturisind în diferite ocazii caracterul autobiografic al multor situații și personaje din romanele sale, Hervé Bazin a declarat drept riguros exacte și unele scene din *Țipăt de cucuvea*: de pildă înmormântarea bătrinei Pluvignac sau sustragerea de către Folcoche a mătâniilor prețioase din mili-nile bunicii aflate pe patul de moarte.

La douăzeci și cinci de ani după părăsirea conacului *La Belle Angerie*, Jean Rezeau, recăsătorit cu Bertille, se află față în față cu monstrul matern care, într-o bună zi, pătrunde pe neașteptate în casa lui.

Conștiință că autoritatea ei asupra familiei și averii a scăzut, nemaiputînd să-și impună tirania, Doamna Rezeau încearcă să uzeze de alte arme — sentimentale — dar cade victima propriei ei înscenări. Pentru a provoca discordia în sînul familiei unite a lui Jean, începe prin a o răsfăța pe Salomé — fiica din prima căsătorie a lui Bertille — ajungînd să o iubească pătimaș. Descoperă dragostea prea tîrziu, dar o pierde prea repede. Înfrîngerea ei afectivă, soldată prin plecarea Salomeii, îi grăbește moartea.

Referitor la aceasta, naratorul remarcă plin de amărăciune:

„Monstrul rece al copilăriei mele avea deci sîngele cald, pentru a dovedi în sfîrșit această patimă. Dar de ce acum, de ce oare atît de tîrziu, de ce nu altădată, pentru noi, copiii ei adevărați?”

Mama din *Vipera sugrumată* a devenit un tip care se încadrează într-o întreagă galerie reprezentativă pentru literatura franceză. Hervé Bazin însuși, dedicînd lui Philippe Hériat *În numele fiului*, amintește că după eroina din *Mor-coveață* de Jules Renard, printre predecesoarele acestui personaj se află „mama” din *Familia Boussardel*.

Jean Anglade, într-un studiu consacrat autorului¹, remarcă faptul că există o serie de similitudini între Hervé Bazin și François Mauriac. Hervé Bazin recunoaște el însuși

¹ Jean Anglade. *Hervé Bazin*, Gallimard 1962, p. 79.

că-i datorează ceva lui Mauriac, poate tocmai acea îndrăzneală de a da în vileag, de a scoate la lumina zilei conflictele familiale și revolta celor nedreptățiți. Folcoche avea o ilustră predecesoare în *Genitrix*, la fel de abuzivă, de autoritară și egoistă. Dar dacă Félicité, Cazenave motiva răul printr-o iubire sufocantă și egoistă față de fiul ei, Folcoche nu cunoaște afecțiunea maternă, fiind stăpinită doar de ură, de sete de răzbunare, de-o răutate cituși de puțin mascată.

Personaj de o deosebită vigoare, Doamna Rezeau aduce în tipologia mamei odioase o mai mare complexitate, rod al unor minuțioase investigații sociale, psihologice și morale.

Aparent, în *Țipăt de cucuvea*, bătrîna nu e cu nimic schimbată, la ea persistă același spirit malefic, prin care încearcă să submineze cu bună știință relațiile din casa fiului ei, acaparînd-o pe Salomé. Lucidă, realizează forța pasiunii sale și exprimă plastic șocul produs la cunoașterea fetei: „Cînd am văzut-o, am avut impresia că ochii mei nasc un copil“. Pentru cei din jur, însă, această iubire capătă semnificația slăbirii și a declinului personalității ei rigide, și anunță, odată cu prima tresărire de tandră afecțiune, și apropierea sfîrșitului Doamnei Mame. Dispariția Salomei marchează eșecul final al Doamnei Rezeau, însoțit de strigătul lugubru al păsării de noapte.

În opoziție cu perfidia și egoismul mamei, dar și a categoriei pe care aceasta o reprezintă, Jean Rezeau, personaj făurit cu ajutorul multor elemente autobiografice, afirmă etica omului realizat prin propria-i muncă și capacitate. Inițial, dorința lui de a-și dovedi calitățile răspundea unui complex de frustrație a adolescentului. Dar experiența trăită, așa cum reiese ea din *Țipăt de cucuvea*, închide rănile acestei frustrații și îi dă eroului posibilitatea unei judecări limpezi, detașate, a problemelor și relațiilor de familie — rezultat direct al evoluției societății contemporane.

Una din reflecțiile lui Jean Rezeau pare să sintetizeze concepția lui de viață: „Sînt sigur că există trei feluri de oameni: cei ce se definesc prin ceea ce au, cei ce se definesc prin ceea ce sînt, și cei ce se definesc prin ceea ce fac...“

Avînd satisfacția de a-și fi croit singur drumul în viață, Jean Rezeau atribuie voinței și capacităților personale un rol primordial în afirmarea personalității omului.

Principiile pe care se întemeiază unitatea propriului său cămin transpar cu claritate în *Țipăt de cucuvea*. Tatăl celor

patru copii de diferite vârste, unii aparținând primei căsătorii a ambilor soți, încearcă să înțeleagă mentalitatea generațiilor urmașe, să le orienteze educația, fără a brusca firea și înclinațiile fiecăruia dintre ei.

Transmiterea de la părinți la copii a sentimentelor de iubire, solidaritate și încredere constituie un proces complex, pe care scriitorul îl investighează cu fine nuanțe psihologice. Atât Jean cât și Bertille opun vicleniilor și josnicilor bătrinei Rezeau, integritatea, dragostea și demnitatea lor — principalul liant al familiei.

Conștiința victoriei sale etice îi dă lui Jean Rezeau capacitatea de a ierta pe cea care i-a pecetluit prin suferință adolescența și să-i vegheze cu tristețe ultimele clipe de viață. Sub ochii săi, mitul monstruos al Folcochei se spulberă, lăsând în urmă, într-o impresionantă scenă funebră, o nefericită bătrână muribundă.

Moartea Folcochei exprimă nu numai sfârșitul ei, ci și apusul unei lumi, a unei anumite mentalități.

Odată cu pierderea mamei, Jean Rezeau trăiește o nostalgică retrospectivă. *La Belle Angerie* rămânea pentru el locul unor amintiri triste, dar și cel de unde și-a extras seva puternică a propriei sale ființe.

În timp ce generațiile vîrstnice se străduiesc să păstreze proprietatea, în epoca contemporană asistăm la fărîmîțarea ei. Puterea marilor clanuri, cu ramificațiile lor tentaculare, s-a spulberat pe plan social. La Jean Rezeau, atașamentul față de proprietate este înlocuit cu atașamentul față de meleagurile natale, noțiunea de tradiție familială cu cea a dragostei față de locul de baștină. Jean se simte mai puțin Rezeau, exponentul unei anume familii, cît prototipul fiului, devenit prototip patern, legat de atmosfera unui autentic cadru francez, de care depinde, și care înseamnă centrul gravitațional al vieții sale.

La capătul cronicii de familie, autorul, reflectînd asupra evoluției persoanei sale pe plan moral și social conchide :

„Mama a sacrificat vîrstarele neamului Rezeau, eu le-am sacrificat ideile, Fred ambițiile, Marcel pămîntul, ca și cum fiecare dintre noi concuram la o vastă operă de distrugere în care numai rolul său pare să fie scuzabil. Ce stranie continuitate în discontinuitate !“

Relația părinți și copii este filonul principal pe care îl urmează desfășurarea romanului. Caracterele celor tineri, reprezentative pentru epoca în care trăiesc, sînt conturate

substanțial, cu un deosebit simț de observație. Mai mult chiar decât în celelalte lucrări, deși implicat afectiv în existența celor tineri, Jean Rezeau, și prin el autorul, își definește poziția de martor care dorește să surprindă cu obiectivitate concepția noii generații, aspirațiile și modul ei de viață. Așa cum sublinia R. M. Albérès, Hervé Bazin privește societatea „prin experiența, verva și disponibilitatea unui narator martor“.

Figurile copiilor apar înrudite și apropiate prin vîrstă și preocupări, dar diferențiate temperamental: Jeannet, fiul cel mare, serios, intransigent și integru, intră adesea în conflict cu Salomé, fire mai închisă, conștientă de farmecele ei care, deși atașată de familie, simte nevoia să se emancipeze, alegînd o cale neconformistă. Blandine reprezintă tipul obișnuit al adolescenței spontane și sincere. Mezinul Aubin amintește prin trăsăturile sale fizice și morale copilăria tatălui, evoluînd în condițiile unei vieți normale de familie, bazate pe echilibru și încredere.

Cu toate aceste diferențe, eroii se aseamănă printr-o energie uneori debordantă, alteori ascunsă, dar care formează o trăsătură comună a clanului. Acest energetism propriu lui Hervé Bazin, și mai puțin întîlnit în romanul francez contemporan, merită să fie relevat în toată specificitatea lui. Dealtfel, întreaga artă a scriitorului respiră o vigoare neobișnuită. Romancierul posedă taina intervențiilor fulgerătoare, a scenelor de un intens dramatism. Soliditatea construcției romanești imprimă creației sale o rigoare clasică.

Față de alte cronicile de familie, inserate în romane fluvii, ca și François Mauriac, Hervé Bazin preferă viziunii panoramice, galeria îngustă, dar adîncă, prin care să pătrundă cît mai direct în zonele tenebroase ale sufletului uman.

Tipăt de cucuvea are dificila misiune să încheie ciclul cronicii familiei Rezeau, la o distanță mare în timp față de primele două volume. Scriitorul, reliefind cadrul prezent al familiei sale, îl plasează de fapt într-o continuă opoziție cu cel din *Vipera sugrumată*, ceea ce imprimă un caracter polemic lucrării, constituind în același timp o viziune comparativă ce realizează simetria trilogiei.

Romanul se desfășoară pe trei planuri interferate în momente cheie: relația Jean Rezeau—Folcoche; dragostea bătrînei pentru Salomé și viața cotidiană a familiei lui Jean Rezeau.

Elementele de criză, declanșate de dispariția de scurtă durată a lui Gonzague, iubitul Solomeii, de plecarea acesteia de acasă și de moartea subită a bătrinei, se înscriu într-un conflict circular, deznodământul readucând după o perioadă de zbucium liniștea și înțelegerea din primele pagini ale cărții.

Retrospectiva nostalgică a copilăriei de la *Belle Angerie* se proiectează în tablouri de natură de o intensă vibrație lirică. Caracteristică e, de pildă, descrierea căderii ploii asupra regiunii craoneze, semnificând pulsația unei vieți rodnice :

„Cum am trăit mai totdeauna pe malul apelor, una din amintirile mele cele mai stăruitoare este mirosul pătrunzător de mîl ud, de verdeață strivită, la care se adaugă puternicul freamăt al valurilor biciuite de ploaie ce se izbesc de mii de obstacole, smulgînd din pămîntul frămîntat ghemotoace de spumă murdară, pentru a le împinge în stăvilele de mărăciniș prinse de araci. La *Belle Angerie*, o dată sau de două ori pe an, de obicei după ploile mari din martie (viiturile fiind mai rare în noiembrie), riul Ommée, îndreptat dinspre deal, de lîngă Vern, de nu știu care paznic de vane, la o anumită cotă cam periculoasă pentru mine, venea deodată, ieșea în mai puțin de o oră din matcă, pentru a-și șerpui apa spre pajiștile joase, muind balega proaspătă, înecînd greierii și cîrțițele, făcînd corbii și coțofenele să mănînce din zbor ca pescărușii iar pe noi, puștimea, dornici să ne jucăm cu vaporazele pe apă, ne silca să ne retragem mereu pînă pe colinele acoperite de iarbă ce străjuiau fermele.“

Cadrul regional specific este evocat stilistic printr-o îmbinare a termenilor curenți cu arhaisme și cuvinte dialectale, iar povestirea capătă savoare, alimentată fiind de secvențe comice, sesizate cu acuitate de ochiul critic al lui Hervé Bazin. Cereemonia nunții lui Jeannet furnizează material pentru creionarea unei întregi serii de portrete groțești, iar atitudinile nefirești, determinate de solemnitatea momentului, provoacă hazul.

În fixarea portretelor, Hervé Bazin insistă asupra transformării personajelor subliniind fie procesul îmbătrînirii și decăderii lor, ca în cazul lui Fred, fie cel al modificării obiceiurilor, ca în comportarea bătrinei Rezeau care, pentru a o putea capta pe Salomé, afișează o larghețe și o eleganță

contrarie firii ei. Aceste schimbări sînt relevate cu o ironie care uneori se face simțită chiar la adresa eroului principal.

Spiritul galic și voltairian ce-l caracterizează pe Hervé Bazin se exprimă nu rareori prin reliefarea situațiilor și personajelor într-o suită de calambururi, jocuri de cuvinte și expresii malițioase.

Pierre Moustier, în monografia sa : *Hervé Bazin sau romancierul în mișcare*, încadrează romanul *Țipăt de cucuvea* în capitolul „Trierea“ arătînd că finalul trilogiei înseamnă o matură reexaminare a existenței eroului, care trage concluziile de principiu asupra experienței omului în genere : „Povestirea se încadrează maturității creative, în perioada trierii“.¹

În scrisoarea menționată, Hervé Bazin afirma : „...în zilele noastre s-a produs o reducere a familiei : altădată patriarhală, aceasta s-a îngustat neîncetat și nu mai contează de fapt decît cuplul înconjurat de copiii săi... În orașele din ce în ce mai mari, individul e singur în fața colectivității mereu mai copleșitoare. Între aceasta și centrul urban nu rămîne decît familia restrînsă și, în acest ultim refugiu, bărbatul și femeia modernă au tot mai mult tendința să se bizuie pe ei înșiși, adică prin compensație, dorind să-și trăiască propria lor viață. Și nu greșesc, căci dacă trebuie să ne dăruim altora, trebuie în aceeași măsură să ne dăruim și nouă înșine... Dar, încă o dată, aceasta nu facilitează raporturile familiale, unde fiecare manifestă deosebit de multă exigență și sete de fericire...“

...Două lucruri sînt în această privință prioritare : 1) Niciodată familia n-a fost mai necesară pentru a rămîne locul unde se stabilește un echilibru între individual și social, locul unde copilul își va face ucenicia, înconjurat de tandrețe, în cadrul vieții în comun, ca o prefață la viața în societate. 2) Este greu să prevezi ceea ce științele biologice ne rezervă, dar este sigur că, oricum, familia, oricare ar fi forma ei, va fi totdeauna indispensabilă copilului așa cum pămîntul este pentru plantă“.

Creator al unei Saga de familie din epoca modernă, Hervé Bazin promovează în structuri narrative de un realism novator o artă în același timp directă și de o elevată concentrare, reprezentativă pentru fenomenul literar contemporan.

Silvia BURDEA

¹ Pierre Moustier, *Hervé Bazin ou le romancier en mouvement*, Ed. Seuil, 1973, p. 249.

Un vînt puternic de noiembrie pătrunde pe sub cercevelele ferestrei de la baie, al cărei geam în echine, aburit de stropii mari de ploaie, este opac cum sînt vitraliile catedralelor. Țevile duduie la coturi, apoi deodată, scăpate de presiunea apei prin închiderea robinetului de la bucătărie, rigîie brusc iar firicelul de apă ce curge prin para dușului cu găurile pe jumătate astupate de piatră devine un jet fierbinte și mă izbește în creștetul capului.

— Ai terminat? strigă Salomé la ușă. Se poate intra?

Sculindu-mă tîrziu pentru că lucrasem pînă tîrziu, am auzit bine funcționînd dușul pe care-l face în fiecare dimineață spre a-și căli trupușorul gol cu rotunjimi îmbietoare, cu sinii ce-i bănuj fremătînd sub rochie. Cu siguranță că nu-i mai rămîne decît să se pieptene, înainte de a lua vaporășul.

— Numai cinci minute, scumpo!

De fapt, de ce-mi permit să mi-o închipui pe Salomé în ținuta Evei, cînd n-aș putea face același lucru cu Blandine, sora ei? Dar hai să închid apa, să iau prosopul, să-mi frec pielea asta de găină cu părul zbîrlit care a albit pe alocuri. Apoi să mă urc pe cîntarul cu cadran, așezat întotdeauna sub fereastră și, care de ani de zile măsoară kilogramele familiei așa cum stîngenul în formă de girafă, bătut în cuie în față, pe peretele vopsit în ulei, ne arată înălțimea. Chiar dacă împing indicatorul, ca să-l pun la zero, și încă puțin sub zero, deoarece cîntarul tinde să arate mai mult, nu am nici măcar șaptezeci și cinci de kilograme. Pentru un bărbat înalt de un metru șaptezeci și doi nu-i o catastrofă, deși în '59 dacă-mi aduc bine aminte, mi-am impus să nu trec de șaptezeci și patru iar în '54 de șaptezeci și trei. Mă gîndesc: am părul ud și ceasul la mînă, și asta atîrnă ceva. Alt gînd îmi vine, fără voie: de-ar ști Bertille, care a avut atîta grijă să înlătore toate lucrurile „precedentei“, ar scoate cu siguranță de aici

acest aparat pe care Monique sărea ușoară cu băiatul în brațe, spunînd :

— Eu nu mă îngraș nici cu un gram, și ca să știu cît a luat Jeannet, n-am decît să fac scăderea.

Cu dosul palmei șterg abureala unui ochi de geam. Pe vremea aceea Monique, micuțul și cu mine, lipiți strîns unul de altul pe cîntarul îngust, într-un scurt miracol de echilibru și sucindu-ne gîtul ca să vedem la picioarele noastre verdictul indicatorului, toți trei împreună nu depășeam suta... Șterg un alt ochi. Nu mi-e teamă că de jos mi se poate vedea mai mult decît pieptul, fereastra fiind foarte înaltă. De altfel mă îmbrac uitîndu-mă cum apa mîloasă se umflă sub ploaia torențială, abătîndu-se din plin de la est la vest sub norii grei ce călătoresc în sens opus. A pătruns în subsol unde acuma plutesc butoaiele ; a năpădit și garajul de unde alaltăieri abia am avut timp să-mi scot mașina. De azi dimineată trece peste zidul grădinii pînă la locul unde se aruncă bidoanele și sticlele de plastic. Gîtuită sub arcadele podului Gournay, se întoarce și urcă iar de-a lungul copacilor de pe chei, ce par acum sădiți în mijlocul Marnei. Năvălește tot înainte pe străzi paralele, țîșnind mai întîi din gurile canalelor, inundînd de-a binelea rigolele, șoseaua, trotuarul, pentru a bloca pînă la urmă ușile caselor și a invada parcurile, marcînd astfel diferențele de nivel la rădăcina gardurilor vii de merișor. Salomé așteaptă... N-are decît ! Nu pot să nu deschid fereastra și să respir cu nesaț. Cum am trăit mai totdeauna pe malul apelor, una din amintirile mele cele mai stăruitoare este mirosul pătrunzător de mîl ud, de verdeată strivită, la care se adaugă puternicul freamăt al valurilor biciuite de ploaie ce se izbesc de mii de obstacole, smulgînd din pămîntul frămîntat ghemotoace de spumă murdară pentru a le împinge în stavilele de mărăciniș prinse de araci. La *Belle Angerie*, odată sau de două ori pe an, de obicei după ploile mari din martie (viiturile fiind mai rare în noiembrie), riul Ommée, îndreptat dinspre deal, de lîngă Vern, de nu știu care paznic de vane, la o anumită cotă cam periculoasă pentru mine, venea deodată, ieșea în mai puțin de o oră din matcă, pentru a-și șerpui apa spre pajiștile

joase, muind balega proaspătă, înecînd greierii și cîrțițele, făcînd corbii și coțofenele să mănînce din zbor ca pescărușii iar pe noi pustimea, dornici să ne jucăm cu vaporășele de apă, silindu-ne să ne retragem mereu pînă pe colinele acoperite de iarbă ce străjuiau fermele.

Dar iată că se aud hîrșiieli, izbituri de tablă, lovituri semnificative de cange. E barca pompierilor, care deservește, fără orar fix, cheiul în timpul inundațiilor, duce copiii la școală, gospodinele la piață și îi readuce apoi la ponton. Peste molinii negri, zăresc în mijloc o jumătate de duzină de umbrele șiroind de apă. În față, un vlăjgan cu părul roșcat ieșit de sub șapcă trage de frînghiile legate de gratii ca să înainteze mai ușor, și să evite ca barca, luată de curent spre mijlocul apei, să nu fie aruncată, izbită și sfărîmată de stîlpi. În spate, stă un recrut cu o mutră de bebeluș și cu obrații rumeni, mînuind perfect prăjina de acostare și fluieră de zor ca să-i prevină pe cei din apropiere.

— Douăzeci și nouă ! Douăzeci și nouă, strigă roșcovanul.

Fluierul se oate două apoi nouă șuierături și doamna Sauteral, vecina noastră, se ivește la fereastră primului cat unde a fost sprijinită o scară. Parterul, care nu e prea înalt, a fost inundat. Bufetul plutește ; se pare că în miez de noapte se răsturnase cu toate vasele, făcînd un zgomot ca de tunet. Un puști urcă să-i ducă poșta și-l recunoșc... e al meu : Aubin, pe care maică-sa, acum o oră, ca să-i dea de lucru în această zi liberă de joi, îl trimisese la brutărie. Cătărat pe penultima treaptă, îi întinde și un coș. Doamna Sauteral îl cercetează și cere restul pe care-l numără din nou. Apoi Aubin, care nu scapă ocazia să strîngă un ban, înșfacă o monedă, coboară și, ajutat de vecinul de la numărul 35, domnul Galuche, pensionar onorabil, ușor de recunoscut după chelia sa completă, dispăre în învălmășeala umbrelor. Barca, supraîncărcată, pornește din nou.

— Treizeci și unu ! strigă roșcovanul.

— Uite barca. S-a zis. Plec așa, strigă Salomé, ale cărei tocuri înalte se aud coborînd repede scara.

Să închid fereastra. Aubin se va descurca singur

și ne va aduce poșta iar Salomé, care cu siguranță s-a dus să se întâlnească cu prietenul ei Gonzague, nu prea are nevoie să-și aranjeze coafura pentru că și-o va strica oricum. În momentul cînd să deschid ușa și să mă duc în birou, mă mai uit o dată pe fereastra de la baie. Barca, ocolind poarta larg deschisă (altfel inundația ar fi forțat-o) și trecînd cu trei mișcări de vîsle peste peluza acoperită cu un metru de apă gălbuie, se poticnește de treapta a cincea, abia udată, de la intrare. Aubin sare, stropînd lumea, dacă trebuie să mă iau după țipetele unei doamne în negru, greu de identificat, căci o observ de sus și ținînd mereu deasupra-i o imensă umbrelă neagră. Vocea, tocmai vocea mă neliniștește :

— Prostule ! Nu poți fi atent ?

Apoi deodată :

— Vă rog, dar cobor și eu aici.

Și iată că iar deschid fereastra grăbit, aplecîndu-mă să văd mai bine, să aud mai bine, să admit ceea ce era de necrezut. Nu am visat. Această voce urcînd cu o octavă mai sus, ca aceea a tuturor doamnelor bătrîne care aud greu și vorbesc tare, a păstrat același timbru, aceeași autoritate, iăr Salomé, care tocmai ajunsese pe terasă și alerga încheindu-și nasturii fișului, va pierde vaporeșul :

— Nu, domnișoară, nu fugi cînd eu cobor. Asta nu se întîmplă în fiecare zi.

★

Ea e. Pe inelarul mîinii zbircite pusă pe umărul lui Salomé, recunosc bine scînteierile diamantului care-l zăpăcise pe tatăl meu acum o jumătate de secol... E bătrîna noastră Folcoche, alias Doamna Mamă, alias Doamna Rezeau, tiranul tinereții mele ! Simt un gol în stomac. Apoi fac repede un calcul mintal : șase cu Monique, optsprezece cu Bertille, asta înseamnă douăzeci și patru de ani, jumătate din viața mea de cînd n-am mai văzut-o pe stimata doamnă, astăzi trecută de șaptezeci... Dar, într-un fel pe care-l interzisesem copiilor, iată-mă sărînd treptele pînă la parter, în cîteva salturi. Mă lovesc nas în nas cu nevastă-mea care ieșea din bucătărie, cu Blandine, care cu metrul în mînă urca din

subsolul inundat, cu Aubin ținând două piini sub braț și iată că ajung în sufragerie :

— Minus doi centimetri : scade puțin, spune Blandine care habar n-are de nimic.

— Iar ai ronțait ! se infurie Bertille, luînd piinile ciupite amîndouă la colțuri.

— O doamnă în vîrstă te așteaptă în salon, îmi aruncă Aubin.

— O vizită dimineața, în toiul inundației ! exclamă Blandine.

— E bunica voastră Rezeau.

Răspunsul meu îi uimește. Mă privesc cu toți neîncrezători. Bunica Darroux, gingașă la suflet, își poartă voinicește cele o sută de kilograme. Pînă acum monopolizase rolul de bunică. Cealaltă, ce-i pare opusă, precum negrul albului, oțetul zahărului — nu are o existență precisă. Se pare că domnește singură într-un conac străvechi, în treizeci de încăperi reci, unde ei n-au pus nicicînd piciorul, dar pe care odată l-au zărit intrucîtva din drum, căci făcusem, la cererea lor, în timpul vacanței, un înconjur, și trecusem cu mașina în viteză redusă de-a iungul parcului, înainte de-a o lua spre Pornic. Dar ea a fost totdeauna, și este, invizibilă prin definiție. Își respinge progenitura. Pentru copiii mei, este un soi de Athalie din provincie și, în afară de teatru, nu se obișnuiește ca Athalie să iasă din Vechiul Testament pentru a-l frecventa pe cel Nou. Trebuie să repet :

— Zău că-i mama mea ! Am văzut-o de la fereastră venind.

— I-a trebuit mult ! zise Bertille.

Pentru prestața ei o las să-și scoată șorțul. Bombăne :

— Ce-i asta, să vină așa, neanunțată ! Acum recunoaște, în sfîrșit, că exist.

Dar ochii-i lucesc de curiozitate. Mișcă mina dreaptă, ceea ce la ea înseamnă : hai odată, fără sfială. Deschide ușa brusc și intră cu pieptul înainte. Doamna Mamă, netulburată, i se prezentase lui Salomé, care la fel de netulburată îi oferise un fotoliu. Stă dreaptă, cu capul sus, ca să ne vadă intrînd. S-ar zice că ea e cea care ne primește. Surisul de circum-

stanță nu-i poate ascunde în bătaia pleoapelor o li-cărire verde, nu atât agresivă cât amuzată. Plină de zbîrcituri, uscată și sfrijită, a îmbătrînit mult, dar nu s-a schimbat. Dimpotrivă! Urechea precum o ciupercă în mijlocul părului albit și rar, nasul co-roiat, bărbia ascuțită și brăzdată de două cute adînci ce coboară din colțurile gurii, totul face din ea o caricatură, subliniată de o superbă neglijență. Poartă un palton de un negru-verzui, o geantă cu mînerul cîrpăcit, în contrast cu diamantul străluci-tor pe o mîină murdară, dar suficient pentru a-i aduce la respect pe zeflemitori, amintindu-le că în marile familii zgîrcenia face parte din principiile onorabilității.

— Ce surpriză, mamă! spuse Bertille apăsînd pe cuvîntul *mamă*, fără să se sfiască a trage cu ochiul la umbrela enormă, sprijinită de perete, sub care se făcuse o mică băltoacă.

— Îmi pare rău, fata mea! răspunse Doamna Rezeau, subliniind cuvîntul fată. Văd că umbrela curge pe parchet... Dar sînt încîntată să găsesc copiii așa de bine.

Ia uită-te la ea, ce bunicuță duioasă, vorbește de sănătatea lor ca și cum îi stă în obicei să se îngri-jească de micuții ei dragi, încă necunoscuți de ea, deși cel mai în vîrstă, acum măricel, își termină sta-giul militar!

— Și cum te mai simți cu ficatul, reia Doamna Rezeau, întorcîndu-se spre mine, te-ai vindecat? Uite, s-ar fi putut prevedea, mi-ai moștenit vezica.

Aluzia la operația mea recentă e limpede și mă cufundă deodată în atmosfera clanului, unde era în-totdeauna de bun gust să nu se spună lucrurilor pe nume. Din replica ei, trebuie să înțeleg: *Am fost în-totdeauna la curent cu tot ce s-a întîmplat*. Ceea ce implică cel puțin trei corolare: 1) *Am observatorii mei*; 2) *Nu am încetat deci să mă interesez de tine*; 3) *Numai tu ești răspunzător de lunga noastră des-părțire*. Surid: e tocmai ce trebuie și, sigură că am priceput, Doamna Rezeau poate să adauge:

— Ce vreme, credeam că nu mai ajung.

Să tălmăcim ce conțin aceste cuvinte: *Dovăda că totul e din vina ta, fiule, e faptul că mă aflu aici,*

înfruntînd stihiiile, că am venit eu prima, după două decenii, să-ți aduc iertarea unei îndepărtate neînțelegeri, asupra căreia am fost extrem de discretă, în timp ce tu, nedelicat, ai făcut atîta caz de ea. Acum un ceas, credeam că n-o s-o mai văd niciodată. Acum o oră dacă mi s-ar fi descris această scenă de împăciuire senină aş fi declarat-o imposibilă. Soluția era totuși foarte simplă : să te faci că plouă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, ca și cum totul ar fi fost firesc de cînd lumea. Mergea la sigur. Ai mei mă și priveau uimiți ! Asta o fi Vrăjtioarea în carne și oase, madona pagubelor ? Nu cumva legenda a mai înflorit-o puțin ? La asta te-ai și gîndit, mamă, spunîndu-ți pe deasupra că aici la fața locului va trebui să-ți fii complice. Da, chiar eu ! Înconjurat de copii nu fac parte și eu din aceeași tagmă, nu sînt implicat și eu ca și tine ? Oare de asta îmi simt buricul — căci prin ce altceva am fost legați ? A te regăsi în fața unei ființe a cărei viață este izvorul existenței tale, te răscolește și nu te poți mîndri că timp de un sfert de veac ai ignorat-o. Dar, de ce să cedezi așa de țirziu ? De ce să ieși din mărăcinișul tău craonez ?

Între timp Doamna Rezeau se ridică, își mîngîie ușor pe obraz nora, nepoții și la urmă pe mine. Chiacotește :

— Patru ! Și fratele tău, zece ! Cît ați fost de nemulțumiți de copilăria voastră, iată-vă acum plini de vlăstare...

Numai Salomé a răspuns la sărut, și pe obrazul drept și pe cel stîng, obicei drag bunicilor Daroux. E surprinzătoare Salomé. Dar nici Bertille nu se lasă mai prejos. Mă așteptam s-o văd ranchiunoasă și rezervată. Dimpotrivă, se ostenește să-i facă onorurile casei.

— Iei masa cu noi, mamă ?

— Ah nu, îmi pare rău, dar trebuie să mă întorc la Paris înainte de ora două. Am griji mari în momentul de față, cu străbunica copiilor, Doamna Pluvignec. Am venit numai să-l previn pe soțul dumin-tale...

Ultima frază a pornit în direcția mea. Nu fusesem niciodată prevenit pe vremea altor dolii. De ce

acum ? Mă trezesc socotind pe degete înainte de a spune :

— Are aproape o sută de ani, nu ?

— Se trăiește mult în neamul meu, reia mama. Bunicul tău a murit la optzeci și nouă de ani. Bunica ta are acum nouăzeci și patru. Au trăit mult mai mult decît ginerii lor.

Eram gata să tălmăcesc aceste cuvinte, dar mama adăugă singură comentariul :

— Bietul tău tată m-a luat de nevastă pentru o avere din care n-a tras nici un folos. E o învățătură de minte.

Un nou sunet de alarmă. Și neînțelegerea se apropie. Cum de n-am bănuît că de fapt abia acum se ivește adevăratul motiv al acestei vizite ? În curînd voi fi pus în temă.

— Bunica ta a avut un atac de inimă. Am venit de la Segré și sînt singură la Paris. Fratele tău Marcel împreună cu soția sînt plecați într-o croazieră în Caraibe, și nici nu știu măcar dacă au primit telegrama mea.

Totul mi-e împotrivă. Reiau contact cu ceea ce tata numea mireasma hectarelor : cu siguranță că Doamna trebuie să fi făcut un stagiul de tăifăsuială în glajd, cu nevasta arendașului înainte de a lua mașina care a dus-o la gară. Alt amănunt : în loc de unul, are acum trei dinți de aur în gura ei care suieră :

— Dealtfel, ca să-ți spun tot, sînt în relații proaste cu fratele tău Marcel. Bunica ta, la cererea lui, a dat niște dispoziții care mă păgubesc serios... dealtfel și pe tine. Am să-ți explic.

Suspină. La drept vorbind nu mai am nevoie de nici o explicație. Ca Marcel să se aboneze la toate moștenirile Rezeau, bine, treacă meargă ! Dar, dînd de gust, să pună mîna pe drepturile legatarilor Pluvignec, adică cele ale mamei noastre, e prea de tot ! Să-ți faci apariția deghizată în victimă, era singurul mijloc de a pătrunde în casa noastră. Doamna Rezeau venise pur și simplu să-mi propună răsturnarea alianțelor în sînul familiei.

II

Îi telefonez lui Baptiste Forut, de meserie pictor, care îmi este pe jumătate cumnat și mai ales prieten, ca să-l aud cum rîde-n barbă.

— E o poveste cu strigoi, spune el. N-am pictat niciodată stafii. Dacă se mai întoarce, să mă lași să-i fac portretul.

★

Îi telefonez lui Arnaud Maxlon coleg, vecin, prieten cu mine de douăzeci de ani, și el recăsătorit și înconjurat de copii din căsniciile diferite.

Îi place ca pe un ton binevoitor să prevadă ce-i mai rău.

— Bun, zice el, a așteptat pînă să vină prescrierea. Ferește-te : asta miroase a recidivă.

★

Îi telefonez lui Paule, prietena mea mai în vîrstă și puțin maternă, dinainte de Monique. De cînd a plecat în Spania, nu am mai întîlnit-o. Dar după întoarcerea ei vorbim la telefon o dată pe lună : Paule, care mărturisește că a albit complet, ar pierde mult dacă m-ar lăsa s-o văd. Are urechea intactă, și vocea ei fără prezență își dă verdictul cu o detașare suverană.

— Ia seama ! Jurămintele de iubire ca și de ură veșnică au aceeași valoare. Fii atent cu doamna Rezeau, în afară de nume, cu siguranță că nu mai e aceeași.

★

În-lipsa lui Jeannet, probabil ostil, la prînz democrația familială ajunsese la aceeași concluzie.

Părerea lui Bertille : *Nu puteam să eșu. Reintegrarea mamei tale înseamnă în același timp reintegrarea copiilor în drepturile lor.* Părerea Salomeii : *Neînțelegerile tale cu ea nu ne privesc, cu condiția să nu se mai iște altele.* Părerea Blandinei : *Văzînd*

și făcînd. Părerea lui Aubin : *O să fiu cu ochii-n pătru*. Și acum chibzuiau : Mamei i-a trebuit un anume tupeu... Da, să fim drepti : i-a trebuit un anume curaj și poate mai mult, ca să-și ia astfel inima în dinți. Cu superioritate (*Puțin îmi pasă de ce s-a spus*), și cu șiretenie (*Fiul meu ? Nu va rezista niciodată plăcerii insolente de a-mi face un serviciu*) puteam deci să-i dăm dreptul la considerație. Dar de ce nu și la plictiseală ? La singurătate ? Ne asemănăm. Da. Pe deasupra, ne schimbăm fiecare. Dacă sînt azi Jean Rezeau, sînt oare cel de odinioară, de viță nobilă ? sau cel de mai tîrziu, de la brațul altei femei ? Firește că-mi aminteam de tinerețe. Dar de atunci am dus-o și mai greu. Dacă o nenorocire n-o alungă pe alta, o maschează cel puțin; așa cum un copac îl ascunde privirii pe altul mai depărtat ; ultimul copac sădit în viața mea făcea mult mai multă umbră.

După ce a consimțit să ia doar un păhărel de porto, Doamna Mamă a plecat grăbită, fără să ne lase adresa hotelului și cerîndu-ne să ne ducem la ea la primul semn :

— Neapărat, cu mașina ! Am auzit că ai o I.D. Vezi, te-aș fi crezut amator de mașini în stare să despice vîntul. „Nimic țipător, nimic zgomotos : călătorie confortabilă“ — spunea tatăl tău. Mașina ta îmi convine, contez pe tine.

Nu promisesem nimic. Stînd la biroul meu mă gîndeam cu capul rezemat de mapă. Eram îngrijorat de învierea unei vechi vrăji. Eram hărțuit, oscilînd între teama de a fi înșelat de mama mea, și aceea de a mă înșela pe mine însumi, între grija de a rămîne neatins și dorința de a mă cufunda în tinerețea mea. Evenimentele prevăzute trezesc în mine o veche manie, cea de a face bilanțul. Întinsă pe sugativă, aveam în față o foaie de hîrtie scoasă dintr-un sertar : era un mic tablou genealogic făcut de tatăl meu. (Fred spunea : *și pe alocuri genea-ilogic*). Familiile au locuri de întîlnire privilegiate, biserică, primăria, cimitirul, cîteodată unele au și o casă a amintirilor, cu rădăcini tot atît de bine înfipse în pămînt ca și ulmii din parc. Dar în asemenea locuri nu se întîlnesc niciodată cu toții și întîlnirea

tuturor, de voie de nevoie, este genealogia : fie sub aparența acestor arbori a căror primăvară o reprezintă copiii noștri, fie sub o formă etajată, unde urmașii așezați din treaptă în treaptă seamănă cu mobili lui Calder ¹.

Foaia pe care o aveam aici, sub ochi, era de acest ultim tip și, nu știu de ce (Chiar nu știu de ce ? Cu adevărat ? Mă trag din cel ce mă precede și va trăi din mine cel ce mă va urma), de la moartea tatălui meu, o ținusem la zi. De aceea, cu toată lipsa de legătură, nu eram lipsit de informații. Și eu la rîndul meu aveam observatorii mei : veri de-al doilea plini de insistență pe tema : *Hai odată, trebuie să se termine și cu asta* ; transfugi animați de sentimente contrare, și mai ales bîrfa din vecini, nicio dată descurajată de tăcerea mea. Fantastic cît poate să le stîrnească ăstora curiozitatea o asemenea situație ! Timp de optsprezece ani o doamnă Lombert, librăreasă la Segré, iscălindu-se cu numele ei, dîndu-și și adresa, se credea obligată să-mi facă un mic raport trimestrial. Explica :

Veste proastă, domnule ! Vița dumneavoastră este la pămînt, ca toate ramurile nobilimii. Numai banul contează.

Sau mai departe :

Mama dumneavoastră a aflat de nașterea lui Aubin prin Courier de l'Ouest. Mai întîi a avut aceeași reacție ca și acum cîțiva ani cînd a aflat vestea morții primei dumneavoastră soții : „Ar fi putut totuși să-mi trimită un ferpar“, apoi a bombănit : „Să-l cheme Aubin... ce idee năstrușnică ! Dar ăsta e nume angevin“.

Sau :

Drăguț mai e ultimul cuvînt al mamei dumneavoastră : „Ratatul ăsta a reușit pînă la urmă !“ — Am înțeles că după părerea ei puteai fi un ratat chiar dacă reușeai ; și că, totodată, orice reușită fiind burgheză, vă așteaptă la cotitură.

¹ Mobilul lui Calder — obiect de artă de metal ușor, imaginat de sculptorul american Calder, ale cărui elemente se mișcă la cel mai mic suflu de aer.

Sau :

Își face din asta o glorie deșartă ori o spune cu emoție? Cînd Jobeau, nevasta arendașului, i-a oferit un buchet de imortele Doamna Rezeau a rostit : „Și eu mă usuc“.

De cîtva timp, Doamna Lombert nu mi-a mai dat nici un semn de viață dar nu fără a-mi motiva cauza pe dosul unei ilustrate, reprezentînd lămîii din Menton :

Soțul meu și-a lichidat afacerile și ne-am retras aici. Iată-mă exilată pe meleaguri înSORITE. Nu voi mai fi în ținut nici ochiul și nici urechea dumneavoastră. Îmi veți spune că nu mi-ați cerut-o. Dar nici nu mi-ați interzis-o niciodată, nici măcar trimițîndu-mi înapoi o scrisoare. Asta nu era oare o complicitate ?

★

Dar să revenim la această foaie din fața mea. E împărțită în trei zone. Sus domnește negura timpurilor : acolo se află cei pe care nu i-am cunoscut niciodată. Despărțiți de ei printr-o linie fixă — linia morții în momentul nașterii mele. Găsesc dedesubt, și umbra încețoșată a amintirilor, pe cei morți de curînd. E o regiune care s-a aglomerat mult și care apasă parcă zona celor vii, tinzînd mereu spre linia mobilă, trasă în creion (căci din cînd în cînd trebuie ștearsă cu guma, coborîtă), care nu este altceva, decît noua linie de demarcație a morții... ea cuprinde pe bătrîni, trimite săgeți pentru a culege floarea tinereții, un copil la Marcel, o soție tînră la mine. În urma noastră n-au mai rămas decît trei persoane : bunica Pluvignec, care e pe moarte ; arhicancelarul apostolic, octogenar, retras la mînăstire, unde abia își îndeplinește funcția, și mama, la întretăierea celor trei ramuri reprezentînd pe cei trei fii ai ei.

Ramura superioară, cea a lui Ferdinand, zis Fred, și care a fost *Zdreanță*, stîrnește în același timp mila și hazul așa cum am aflat de la prieteni și din lungile și dezolatele comentarii ale Doamnei Lombert. O, tată ! Tu care erai atît de mîndru că faci parte dintr-o familie din marea burghezie, veche de

trei secole, ca și de numele tău respectat pină la Quai Conti și care într-o oarecare măsură făcea cît o particulă de noblețe... Ai spune azi că blazonul nu contează ? După Fred, care a tras mîta de coadă cam pretutindeni, ca să ajungă nu se știe cum în insula Reunion și să se întoarcă cîțiva ani mai tîrziu cu o negresă, Amandine Gomez și cu un mic metis... Da, după Fred, mic slujbaş într-o bancă din Monthéry și locatarul unei colibe dărăpănate din Longpont, cel mare, „purtătorul numelui și rangului“, pe nume Jacques, ca și răposatul său bunic, va fi cu totul șters din evidență.

Cei din stînga mea, dimpotrivă, au făcut rost de sînge albastru : Marcel, care a fost Cropette, apoi politehnician, apoi ofițer de artilerie, s-a căsătorit cu Solange de Kervadec, nepoata cardinalului. Odată îmbogățit, a devenit inginer și în sfîrșit P.D.G.¹ — la Pecq — la un brain-trust specializat în engineering (de vreme ce așa trebuie să ne exprimăm). Legatar universal al baronei de Selle d'Auzelle, nașa lui, și moștenitor al unui brelan de alte mătuși, care toate și-au făcut cu pioșenie testamentul în favoarea lui (lăsînd totuși 15% operelor de binefacere, ca să aibă intrarea liberă în rai). El este tipul de soț și tată model, bun creștin, cu venituri frumoase, rotunjite și mai mult de cele ale soției, care, pentru a compensa în adevărata tradiție a uterului eroic, se rotunjește ea însăși la doi ani o dată. *Aia nu mai e o casă ci o crescătorie de iepuri !* cică ar fi exclamat Doamna Mamă, după nașterea celui de-al nouălea copil. Am nepoți, am nepoate dar aici lista nu-i completă. După Louis, Rose, Aimé, nu mai știu nimic : restul e mulțimea (dar o mulțime corectă, botezată, moralizată, cu vorbire aleasă... Ce mai, adevărați Rezeau !)

•

★

Între cei doi, grupul meu. Mă aflu din întîmplare la mijloc : de orice ar fi vorba, nu am putut și nu am vrut niciodată să mă plasez nicăieri. Evadat din So-

¹ Président-Directeur général : înaltă funcție administrativă.

cietatea (cea cu literă mare, cea care nu îndrăznește să se declare înaltă, dar care continuă să gîndească așa), nu m-am integrat în nici o alta. Sînt un declassat, care în locul brahmanilor, reprezentați în lumea noastră de marii burghezi, i-am preferat pe paria ; dar ei, care doresc o societate fără clase, mă privesc ca pe un transfug incapabil să se spele de păcatul original. Din fericire, de cîtva timp, sîntem mulți : cei ce urcă, cei ce coboară se întilnesc în aceeași ciorbă. Acolo, din lipsă de clase, intervin imediat clasificări după avere și job, după căsuță și mașinuță, ceea ce constituie farmecul epocii. Trecem mai departe. Da, să trecem repede, căci de la șansă la privilegiu drumul e scurt : și cînd îți merge bine în toate, chiar fără de abuzuri, frumos îți șade să te bați cu pumnul în piept fiindcă ți-e cugetul curat și să faci pe victima de ochii lumii !

După cum bine-ți stă cînd te uiți în oglindă și-ți aduci aminte de tînărul de altă dată, cu toate că îți piere orice mulțumire ! Pe cetățean îl cunosc prea bine, îl văd în toate zilele. Puternic încă, da, vă mulțumesc. Tot plin de viață, dar fără să fie ușor de trăit cu el ; am ochiul plin de pofte, dar ridic o sprinceană mai mult decît pe cealaltă. Intact, nu, să nu avem pretenții. Părul se păstrează bine datorită unui șampon care-l cănește o dată pe trimestru. Dar capul, chiar dacă a rămas pătrat, cu pomeții ieșiți în afară, cu fălcile puternice și bărbia proeminentă, pielea începe să se cam lase. Iată vîrsta așa-numită a maturității, cînd culegi roadele.

Roadele muncii mele sînt așa cum sînt. Acasă vorbesc puțin despre ele. Continui să gîndesc la fel ca și tatăl meu : că importanța sau mediocritatea muncii, a ciștigurilor noastre, trebuie învăluită acasă cu mereu aceeași discreție pentru a ne feri de eșec sau de reușită față de rubedenii, pentru a le plasa în final pe alt plan. Cînd faci meseria pe care o fac eu, cînd știi cît e de greu să trăiești din scris, prețuiești avantajul și-ți dai repede seama că e mai bine să nu stăruie asupra surselor de inspirație. Pentru familiile care urmăresc o carieră și niciodată o vocație, scrisul, prin mărturisirile frățești pe care le comportă, pare precum strip-tease-ul, ceva dezgustător. E bine să-i faci

să uite că deși ne asemuim cu femeile angajate pe această pantă, ele totuși nu se dezbracă decît pe ele însele, pe cînd noi ne îndeplinim menirea mergînd goi, dezgolindu-i odată cu noi și pe cei din jur, pe prietenii noștri, toți mai mult sau mai puțin surprinși, prin procură, în intimitatea lor.

— Cînd regăsesc o trăsătură de-a mea, spunea Monique, am impresia că ai sfredelit o gaură în pe-rețele de la baie, ca să mă oferi miilor de ochi.

*

Nevăzută azi, s-ar plînge oare că este înconjurată de liniște ? Portretul ei nu se află pe biroul meu, ci în camera lui Jeannet (diminutiv dat de ea pentru a-l deosebi pe tată de fiu). El și cu mine nu vorbim nici-odată de ea. Schimbăm doar unele priviri atunci cînd din întîmplare, amintind de moartă, Bertille face o aluzie. Nici măcar nu mergem în fiecare an la mormîntul ei la Thiais. Dar asta nu înseamnă că nu vezi la tot pasul o mulțime de obiecte de-ale ei care umplu casa. Nimic nu mă va obliga să mă despart de ultimul ei dar, un portofel acum scorjit. Nici Jeannet — care avea șase ani cînd a avut loc accidentul, și care nu-și amintește deloc de mama lui — nici Jeannet nu se poate despărți vreodată de acel lăntîșor de la gît, pe care ea l-a purtat, ronțîind medalia așa cum alții își rod unghiile.

Dar cea care l-a crescut, nu fără să se străduiască uneori, a fost Bertille, ei îi spune „mamă“, așa cum Salomé îmi spune „tată“. Tonul nu-i deloc diferit de cel al Blandinei sau al lui Aubin ; și străinii privesc curioși această familie unde genele par a se fi repartizat cu cea mai mare fantezie. Pe lîngă Domnul descris mai înainte, Doamna (cu zece ani mai tînără decît el), născută Daroux, la Perreux, din părinți de fel din Bourges, exponentă tipică a suburbiei, este bine fardată și cu unghiile roșii. Pentru obîrșia ei o numesc uneori *berişona*. Alături de Domnul, așa cum spuneam, cu o înfățișare neschimbată, dar plimbăreț ca actorii ambulante și dornic de noi decoruri, și alături de Doamna, extrem de sedentară, epuizîndu-și în vopsele gustul pentru metamorfoze, toți patru, fete și băieți, sînt cît se poate de diferiți.

Jeannet, în vîrstă de douăzeci și patru de ani, este un blond greoi de 1,85 metri, avînd 80 de kilograme, o claie de păr ca Absalom și ochi de un albastru intens. În ciuda aparențelor, nu-i nici blind, nici mola-tec. Dimpotrivă, intransigent. Dezinteresat, așa cum era și maică-sa. Independent, fără să pară. Și nici simplu, cum arată. După ce a fost mult timp amînat cu serviciul militar, în prezent este la C.R.A., ceea ce îi permite să folosească pe un ordinator al armatei diploma în analiză matematică. Campion al zonei Ile-de-France la cinci mii de metri.

Salomé, prescurtat *Smé* (pentru frățiorul ei favorit), are optsprezece ani și e, dimpotrivă, o mediteraneană ce-și scutură buclele negre. A avut ideea minunată de a-i semăna lui Bertille într-atît, încît poți uneori să eziți între fotografia din tinerețe a mamei și fotografiile actuale ale fetei. Nu prea înaltă, dar purtînd pantofi cu tocuri, zveltă, dar cu asemenea rotunjimi, încît privirile devin carnivore. Foarte hotărîtă, dirijează cu vioiciune relațiile frățești, atunci cînd are prilejul să ia hăturile în mînă. Baccalaureată, dar refuzînd să-și continue studiile, e îndrăgostită de Gonzague, fiul unui medic din Lagny. În afară de el și de vioara ei, nu-i pasă de nimic.

Blandine, pare un Rubens de șaisprezece ani, doar că are părul roșcat. Lipicioasă și caldă, e totodată vioaie și isteată. Mai puțin înzestrată ca sora ei în gospodărie, dar foarte iubită și prețuită la liceu, unde se evidențiază la toate materiile, cu excepția matematicilor. Hobby-ul ei : fotografiile — datorită cărora este istoriografa clanului.

În sfîrșit Aubin, este un Zeamă-lungă de doisprezece ani, care nu mai are nevoie să se apere de nimeni. Poznaș, puțin clown. Cam țepos, îndată ce nu e luat în seamă ; dacă te privește atunci cu ochii mi-jiți printre genele lungi, zici că-i o coajă de castană care se deschide. Mai are rost să adaug că acesta din urmă, cu pantalonii lui căptușiți cu piele, sprinten ca o veveriță, cu mutrișoara lui pătrată, aplecată peste o farfurie de țelină, acesta e slăbiciunea mea ?

III

La nivelul pontonului degajat se-nvolburează apa Marnei în descreștere, unde mai văd plutind în această clipă un cocoș viu, cocoțat pe un trunchi de stejar. Toți cei ce locuiau pe mal, tropăiau prin noroiul vâcos, respirînd duhoarea canalelor de scurgere astupate și încercau să curețe cu grebla gazonul plin de gunoie. Soția mea spăla sub-solul cu căldări de apă cu clor și chiar eu stropeam cu furtunul trifoiul mărunț îmbicsit din curte — cînd pe la ora zece sună telefonul. Lăsîndu-mi pe palier cizmele pline de noroi, m-am repezit spre birou numai în ciorapi, ajungînd odată cu Bertille care și ea alergase desculță. Nu era de la ziar, pentru material. Era mama, adică mai curînd portăreasa ei vorbind în locul chiriasei, slabă de ureche. Spunea pe nerăsuflăte cu o voce pițigăiată :

— Vă rog să primiți condoleanțele mele, domnule Jean. A murit bunica dumneavoastră. Doamna Rezeau vă așteaptă de urgență în cabina mea din Rue Vaneau numărul 16, ca să o duceți la Reuil.

La Reuil, firește, în casa moartei, născută Varol (în timpul celui de-al doilea imperiu), fiică unică și făcută la bătrînețe de un colonel de gardă gras și stacojiu la față, Eric Varol d'Aindan, zis curcanul, care căzuse prizonier împreună cu stăpînul său, la Sedan, și Léonie, slujnica lui, luată în căsătorie nu de nevoie, ci îndată ce a căpătat o moștenire care-o făcea demnă de el. (Tatii îi plăcea grozav să șoptească în taină, pe la colțuri, toată povestea). Vila de la Reuil, unde s-a retras familia Pluvignec încă din 1930, părăsind politica și apartamentul din strada Poussin doar în speranța longevității, era foarte mare și rivnită de Marcel. Dar de ce mama nu era acolo ? Nu se aflase la căpătîiul bunicii în ultimele ei clipe ? La urma urmei nu știam totul ; nici măcar mare lucru.

— Are unde să stea la Paris ? întrebă Bertille punînd receptorul în furcă.

— Probabil. Oricum, trebuie să mergem !

Copiii plecaseră de acasă, chiar și Salomé care se dusesese să-și ia permisul de conducere. Abia am avut timp să ne-ncălțăm, să ne punem paltoanele, să lăsăm un bilet și cheia la vecină, și să alergăm la garaj unde mașina aștepta să se termine cu inundația. Bertille, care conduce aproape întotdeauna, m-a lăsat pe mine la volan, iar pe drum, în loc să piseze șoferul, n-a scos o vorbă. Eu reflectam, observînd-o cu coada ochiului : zilele trecute îi plăcuse să facă pe nora, azi părea îngrijorată. Ziua era cenușie, restaurantele pline, circulația potrivită. La amiază am intrat în cabina din strada Vaneau.

★

Doamna Mamă, după ce mușcă dintr-un sandviș, scos pe jumătate din punga unsuroasă de hîrtie, băgă totul în buzunarul paltonului, se ridică și, tușind-o pe portăreasă, o cumătră enormă care mă privea stăruitor, spuse :

— Te las, Mélanie. Dacă nu mă întorc deseară, îți telefonez.

În mașină, unde se așeză la spate, își luă din nou sandvișul și, cu o umilă lăcomie, își înfipse în el dinții de aur.

— Pun prinsoare că n-ați mîncat, spuse între două înghițituri.

Apoi fără întrerupere :

— Ai recunoscut-o pe Mélanie ?

O clătinare ușoară a capului a făcut-o să înțeleagă că nu.

— E fata foștilor noștri arendași de la *Vergeraie*, preciză ea... E sora Madelenei, care a murit de curînd de cancer, la *Rouge-Sel*. Mélanie avea o mansardă la etajul șapte. De cînd i s-a măritat fata, mă lasă să stau acolo ori de cîte ori vin la Paris. E central. Pot să telefonez din cabina ei. Pot să-mi fierb un ou... ce vrei ? Hotelul ar fi prea scump pentru mine : nu sînt bogată, trebuie să fiu socotită cu banii.

Madeleine, mica mea căprioară pe care o răsturnasem la cincisprezece ani sub cedrul ereților, deve-

nise la douăzeci și cinci de ani o arendașă zdravănă într-o fermă din vecini... A murit ? Nu, nu știam. Cît despre Mélanie, se pare că a rămas o craoneză cu multă dragoste pentru ținutul ei, plină de respect față de Doamna, pe care o servea cu nostalgia trecutului. Oare nu-mi spusese la telefon „Domnul Jean“, ca acum treizeci de ani, cînd umbla cu picioarele goale în saboți ? Așadar complezența servilă mai există încă ? Văzîndu-mi mutra ostilă, mama nu mai înțelegea nimic de data asta. Cum ar fi putut bănuî că rămășițele acestor privilegii pe mine mă umileau, în timp ce pe ea o măguleau. Crezînd fără îndoială că nu-mi place cum administrează averea, mă lăsă să străbat trei străzi înainte de a încerca să spună ceva.

— Tatăl tău avea dificultăți bănești încă în perioada dintre cele două războaie. Așa că eu, acum, îți poți inchipui. Și-ți dai seama ce chef am să mă las jefuită de Marcel sub pretextul că atît tu cît și Fred sînteți și voi moștenitorii mei și că luînd-o eu, averea Pluvignec riscă pînă la urmă să vă revină vouă...

Bun, dă-i înainte ! Nu ăsta era consemnul ? Una e să-ți vie de-a gata, și alta e să cauți să cîștigi pe drept. Ce lecție bună pentru Bertille, care nu mă credea întotdeauna ! Dar, se cuvenea să fîu trist. Ea continuă :

— Biata Mamă ! Era prea bătrînă ca să renunțe la prejudecățile ei. Și dealtfel Marcel pîndea...

Apoi, n-am mai auzit decît zgomotul motorului și, deodată, retrovizorul îmi oferî un spectacol edificator : Doamna Rezeau, după ce luase o pastilă de mentă, sugînd-o într-o singură parte a gurii, își scosese mătaniile și, numărîndu-le hotărît cu degetul mare, fără ca mîna să-i tremure, își mișca în tăcere buzele. Răsplătînd răul cu binele, se ruga pentru moartă.

★

Etoile, Maillot, Défense, Malmaison. După o jumătate de oră am ajuns. Cu toată aglomerația de blocuri mari, cenușii, ticsite cu slujbași pînă la etajul treizeci, și cu tot prețul ridicat pe metru pătrat, cartierul mai rezistă, purtînd pecetea secolului XIX.

Majoritatea vilelor datează din acea epocă discretă, în care, cu fațadele dînd spre parcuri, nu ofereau nimic ochilor pofticioși și trecătorilor, ținuți la distanță de zidurile înalte, acoperite cu cîoburi, ascunse sub perdele de verdeață. La grosimea zidului în fața căruia frînasem, poarta cu ferestruică era deschisă, lăsînd să treacă o femeie tînără cu o valiză mare în mînă.

— Ce este ? Ce duce ? făcu Doamna Mamă, ridicîndu-se deodată. Am întrebat : era infirmiera de gardă care se grăbea spre alți muribunzi. Dar Doamna Rezeau apucase să și treacă pragul. Aruncă o privire care păru să se îmblinzească o clipă spre peluză, spre umbrare, spre micile alei cu nisipul fin unde o plimbaseră pe vremuri ghetutele înalte, strînse cu șireturi, ale domnișoarei Pluvignec și, mergînd drept spre casă, se împiedică de primele trepte. Rămăsesem puțin în urmă, în umbra copacilor, cu Bertille care îmi șopti : E grozav ! privind la fațada încărcată în stil victorian. Auzii :

— Domnul Marcel vă însoțește ? Doamna Pluvignec mi-a recomandat să...

Și imediat, în chip de răspuns, un răcnet :

— Poftim ?

Șofer, dar și expresie a respectabilității, am înțeles imediat utilitatea mea. Cel mai tare nu putea decât să-l intimideze pe celălalt. Nu a durat mult. Înainte de deschiderea testamentului, și prin drept natural, fiica defunctei se simțea fără îndoială la ea acasă, iar domnișoara de companie, mandatară a cadavrului, stătea prost. Întîlnire providențială, care întîrzia cunoașterea moștenitorului privilegiat ! Am apărut eu. A apărut Bertille. Numărul era de partea noastră și mama păru mai îmbărbătată, în stare în sfîrșit să înfrunte ultimele dorințe ale mamei ei — singura ființă de pe lume, după cîte știam, pe care nu a putut-o niciodată învîrți cum a vrut. Cît privește menajera, se dădea de ceasul morții.

— Dar, doamnă, îndrăzni să spună, am dispoziții...

Împotriva prostiei, ca ajutor prețios e reputația ! Diavolul, în persoana mea, trecu prin fața acestei fete bătrîne, aspră, uscată, scorțoasă din cap pînă-n pi-

cioare. Apoi nevasta diavolului care bombănea : „Toate ca toate, dar mie mi-e foame“. Era suficient să trimită cerberul să vadă de rufe, dar mamei i s-a făcut frică :

— Eu sînt acum, domnișoară, cea care dă dispoziții, țipă ea, și încep prin a-ți cere să părăsești casa imediat. Nu mai ai ce căuta aici. Notarul îți va plăti ce ți se cuvine.

În timp ce fata bătrînă se îndepărta jignită, tot pipăindu-și cruciulița de la gît, mama o zări pe slujnica Anna, cu boneta ei din Auray pe cap, ținîndu-se după ea. Dar a doua înfruntare nu mai avu loc. Anna, sclavă Pluvignec provenind din vechiul fief al senatorului de Morbihan, optă pentru fiica decedatei. Surîsul ei dealtfel spunea multe despre relațiile sale cu învinsa.

— Biata Doamnă e în camera albastră, spuse. Va fi pusă în sicriu peste o oră. Nu vă mai arăt drumul, doamnă Paule, îl știți și singură.

★

Ușa dublă cu geamuri din vestibul se deschide larg, iar cortegiul funerar înaintează pe covorul gros de pe scară, fixat cu vergele de aramă. Mi se șoptește : *Dacă te-ar vedea fratele tău, ar face gălbinare !* Nu-ncape îndoială că prezența mea aici va fi socotită drept o favoare ce mi s-a acordat și nu ca un serviciu pe care-l fac. Dar iată palierul luminat de licărul blind al vitrinelor unde sînt îngrămădite niște vechituri în stil burghez 1900, mici statuete din bronz, din sulfură, porțelanuri de Saxa, și, larg deschisă, camera albastră.

În jurul patului cu coloane și perdele prisosesc rămășițele unui trecut înstărit, din care cu adevărat n-au mai ținut decît lucrurile tari : oglinzi, lemn, metal, în timp ce s-au ros și s-au rărit mochetele cu flori și draperiile cu ciucuri. Nici în pat n-a rămas aproape nimic : e ceva intermediar între un fel de mumie indiană și un măr renet la sfîrșitul sezonului. Se văd mai ales mîinile.

— Cum ! zice orfana. I-au lăsat mătăniile cu ingeri !

Între degetele moartei, într-adevăr e înfășurat pe jumătate un șirag de mătânii de fildeș cu montură de aur, fiecare bob reprezentînd un căpșor de îngeraș în timp ce în loc de Cristos, sculptorul, de un sadism naiv, a răstignit pe cruce un Isus copil. E o piesă rară și Doamna Rezeau nu ezită. Dintre degetele înțepenite, sustrage obiectul, bob cu bob, îl bagă în geanta ei, de unde scoate în schimb propriile ei mătânii, dintre cele mai obișnuite, din simburi de măslin, amintind sufletelor pioase chinurile de pe Muntele Măslinilor. Unde mai pui că erau și binecuvîntate — ceea ce despre celelalte rămînea de văzut, și erau calde încă de rugăciunile făcute.

— Oh ! exclamă Bertille în spatele meu.

Doamna Rezeau, care n-o auzise, luă o ramură de rozmarin din vasul de pe noptieră și, cu un aer grav, o scutură de trei ori în aer, ceea ce făcu să cadă cîteva picături de apă pe cearșaful tivit cu dantelă. Se întoarse spre mine, apoi se răzgîndi, gîndindu-se cu siguranță la relațiile mele cu bunica, sau poate mai degrabă la relațiile mele cu cerul. Și puse la loc rozmarinul.

Deodată trage perdelele patului și izolînd-o astfel decent pe moartă, se repede drept la dulap. Îl deschide, dă la o parte două vrafuri de rufe și, sub al treilea, găsește ce căuta : un plic cu mențiunea „acesta este testamentul meu“, care nici măcar nu era lipit. Îl rupe totuși, nerăbdătoare. Flutură hîrtia cu un text destul de scurt, scris frumos de mînă, caligrafiat ca la minăstire cu cerneală albastră pe hîrtia timbrată. Citește, se crispează și strigă :

— Ah, ticăloșii !

Și crac, crac, rupe testamentul în două, în patru, în opt.

★

Nu-mi închipuiam că va merge atît de departe ! Iat-o cum gîfiie de furie, călcînd în picioare bucățile de hîrtie. În fața noastră, Folcoche a înviat. Dar de data asta nu iau parte la joc, rămîn simplu spectator. Dintr-o altă planetă o văd, o aud pe moștenitoare cum se răbăușă.

— Marcel, legatar universal ! Ți lasă casa și tot ce e în ea înainte de data partajului. Eu n-am drept decît la rezerva legală. Și ce părere aveți de codicil ? „Nu-mi căutați bijuteriile : am dispus eu de ele“.

— Probabil că n-au mai rămas decît fleacuri, se auzi o voce.

E Anna, care se întorsese pe nesimțite și pare să facă haz de ceea ce se-ntîmplă. Precizează :

— Domnul Marcel a trecut pe aici cu cîteva zile înainte de a pleca în călătorie. L-am văzut coborînd cu un sipet mare. Eram în vestibul, și atunci, Doamna Pluvignec l-a chemat îndărăt să-i spună nu știu ce. A urcat lăsînd sipetul pe un scaun... Erau pachete, nu unul, zece, douăzeci... l-am văzut cum le ducea. Îmi spuneam : totuși exagerează, scoate totul, profită de faptul că Doamna e din ce în ce mai slabă de minte... Atunci m-am uitat puțin : sipetul era plin cu cutiuțe de bijuterii. Deschid una, dau de o piatră, zău dacă mint, mare cît unghia mea...

— Solitarul de zece carate ! gemu Doamna Rezeau.

— Într-o altă cutie, era un colier, o brățară, o broșă cu pietre albastre...

— Garnitura de bal cu safire !

Mă țin să nu pufnesc în rîs. Dar sînt chiar cu totul mîntuit ? Mîncînd o pîine din bani muncii și nu primiți, știind bine că în afară de fierărie, casă și mobile (bunuri în stare să facă fericirea a douăzeci de familii care se chinuie să plătească ratele pentru două camere) n-a mai rămas mare lucru din imensa avere strînsă prin combinațiile bancherului Pluvignec la începutul veacului... simt că totuși ceva mă sîcîie : să fiu pe post de fraier în toată povestea asta, căci dacă fratele meu își îndreptățește jaful prin cei nouă copii ai săi, am și eu patru guri de hrănit !

— Domnișoara de companie s-a dus direct la notar să-l prevină de ceea ce se întîmplă, adăugă bretona. Și privind bucățile de hîrtie împrăstiate pe jos, rosti :

— Știți că la notar se află copia testamentului.

Dar Doamna Mamă, dezlănțuită, nu mai poate fi oprită. Începe să scotocească scrinul, apoi dulapul cu rufe. Găsește un medalion uitat pe care-l ia, o camee pe care o bagă în buzunar, o bombonieră mică de aur pe care și-o însușește, repetind :

— De vreme ce el s-a ospătat din plin, am fi niște proști să nu culegem firimiturile !

Nici o speranță să putem merge să mîncăm ceva la bucătărie. Ne va tirî din cameră în cameră, inhățînd orice cu mîna-i hrăpăreață, fără să înceteze să tune și să fulgere împotriva nerecunoștinței și pungașiei oamenilor. A răgușit. Și chiar dacă joacă teatru, insistă asupra faptului că nu va avea nici o amintire, nici un portret al tatălui său. E exact ceea ce mi s-a întîmplat mie din pricina ei ; dar se plînge în fața mea fără să clipească măcar. Clocotește de furie : mai puțin, cred, fiindcă a fost jecmănită, cît că a fost trasă pe sfoară. Felul cum pune mina pe un bibelou, ca să-l lase puțin mai încolo, cum răscolește totul în jurul ei, arată că, aprigă cum e, îi vine greu să piardă averea, dar i se pare inadmisibil să piardă puterea.

Cea mai de necrezut va fi fără îndoială scena finală. La ora două telefonează notarul. Găsindu-mă la capătul firului, se arată mirat, dar fericit că în aceste împrejurări penibile sînt alături de Doamna Rezeau, atît de încercată, și mă roagă politicos să-i comunic clienței și prietenei sale, în caz că nu știe, că fiul ei Marcel moștenește casa.

La ora trei toți sîntem înapoi în cameră pentru a asista la punerea în coșciug, la coborîrea și așezarea sicriului în vestibul, la piciorul unei cruci de argint strălucind în penumbră, la lumina celor patru sfeșnice.

Cînd se face patru, slavă Domnului, luăm o ceașcă de ceai cu fursecuri, urmată de o nouă scotocire care ne face să descoperim într-un dulap în perete valori rusești, valorînd greutatea hîrtiei, cu toată desfășurarea a șase sute de acțiuni cu șase sute de vulturi imperiale. În sfîrșit, pe la ora cinci un alt telefon : Marcel, sună de la Trinidad și, luîndu-mă drept un

cioclu, îmi anunță întoarcerea sa cu avionul a doua zi și mă roagă să repet personalului că în timpul absenței sale interzice oricui să se atingă de orice.

Deodată, recăpătîndu-și tot hărtașul, Doamna Mamă se repede la argintăria pe care o bagă de-a valma într-o valiză. Apoi se bate cu palma peste frunte strigînd : „Dantelele !“ și se strecoară în spatele coșciugului ce blochează pe jumătate ușa salo-
nului. Se duce să ia dantelele de Calais și Irlanda, o adevărată minune pe cît se pare.

Noi, așteptăm în vestibul. Sîntem sătui pînă peste cap. Am vrea să mergem acasă. Bertille — care se lămurise — bătea darabana cu unghiile... Dar iat-o pe Doamna Rezeau întorcîndu-se cu un balot făcut în grabă dintr-o perdea și care e atît de mare că nu-i mai lăsa loc să treacă. Își lungește gîtul. Plescăe enervată din limbă. Spune :

— Luați odată crucea. Mă împiedică... Și cum, uluiți, nu ne mișcam nici unul, nici celălalt, ridică balotul în mînă și, dintr-o aruncătură, îl zvîrli la picioarele noastre peste coșciug.

IV

După cum mărturisea chiar Bertille, testul nu era încurajator, dar dat fiind că înmormântarea urma să aibă loc abia luni dimineață — nu fără oarecare ezitări, — am reținut-o pe Doamna Mamă pentru week-end. Nu-mi plăcuse că a folosit prilejul să ducă prada în port-bagajul mașinii mele. Și mă nemulțumise și mai mult cînd a scos din maldărul de lucruri un serviciu complet de tacîmuri ca să i-l dea nevastă-mi. Mi-am dat seama la masă văzînd farfuriile noastre încădrate de cuțite, linguri și furculițe, cu monograma Serol. Privirea șmecheră a mamei mele așteptînd temenele contrasta cu aerul plouat al berîșonei care nu îndrăznise să refuze. Am întors o clipă pe o parte și pe alta lingura mea Ludovic al XVI-lea (o copie reușită de la jumătatea secolului XIX), ca și cum voiam să-i găsesc marca. În clipa aceea un flash al Blandinei, care nu înceta să fotografieze momentele revederii, îmi immortaliză scrupulele. Doamna Rezeau, stînd la dreapta mea, glăsui cu o mutră ușor jignită :

— Nu-ți fie teamă : nu-i nici imitație, nici marfă de duzină. Hai să zicem că, puțin cam tîrziu, ăsta-i cadoul meu de nuntă.

— Mulțumesc, mamă, biiguii stingherit.

Tacîmurile fuseseră proaspăt frecate și mi se părea că supa are un pronunțat gust de praf de curățat.

★

Se pare că Doamna Rezeau nu se-ndoia că făcuse o impresie proastă la Reuil. Se ținea de-o parte. Nu părea ștearsă. Chiar cînd tăcea, prezența ei se făcea simțită. Nici nu se arăta îngrozită, în ciuda încălcărilor vechiului cod al bunelor maniere sub acoperișul meu liberal. Ochiul ei era mereu treaz, scrutînd, judecînd vremurile, silindu-se să nu vadă umerii încovoiați, coatele pe masă, farfuriile aplecate sau șterse de sos cu o bucată de pîine, în fața unor părinți care nu ziceau nimic. Trăgea cu ure-

chea spre mine, spre Bertille, spre Salomé — trecută prin favoare în rîndul adulților — încercînd să nu ia în seamă copiii care vorbeau neîntrebați. Dar cum să te faci că nu auzi întrebările nevinovate ale lui Aubin.

— Ei, bunicuțo, mai vrei o tartă ?

Un mic zîmbet de superioritate îi flutură pe buze, dar încuviință din cap cu atît mai mult cu cît tarta era de toată lauda și că o a doua porție respectabilă îi era pusă în farfurie. Ce să te legi de o necuviință dacă ea mergea în pas cu o masă gustoasă, o vădită bună înțelegere și cu încălzirea centrală ? Din cînd în cînd se tolănea puțin în tihnă, destinsă, toropită și blajină, ațîntind asupra plăcutei noastre cine niște ochi micșorați de pisică somnoroasă. Eu eram foarte neîncrezător. Dar Bertille se-nduioșase la tabloul unei soacre care-și amesteca plină de căință ceaiul de măcieș și nu se mai sătura să întrebe de soarta copiilor. La miezul nopții sfîrși prin a o ierta, după un lung conciliabul în patul conjugal :

— Să-i lăsăm și ei o șansă.

Bertille admitea că trebuia să ne luăm unele precauții. Sentimentul revanșei era însă mai puternic decît cel al unui pericol nesigur și venea mereu cu argumentul : oare n-am neglijat prea multă vreme interesul copiilor ? Ne era îngăduit să respingem din orgoliu ocazia de a face din ei niște Rezeau nu mai răi decît alții, cu drepturi egale la moștenire ? Temuta lor bunică era încă atît de primejdioasă în-cît să nu încercăm să o lăsăm să se înfunde singură în vîrsta și zahariseala ei ? Ca aproape toate femeile, Bertille are o latură de cercetaș. Își și închi-puia că o s-o convertească... Frumoasă sarcină să preschimbi din demon în înger o nefericită a cărei nepăsare față de noi se trăgea cu siguranță din nepăsarea față de ea a propriei sale mame, agravată de prejudecăți învechite, de o dezamăgire sentimentală, de o căsătorie fără dragoste care a dus la un fel de nevroză antifamilială ; ceva ca o variantă a ariei toreadorului : „dacă eu nu te iubesc pe tine, dacă eu nu te iubesc pe tine, copiii tăi să se ferească de mine!“

Lucrul cel mai curios era că fără a recunoaște altceva decât *caracterul meu imposibil*, făcând aluzii vagi la nenorocirile ei, beneficiind de faptul că o parte de adevăr e de ajuns pentru a acredita o poveste, mama era ea însăși interesată să dea cale liberă acestei explicații. Te alături repede la ceea ce te scuză și-ți îngăduie să salvezi aparențele. Chiar de a doua zi, doamna Rezeau se sili și mai mult să facă pe mița blindă. Dar străduința ei era reală? Dacă felul său de a mușca dintr-un pateu, apoi de a înghiți cu entuziasm macaroanele ca o găină care trage de-o rimă trăda o poftă de mâncare pină acum stăpinită, tot acest joc de încrețire a ridurilor, de chicoteli scurte, de ochi dați peste cap nu era oare mărturia unui alt gen de foame? Firește, în ciuda istoriei antice, eram departe de a crede că, în lipsa propriilor pui, lupoaița alăptase într-o zi pe un Romulus sau pe o Romula. Dar mi se părea posibil să simtă pe undeva un regret.

Am beneficiat dealtfel în dumineca aceea de trei răgazuri pe care Doamna Rezeau le-a acceptat cu îngăduință. Primul a fost slujba de dimineață, unde nu s-a supărat că s-a dus singură. Al doilea, o invazie de tineri de la unsprezece la șase după-amiază a enervat-o cu siguranță; dar și de data asta s-a stăpinit. Era rîndul copiilor să primească și, ca în fiecare lună, au năvălit Marc și Suzanne Machoux, Claire — ultima fată (dacă nu mă înșel) a lui Gilles Maxlon, Louise Forut și nepotul său pletos André Forut, cu două fete neidentificate, Carmen, prietena Blandinei, Gonzague, simpatia lui Salomé, Maria cea a lui Jeannet și alții, sosind, plecînd care cum apuca, zgomotoși, simțîndu-se ca la ei acasă, urcînd prin camere, coborînd pentru a goli frigiderul, apoi discoteca, și tropăind pe parchetul lună al lui Bertille. Băteau din palme, fluierau, țineau ritmul dînd din cap și din șolduri, și săreau cu atîta antren încît coapsele fetelor mele se vedeau pină la despicătura ciorapilor. Bineînțeles că Doamna Mamă trebui să bată în retragere la bucătărie și să mănînce cu noi la botul calului, străduindu-se să nu pară mirată de

calmul nostru. Cînd însă Salomé se lăasă sărutată pe gură la plecare, de Gonzague, i se descleștară dinții :

— Sînt logodiți ? întrebă.

— Știți, spuse Bertille, asta acum nu mai înseamnă mare lucru.

Doamna Mamă făcu o mutră cam lungă. Dar știu să-și înghită pîinea amară. După ce tinerii dispărură, veni la cină bunica Darroux pentru a-și sărbători în familie cei 65 de ani. Întrevederea bunicelor, amîndouă văduve, dar una de magistrat și cealaltă de cofetar, putea să iasă rău. De departe, și fără să se cunoască, se bîrfiseră destul : cea dintîi bătîndu-și joc de prăvăliași, cealaltă de judecătorii înfundați pînă-n gît în rahat.

Dar ni s-a oferit un dublu număr de atracție, temperat la Doamna Rezeau de o rămășiță de mîndrie, iar la Doamna Darroux de o ghidușă neîncredere.

— Sincer, doamnă, nu mi-aș fi închipuit că sînteți așa.

Cu ochi mici și gene rare, rotofeie ca o giscă ce se leagănă pe picioarele ei scurte, cu vocea gîgiită din fundul gîtului, Doamna Darroux nu avea o ținută prea grozavă și o știa. Dar mai știa că de la naștere încoace ea urcase treptele ierarhiei sociale în timp ce Doamna Rezeau le coborîse. Deplinse îndelung împreună cu mama dările pe pămînturi, dispariția dijmelor, a vînatului, a slugilor, că nu mai există lege și principii, și regretă morala în rochie lungă și mustăcioasa autoritate cazonă. De lucrurile acestea nu se-ngrijise niciodată, dar îi păreau necesare acum ca să-i țină isonul Doamnei Rezeau și să vorbească cu ea pe picior de egalitate. Mai adăugă și mărirea patentelor în comerț, reducerea simfioare a cotelor de beneficii și obrăznicia copiilor așa de mare încît, să vedeți, cunoștea părinți care în cazul unui kidnapping erau în stare să ceară bani de la răpitori ca să-și ia odraslele înapoi.

— Nu mă refer la ăștia, doamnă ; ei sînt drăguți...

Făcură și puțină politică. Doamna Rezeau jucînd rolul Casandrei, spuse că vai, Doamne, șandramaua asta în care nu se mai păstrează buna orînduială de pe vremea lui Ludovic al XV-lea va ține cît va trăi

ea, și poate chiar cît alții mai tineri (făcu un gest spre Bertille) dar cu siguranță nu pînă la a treia generație (făcu un gest spre Salomé).

— Ei bine, ce vreți, va trebui ca într-o zi să se restabilească ordinea.

— Mă îngroziți, doamnă !

Mica burghezie de proveniență recentă, ținînd să supraviețuiască, nu mai urma exemplul marei burghezii care dealtfel avea o atitudine echivocă, deoarece Doamna Rezeau devenea bățăioasă ca să sondeze terenul și să vadă reacția mea. Eu însă ascultam politicos. Prostia burgheză are haz fie și numai pentru că se expune la ridicol. Ca și bucătăria, trebuie aerisită ca să iasă mirosul. Voiam să mă scol să mă mai dezmoțesc cînd deodată doamnele, indignate de un afiș destul de deocheat de lingă podul Gournay, începură să deplîngă marea sexploatare... uitîndu-se la fete. Aparent fără legătură, Doamna Rezeau continuă :

— De fapt, cine dracu a dat fetelor ăstora prenume așa de ciudate ? De ce Salomé — care a pus să i se taie capul lui Ioan Botezătorul ? De ce Blandine — această martiră cu mațele scoase de o vacă lioneză ?

— Eu am vrut, rosti Blandine.

— Îți bați joc de mine ? spuse Doamna Rezeau.

— Nu, bunică, răspunse Salomé, și eu mi-am schimbat prenumele. De ce să fii obligat să porți un nume pe care nu ți l-ai ales ?

Am crezut că mama avea să spumege de îndrăzneala fetei, care-și sfida starea civilă, dar nici măcar n-a întrebat-o cum o cheamă cu adevărat.

— E dîră copila asta, șopti.

— Ca și tine, spuse Salomé.

Nimeni afară de mine nu-și dădu seama că se petrece ceva. Pleoapele zbîrcite ale Doamnei Rezeau, care se lăsaseră o clipă peste ochii de un verde-tulbure, se ridicau încet dezvăluind o privire de smarald. Antrenată, din obișnuință, Salomé o tutuise, ca și pe bunica Darroux.

V

Vor fi două anunțuri mortuare. Al nostru nu exclude pe nimeni. *Doamna văduvă Paule Rezeau, Domnul și Doamna Ferdinand Rezeau, cu copiii, Domnul și Doamna Jean Rezeau și copiii, Domnul și Doamna Marcel Rezeau și copiii au dureră să...* Mi-a fost greu de altfel să-i strâng pe toți sub același steag, cum spunea mama. Dar am fost preveniți de un telefon al Annei, că Marcel, întors din Caraibe, și necunoscînd textul nostru, a tipărit un altul unde nu figura decît Doamna văduvă și el : *Figaro* îl reproduse în *Carnetul la zi* la rubrica „decese“. Aceiași cameni au primit deci două variante de proză necrologică ; înmormîntarea promite să fie animată.

Va avea și haz. Cînd am sosit cu o întîrziere de cîteva minute, lingă ușa încadrată cu negru, dricul automobil era încărcat, coroanele agățate. Chiar în urma lui, Marcel, tot atît de țeapăn în costumul său gri cu cravată și banderolă neagră ca într-o uniformă, cu chipul tot atît de hotărît ca și la douăzeci de ani (parcă s-ar fi grimat ca să pară de patruzeci).

Solange, pe care o întîlnisem de trei sau patru ori în tinerețe și pe care acuma trebuia să mă străduiesc s-o recunosc, într-atîta se uscaseră, vorbea încet cu domnișoara de companie. Arborînd o tristețe reglementară, toți trei par îngrijorați, cu capul între umeri, ca și cum se așteaptă la un scandal monstru. Acesta era probabil motivul pentru care, temîndu-se de contaminare — sau ferindu-se de întrebări — Marcel nu și-a adus copiii. Nu și-a îngăduit să cheme nici vecinii ? Practic, nu erau mai mult de zece persoane ca să urmeze convoiul. Dar las pe noi. Din cinci mașini coborîrăm douăzeci. Ai mei, toți în păr, chiar și Jeannet, care obținuse o permissie. Nu i-am descurajat nici pe cei din neamul Darroux, darnici cu toții să se arate rude bune cu cei pe care pînă acum se făcuseră că nu-i cunosc. Erau bunica împreună cu cele două fete și cei doi gineri,

fiul și nora ei, fără a pune la socoteală copiii, perechea Forut, cuplul Maxlon, Gonzague. În fine, Mélanie cu soțul ei, tinichigiu la Renault, ca să onoreze cortegiul... Bietul Marcel ! Pleoapele în bernă se ridică îngrozite, și cum mama, plîngăreață, trăgînd de vâl și rezemîndu-se de mine, se apropie de el, îi șoptește :

— Bunica nu te-ar aproba !

— Vie, cu siguranță că nu ! murmură Doamna Rezeau. Dar moartă trebuia să știe la ce să se aștepte.

Marcel mă cercetează cu privirea lui caracteristică, măsurîndu-mă de sus în jos. Nu-i nici o îndoială, frăția noastră merge cum poate : tîriș, grăpiș. Jeannet îl salută militărește — ceea ce declanșează imediat la unchiul său o mișcare din bărbie spre subofițer. Dar cioclul înaintează, simplificînd mult lucrurile : Salutările și prezentările nu-și mai au rostul.

— Vă rog, domnilor ! spuse el, cu un gest de politețe servilă.

Marcel, ca și cum i se pune la îndoială prestigiul, face numaidecît doi pași înainte. El e marele legatar, el o îngroapă pe bunica. Nici vorbă că el trebuie să fie în fruntea cortegiului. Din păcate, în lipsa lui Fred, cel mai vîrstnic sînt eu și n-am de gînd să renunț la dreptul meu pentru un blid de linte, cu atît mai mult cu cît nici nu-mi place. Neexistînd nici un cordon, primogenitura se așază la dreapta. Depășesc P.D.G.-ul care, consternat că ajunge în stînga, încetinește, caută să piardă puțin teren pentru a mă depăși la rîndul său. Din păcate apare Jeannet din spate ca să se instaleze lîngă mine : deviez discret și Cropette, ajungînd în dreapta, se regăsește în jghebelețul de piatră unde bătrînicile din ținut își duc cățeii să-și facă nevoile. Pînă la urmă Aubin trece lîngă fratele său și al meu se resemnează. Rămîne în rîndul doi, singur, cu prefăcută indiferență : țepos la păr și la fire ca un arici. Întorcînd capul o secundă, o zăresc printre femei pe Solange care a renunțat și ea : stă în coada convoiului, ostentativ detașată.

Dar încercarea va fi de scurtă durată, surioară ! Acest tropăit recules în spatele dricului, care pare

că merge ca într-un film proiectat cu încetinitorul, nu ține decît pe un parcurs de trei sute de metri. Iată biserica drapată în negru, cu lacrimi argintii pictate pe falduri. Suflînd în registrul grav, orga face să tremure apa stătută din agheasmatar și aerul închis al naosului unde, în mirosul puternic al stearinei topite care-i place lui Dumnezeu, se înalță o frumoasă pădure de lumînări aprinse. *Nu-i înghe-suială, dar e lume*, spunea tatăl meu cînd vorbea de o asistență din societatea aleasă. Acum chiar așa și e. Primarul, avocații și notarul familiei Pluvignec, directorul de la Crédit Lyonnais, consilierul general sînt toți prezenți : nu atît ca s-o înmormînteze pe bunica, cît pe văduva senatorului, cealaltă jumătate a lui în fond, mai rezistentă ca prima. Îi înconjoară vreo cincizeci de necunoscuți, printre care bocitoarele uscate, ca de obicei : doamne bătrîne ce o vedeau plecînd pe Contemporana lor în paradisul rentierelor, asigurîndu-se că vor ajunge și ele acolo prin rugăciunile, slujbele făcute și fondurile înscrise în pomelnic. O surprind pe una care, văzîndu-mă, îi dă cu cotul alteia.

Să trecem în banca noastră. Să nu ne mai batem joc. De la nonagenara culcată pe mătasea care capitonează sicriul, dus și împins sub draperia neagră a catafalcului, dețin un sfert din genele mele. Bunica mea Rezeau nu mi-a transmis mai mult și totuși moartea ei, atunci cînd aveam vreo zece ani, a fost pentru mine o catastrofă. Aceasta nu-mi ia nimic și n-aș avea de ce să mă laud. Anormalul rămîne anormal cu atît mai mult cu cît alde Pluvignec, care nu mi-au dat nici dragoste, nici avere, mi-au lăsat moștenire fizicul și caracterul lor. Ei vor supraviețui mult pe picioarele mele... Mă auzi, bunico ? Ori unde vei fi, nu te îndoi de neamul tău îndărătnic, obraznic, fără moarte, un moment irosit de excesul de bani apăsîndu-i sufletul, dar care va trăi prin mine, prin Aubin... Băiatul îmi suflă la ureche :

— Spune, mătușa Solange e aia rotundă ca o bicicletă ?

Apoi deodată, decepționat totuși :

— Babușca e rece și uscată ca iasca.

Îl fac să tacă, dar are dreptate. Poreclită în ajun Babușca, pentru că după părerea lui Aubin ar fi trebuit ca bunica să trăiască în Siberia, altfel n-ar fi atît de rece față de noi... Babușca, într-adevăr, e uscată ca iasca la propriu și la figurat. Nu varsă nici o lacrimă dar e de o tristețe de piatră care-i înfundă capul între umeri. Cei dinaintea ei n-o iubeau deloc și golul se-ntinde deasupra aceleia care devenea cea mai apropiată clientă pentru actul de deces. Cei ce o urmează nu-i oferă nimic mai bun : nici o căldură, nici o consolare. Slujba morților a început. Dar pentru ea cu ce se deosebesc morții de cei vii ? Gura i se întredeschide încet ca și cum duce lipsă de aer. O văd punîndu-și mina pe mina Saloméii.

Va sta așa prostită pînă la iertarea păcatelor. Dar va trebui să se scoale, să pornească în același convoi pînă la cimitir unde cîrcul va începe din nou...

După ce se dădu cu sfeștocul peste groapa deschisă, pe coșciugul coborît cu zgomote de ladă izbită și lovit de pietricele la lațul frînghiilor, Marcel și Solange, care s-au sfătuit un minut în umbra chiparoșilor, iau o hotărîre surprinzătoare. În loc să vină lîngă noi — adică obligatoriu după noi — pentru condoleanțe, se pironesc de partea cealaltă a aleii : el stă cu spatele puțin încovoiat, cu un surîs trist și binevoitor întipărit pe chip, cu urechea ciulită și obrazul gata să primească îmbrățișările prietenilor fideli.

Menajera se năpustește spre groapă.

— Nu merita una ca asta ! hohoti în plîns, apoi e luată de brațe deschise, în timp ce e bătută ușor pe spate de miîni înmănușate.

Consolează-te, fiica mea ! Doamna Pluvignec nu ne-a văzut ; probabil nici n-a știut cît mai era în viață că lumea încetase să aparțină celor care, datorită unei bogății pioase, înțelegeau să aibă drept și asupra lumii de dincolo. Va fi avut totul : pămîntul, apoi cerul. Nu merita una ca asta, într-adevăr... Între timp, menajera trece pe lîngă noi fără să ne

ia în seamă, dreptă ca un i, peste care pălăria pune un accent circumflex : nu însă fără să tragă cu coada ochiului la ceea ce se petrece în spatele ei. Vai, în urmă nu se află decît notarul, roșu, frămîntat de un îngrozitor proces de conștiință. Dacă eu nu am în ochii lui nici o importanță, nu tot așa mama, clienta sa. Ea își poate încredința interesele notarului de la Soledot care, prudent, se va grăbi în plus s-o facă să-și lase testamentul în mîini bune. Așa că, bietul om, se frînge în două. Face un pas în stînga, spre Doamna Mamă, se înclină debitîndu-și povestea, apoi se întoarce, face un pas în dreapta, spre Solange, care primește același omagiu. Țopăind deodată, iată-l în fața mea, foarte respectuos, dar a și plecat ca să-l asigure pe Marcel de toată simpatia sa. Slavă Domnului, nu eram decît doi la dreapta, asta îl va scuti să i se-nțepenească gitul... Maestrul poate pleca, înclinîndu-se ușor în fața celor din rîndul meu.

Dar cum lungimea mai mare a șirului meu impresionează asistența, soluția găsită de notar nu e adoptată în unanimitate. Arnaud și Baptiste, Primarul, Consiliêrul General nu îi ia deloc în seamă pe Solange și pe Marcel care, în mod instinctiv, se apropie, făcînd uitarea necuviincioasă. Sfirșesc prin a sta înțepați, la un metru de noi, și rămîn acolo imperturbabili, în timp ce trece alternativ șuvoiul condoleanțelor. Privirea lui Marcel în fața mea e ca un zid. Expresivă dealtfel, ușor de descifrat : *Absent timp de douăzeci și patru de ani, nu mai ai naționalitatea Rezeau. Nu mai exiști. Ce cauți aici ?* Sînt aproape de acord cu el. Mă reobișnuiesc greu. În sfîrșit, iat-o pe Anna, bătrîna servitoare. Marcel îi întinde doar două degete, îi spune doar două cuvinte din vîrfurile buzelor. Apoi rostește :

— Fiindcă veni vorba, notarul va pune sigiliul pe casă la ora două. Să fii gata să pleci.

Adică o dă afară. Dar am și ripostat :

— Dacă nu ai unde să te duci, Anna, poți veni la noi, cel puțin provizoriu.

— Tot nu mai aveam de gînd să mai lucrez, spuse Anna. Mă întorc în Aubray, la nepoții mei.

— Hai odată ! spuse Solange care-l trage de braț pe soțul ei, tropăind pe pietriș.

Stăpînindu-se cu mai multă pricepere, știind că după sigilare inventariile devin neplăcute, dacă expertul de lîngă el o ia prea în serios, Marcel ezită între ocară, dispreț, politețe. Dar peste o clipă surîde, se simte tare, va avea ultimul cuvînt :

— Cereemonia s-a sfîrșit. Vă mulțumesc.

Dar și-a pus prea mult la încercare sobrietatea. La poarta cimitirului se apleacă puțin, ca și cum și-ar înăbuși un strănut. Oricît s-a ferit, noi l-am auzit cu toții, și într-o oarecare măsură e liniștitor... nu și-a putut stăpîni un hohot de rîs.

VI

Doamna Rezeau trebuind să asiste la aplicarea sigiliului, i-am lăsat mașina lui Bertille, care urma să o aducă la noi. Asta nu i-a fost de ajuns.

— Rămii cu noi, Salomé ? întrebă Babușca.

Salomé, care tocmai se pregătea să plece cu Gonzague, nu îndrăzni să refuze. Eu mă întorceam cu ceilalți copii în vechiul Renault gri al lui Baptiste Forut, care stă aproape de pod într-unul din blocurile-turn recent construite pe malul canalului. Eram în urmă cu lucrările, cei mici aveau de făcut lecții, iar Jeannet voia să dea o raită pe la Sporting.

Și acum, după trei ceasuri de citit, de corecturi, de mîzgălit semne și trimiteri sau deleaturi, aud clinchetul ceștilor... Se întorseseră. Ciri beau ca un stol de grauri al căror glas era întrecut de un croncănit de cioară.

— Cobori la ceai ? strigă Blandine.

M-am dus în papuci, m-am oprit o clipă în fața ușii de sticlă. Bineînțeles, fără să miște un deget, mama se lăsa servită, și convingerea ei fermă că asta e în firea lucrurilor părea împărtășită...

— Bunică, o prăjitură ? Bunică, puțin zahăr ?

— Mamă, cacaua nu-i prea fierbinte ?

Se-nvîrteau în jurul ei, și Babușca, la drept vorbind prost pieptănată și probabil nespălată, dar extrem de mondenă, cu degetul mic în aer, sorbea înghițituri mici fără să înceteze să peroreze.

— Asta-i sigur ! Mă descotorosesc eu de notarul ăsta. Am să-l iau pe domnul Dibon, succesorul domnului Saint-Germain la Soledot. Îl voi căuta miine. Am să vă rog să mă duceți diseară la trenul de opt.

Am deschis ușa. Abia întorcînd capul, mama continuă :

— Să mi se propună să declar proprietatea la același preț ca la moartea tatii ? Ca să evit cheltuielile de transfer ! E o adevărată escrocherie... Două hectare la Reuil, la prețul de azi pe metrul pătrat, gîn-

diți-vă ! Acolo unde se află, toți antreprenorii vor da buzna. Și Solange care se fandosește spunînd : Bunica ne-a pus să jurăm că vom păstra casa. Garantiez că în doi ani au vîndut totul. *

Era aici, în mijlocul *alor mei*, readucînd pe tapet povestea cu banii în virtutea marilor principii și profitînd de micile aranjamente care i-au preocupat întotdeauna pe *ai ei*. Iarăși m-a apucat teama, amestecată cu un fel de refuz de surghiunit, de repulsie față de tribul natal. În același timp mă ascultam gîndind : *Noi, ne spetim ca să plătim ratele la casă. Cu o treime din acest teren care în mod normal ar fi trebuit să fie al nostru, noi...* La dracu ! Era molipsitor. Gustarea mea se compunea dintr-o bucată de camembert bun și un pahar de vin roșu (de Burgundia, totuși). Era pusă pe măsuță și alături se găsea scaunul meu împletit... Nu ajunseseam în sapă de lemn. M-am așezat pe scaun. Doamna Rezeau vorbea întruna.

— Există proprietatea, n-ai ce-i face. Dar dacă parcul este evaluat la prețul său real, nu văd cum restul mi-ar putea asigura rezerva legală. Ca să păstreze Reuil și ca să speculeze terenul va trebui să vîndă *La Belle Angerie*... Cum, erai aici, ai terminat cu mîzgălele ?

— Ai terminat de scris ? spuse Bertille ca un ecou.

A mîzgăli, a scrie, erau formule sănătoase, care mă scuteau de orice exaltare. Dar dacă a scrie te trimitea cu gîndul la niște merite studioase, corespunzătoare a două locuțiuni latine din paginile roz ale micului Larousse, *labor omnia vincit improbus*, de Virgil și *nulla dies sine linea* de Pliniu, a mîzgăli conținea un verdict, probabil retroactiv, singurul în orice caz pe care mama îl va emite vreodată, lăsînd tăcerii grija de a adăuga că un mijloc de trai este un mijloc de trai și că în atare caz trebuie să te înclini în fața adagiului : *abusus non tollit usum*.

— Dealtfel, Marcel a priceput foarte bine, adăugă Doamna Rezeau, va cădea la învoială. Știe că nu mă voi lăsa prădată. *

Camembert-ul era bun : n-o întrece nimeni pe Bertille în alegerea lui. Observam mica mea lume :

Blandine plictisită, Aubin făcînd haz, Salomé atentă și Jeannet de-a dreptul ostil.

Ce trebuia să se întîmple, s-a întîmplat.

— Aveți așa multă nevoie de bani ? întrebă Jeannet, cu o șuviță blondă căzută pe ochii albaștri.

Uimirea o lăsă pe mama o clipă cu gura căscată :

— Întrebă-l pe tatăl tău cît îți trebuie ca să trăiești, replică ea sec. De altminteri, acești bani sînt și ai voștri.

Cel mai bun cîntec ! Cînd zici : *Aștia-s gologanii mei*, nu impresionează pe nimeni. Pe cînd cuvintele : *Sînt banii copiilor mei*, ia te uită cum fac din ea o victimă și-i atrag simpatia mulțimii care nu ține seama de condiția prealabilă : îi vor avea după mine).

— Jeannet e un pur, spune Salomé, cu ochii ei negri sclipind pe sub gene. Dar mînîncă, ce să mai vorbim, cît patru.

Bertille plescăi de două ori din limbă : semnul cunoscut și respectat de toți, pentru a face să înceteze în fața altora o discuție dăunătoare bunului renume al familiei Réde (R.D. adică Rezeau-Daroux, după inițialele brodate punct în cruce pe șervețele.) Doamna Mamă savura momentul, descoperind prima slăbiciune a clanului : puțină simpatie ce exista între cei doi mai mari. Jeannet se sculă cu dinții încleștați.

— Îți seamănă leit băiatul ăsta ! spuse Doamna Rezeau adresîndu-mi această sentință numai mie, atît de încet încît să fie auzită din stradă.

— Mă măguliți, spuse Jeannet de la ușă.

Bertille mă privi cu severitate. Fiul meu îmi aparține întotdeauna sută la sută cînd face o boacănă și eu sînt vinovat de ieșirile sale. Totuși Bertille n-avea de ce să se îngrijoreze. Pentru Casandra un motiv de birfă este aproape un motiv de satisfacție :

— Vezi ce ușor e să crești copii ? E rîndul tău, fiule, ai și tu plăcerea asta ! Căci dacă podoabe ca tine erau o excepție pe vremuri, azi sînt regula.

Luă un aer compătimator :

— Nu-i chiar așa de simplu pentru tine, biata mea Bertille.

— Fac și eu ce pot, spuse interesata, cam repede.

Încruntînd sprîncenele, o făcui pe nevastă-mea să se fisticească iar pe mama să jubileze.

— Jeannet va fi mai periculos decît tine, reluă ea. M-ai făcut să plătesc scump ofensa de a mi te fi supus, cîndva. Dar fiul tău nu va fi un revoltat, ci un militant. E felul lor astăzi de a se înrola.

Furia, sentimentul de a fi fost înfruntată, o făcea ca și altădată să vorbească deschis, fără ocol. Ațîțată de tăcerea mea, de propria ei ieșire împotriva lui Jeannet, își dădu drumul cu totul :

— Știu ce gîndești, haide ! De fapt ești de aceeași părere ca și odrasla ta. Spui că sînt o interesată... Ei și ? Da, sînt interesată. În viață n-am profitat de nimic și de nimeni. Chiar cînd îl diriguiam pe tatăl tău o făceam în numele principiilor și pretențiilor sale care se sprijineau pe dota mea. De cînd a murit, mă exploatează Marcel... M-am saturat. Acum am ajuns o bătrînă doamnă nedemnă, care vrea să profite de ce i-a mai rămas.

— Să-ți mai torn puțină cacao, mamă ? rosti Bertille grăbit să potolească lucrurile.

— Cu plăcere !

Blandine, sărindu-i în ajutor, întindea farfuria cu prăjituri. Dar în momentul cînd buza vasului atinse ceașca, trosc, lui Bertille îi scăpă din mînă cana, care căzu pe parchet și se sparse între cele două picioare ale Doamnei Rezeau, încălțate în pantofi negri lustruiți acum un an.

— Am făcut-o, spuse Bertille. Iar m-a apucat.

★

Își frecă podul palmei drepte, brăzdată printre linii de o cicatrice lungă, vînată. Supărată, fără să judece, încearcă să se justifice în fața soacrei, care sedea cu tălpile într-o băltoacă cenușie.

— Scuzați-mă, așa mi se întîmplă de cînd cu accidentul. Uneori îmi amortește dintr-o dată degetul mare.

Se oprește îngrozită, dar prea tîrziu. Dealtfel, dacă mama n-ar fi observat stinghereala ei, s-ar fi lămurit din jocul privirilor celor din jur. Despre ce scapă Bertille, nu vorbim niciodată.

— Ce accident ? întrebă Doamna Rezeau cu o voce dulce.

Față de Salomé, Blandine, Aubin, nu se putea în nici un caz să mințim : ar fi însemnat să subliniem importanța faptului. Mai bine să spunem adevărul, fără alte precizări ; și mai bine să-l spun eu :

— Bertille și-a fracturat rău mîna.

Tocmai atunci Jeannet intră pe ușă. Probabil că s-a gîndit că mă pune într-o situație neplăcută și că era mai cuminte să-și așeze cele optzeci de kilograme pe un scaun în fața bunicii. A auzit și a încremenit. Dacă amintirile lui sînt nedeslușite, știe îngrozitor de limpede că a fost de față ; Salomé nu-i mai puțin gravă, deși nu știe că de fapt și ea se afla acolo. Cît privește pe Bertille, în loc să se repeadă să ia o cîrpă, ca să întrerupă scena, stă și își bălăbăne brațele. Mama s-a sculat, calcă sprintenă în cacaua vărsată, sfărîmînd cioburile de porțelan care trosnesc ca niște oase. O ia de mîna pe Bertille și elatină din cap :

— Ei, dar ai avut noroc că ai păstrat-o !

Nu-i mai rămîne nici o îndoială : în loc de a îngroșa misterul, tăcerea noastră i-l dezvăluie. Cu siguranță că nu sesizează legătura dintre una și alta, dar putem să avem încredere în ea. Dacă această verigă a lanțului cedează, vor urma și altele. Discreția, respectul față de rănile tainice, nu-s genul ei. Își îndreaptă arătătorul spre Bertille. Ca să afle, dă totul pe față. Șoptește, fără să privească pe nimeni, cu aerul cuiva care nu acordă faptului nici o importanță :

— Erai în mașină cînd a murit prima soție a fiului meu ? O cunoșteai ?

Jeannet își strînge pumnii în buzunare. Dar pentru că nu mai poate să tacă, Bertille își recapătă singele rece.

— Era verișoara mea, rostește.

★

De data asta, din nou pe picioarele ei, se duce să caute o cîrpă. Lucrurile nu vor merge mai departe, dar seara va fi stricăță de ceva dureros ca un abces care n-a spart. Bertille și cu mine vom face un efort lăudabil și evident ca să întreținem con-

versația. Încredințați amîndoi că Doamna Mamă va pleca seara și lăsîndu-ne în seama mersului trenurilor, nu ne-am interesat decît pe la ora cinci. Am sunat prea tîrziu la Montparnasse. Trenul fusese suprimat. Mai e, firește, încă unul pe la orele unsprezece, care sosește în plină noapte ; dar toate locurile sînt reținute de delegații la Congresul național de floricultură. Doamna Mamă ar avea toate șansele să călătorească în picioare.

— Trebuie totuși să mă duc mîine dimineată la Dibon. Trebuie să ne grăbim ! repetă cel puțin de trei ori interesata.

Ca să ajungă la această concluzie care nu pare să o întristeze :

— Uite ce e, dacă ai putea să te faci liber două zile, cel mai simplu ar fi dacă m-ai duce tu. Mîine seară ai dormi la *Belle Angerie* și te-ai întoarce miercuri.

Cum să refuzi ? Vreau să spun : cum să lași meala cînd deodată ai chef să muști din ea ? Hotărît lucru, nu voi înceta să mă mir. Iată că tisele cu micile bace roșii, pajiștea mare al cărei șanț central este cu siguranță plin de broaște, giruetele ce-și prăjesc la soare frigările de vrăbii vii, apa stătută a iazului presărat cu nuferi, iată că toate astea mi se par nevinovate. Mi-ar plăcea să le revăd, în treacăt firește, în treacăt și eliberîndu-mă de doamna acelor meleaguri.

— Păcat de Jeannet, care pleacă iar la militarie, și de Bertille, prinsă cu școlarii, reia Doamna Mamă. Vor veni altădată. Oricum putem să o luăm pe Salomé. Pe curînd. Urc să mă odihnesc puțin. Voi coborî pentru cină.

Bertille mă privește într-un anumit fel. Tot așa și Salomé, în timp ce-și lustruiește unghiile de la mîna dreaptă cu palma mîinii stîngi. Blandine își apasă degetul umezit pe firul fugit al ciorapului. În sfîrșit, pașii grei ai mamei răsună prin tavan deasu-

pra noastră și Jeannet se scoală și măsoară camera în lung și-n lat :

— Nu te mai recunosc, tată, spuse el. Mama ta taie și spînzură, hotărăște totul, și tu nu te-mpotrivești. Am fost niște caraghioși la cimitir. Vei fi privit acolo ca o vietate ciudată. Oricum, m-ar mira să-ți vrea binele, bătrîna.

— Jeannet ! strigă Bertille.

— ...și dacă aș fi fost aici cînd a sosit, continuă Jeannet, aș fi împins-o repede înapoi în vaporeș.

Salomé s-a sculat la rîndul ei atît de repede, încît i-au săltat sînii sub rochie. Protestează cu buzele proaspăt umezite cu virful limbii :

— Cum s-o împingi fără voia noastră ? Cu ce drept ?

Argumentul e tare pentru atmosfera de la noi din casă. Jeannet schimbă ținta atacului.

— Nu sînt singurul care cred că s-a întors dracul ! Nu mai putea face rău nimănui, se plictisea, a venit să ceară iertarea păcatelor... Haida de ! Uite-te la povestea asta cu unchiul Marcel : n-a făcut altceva decît să găsească alt țap ispășitor.

— Oricum, unchiul își merită soarta, i-a venit și lui rîndul, spuse Blandine. Mie nu-mi pare rău că am cunoscut-o pe bunica. Cu siguranță că nu-i o sfîntă, dar văd că ea e cea care a venit să ne caute.

— Mai degrabă asta mă deranjează, spuse Salomé. Cine trebuia să facă primul pas, ea sau noi ?

— Oricum, înmormîntarea a fost plină de haz, rosti Aubin.

— Ca o înmormîntare la noi în familie să fie plină de haz, îi aruncă Salomé, asta nu te îngrozește ? Te vezi amuzîndu-te la înmormîntarea tătii ?

Înspăimîntați, îl privesc toți pe tatăl căruia aceste priviri îi țîn de cald. Dar Salomé oare nu m-a ales drept exemplu, în locul mamei ei, ca să nu se scandalizeze chiar ea închipuindu-și lucrul cel mai groaznic ?

VII

Cu tot cauciucul plesnit în timp ce străbăteam Le Mans, pe care Salomé, foarte pricepută în materie, m-a ajutat să-l schimb în timp ce mama ne potopea cu sfaturi regretînd timpurile vechilor cricuri pline de unsoare neagră, care făcuseră dintr-o dată mîini plebee din frumoasele mîini ale Domnului Magistrat... cu toată invitația de a o lua din loc pentru micile curse ale văduvei sus-numitului pe trotuarele străzilor din Segré, cele mai comerciale și deci și cele mai aglomerate, pline de femei uluite, care dădeau din bărbie, și de bărbați mirați care salutau în doi timpi, adică ridicau puțin pălăria pentru Doamna Mamă și apoi, privindu-mă țintă, și-o infundau iute la loc cu răceală... Cu toată întrevederea cu Domnul Dibon care ne-a primit într-o casă excesiv de capitonată : uși, pereți și fotolii, ea și notarul însuși strîns în haine ca un salam, plin de taine și putînd să mă observe, cu un ochi spre mama și altul pe sinii Saloméii, fără să înceteze însă să-și frece genunchiul și să reflecteze la evoluția neprevăzută a marilor familii... În ciuda crîngului urîțit, cu gardul de nuiele în parte doborît de buldozere, cu ierburile împresurînd din toate părțile ultimii copaci, cu hangarele metalice care spurcau priveliștea datorită tablei ondulate dar afișau din băltoacă în băltoacă pe drumuri sau viroage triumful fermelor asupra castelelor... În ciuda aprecierilor castelanei de lingă mine la adresa porților răzlețe și proaspăt vopsite în alb care se deschideau spre alei greblate, spre șiruri de brazi, fiecare de cîte doi metri cubi de lemn de construcție, ce lăsau să se vadă acoperișurile de ardezie și fațadele Ludovic al XVI-lea fără nici o zgîrîtură :

— Evident ! cu bursă neagră pe care au făcut-o alde Glamotte în timpul războiului...

Sau :

— Firește ! Americanii au cumpărat-o de la Gontron, ruinat... În ciuda absenței, în apropierea cas-

telului, a unei fermiere cunoscute și care clătinându-și cocul să împingă, precum odinioară, vaca în șanțul șoselei... Pe scurt, în ciuda impresiei de vechi pe care schimbarea o dă celor ce caută să se regăsească în ce a mai rămas din trecut, călătoria n-a fost rea.

— Barbelivienii țineau pe vremuri cinci bretone, zise mama la ultima cotitură a drumului. Alde Jobeau au opt normande și plantează tutun. Ai să vezi, hambarul a fost transformat în uscătorie.

Victoria fermelor pentru care s-a sacrificat totul ! Peisajul era de nerecunoscut ! Parcul dispăruse, cu excepția câtorva platani al căror lemn nu putea fi vîndut. Nu mai era nici un gard, doar cîteva împrejurimi țărănești unde o bucată de șină urma un țăruș de castan sau un stîlp de ciment crăpat, întărit la voia întîmplării cu trei sau patru șiruri de sîrmă ruginită. Marea pajiște înverzită, plină de bălegar, se oprea la temelia casei și nu se mai zăreau decît cîteva poteci șerpuitoare, bătătorite de pași. Cînd am frînat pe iarbă, am văzut că mă aflam lîngă ruinele fostei sere unde nu mai rămăsese nici un geam, afară de cîteva cioburi strînse în colțul cadrului, amestecate cu numeroase mlădițe de glicină. Bucăți de ardezie și de tuf erau presărate la temelia zidurilor, toate crăpate, lăsînd astfel să se ghicească starea lor precum și cea a acoperișurilor năpădite de mușchi și de licheni, cu unduiri suspecte ce arătau că grinzile sînt tot atît de putrede ca și șipcile. Jaluzelelor zdrențuite le lipseau jumătate din lame și deasupra lor ferestruicile înconjurate de cărămizi coșcovite nu mai erau decît niște găuri căscate unde se cuibăreau în voie vrăbiile.

— Ce vrei să fac ? zise mama, prefăcîndu-se că se adresează Salomeii. Unchiul tău Marcel nu vrea să dea nici un ban pe reparații.

Apoi începu să strige cu miinile pîlnie în direcția rîului Ommée :

— Fe...lix ! Mar...the !

I-am văzut atunci pe fermierii care strîngeau cu niște greble mari de lemn frunzișul pentru staul. Bărbatul, fără să se urnească din loc, se mulțumi să

ridice brațul. Femeia, durdulie, într-o bluză strimță, porni agale spre noi.

— Ea e Marthe Argier de la *Bertonnière*, explică mama.

— Doamna a călătorit bine ? Doamna vrea cheia ? întrebă Marthe de la zece metri.

Cu toată prudența și rezerva, ochii mici de purcică și buzele bine răsfrînte arătau marea ei poftă să audă noutățile :

— Ia te uită ! E domnul Jean ! exclamă ea. Cînd a plecat eram atîtica, dar îl țin bine minte. Îi spuneam acușica lui Felix : vorbești de lup și lupul e la ușă. Și drăguța domnișoară, cine e ?... Nu prea am timp. Veniți, doamnă, să vă dau ce vă trebuie.

Familiaritatea tonului, o anumită delăsare a formeii arătau limpede transformarea raporturilor între grajd și salon. Dar trebuie să mai fi fost și altceva la mijloc.

— Cînd plec, las totdeauna cheile la Marthe, zise Doamna Rezeau. Așteptați-mă o clipă.

★

Clipa dură un sfert de oră. Eram foarte mirat că mă aflu acolo, și mai mult, că nu mă simțeam dezrădăcinat, dimpotrivă, revenit la aceste ruine și jîgnit totodată că le aparțin, că-mi trag seva dintr-o realitate perimată și prăfuită, unde mă fascina totuși propria mea tinerețe. Amintiri, dulceați zaharisite !

Încet, înconjur aripa din dreapta și dau în curtea interioară unde din grădina de flori de odinioară nu mai rămăsese decît un fel de stuf cu colilii lungi, în mijlocul unui pustiu lutos plin de găinaț prin care se plimbau vreo zece rase de găini. De departe, am putut-o zări pe Marthe Jobeau cum ieșea de la ea de-acasă cu un sac în spinare și intra la noi pe ușa din față, urmată de mama care ducea cu grijă în brațe una din marile cutii cubice de tablă albă, unde se țineau, la rece, zece straturi de prăjituri. Știam că cele două femei vor descuia ușile : cea a scării, a palierului, a vestibulului, pentru a ajunge în sfîrșit la sfînta sfîntelor : camera Doamnei. Salomé dîrdîia,

privea fără să-i vie să creadă şirurile de clădiri dărâpănate, turnuleţele străpungînd negura cenuşie care începea să se lase peste păşuni.

— Cum de poate trăi aici ? zise cu milă copila. Se vede limpede că e ruinată, că nu mai are nimic.

Paşii Marthei Jobeau tropăiau pe scară. Era mai bine să răspund în şoaptă :

— Dacă vorbeşti de venituri, draga mea, nu greşeşti, cu toate că bunica ta primeşte ceva bani de la fermă, în plus o jumătate de pensie de pe urma bunicii şi cîteva rente mici. Dar ai văzut trecînd sacul şi cutia de prăjituri pe care, de cîte ori lipseşte de-acasă, le încredinţează fermierei, de teama unui incendiu. Închipuie-ţi că în ele sînt cîteva milioane în acţiuni şi bijuterii de familie.

La urma urmei, de ce să acceptăm misterul ? Fermiera ieşea în acea clipă din casă. Îmi frecai mâinile şi o întrebai :

— Ei, comoara a fost pusă la loc ? Putem urca, doamnă Marthe ?

Un impuls de fidelitate, de cinste în păstrarea secretului, încheştă o clipă fălcile cumetrei Jobeau. Apoi ochii îi deveniră prietenoşi, fără îndoială deoarece îi spusese „doamnă Marthe“. Începu să ridă.

— E o nebunie, domnule Jean. Stau şi tremur de ce s-ar întîmpla dacă arde casa: I-am zis de douăzeci de ori : sînt şi bănci pe lumea asta. „Dar dacă-i pun la bancă, Marthe, îmi zice ea, şi dacă mor, or să se împartă la toţi. Vreau să le pot lăsa cui îmi place“. Adevărul însă e altul : le pipăie, le mîngîie — hîrţiile ei. Taie cupoanele unul cîte unul... Asta-i umple timpul... Altceva ce i-a mai rămas ? Doar tai-fasul după slujba de duminică şi să stea de vorbă seara cu mine. Singura prietenă pe care se ducea s-o vadă la Segré, în zilele de tîrg, Doamna Lombert...

— Doamna Lombert ? repetai, văzînd cît de prost am fost că am descoperit atît de tîrziu o explicaţie aşa de simplă.

— Da, doamna Lombert a plecat. Domnul Marcel nu mai vine pe aici. S-a supărat pe Doamna, fiindcă tăia copacii şi... vindea mobila... Cît despre copii, ce să caute aici ?

Se opri un moment, şovăi, apoi urmă .

— Odată, demult, Doamna a obținut-o pe Rose, cea mai mare, pentru cincisprezece zile. Sărmana-fată ! murea de plictiseală. Să mănânci toate resturile și să ascuți mereu aceeași muzică : „stai dreaptă“... „trebuie să spui : da, bunică, mulțumesc, bunică“... După cinci zile ștregărița i-a șterpelit niște bani și a șters-o. Nici mie nu-mi place ca puștii mei să se învîrtă pe la castel. Cîteodată ea dorește să vie copiii și nu știe cum să-i ia, așa cum bărbații stau în fața mașinărilor cînd vor să vadă ce e înăuntru. Dar se plictisește repede, începe să drăcuiască și să țipe la ei. Odată a pus mîna pe unul și unde nu ți-l ciupește și-i răsucesce brațul. E adevărat că puștiul o făcuse capră bătrînă, dar eu trebuia să-l cîrlesc, nu ea.

— Ei, ce pălăvrăgești acolo ? se auzi deodată vocea groasă a mamei, aplecată la fereastră.

— Spun tot ! strigă Marthe, și către mine : o șterg, mă așteaptă Felix.

Dar nu făcu nici un pas și-mi șopti la ureche :

— Și totuși nu se obișnuiește cu singurătatea. De zece ani tot zice că se duce să vă vadă. Căuta un motiv... E adevărat că domnul Marcel pune mîna pe moștenire ?

M-am mulțumit să încuviințez din cap ridicînd din umeri. Marthe însă nu zîmbi: pentru o țărancă era o ușurință condamabilă să nu lupți pentru dreptul tău. Spuse cu tîlc :

— Să plîngi după avere e mai puțin sigur decît să o cîștigi cu sudoarea frunții.

Apoi deodată, cu simț practic :

— Ați adus ceva de mîncare ? pentru că Doamna, dacă o poftești, mănîncă pe săturate. Dar la ea acasă îți dă trei cartofi fierți... Și-ați luat insecticid pentru purici ?

Și iar m-am mulțumit să-nclin capul : cunoșteam casa. Am intrat cu un pas hotărît.

*

Cunoscusem în tinerețea mea *La Belle Angerie* destul de dărăpănată, decăderea ei nu putea decît să se accentueze. „Devine un labirint de caverne,

scria Doamna Lombert. Mama dumneavoastră nu mai ține deschisă decât camera ei.“

În umbra vestibulului unde lamele stricate ale jaluzelelor lăsau să pătrundă destulă lumină ca să vezi unde calci, înaintam pe dale desprinse, peste cîrpe căzute pe jos care nu mai fuseseră ridicate, pe frunze moarte pe care fără îndoială vîntul le împinsese pe sub ușă. În odaie nu mai exista aproape nici o mobilă, tapetele se făcuseră ferfeniță între tablourile atît de pătate de muște încît pictura nu se mai vedea.

— Sinistru, șopti Salomé, ghemuită lingă mine.

Am împins cu piciorul ușa sufrageriei care, ca și salonul unde dădea, era pe jumătate luminată de geamurile dinspre seră. Frumosul cămin smălțuit, lucrat de străbunicul pictor, rămăsese neatins. Dar pretutindeni plutea un ușor miros de putregai, gobelinurile de Aubusson atîrnau fișii, fișii, zugrăveala tavanului, lambriurile de lemn, imensa masă din mijloc cu picioare răsucite, bufetul Renaissance, servanta Ludovic XVI — cea veritabilă și perechea ei — o imitație, copiată în urma unui partaj — totul era alburii, acoperit de un strat subțire de mucegai. Am trecut prin salonul cel mare și prin salonul mic, pe lame de parchet care abia se mai țineau : peste tot lipseau mobile, peste tot domnea aceeași umezeală pe cale să strice și ce mai rămăsese.

— Miroase prea urît, zise Salomé, după ce am intrat în birou. M-am săturat, deschid ferestrele.

— Dacă poți ! Ferestrele sînt înțepenite și e mai greu pe urmă să le închizi la loc, rosti Doamna Rezeau.

Coborîse pe cealaltă scară și se așezase într-un colț pe un cufăr de lemn. Ne aștepta nemișcată, ca o cucuvea obișnuită cu întunericul.

— Dealtfel odăile în care veți intra de aci înainte au lumină electrică. Am introdus-o în cinci camere.

Și întorcînd comutatorul, aprinse lămpile. Lumina puțină, palidă, iradia dintr-un bec de 15 wați, pe o suprafață de treizeci de metri pătrați, care acum părea și mai pustie. Încăperea avea, ca odinioară, raf-

turi de jur împrejur dar pe ele nu se mai afla nici o carte.

— A trebuit să vînd bibliotecă, zise Doamna Rezeau. Începuseră să o roadă viermii și șoarecii. Apoi pentru mine, știi, ce rost au cărțile, cînd am făcut o cataractă care a început să mă supere foarte tare... Vă conduc în camerele voastre.

Urcînd, am observat un zid de cărămidă în stînga palierului ; ca să simplifice, Doamna Rezeau a pus să se zidească intrările camerelor din capătul coridorului. Îmi oferi odaia Empire și Salomeii pe cea a Monseniorului, unde imediat ce intră, fata deschise fereastra, trîntind obloanele. Un rînd de cearșafuri mătăsoase ca răzătoarea erau pe paturi ca și fețele de pernă de-un alb tot așa de îndoielnic, fiind clătite în apa rîului Ommée.

— Știți doar că aici n-am confortul vostru, spuse gazda. Vei găsi apă în cană, drăguță. Și lemne în coș. La ora șapte sună clopotul.

— Nu vă deranjați, zise Salomé, pregătesc eu masa de seară.

— Copila asta e un înger, grăi Doamna Rezeau.

Apoi dispăru, înghițită de coridorul nesfîrșit, care ducea, pe lîngă mansarde, spre cealaltă parte locuibilă a casei pe care și-o rezervase. Am urmat-o vreo zece metri ca să văd ce-a devenit vechiul meu bîrlig, dar n-am mai găsit într-însul decît două grămezi de cartofi încolțiți, acoperiți cu firicele liliachii. Alături, în fosta Sacristie, o expoziție de mere renete și roșii răspîndeau o mireasmă plăcută. Dar capela din turnuleț era închisă. Mă-ntorsei în odaia Empire, unde Salomé, folosind multe ziare și surcele, aprindea focul.

— Ce-o fi păzind maică-ta aici ? zise ea. S-ar simți de o sută de ori mai bine într-o garsonieră încălzită la oraș, decît în acest castel jalnic.

— Bunicul tău ți-ar fi răspuns : Am fost aici încă de pe timpul lui Ludovic al XVI-lea. Rațiunea pare neînsemnată, dar pentru anumite ființe ea atîrnă greu, ca o piatră de temelie. Jumătate de regiune mai e stăpînită de neamul ăsta de oameni.

— Începe să tragă, zise Salomé băgînd în sobă un ultim *Courrier de l'Ouest*.

— Bine. Asta-i partea întâi. Acum să lăsăm să iasă muștele.

— Cum ! exclamă îngrozită Salomé.

O luai în brațe :

— Orășanco ! nu știi că muștele părăsesc toamna cîmpul și se strecoară în casele neîngrijite unde e tare bine să iernezi în spatele mobilelor ? Dacă faci foc, căldura le trezește. Atunci partea a doua : intri, dai cu flytox, și ieși din cameră pînă își face efectul. După cină partea a treia : măhuri avînd grijă să nu calci în picioare prea multe muște. Am văzut odată cum s-a strîns o găleată plină. Dar cel puțin există șansa ca oaspetele să doarmă liniștit.

★

De cîte ori n-am pregătit așa camerele pentru prietenii care veneau iarna sau cînd sosea din în-
tîmplare primul notar, or baroana ?

O jumătate de oră mai tîrziu, reluam vechiul scenariu : în camerele încălzite, unde cu un bîzîit infernal zburau mii de muște, (*Musca domestica* împreună cu altele mari, albastre și chiar cu cîțiva bărzăuni) întrebuițai jumătate de pompă de insecticid. Nu uitai nici parchetele de unde săreau niște neliniștitoare puncte negre. După ce-am isprăvit, am coborît să o ajut pe Salomé, uluită de cît de prost era înestrată gospodăria mamei, ca dealtfel toate cele din partea locului :

— Cum poți trăi fără apă curentă ? Totul e murdar. La bucătărie nu pot pune mîna pe nimic. Adu-mi trusa de camping.

I-am adus-o. La doi metri de dulapurile din perete pline de porțelanuri pe cît de fine pe atît de murdare, am cinat cu tacîmuri de aluminiu pe un colț de masă șters repede cu cîrpa. Se lăsase noaptea. După ce ne dădu tîrcoale cu mica ei lampă de buzunar, mama avu cîteva accese de tuse și se duse să se culce fără să mănînce, rugînd-o pe Salomé să treacă pe la ea să-i spună noapte bună. Pe la opt, urcarăm și noi să măturăm, să scuturăm cearșafurile, să curățăm mobilele acoperite de muște moarte sau care mai mișcau cîte o aripă. Cînd am intrat la mama,

sforăia cu gura deschisă sub lumina tremurătoare a veiozei, privită de ochiul sever al tatii care, cu toca-n cap și medaliile pe mantie, contempla de la înălțimea portretului său hanul afumat unde-i supraviețuia nevasta. Observai crucifixul de abanos cu un braț rupt și un agheasmatar gol deasupra noptierei unde lucea o legătură de chei. Am plecat în vârful degetelor. Salomé se culcă și adormi imediat. Puțin mai târziu, auzind-o pe mama că tușește din nou, am traversat culoarul în pijama.

— Tu ești ? șopti.

M-am apropiat călăuzit de pata rotundă de lumină a lămpii mele de buzunar.

— Salomé să nu fie îngrijorată ! Sufăr puțin de emfizem, zise ea. Dar spune-mi...

Se așezase-n pat privind-mă cu un aer ciudat și repetă :

— Spune-mi... La 17 decembrie te-ai căsătorit cu Bertille, nu-i așa ? Am găsit de curînd data într-o scrisoare de atunci.

Nu-mi rămînea decît să-i răspund printr-un da. Ea urmă în penumbră răsucindu-și șuvițele de păr :

— E curios, dar n-am făcut niciodată legătura. Credeam că trecuseră doi ani, în timp ce accidentul se petrecuse cu numai unsprezece luni înainte. Te-ai recăsătorit foarte repede.

— Era la mijloc Jeannet, răspunsei cu o voce cam prea răspicată.

Am plecat spunîndu-mi : Bine ți-a făcut ! Nu trebuia să vii !

M-am vîrit apoi în niște cearșafuri umede unde n-am fost în stare nici să adorm, nici să împiedic cîteva muște mai rezistente care agonizau în zbor, pe întuneric, să-mi cadă în cele din urmă pe obraz.

VIII

Ceea ce mă îngrozea cel mai mult, în legătură cu familia mea, era ridicolul. Să-ți spui în a doua jumătate a secolului XX că te tragi din acest amestec de nobili de țară reacționari și de înalți prelați, dintr-o serie întreagă de îmbuibăți acoperiți cu blazoane aurite, a căror valoare se-ntemeia pe evaluare, să-ți spui că ești nepotul unui deputat conservator a cărui etichetă după alegeri era prescurtată cu atita prestanță în ziare (Ferdinand Rezeau, cons. 37489 voturi, ales), să-ți spui că în definitiv ești născut în coada lor, într-un fel de enclavă a secolului trecut... E într-adevăr descurajator.

De unde și fuga și ezităările mele de a reveni pe meleagurile natale, chiar și după atita amar de vreme. Totuși ar trebui să fiu liniștit : toți sînt morți și îngropați, ei și sclavele lor. Capela conților de Soledot se află într-o stare jalnică ; cele ale altor familii care posedau, doar ele patru, toate terenurile din parohie sînt părăsite. Jeannie și Simon, familia Argier și Perrault, grădinarul și paznicul domeniului, dorm toți în al treilea pătrar al cimitirului : locurile de veci, foarte vechi, le sînt presărate cu perlele căzute din coroanele lor ruginite. Îmi place, că nu departe de mormîntul pretențios al maestrului Saint-Germain, cel al Madeleinei, încă proaspăt, nu-i acoperit decît de crizanteme. Îmi place că mormîntul tatălui meu, întii îngropat la Segré (capela noastră era plină), apoi adus la Soledot de Marcel, nu oferă privirii decît o placă de marmură, reconstituită de altfel, cu această unică inscripție :

FAMILIA REZEAU.

Nici o floare pe ea.

Înainte de a pleca, am luat o pietricică rotundă și am pus-o pe un „i“ din „familia“. „Numai ce e dur durează“, ziceau oamenii cînd tăiau jgheaburile de

granit. Tată, dacă mai ești pe undeva, iată : unul din fiii tăi a trecut pe aici.

Cobor pe drumul barajului. Două, trei capete se ȋtesc un moment deasupra gardurilor, cind trec. Apoi loviturile de bici spintecind aerul dimineții și obișnuitele injurături îmi dau de știre că au pornit caii. Niște tractoare duduie ici și colo, dar jurnalele¹ — ogoarele mici — mai sînt arate cu cai, care lasă în urma lor balegă caldă, fumegîndă, de-a lungul brazdelor.

Norii joși lunecă de la Segré spre Veru și, aplecați în aceeași direcție, foșnesc plopii, cu ramurile de jos tăiate dar cu cele de sus pline de vîsc, ca niște inaccesibile podoabe ale pomului de Crăciun, unde mierlele s-au pus pe cleioase ospățuri de fructe albe. Și deodată sună clopotul...

Clopotul ! Am auzit multe, dar sunetul acestuia l-aș recunoaște dintr-o mie. Am crezut că voi avea timpul să-mi fac plimbarea înainte ca femeile să se trezească. Am uitat că vechiul regim avea un orar mult mai grăbit și mai poruncitor decît al nostru : Doamna Rezeau, cu toate că n-avea de lucru, respecta la ora șase jumătate, unsprezece jumătate și iar șase jumătate după-amiaza, obiceiul de a lua masa după mersul soarelui.

Sărind taluzul, tai drumul peste cîmp. Pășunea este bogată în acest sezon, fără mușchi, fără rogoz, și vacile pasc cu botul adînc vîrit în iarbă, dîndu-și din cînd în cînd cu limba peste nări și legănîndu-și ugerile trandafirii și spatele cu pantalonașii nepătați. Bun fermier, Jobeau ăsta, deși cîștigă foarte puțin. M-a zărit de mult dar strîngînd tare coarneau plugului mecanic de culoare roșie, continuă să mușuroiască varza din grădina de zarzavat. Știu ce e important și el o știe la fel de bine : puterea a trecut de la proprietar la arendaș. Pămîntul, ca și femeile, nu aparține celui ce-l posedă ci celui ce-l pătrunde.

Al doilea sunet al clopotului se aude mai prelung. Ajung în bucătărie unde miroase a lapte afumat.

¹ Jurnal — veche măsură pentru stabilirea suprafețelor, echivalentă cu cît putea ara un țaran într-o zi.

O văd pe Salomé agățându-se cu miinile de frînghie și rizînd în hohote :

— Dă-i drumul ! zice mama care macină cafea. Dă-i drumul ! Întregul Soledot o să se întrebe cine este aici.

Ciufulită, cu picioarele goale în niște papuci soioși, înfășurată într-un capot cîrpit și decolorat, se bucură, și chipul i se luminează între boarfe și zbircituri. Slăbiciunea pentru Salomé devine din ce în ce mai evidentă. Pentru prima oară mă-ntreb : o fi vrut oare să aibă o fată ?

— Îmi închipui că ai fost la cimitir, îmi spuse. Noi ne-am dus la Marthe, după lapte.

Rîde privindu-și nepoata.

— La întoarcere, zice Salomé, am răsturnat oala. Ne-am întors să luăm alt litru...

Rîde privindu-și bunica.

— ...laptele a dat în foc în timp ce noi priveam fotografiile de acum treizeci de ani.

Hohotesc amîndouă, puse parcă la aceeași priză. Doamna Rezeau, a cărei zgîrcenie trebuie să sufere, încheie vesel :

— Marthe a smîntînit laptele. Nu mai are altul. Dar puștiul ei o s-o ducă pe Salomé la Bertonière... pe tine te-am chemat să știu ce program ai.

— Cum era prevăzut : luăm micul dejun și plecăm. Trebuie să fim la Paris cel tîrziu la ora două.

— Grăbește-te, pisicuțo !

S-auzi din gura Doamnei Rezeau o asemenea exclamație ! Ea însăși e atît de mirată, că-și trece limba peste dinți. Bunăvoința se revarsă din toată ființa ei. Îi mai strigă odată Salomeii, care se îndreaptă spre fermă :

— Cit stai acolo, spune-i Marthei să pregătească un coșuleț cu mere.

Dar cît mă vor costa merele ? După felul ei de a o privi pe Salomé cum se depărtează, după surîsul ei care se preface încetul cu încetul într-o expresie gravă, am ghicit că mama a înțeles. Începe să-nvîrtă din nou mînerul vechii rîșnițe de cafea, și, încercînd să acopere zgomotul, strigă :

— Scuză-mă că te întreb iar. Am dreptul să știu. Îmi lipsea o dată : cînd s-a născut Salomé. Mi-a

spus-o ea. Accidentul s-a petrecut în ianuarie, fata vine pe lume în luna mai, tu te-nsori cu mama ei în decembrie... a cui e Salomé ?

★

Un accident îl trăiești, retrăiești în câteva secunde, dar câteva secunde ciudat de lungi, care au alt ritm decît al pendulelor, atît în timpul nenorocirii cît și în amintire. Gabriel — fratele lui Baptiste, — mă lăsase din amabilitate să trec la volan. Benzina se găsește încă greu ; de aceea am condus puțin de la război încoace. Mașina aleargă aproape cu 100 de km pe șoseaua Malesherbes, între două șiruri de arbori plantați pe marginea taluzelor transformate în perie din cauza înghețului. El șade în dreapta mea, loc care-și va merita încă o dată numele de locul mortului. În spatele lui se află soția mea Monique. În spatele meu, soția lui, Bertille, gravidă în luna a cincea. Jeannet doarme ghemuit între cele două verișoare. Și deodată, mașina își pierde stabilitatea și începe să derapeze.

— Nu frîna ! strigă *prea tîrziu* Gabriel. O conductă rurală s-a spart și a acoperit șoseaua cu gheață. Mașina face un salt spre marginea drumului și se izbește de un platan pe care-l atinge pieziș. Nu se aude nici un strigăt. Izbitura însăși parcă s-a descompus într-o lungă strivire a tablei pe toată partea dreaptă, în timp ce se dezlănțuie o ploaie deasă de geam și cîntă pe o singură notă ascuțită un obiect metalic ce zboară prin aer — bara de fixat bagajul pe acoperișul mașinii, găsit ulterior la patruzeci de metri distanță.

Asta-i tot. Sînt văduv. Bertille la fel. Cu brațul valid îl ține pe Jeannet pe care l-a ferit acoperindu-l cu trupul ei. Repetă înfricoșată :

— Am rămas singuri.

O aud, o văd în retrovizor așa cum văd și gudronul din fața mea punînd peisajului o lungă panglică de doliu. Dar cu pieptul în parte sfărîmat, nu pot vorbi și de-abia îmi trag respirația. Vor trebui să spargă capota ca să ne scoată afară și să ne ducă de acolo, pe un frig pe care-l voi simți încă multă vreme. Ambulanța merge înaintea furgonului unde — pen-

tru că am frînat, poate pentru că am frînat — vor fi închise două tîrgi acoperite cu cîte o pătură, și va fi ca un tîrg absurd, un schimb de parteneri între cei morți și cei vii. Nu puteam rămîne singuri. Există un copil de șase ani, un altul care trebuia să se nască ; ceea ce lipsește fiecăruia îi va fi redat de celălalt... A cui este Salomé ? A destinului.

*

Îi explicam acest lucru de bine de rău femeii bătrîne care clătina din cap de zece minute, pîrînd impresionată. Pe cît de mult se îndirjise să afle, pe atît părea să accepte calm destăinuirea. Filiație uterină ? Faptul nu-i nou în familie. Mama deține acum un secret periculos dar care o pune pe picior de egalitate cu Bertille. Cît despre Salomé, fără îndoială ea nu iese dezavantajată, ci adoptată.

— E bine ce-ai făcut, repetă Doamna Rezeau. E bine. Nu văd de ce-mi ascundeai aceste lucruri cu atîta grijă.

Dacă pentru prima oară o aud aprobîndu-mă, mi-e teamă să nu mă fi înțeles greșit. Ce-o fi crezînd ? nu m-am simțit nici răspunzător, nici nu m-am socotit obligat să mă căsătoresc cu Bertille sau să-mi îndeplinesc datoria. Ne-am refugiat unul în celălalt, atît eu cît și ea.

— Fata știe ? întrebă mama care în sfîrșit mă privește în față.

— Bine-nțeles ! E doar singura care se numește Forut.

Mamei i-a trebuit mult pînă să priceapă dar e prima oară cînd se ocupă de o problemă a mea, fără răutate aparentă. Murmură :

— Voiam să spun, știe cum a murit tatăl ei ?

— Da, dar fără să cunoască amănuntele.

Gestul vag de a mătura aerul care însoțește răspunsul meu spune multe. „Amănuntele“ înseamnă responsabilitatea mea, dealtfel discutabilă. Nu știu dacă e bine sau rău că Salomé nu le cunoaște. N-are însă de ce să se gîndească la ele. Nu aveam de ce să-i răpim bucuria de a trăi, nici afecțiunea pe care o poartă aceluia care a crescut-o ca pe fiica lui (cu

atit mai ușor, cu cît în afară de Baptiste nu mai există nici un Forut, cum pentru Jeannet nu mai există nici un Arbin).

Peste zece minute vine Salomé, mereu fără astimpăr, peruncind cu atita drăgălășenie că fiecare i se supune. Iar mama, privind-o, uită de ceașca ei de cacao aburindă. I-am cunoscut întotdeauna lăcomia : de bani, de putere, de respect. Dar tremurul buzelor vinete, privirea poficioasă ațintită pe mișcarea vioaie a unui genunchi sau pe rotunjimea delicată a unui umăr exprimă o aviditate cu totul nouă. În momentul plecării, cerindu-i neapărat nepoatei să-i făgăduiască că va reveni, strecoară în mîna Salomeii o mică brățară. Apoi îmi face mie o propunere ademenitoare și nevinovată :

— Dealtfel, dacă vrei, aș putea să-ți închiriez o aripă. Modernizînd-o, ați avea aici o locuință de vară.

IX

Uf ! eram iarăși acasă și-mi părea bine, după cele cincisprezece zile de întoarcere în trecut. Te împaci cu defectele tale dar mai puțin cu contradicțiile și cu nostalgiile. Dar sînt sigur că există trei feluri de oameni : cei ce se definesc prin ceea ce au, cei ce se definesc prin ceea ce sînt și cei ce se definesc prin ceea ce fac. Neavînd nimic, nefiind nimic, neținînd decît de al treilea verb, privind pe toți înspirații, înnoitorii sau dogmaticii cu un ochi clarvăzător de meșteșugar, n-am căutat niciodată în albul hîrtiei sau al cearșafului decît să-mi văd de treabă și să-mi întemeiez o familie ; de aceasta din urmă în diferite reprize și nu fără necazuri. Întii, pentru a umple golul și pentru a-i nega lipsa. Apoi pentru a respecta regulile. Dar un asemenea cod nu ține decît dacă refuzi cu încăpăținare ceea ce l-a produs. Mă temeam să nu-mi pierd integritatea. Acesta a fost dealtfel primul lucru pe care i l-am mărturisit lui Bertille, la întoarcerea noastră :

— Nu văd de ce, îmi răspunse ea, aranjîndu-mi cravata. De multă vreme nu mai ești ceea ce crezi că ești.

Am regăsit-o, ca întotdeauna, în plină activitate, bătînd la mașina Underwood, în biroul meu. Bertille nu se aruncă nici în foc, nici la joc cum fac tinerii la douăzeci de ani. Îi plac buna înțelegere și confortul, satisfacții *cumpătate*, aproape minime, care par să vină de la sine, dar cer totuși din partea ei o atenție susținută. E zîna mașinilor : de spălat, de călcat, de tricotat, de cusut, amestecat, rîșnit, suflat, bătut, ca și a celor de scris și fotocopiat ; cunoaște toate butoanele, piesele de schimb, durata de funcționare, cînd și unde trebuiesc unse. Întotdeauna coafată, cu unghiile făcute, e în același timp gospodină, spălătoareasă, bucătăreasă, educatoare, dactilografă, secretară, documentaristă, contabilă la domiciliu — deci fără cheltuieli și pierdere de timp, precum și fără leafă. Știe din fericire, cum să se facă ajutată

de soț, băieți și fete, învățați aproape fără supărare să contribuie de bunăvoie la treburile casei.

După nenorocirea întâmplată, a organizat cu repeziciune o viață care putea fi trăită și și-a găsit un echilibru la care s-a adaptat și al meu. Robustă, dă dovadă de îngăduință, de bunăvoie și seriozitate și adesea chiar de umor. Să mai adăugăm că se ține bine : nu s-a îngrășat nici cu un gram și nu i-a ieșit nici un fir de păr alb. Sinii i-au rămas tari și așa îi simt în căușul palmei. Face bine dragoste : dar șeptind „îmi place“ când te aștepți la „te iubesc“. E glorios aceeași în fiecare zi, ca și apa, despre care robinetele au uitat că o datorează minunii izvoarelor.

Constat. Prin aversiunea mamei, prin moartea Monicăi, m-aș fi găsit de două ori rupt de marile atașamente — cu excepția celui patern. — Încît mă mulțumesc de acum înainte cu legăturile contractate. Am devenit și eu cotidian ca și curentul electric al lămpii. În realitate, ca și în ficțiune, aventura mea este în primul rînd genitrice : dinspre copii, dinspre personaje, cu toate primejdiile pe care le comportă la o anumită epocă atunci cînd unii contestînd, alții fiind contestați, și unii și alții riscă să mă înșele pentru a treia oară. Dar ce importanță are ? Ființele, chiar, dacă se trag din noi, nu sînt făcute pentru noi. Faptul că am existat se justifică prin rodul seminței mele.

★

Viața își reia cursul obișnuit. Timp de o săptămînă, nici n-am primit, nici n-am trimis vreo știre la *Belle Angerie*. Dar parcă ne deochease cineva. Lui Jeannet, în ultima lună de milițarie, i s-a luat gradul și a fost băgat la zdup, după o ceartă cu căpitănelul. Blandine zăcea în pat cu febră mare din cauza unei gripe zdravene, complicată cu o sinuzită frontală atît de rebelă încît a trebuit să i se pună tuburi în nas. Vîntul se schimbase : era un ger uscat și, spărgînd gheața micului bazin ca să scoată peștișorii roșii, Aubin și-a scrîntit glezna. Doar Salomé, ajutîndu-și cu zel mama la îngrijirea celor mici — cel puțin atunci cînd era acasă — era teafără și nevătă-

mată. Dar acasă stătea din ce în ce mai puțin. Prietenul ei Gonzague apărea mereu în fața grilajului, cu mașina sa Triumph. De cele mai multe dăți nu intra în casă. Claxona scurt de câteva ori sau se mulțumea să fluiera. Nu aveam nimic să-i reproșez acestui băiat foarte frumos, foarte la modă — chiar prea după părerea mea — părint să dispună de mulți bani — cam mulți după gustul meu ; era fiul unuia dintre cei mai buni doctori din regiune, el însuși student în medicină. Degajarea și nepăsarea lui față de părinții fetei nu aveau nimic neobișnuit, nimic deosebit în aceste timpuri. N-aș fi putut spune lămurit ce mă supăra la el. Dar frumusețea Salomeii din ce în ce mai languroasă, mai cărnoasă, învăluită în parfumuri și mătăsurii șifonate, devenea aceea a unei femei. Vioara ei nu mai avea același sunet, nu mai cînta aceleași arii. Salomé ieșea mereu în oraș, spunînd rar sau deloc unde se duce. Strecurîndu-mă la fereastră cînd se izbea portița, o priveam cum pleacă, o priveam cum se întoarce pe picioarele-i sprintăre sub fusta strîmtă și, la urma urmei ea mă îngrijora cel mai mult.

Înconjurată de cinci plozi și jumătate, doamna Sauteral-junior înaintează maiestuos cu pîntecele rotunjit, îngustînd trotuarul, și o silește să coboare pe Doamna Choxe, despre care se spune că-i la fel de pricepută la pat ca și la bucătărie. Aceasta din urmă duce ceea ce-i place cel mai mult să-și umple; coșul. Cum toți oamenii se cunosc pe chei, doamnele se salută privindu-se în dreptul buricului. Apoi fiecare pleacă mulțumită de sine, de burtica ei, una pentru ceea ce iese, alta pentru ceea ce intră. Și eu care fac în fiecare zi naveta pe chei, de la pod la pasarela de fier, dus și întors de trei ori, pentru a-mi păstra linia, n-aș putea să mă hătărăsc azi care din ele trebuie prețuită mai mult.

Sînt zile cînd te întrebi de ce lucrurile sînt atît de categorice, de ce cei ce se ocupă de alții sînt atît de puțin răsplătiți, de ce doamna Choxe să fie atît de proastă încît să invidieze virtuțile doamnei Sauteral. Sînt zile cînd ești sătul de familie pînă peste cap, zile cînd știi că afecțiunea este un drog; te stăpînește, te costă, nu te satisface niciodată pe deplin și totuși, cînd îți lipsește, începi să te frămînți.

Adineaori coborîsem liniștit la micul dejun. Nici urmă de Aubin, care plecase la școală șchiopătînd. Nici urmă de Salomé, care s-a hotărît deodată să urmeze o școală de infirmiere (probabil pentru a-l secunda pe Gonzague, viitor medic). Bertille făcea curat cu aspiratorul în dormitor. Nu era la masă decît Blandine, semănînd, din pricina tuburilor din nas, cu o morsă care are o voce de rățușcă. Imediat mi-a sărit în ochi un obiect căzut lingă scaunul Salomeii: o placă a cărei fațetă transparentă se lipea ca un sandviș de spatele unei hirtii de staniol și lăsa să se vadă, în 21 de alveole, niște pilule roz purtînd fiecare data unei zile a săptămîinii. Și-au schimbat oare culoarea? După cîte știam, ale lui Bertille erau albastre și avea grijă să nu le rățăcească prin casă,

tot așa cum ținea ascunse pansamentele pentru ciclu. Am întins mîna să le iau, șoptind pentru mine :

— Ia te uită ! le-a uitat aici.

— Nu cred, fonfăi Blandine. Am văzut-o pe Salomé luînd adineauri o pilulă. I-o fi căzut din poșetă.

— Asta-i bună !

Blandine m-a văzut cum plec trîntind ușa. Bine mai arăți cînd deodată dovada că fiica ta mai mare are un amant îți este dată de cea mică, împreună cu binecuvîntarea ei de fecioară atotștiutoare, care găsește firesc ca sora ei să se păzească ! Bănuiai, desigur. Nu ești miop. Puritan nici atît. Ar fi o greșeală ; ceea ce era bun pentru mine cu Madeleine, Emma, Paule și altele, cînd am fost tineri, n-a încetat să fie și pentru adolescenții de astăzi. Dintotdeauna animalul vertical nu visează decît să se culce. Numărul acestor hîrjoane nu se schimbă niciodată și nu cred, ca pămîntul să se fi învîrtit, din cauza asta, nici mai repede și nici mai încet... Totuși, noul stil mă șochează ! Iată unul din subiectele unde am ocazia să verific cît de incompletă rămîne transformarea transfugilor ca mine, partizani ai unor reforme ale căror consecințe le suportă greu și amatori de analize menite să-i jupoaie de vii. Ce să mai vorbim de această farmacopee, care, în principiu, nu se vinde minorilor fără consimțămîntul familiei și, luată pe gură, salvează pasiunile de urmările lor, așa cum aspirina face să-ți treacă durerea de cap. Ce să mai vorbim de acest lucru natural care pentru mine banalizează natura. Noi eram conștienți de piedicile și primejdiile dragostei. O secularizasem, desigur. Coborisem de la sentimentul de sacralitate la cel al miracolului. Dar dacă restul n-a fost decît un decor, nu mă pot obișnui cu triumful funcției biologice.

— Poșta e pe birou, strigă pe geam Bertille.

Picioarele m-au dus din nou pînă la grilaj. Sub pași îmi scîrțîie pietrișul pînă-n creier. Ce mai ! Nu-mi prea place Gonzague, e adevărat. Dar tot atît de adevărat e că n-am nici un motiv.

— De ce rîzi, întrebă Bertille care se-ndreaptă spre mine pe palier cu o scrisoare în mînă.

Mi se pare greu de explicat. Mă gîndeam la Sa-
lemé, în aceeași situație, dar ca fiică a tatălui meu
la *Belle Angerie*. Ah ! furie ! Ah ! disperare ! ce de
palme, ce de blesteme. Și arătătorul minios îndrep-
tat spre poarta cea mare pe care trebuia să iasă pă-
cătoasa, acoperită de rușine, fără să ia cu ea nici o
boarfă, nici un sfanț ! Asta-i norocul nostru, al celor
crescuți în timpul interdicțiilor, dar și cauza slabelor
noastre reticențe : sîntem ultimii născuți ai unei
societăți severe și în același timp primii îngăduitori !
Dar scoțînd onoarea din triumghiul negru unde o
înlocuiește igiena, n-am mers oare cam prea de-
parte, cam prea repede în grija noastră de a fi în-
țelegători ?

— A venit o carte poștală de la Jeannet — zice
Bertille. Va fi eliberat pe 21. Am primit și o veste
de la maică-ta. Citește : ceea ce propune e ne-
așteptat.

Iau scrisoarea și o parcurg pe loc, așezat pe scara
dinspre vechiul pod, care e împărțit în patru camere
pentru copii. De la noutăți se trecea la vremurile
de altădată, menite să mă asedieze prin interme-
diul lui Bertille, pe care mama o presimte favora-
bilă planurilor ei :

„Așa cum prevedeam, draga mea, Marcel caută
un cumpărător pentru *La Belle Angerie*. Cum știți,
pe timpul cînd soțul meu trăia, domeniul a fost
vîndut în rentă viageră lui Guyarc de Kervadec,
care l-a dat ca zestre lui Solange. Uzufructul de care
beneficiez îl am doar de la castel și mica fermă
anexă. Este deci foarte lesne să dau *La Vergeraie*
și *La Bréttonnière*, ferme excelente, cărora în plus
le expiră curînd contractul de arendare. Pot însă
să scap mult mai greu de *La Belle Angerie*, locuită,
în stare proastă și apărută de strigătele familiei. Mi
s-a propus și pînă acum, discret, să răscumpăr pro-
prietatea la un preț convenabil. Dar de ce eu ? De
ce nu soțul tău ? Gîndește-te. Am o idee pentru a
ușura tranzacția. Voi fi la Paris pe 23 decembrie
pentru inventar.“

Plicul ieftin, dintr-un pachet economicos de 25 de
bucăți, a fost cumpărat la magazinul universal cu
preț unic din Segré. Hîrtia poartă antetul (șters) al

tatălui meu : Doamna Rezeau nu scrie probabil prea des, de vreme ce nu și-a epuizat încă stocul de pe vremuri. Bertille se așază alături de mine pe scară și în mod excepțional mă lasă să-mi trec degetele prin păr fără să protesteze. Murmură :

— Ai fost șocat de pilulele Salomeii. Și eu. E liberă. Dar, după cum ne înțelesesem, ne datora explicații. Cred însă că nu trebuie contrariată în acest moment și ezit să cer reuniunea unui consiliu de familie.

Și-a lăsat capul pe umărul meu și, din gura ei întredeschisă, umedă, un miros proaspăt de pastă de dinți învăluie întrebarea :

— Ce să-i răspund mamei tale ?

Ultimile cuvinte au trecut din gură în gură. Nu are sub șorț decât brasiera. Mormăie puțin sub sărutare, uitându-se în jur deoarece Blandine nu-i de parte. Să chibzuim. Tot ce s-a făcut la *Belle Angerie* a fost întotdeauna din voia stăpînilor, iar cei interesați n-au avut dreptul să spună nici un cuvînt... Excelentă ocazie acum ! Îi dau cale liberă lui Bertille : .

— Explică-i cum e la noi, convoacă-o aici pentru orice eventualitate, adăugînd că vei pune propunerea ei pe ordinea de zi. Am putea profita cu acest prilej să-i adresăm o „afectuoasă întrebare“ Salomeii.

XI

Una din cele mai îngrozitoare amintiri din copilărie a fost ziua cînd prin intermediul Domnului Rezeau, în numele Doamnei Rezeau, ce trona la mijlocul mesei mari cu picioarele răsucite, ne-a fost dată legea : arbitrară, indiscutabilă, cerînd de la noi în tăcere și teamă să ne supunem total, chiar cu o picasă grațitudine față de dreptul divin. De la vîrsta de zece pînă la cincisprezece ani, scena m-a făcut să visez, furios, la o republică a copiilor, retrasă pe Aventin¹, pentru a trata pe picior de egalitate cu Roma adulților. Trecut de partea cecalaltă (fără voia mea : dictatul vîrstei rămîne singurul incontestabil), încerc cea mai vie repulsie să dispun de cei tineri. Chiar dacă nu au suficient discernămint, au în schimb reacții legate de sentimentul autonomiei fizice : cel ce respiră pe cont propriu se sufocă repede în aerul altuia.

De unde, la mine acasă, am creat instituția Sfatului. Naivitate ? Nu cred. Nu ajunge ca viața de familie să poată fi zilnic discutată de toți, fără să se țină seamă de diferența de înălțime (vorba ieșită din gura unui om mare izbește de sus urechea copilului, iar această unică gravitate falsifică relațiile dintre ei). În cazuri speciale, trebuie din cînd în cînd un decor, o solemnitate a puterii la zi, dînd fiecăruia posibilitatea să apeleze la dreptul la cuvînt, și aceea de a se obișnui cu spiritul cetățenesc, adică la o dezbatere urmată de vot, apoi de supunere la legea majorității. Fără asentimentul tuturor nu se fac nici un fel de schimbări în casă, nici un fel de cumpărări de mobilă, sau cheltuieli pentru vacanță. Tot așa nici un fel de gestiune : e de neînchipuit ce puțin pretențioși pot fi copiii cînd stabilesc împreună cu tine declarația veniturilor. Cît

¹ Una din cele șapte coline pe care e clădită Roma. În 494 î.e.n. plebea se revoltă împotriva patricienilor, o parte din ea retrăgîndu-se pe Aventin.

privește pedepsele, întotdeauna e mai bine să fie discutate, și dacă e posibil, consimțite : l-am văzut pe Jeannet care a votat singur să nu iasă în oraș cincisprezece zile din cauza unor note foarte proaste în carnet, în timp ce eu nu cerusem decît opt. E adevărat că abia împlinise doisprezece ani : după cinci ani de vot consultativ, acum vota pentru prima oară.

Iat-o pe Bertille la mijlocul mesei, între Aubin și Jeannet. Amîndoi în trening roșu cu dungă albă. Eu în fața lor, între Blandine și Salomé, roșcata și bruna mea, una într-o rochie de tricou verde-deschis, cealaltă în pantaloni și bluză de satin negru, amîndouă neavînd ca trăsătură comună decît fardul. Bunica Daroux, gripată, nu stătea ca de obicei la un capăt al mesei. Dar Doamna Rezeau își ocupă locul... Venise ! Cum plecase pentru inventariere, îmi telefonase de la Mélanie, cerîndu-mi să mă duc să o iau. Ne observa fără să zîmbească, exploratoare curioasă a obiceiurilor tribului :

— Crezi că sistemul tău dă rezultate mai bune decît autoritatea ? spusese ea așezîndu-se. Dacă sin-teți în minoritate, voi părinții, aplicați hotărîrea ?

Și totuși tresări cînd, după ce deschisese cartea familiei și notase pe cei prezenți, Blandine, „secre-tara ședinței“ începuse să citească :

— Mai întîi o problemă sentimentală : Socotind că o fată de optsprezece ani hotărăște singură ce are de făcut, Mama o întreabă pe Salomé, care a avut încredere în Gonzague, de ce nu și-a prevenit părinții ?

Cu fața puțin crispată dar plină de indulgență, Doamna Rezeau o asculta pe Salomé care, mai la largul ei decît maică-mea, răspunse liniștită :

— Cred că v-am făcut să înțelegeți destul de lim-pede, iar în ce privește restul, am vrut să evit amănuntele.

— Dar, spuse încet Doamna Rezeau, tăcerea n-ar fi mai... Nu apucă să termine, căci frații și surorile declanșară un adevărat tir de baraj :

— Iubirea, spuse Blandine, nu-i o boală care trebuie declarată în mod obligatoriu.

— Nu înțeleg, spuse Jeannet — o dată, și el de partea Saloméii — nu mă întrebați numele prietenelor mele. Preferați chiar să nu le știți. De ce atunci aveți o atitudine față de fată și o alta față de băiat ?

— Nu crezi, replică Bertille, că riscul de a mări familia o privește cit de cit ?

După o clipă de șovăială, se auzi deodată glasul lui Jeannet :

— Ei, dacă ne faci un frățior, vezi să ne previi printr-o scrisoare recomandată. Poate nu vom fi de acord.

Și imediat, profitînd de efectul produs :

— Vezi bine că nu are sens.

Doamna Mamă rămăsese nemîșcată. Era departe, refugiata în cine știe ce alte timpuri. Cu mîna pîlnie la ureche, se făcea că aude prost. Între timp, Bertille și cu mine ne încrucișam privirile, ea făcîndu-mi semn că da, clipind din ochi. Da, să nu mai insistăm. Noi facem parte din generația de tranziție, ce se credea eliberată de tabuuri, dar n-am putea, ca unii membri din cea nouă, să considerăm iubirea, denumită puțin înainte depravare, ca expresia însăși a inocenței și a libertății.

— Și tu tată, ce părere ai ? spuse Blandine.

— Cred, făcui încet, că Salomé a vrut doar să ne menajeze. Nu trebuie să-i menajezi pe cei care te iubesc : se simt imediat dați la o parte.

— Ești îngrozitor ! rosti Salomé cu lacrimi în ochi.

— Bine, spuse Bertille, să ne întoarcem la propunerea bunicii voastre. Trebuie răscumpărată *La Belle Angerie* ?

Decdată, mama-și reveni. Cu siguranță că nu mai e aceeași, îmi spusese la telefon Paule : așa se dovedea din ce în ce mai mult. În ciuda unor prejudecăți solide, continua să nu aibă ochi decît pentru păcătoasă. Obișnuită să tot facă aluzii, accepta un

colocviu unde un puști putea să-i spună părerea în față, cu brutalitate. Jeannet atacă hotărît :

— Trebuie mai întâi să știm în ce constă această răscumpărare. Sîntem niște Rezeau *desburgheziți*, care nu mai au chef să se reintegreze în castă. De acord ?

Nici o obiecție. Doamna Mamă frămînta dublul șirag de perle, avînd o expresie *în doi peri* greu de tălmăcit.

— Or, *La Belle Angerie*, reluă Jeannet, rămîne simbolul a ceea ce noi refuzăm ; și apoi maldărul de pietre e prea mare. Cunoașteți părerile mele în această privință. Se poate tolera proprietatea în limita teritoriului necesar oricărui animal : nouă ne trebuie o casă împrejmuită de o grădină. Dar dacă lotul de pămînt se mărește, contrazice natura, și devine...

— Stop ! Îl opri Aubin. Știm placa pe dinafară !

— Iată ce înseamnă bunele sentimente, Jeannet ! spuse zeflemitoare Doamna Rezeau. Tatăl tău nu are avere, dar nu pare să o ducă prea greu. A avut un timp ceva dificultăți. Dar dacă el a mîncat cîteodată răbdări prăjite, ție ți s-a prăjit doar carne macră... Vreau să precizez că maldărul de pietre nu costă nici pe jumătate cit o vilă pe malul mării.

— Scuză-ne, mamă, spuse Bertille. Noi discutăm aici foarte deschis. Voi vorbi și eu tot așa, punînd două întrebări : Avem într-adevăr dorința să răscumpărăm această proprietate ? Avem oare posibilitatea ?

— Și avem dreptul ? adăugai.

— Cum asta, dreptul ? spuse mama.

Trebuia să-i reamintim propriile ei trucuri.

— Scuză-mă, dar am fost și sîntem trei frați. Unul singur a moștenit, cel ce vinde. Se poate considera asta drept o reparație și, în acest caz, Fred are și el un cuvînt de spus.

— Jeannet are cui să-i semene, reluă mama, dar într-o oarecare măsură ai dreptate. Fred îți va da binecuvîntarea, sau mai degrabă ți-o va vinde.

— N-am terminat încă de plătit casa din Gournay, spuse Salomé. Cum să ne încărcăm cu alta ?

Mișcându-și scaunul, Doamna Mamă se apropiase încetul cu încetul de ea :

— Porți brățara pe care ți-am dat-o, ce drăguț din partea ta, făcu ea. Ți voi spune îndată ceva, între patru ochi... Cum să plătiți ? E foarte simplu. Pot face tatălui tău un avans din moștenire, din care n-are să-mi dea decît dobînzile, capitalul restituindu-i-se în mod automat la moartea mea. La urma urmei, pentru mine ar fi un plasament ca oricare altul.

— Să trecem peste dobîndă și chiar peste cheltuielile de întreținere, spuse Jeannet. Dar o casă fără apă, fără instalații sanitare, fără încălzire, nu o vom putea locui decît modernizînd, măcar o parte din ea. Și asta ar fi o cheltuială prea mare pentru noi...

— Obiecțiunea este întemeiată de data asta, spuse Doamna Rezeau. M-am gîndit și la asta. Adaug suma la împrumut.

Dărnicia ascunde viclenia ! Fobia mamei a fost totdeauna să spună că îi scad veniturile. Nici nu îmbunătățise, nici nu reparase *La Belle Angerie*, numai ca să nu se atingă de un anumit capital. Împrumutîndu-mă, ar putea beneficia de restaurare fără să piardă un ban din rente. Ce harababură în capul ei ! Trebuia salvată reședința familiei Rezeau : Marcel renunțînd, Fred inexistent, nu mai rămîneau decît eu. Trebuia cu orice preț evitat un cumpărător străin, care să fie stăpînul, care n-ar tolera nici tăierea copacilor, nici afacerile cu anticarii. Poate mai trebuia și să șteargă trecutul cu buretele, să se elibereze de povara unei faime greu de purtat. În sfîrșit, trebuia atrasă lumea : nu mai suporta singurătatea, nu-și mai suporta pedeapsa. Privirea ei concentrată o mărturisea îndeajuns : fără să-i știrbească finanțele, această ofertă — mascînd o cerere — îi știrbea cel puțin orgoliul.

— Sînt pești în rîu ? se auzi deodată vocea ascuțită a lui Aubin.

Minunat copil, făcea o breșă în tăcerea gîndurilor noastre !

— Da, sînt din belşug, spuse Doamna Rezeau. Miros a mil, dar tatăl tău îmi şterpelea plase pline cu ştiuci, anghilii sau plevuşcă.

— Plevuşcă ? repetă Aubin, foarte interesat, dar necunoscînd dialectul craonez. I-am tradus :

— Peşte mic, dacă vrei. Sînt mulţi bibani. Cel mai bine îi prinzi cu lăcuste ca momeală, puse în faţa nasului lor chiar la suprafaţă.

— Rămii cu noi în noaptea de ajun, bunică ? întrebă Salomé.

— Aveam de gînd să petrec de una singură, oferindu-mi o masă la *Mulet Rouge*, spuse Doamna Rezeau, dar dacă mă invitaţi...

— Bineînţeles, spuse Bertille. Ce hotărîm ?

Doamna Rezeau se făcu că se scoală, se aşează la loc, se ridică din nou sprijinindu-se pe umărul nepoatei sale şi pînă la urmă se aşează iarăşi, oftînd ca lipsită de puteri. Putui să constat încă o dată ce greu era să-ţi dai seama în ce măsură era sinceră sau vicleană sau amîndouă în acelaşi timp.

— Aş prefera să nu ştiu cine a spus da, şi cine a spus nu, făcu ea. Votaţi prin ridicare de mîină sau prin vot secret ?

— Regret, spuse Bertille, votăm cu buletine sem-nate, e mai cinstit. Cit priveşte votul prin ridicare de mîină, am observat că braţele mari aveau prea multă influenţă asupra celor nehotărîţi... Vrei să adaugi ceva, dragă ?

— Da, voiam să spun că de fapt există două probleme. Prima pare să fie singura care s-a pus : să răscumpărăm *La Belle Angerie* cu toate greutăţile ce le atrage după sine şi interpretările ce se pot da. A doua se deduce din prima şi se rezumă în nouă cuvinte : anulăm cei douăzeci şi patru de ani de rup-tură ? A spune nu la una nu înseamnă că vrei să spui nu şi la cealaltă. Mă voi abţine.

— Mai degrabă ai fi împotrivă, nu ? exclamă Jeannet.

— Ar fi mai degrabă pentru, spuse Doamna Rezeau. E felul lui de a-şi linişti conştiinţa prefăcîndu-se că se supune de bună voie democraţiei fa-miliale.

XII

N-am avut nici o surpriză. Un vot contra, al lui Jeannet. Patru voturi pentru : al lui Bertille (un om are două picioare, o familie are doi ascendenți, înini va spune ea după aceea), al Salomei și Blandinei (urmînd o mamă hotărîtă mai degrabă decît un tată nehotărît), al lui Aubin (din simpatie pentru bibaniile din Ommée). Un buletin alb : al meu. Doamna Rezeau nu a vrut să ia parte la vot :

— Eu iau hotărîrile singură.

Nici n-am consemnat bine rezultatul în cartea familiei, că Doamna Rezeau a șters-o împreună cu Salomé, ducînd-o pe friguroasa noastră pe promenade Ballu, în ciuda unui ger strașnic. În timp ce Jeannet, nemulțumit, se învîrtea în jurul meu bombănind : *Oricum n-am să pun niciodată piciorul la Belle Angerie*. Le-am văzut discutînd amîndouă și făcînd naveta braț la braț. De prisos să aud ca să înțeleg, și Salomé mi-a și confirmat peste o oră. Doamna Mamă insista :

— Chiar adevărat, fetița mea, nu-i cu putință să se obțină o cît de mică oficializare ?

Era gata să se angajeze mult mai mult decît aș fi putut crede :

— Spune-i mai ales acestui băiat că nu ești săracă. La nevoie voi face cele necesare.

Dădea înapoi în fața fetei sincere și calme care răspundea :

— Dar bine, bunico, lasă ideile învechite : Gonzague nu se poate căsători mai devreme de cîțiva ani : nici nu pomenim de asta ; ne iubim, ne iubim și asta-i tot...

În cele din urmă bătui în retragere :

— La urma urmei, la urma urmei...

Termină discuția simțindu-se foarte lașă și, reamintindu-și poate de o aventură de pe vremuri, se arătă față de acest copil aproape detașată de trecut și de principiile ei :

' — La urma urmei, și eu vreau să profit de ce mi-a mai rămas. Profită și tu de începutul vieții tale. Totul trece atît de repede...

Totul trece așa de repede, într-adevăr : ea o știe din experiență : și eu la fel ; Salomé o va afla în curînd. Dar pînă atunci avem un răgaz : sîntem aici în încăperea plină de ghirlande în care se răspîndește mirosul curcanului umplut cu castane. Știu pe cineva care va fi luat pe nepregătite cînd, la miezul nopții, Bertille ne va lăsa să intrăm în sufragerie și va ridica cearșaful ce acoperă cadourile, aranjate pentru fiecare în mici grămezi pe servantă.

Noi oferim totul la 25 decembrie. Dar pe Moș Crăciun, acest moșneag darnic cu chipul bunului Dumnezeu, care urmează gerontologic micului Isus. l-am refuzat drept o minciună inutilă, ca și bradul care se usucă în fiecare cămin, timp de cincisprezece zile, și-și plînge acele pe parchet în numele celor trei milioane de frați tineri, vlăstarele pădurilor masacrate an de an pentru copiii noștri. Bertille centralizează cadourile date de fiecare, fiecăruia : chiar dacă nu oferă decît un creion, cei ce primesc se simt mult mai bine și se bucură mai mult cînd pot face și ei daruri.

Or, mamei, care în seara de Crăciun nu ne dădea decît o portocală, și care venise cu mîna goală, i s-a pregătît teancul : cinci pachete învelite în hîrtie de cadouri, legate în formă de cruce cu o fundă mare. N-a văzut niciodată atîtea daruri : părinții ei, ca și tatăl meu, erau mai degrabă strînși la mînă. Cu toate zbîrciturile ei, face pe fetița răsfățată. Desface cu răbdare nodurile cu vîrfurile unghiilor. Despachează fără să rupă hîrtia. Scoate chițăituri de soarece descoperind o cutie cu bomboane de mentă (Aubin), o lizeuză cumpărată în tovărășie de fete, în ironie — o savonieră (Jeannet), o rișniță de cafea electrică destinată să înlocuiască unealta arhaică (Bertille) și, în sfîrșit, în semn de provocare sau simbolic, un mic măslin de argint cu șase ramuri împodobite de cele șase medalioane cu pozele noas-

tre : toate strînse în grabă la sfîrșitul după-amiezii, cînd am știut că rămîne.

— Mulțumesc, repetă, mulțumesc, copiii mei.

E încîntată. Dar și oarecum vexată. E o chestie de obraz. Merge de colo-colo în camera împodobită de Jeannet, căruia, venindu-i rîndul să găsească tema de decorație, a apelat la globuri de dimensiuni diferite, înjghebînd un sistem planetar în jurul lustrei, astru central acoperit de protuberanțe luminoase din plastic roz. Ea se oprește sub un sputnic pornit în direcția lui Jupiter, de-a lungul unui fir dublu... Dar deodată, iată-ne rămași în întineric. Jeannet a stins lumina iar sputnicul, cu semnale luminoase intermitente, zboară spre cornișă. Revine, pleacă din nou. Admirăm pînă ne săturăm. Se aprinde lumina. Doamna Mamă nu și-a schimbat locul, dar și-a schimbat expresia. Înaintază maiestuos spre noru-sa :

— Mă scuzi, Bertille, nu prevăzusem nimic. Fiul meu mi-a făcut o faimă justificată dealtfel : sînt foarte zgircită.

Și-a trecut cele două mîini în spatele gîtului și trage. Se aude un ușor declic : și iată că și-a desprins șiragul dublu de perle albe, gri, negre, roz, amestecate : bijuterie deosebită, bijuterie de valoare, singura rămasă de la bunica Rezeau :

— Păcat să strici orzul pe giște, îți va sta mai bine ție, fata mea.

Și iată la gîtul lui Bertille, înlemnită, două sute de pietre fine culese din adîncul mărilor calde, unde uneori rechinul vine să-l sfîșie pe pescuitorul de perle. Doamna Rezeau respiră ușurată. Doamna Rezeau triumfă. Își va regreta colierul pînă la moarte. Dar a făcut față ; va putea astfel să mănînce, să bea iar apoi să sforăie ca un tăietor de lemne, în camera de oaspeți, în timp ce în culcușul nostru, Bertille și cu mine vom comenta cele petrecute în timpul zilei, iar pe nesimțite, înfruntînd un vînt rece ce duce departe larma cîrciumii, Jeannet în puloverul cu guler întors sub haina de piele, și Salomé, înfofolită în haina de blană ieftină pe care a găsit-o printre cadouri, o vor șterge unul după altul spre dragostea lor.

XIII

Pe la orele patru, mi s-a părut că aud pași pe pietriș, apoi scîrțîitul ușii în fundul curții unde adăpostisem remorca de camping. Pe jumătate adormit, m-am și gîndit naivul de mine : butelia de butan a radiatorului e goală : vor îngheța. De fapt Salomé, ușor de recunoscut după țacănitul tocurilor cui, s-a întors la ora șase, iar Jeannet, ale cărui optzeci de kile fac să vibreze balustrada, la ora șapte. Cînd au coborît amîndoi la masă, pe la douăsprezece și jumătate, avertizați de al doilea clopoțel, căscau unul mai tare decît celălalt arătîndu-și dinții albi și, cu ochii umflați și fața răvășită, se întindeau alene încoace și încolo cu mișcări de pisică răsfățată.

— Bine mai arătați, n-am ce zice, îi apostrofă Blandine.

— Poate că nu-s în stare să fac o cursă de cinci mii de metri, răspunse el. Dar asta n-o să mă împiedice să mă duc cu barca la Lagny împreună cu Gonzague.

— Merg și eu ! strigă Aubin.

— Și eu ? protestă Blandine.

— Nu, spune Jeannet, curentul e prea puternic, și nu vă văd trăgînd la vîsle la o barcă de cinci. O luăm pe cea cu motor.

E adevărat că Gonzague, căruia tatăl său nu-i refuză nimic, are și o barcă de două locuri cu motor exterior : de cîteva zile e chiar legată de pontonul nostru, alături de vulgara noastră barcă cu vîsle, plată, revopsită în verde-deschis de către copii, care au moștenit slăbiciunea mea pentru apa dulce. Salomé îi aruncă fratelui ei o privire grăitoare : dacă vreau, pe tine te va lăsa Gonzague de căruță. Dar întrebă :

— Bunica Rezeau nu-i aici ?

— Nu, spuse Bertille, a plecat dis-de-dimineață. La Longpont, la unchiul vostru Fred.

Se pare că-i foarte greu de găsit afară de duminică sau în zilele de sărbătoare. Pentru că tatăl tău îl cere, dorește să aibă imediat acordul lui. Nici pe el nu l-a văzut de douăzeci și patru de ani. Dar asta nu pare s-o îngrijoreze : are adresa lui, cea de la birou : știe totul despre el ca și despre noi.

— Măcar să știi, dacă nu poți stăpîni ; tot e ceva, spune Jeannet. Cit de mult trebuie să ne fi spionat !

— Bine, hai la masă ! rostește Bertille care pare enervată de această înverșunare.

Dar de-abia ne-am așezat, că sună telefonul. De obicei, o las pe Bertille sau pe unul dintre copii să răspundă. Bine inspirat, trec în birou și ridic receptorul.

— Alo ! Dumneavoastră sînteți Domnul Rezeau ? nu fiul... tatăl ?

Declar, puțin îngrijorat că sînt tatăl : vocea mi-e necunoscută și începutul convorbirii pare ciudat.

— N-aș putea să vă dau nici numele, nici adresa mea. Tot ce pot să vă spun e că Gonzague are necazuri. Din fericire, aveam numărul dumneavoastră...

Vocea acum pronunță răspicat :

— Nu păs-trați nimic de la el.

Apoi necunoscutul închide. Aud tonul. Să nu intrăm în panică : poate avem de-a face cu o glumă proastă. Mă gîndesc uitîndu-mă pe fereastră. Afară e foarte frig, sub bolta albastră a cerului. Iarba e acoperită cu promoroacă. Apa din bazin îngheață, cu toate că Jeannet și Aubin au făcut cu schimbul ca să dea aer peștișorilor roșii. Soarele din înaltul cerului face gheața sfărîmată să ardă parcă în flăcări, adăvărat cărbune alb al gerului. Ce fel de necazuri poate avea un student la medicină ? Gîndul te duce imediat la serviciile pe care le poate aduce unor prieteni la ananghie. Dar nu-i decît în anul trei, e lipsit cu siguranță de experiență și n-aș fi fost sfătuit cu atîta insistență să nu păstrez nimic aici din ceea ce-i aparține. Chiar dacă e unicul fiu al unui medic al cărui cabinet merge bine, Gonzague prea se arată risipitor. De nenumărate ori copiii, ai căror bani de buzunar sînt limitați, mi-au mărturisit că-i deranja cînd îl vedeau cum plătește pentru toată lumea. Cum își poate

permite atâtea cheltuieli : costumele, mașina Triumph, barca?... *Nu păstrați nimic.* Oare tocmai barca o fi aceea... ?

Răsfoiesc repede cartea de telefon, găsesc numărul și chem Lagny. Dar așa cum m-am temut, răspunde o bandă de magnetofon. Doctorul Flormontin lipsește pînă la 26 decembrie. În caz de urgență adresați-vă medicului de gardă, doctorul Alacoquet la Noisy. Dacă doriți să lăsați vorbă ceva, aveți treizeci de secunde. Vorbiți... Mai bine tac : nu-i momentul să fiu înregistrat pe banda magnetică pe care mîine doctorul Flormontin poate că n-o s-o asculte singur.

— Ei, te așteptăm. Ce se întîmplă ? întrebă Bertille, apărută în pragul ușii.

— Începeți fără mine. Mă întorc. Am puțină treabă, doar cinci minute.

— În zi de Crăciun... protestează Bertille.

În spatele ei îl văd pe Aubin că se apropie. Ca și cum aş vrea să mă scarpin, îmi ating nara cu vârful arătătorului. E vechiul semnal de alarmă care între frați, la *Belle Angerie*, însemna : *Atenție mărită !* S-a schimbat doar sensul. Pentru noi, părinții, acum înseamnă : nici un cuvînt copiilor.

★

Mi-am luat binoclul, am planul meu, voi face un înconjur prin port și voi cerceta locul de pe cealaltă parte a malului. Care e pericolul ? Oare nu-i mai mare primejdia — pentru noi — să devii complice la nu știu ce, încercînd s-o eviți pentru alții ? Din nou mă cuprinde o furie surdă bine cunoscută de toți tații de familie : terții sînt cei care, de nouă ori din zece, ne antrenează în aventura lor, și imprudența copiilor, atît de puțin grijulii în ce privește faptele ca și relațiile lor, mărește ghinionul.

Am trecut de-a lungul pontonului aproape fără să întorc capul. De ambele părți stau doi pescari care pe vremea asta dau într-adevăr dovadă de străduință, dar care amîndoi pot fi cu totul altceva. Pot fi chiar din tabere opuse. Curiozitatea îmi alungă supărarea. Îmi închipui că unul dintre ei supraveghează barca ; cu motorul acoperit, iat-o că se leagănă lîngă barca

mea. Îmi închipui că celălalt îl supraveghează pe primul, gata să sară la el, dacă acesta își manifestă interesul. Eu, de fapt, supervizez totul.

Realitatea e mai simplă și mă voi convinge îndată ce, trecînd podul, voi ajunge în față, acolo unde malul se înalță cu un metru și, acoperit de copaci și tufișe, este presărat cu mici porturi particulare care constituie tot atîtea puncte de observație camuflate. Binoclul intră în funcțiune. Stranie plăcere să vezi fără să fii văzut, să sari de departe pînă în fața oamenilor ! Am făcut-o de sute de ori în vacanță, dar în detrimentul unor tipuri ca din cărțile poștale, a femeilor ieșind din apă, a cuplurilor suprapuse în iarbă, pe scurt, a unor anonimi, pe care neutralitatea din timpul vacanței îi face să uite că omul este un vînător. Nici o îndoială, băieții noștri sînt complici la pescuitul în apă tulbure, dar la prinsul peștelui cu undița sînt pescari ocazionali. Unul n-are mai mult de douăzeci și celălalt de douăzeci și cinci de ani, sînt probabil studenți nu prea pricepuți în acest trafic dacă mă iau după cît le e de frică. Nu îndrăznesc să se apropie de-a binelea ; o fac punînd binișor un picior înaintea altuia. Dîrdii, dar nu voi avea mult de așteptat. Și lor le e frig : din cînd în cînd bat talpa sau își suflă în mîini.

Și iată ! În timp ce cel din stînga se întoarce făcîndu-se că schimbă momeala, cel din dreapta își fixează undița pieziș pe o furcă de lemn și se strecoară pe platformă. Scoțînd un clește de sub haina de blană, taie lanțul la nivelul inelului de acostare și sare în barcă. Aceasta o ia în derivă pe lîngă mal. E limpede că tînărul nu are cheia de contact și, așezat în față, se mulțumește să profite de curent foloșind visla de siguranță pentru a putea merge drept. Complicele la rîndul său o șterge fără să mai strîngă undițele. În momentul cînd barca a dispărut în aval pe după un arc de pod, sare pe bicicleta cu motor și pleacă. Nu ne mai îndoim că „necazurile“ lui Gonzague sînt reale, iar natura lor începe să se precizeze. Oricum băiatul este un ins de speță proastă : s-a adăpostit la noi fără rușine și nu-i nevoie să fii profet ca să ghicești că barca lui are fund dublu sau un

container etanș lipit acolo ca o remoră.¹ Dar cum ! Asemenea povești se întâmplă altora ! Nu cad pe capul unui tată care și-a crescut liber copiii, firește, dar i-a supravegheat îndeaproape, făcându-i să simtă căldura căminului. În timp ce mă întorc grăbit, mă cuprinde iar furia. Și-mi inspiră niște gânduri demne : *Ticălosul ! Și pe deasupra s-a mai și culcat cu fata mea ! Pentru nimic în lume...* Merg mai departe. Izbucnesc într-un ris stingherit, ca al oamenilor care o iau razna și care-și dau deodată seama că e cazul să-și bată urgent joc de ei înșiși. *Frumoase gânduri așternute pe hîrtie de un tată ! Dacă individul ar fi luat-o cu cununie, ar fi fost și mai rău.*

Traversînd din nou podul, am zărit barca ce continua să coboare spre Neuilly-sur-Marne. Călătorie sprîncenată ! Că s-au ferit de mine sau că acționează după alte indicații, tipii ăștia m-au scutit de o bătaie de cap. Mai rămîne o problemă destul de neplăcută : cea a Salomeii.

— Hei ! strigă cineva în spatele meu. Hei ! așteaptă-mă.

Doamna Mamă coborise tocmai din autobuzul 113 C, în place de l'Eglise, și mergea făcându-mi semne mari cu brațul. Asta mai lipsea ! Speram să am timp să o pun la curent pe Bertille, să stau de vorbă cu Salomé, să examinez situația înainte de întoarcerea ei. E aproape imposibil să nu-i spun ce s-a întîmplat. După cele aflate azi, venind în completarea celor de ieri, va avea o părere grozavă despre noi. Și mai ales, guralivă cum e, nu se va stăpîni să nu-i povestească fermierci, care-și va face o plăcere comentînd lucrurile în tot ținutul.

— M-am dus, să văd pe-ai noștri, spuse Doamna Mamă, ajungîndu-mă în fața cofetăriei din colțul promenadei Ballu. E la dracu-n praznic ! Autobuz, metrou, autobuz, nu se mai termina odată.

S-a oprit ca să-și tragă sufletul.

— Trebuia să iei un taxi, spusei.

¹ Pește marin.

— Un taxi... știi că ești bine ! reia mama reprobatoare. În fine, lucrul capital e că Fred primește. În schimbul unui mic bacșiș, bineînțeles, pe care-l vom adăuga la capital.

Trece repede peste asta și continuă :

— Nu părea prea mirat că m-am dus să-l văd, dar îți mărturisesc că m-aș fi lipsit cu plăcere. Fred era între două pahare. Nu are nici cincizeci de ani și arată de șaiszeci, gras, chel, cu totul îndobitocit. Tipa nu-i rău : gîngurește politicos, pare curajoasă, ai putea s-o găsești chiar destul de drăguță. Dar nu știu ce-a făcut, ce-a dres, dar puștiul e creț, buzat, mult mai negru ca ea. Nu mai spun nimic de cocioabă... Am văzut sute de astea cînd tatăl tău era judecător în Guadelupa. E ca o barcă a armatei coloniale, dar fără soldați.

Nu-i prima oară că surprind în gura mamei un ton voluptuos, atunci cînd vorbește despre decăderea alor săi. Ai zice că-și dă dreptate, că savurează această pedeapsă personală, corolar al unei condamnări generale. Că totul merge prost, nu-i o dovadă că totul mergea mai bine, pe vremuri ?

— Dar ce cauți în stradă ? Nu sînteți la masă ? Mie, ce-i drept, îmi convine. Mă simțeam prost ca soția ta să fie nevoită să mă servească separat.

— Ne va servi pe amîndoi. Nici eu n-am putut lua masa.

Pentru că-i plac nenorocirile, să i-o servesc caldă. Să continuăm.

— Nimeni nu știe încă nimic acasă. Salomeii i se întîmplă o poveste urîtă.

— Salomeii ! cum așa ? exclamă ea apucîndu-mă de braț.

— Să intrăm într-o cafenea. E prea frig să vorbim afară, și înainte de a ajunge acasă aș vrea să am părerea ta.

Împing ușa. O instalez pe terasa acoperită și cu pereți de sticlă, cu vederea spre Marna, în fața unui gin-tonic, de care nu se va atinge. Îi povestesc totul.

★

Și ceea ce-i spun e nimica toată pe lîngă ce mă face să aflu despre ea fără să-și dea seama.

Imi ziceam : are o slăbiciune pentru Salomé, așa cum a avut pentru Marcel. Dar, ca și pentru el, pornirea asta nu merge prea departe : rămîne în fașă ; se amestecă cu grija de a-și face, dacă nu un complice, cel puțin un aliat binevoitor.

Imi spuneam : ceea ce o mai atrage la Salomé e și ce a sfîrșit prin a mă sili să-i mărturisesc pe seama fetei ; situația o bucură, deoarece corespunde refuzului secret, disprețului față de familie, pe care dictatura ei dealtfel a istovit-o. Sînt departe de adevăr. M-am înșelat amarnic. Doamna Rezeau încearcă în zadar să braveze :

— Ei, e rîndul tău acum să ai necazuri cu copiii !

Dar s-a învinețit la față și deodată se sufocă, bilbiie :

— Mi-ti-tica ! Biata copilă... a nenorocit-o !

Își vine repede în fire și mă dojenește :

— Nu puteai să bagi de seamă cu cine are de-a face ?

Apoi, cum îi spuneam că voi sta de vorbă cu Salomé, protestează și nu ezită să se contrazică.

— Cu siguranță că nu știe nimic. Scutește-o de un șoc. La urma urmei, bănuiești, dar n-ai nici o dovadă că Gonzague a fost arestat și nici măcar că e vinovat. Ce-ai să câștigi dacă forțezi lucrurile ! N-ai decît s-o previi pe Bertille, asta-i de ajuns. În rest, ne facem că nu știm nimic și așteptăm.

A tăcea, a se ascunde, nimica nu-i mai potrivnic firii ei. Înaltă capul dar, orice-ar face, ochii îi rămîn înlăcrămați și bărbia îi tremură ușor. Și stau acolo alături de ea mult mai frămîntat de această descoperire decît de cealaltă. Trebuie să ne plecăm în fața realității : mama e nebună după Salomé. I-a venit așa, deodată, cum te apucă frigurile. Monstrul rece al copilăriei mele are deci singele cald ca să nutrească în sfîrșit această iubire pătimasă ! Dar de ce acum, de ce atît de tîrziu, de ce nu odinioară, pentru noi, adevărații ei copii ?

XIV

In această casă pe care am dorit-o ca de sticlă, nu-i chip să te poți refugia în mister nici măcar o zi.

Faptul că mă întorc cu mama îmi furnizează pentru moment un alibi : fără să dau explicații, am lăsat impresia că m-am dus să o iau. Din păcate, în timp ce noi gustam din vârful buzelor, copiii nu se deslipeau de la masă, așteptându-l pe Gonzague și împiedicându-mă astfel să-i vorbesc lui Bertille care-mi arunca priviri îngrijorate. Dacă bănuiau ceva, puteau să se gândească mai degrabă că era vorba de ne cazuri din afara casei dar ideea că așa avea, în ce-i privește, un secret comun cu bunica lor, nu le trecea prin cap. Pe la ora trei, Jeannet, surprins, luă mașina și se duse să vadă dacă din întâmplare Gonzague nu rămăsese cu Triumphul său în pană pe undeva. S-a întors aproape imediat.

— Asta-i bună ! spuse el. Barca cu motor a dispărut. Gonzague a venit s-o ia.

— Fără să treacă pe aici ! făcu Salomé.

— Poate că părinții lui i-au cerut să plimbe câțiva invitați veniți în ultimul moment, rosti Bertille, fără să mă piardă din ochi.

— Ar fi intrat totuși să se scuze, spuse Salomé.

Puteam mult și bine și eu și mama să ne arătăm de un calm dezarmant și să vorbim cu sîrguință despre cu totul altceva, mă simțeam încolțit. Salomé, telefonînd la Lagny, a primit ca și mine răspunsul de pe bandă. Toți copiii s-au grupat în jurul ei. Nu l-am putut opri pe Jeannet să ia receptorul și să încredințeze benzii de magnetofon un protest energic :

— Ei, Gonzague, ce dracu faci ? Ne-ai pus pe jăratec.

— Trădătorule, strigă Blandine, tot așa.

— Telefonează-mi, scumpule, îndată ce te întorci, încheie în sfîrșit Salomé.

Răsuflai : nici unul din ei nu și-a spus numele. Consolare naivă, dealtfel : dacă va fi nevoie, unui

inspector de poliție nu-i va fi greu să dea de fața mea.

— Ce se întâmplă ? îmi șopti Bertille, profitînd de acest răgaz.

Oprirea bruscă a unui Fiat, în fața casei, mă scuti să răspund. Marie Bioni — prietena lui Jeannet — coborî din mașina mamei ei, trecu alergînd prin grădină, sări treptele două cîte două, și împinse ușa :

— Auzi tu, ce scandal ! spuse ea, în timp ce Jeannet o luă de subsuori ridicînd-o s-o sărute.

★

Înaltă doar de un metru cincizeci, cu fețișoara înecată în valuri de plete, Marie era tare ispititoare. Vlăjganului ăstuia de Jeannet îi plac miniaturile, dar asta, după vreo zece altele, îl ține de aproape doi ani. Inspector la fiscul din Lagny, vestit prin partea locului pentru ferocitatea impunerilor însoțite mereu de același refren : „Nu-i vina mea dacă Statul este un mare perceptor“, fiorosul ei tată se poartă destul de blînd cu fața lui pentru a tolera, în ciuda principiilor de corsican, ceea ce califică drept o „legătură prealabilă“. Dar, că nu a fost prima, Marie n-a ascuns-o niciodată. Cînd pomenește de flirturile precedente, are o ușurință a recunoașterii lor tipică acestei generații (a recunoașterii ? nu — căci pentru ea asta nu-i o greșeală... Să zicem : în felul de a vorbi sincer despre ele). Oricît m-am obișnuit, tot îmi taie uneori respirația : mai ales cînd îl văd pe Jeannet cum zîmbește, deloc gelos, mai degrabă măgulit că are de-a face cu o fată liberă, nici proastă, nici costisitoare (vreau să spun știind ca un băiat să cheltuiască banii tatii) și lipsită complet de vechiul talent feminin pentru vorbe mari și fasoane.

Pentru moment, tînăra persoană, pusă iar pe picioare, se arată neliniștită văzînd-o pe Salomé.

— Cum, nu știi ? Gonzague...

— Ce-i cu Gonzague ? spuse Salomé, cu o voce schimbată.

Degeaba încep fiicele noastre cu ceea ce terminau bunicile lor ! Că simțurile trezesc sentimentele sau

invers, rezultatul e același : îndrăgostitele se tulbură tot atît de repede.

— Cine ar fi bănuît ? reluă Marie, agălată de haina lui Jeannet. Pe Gonzague l-au umflat azi-dimineață pe la unsprezece de la el de-acasă. Servitoarea era liberă și părinții săi plecaseră în week-end la fermu-lița lor din Loiret. Am văzut polițiștii sărind gardul.

Trebuie spus că Marie locuiește pe aceeași stradă : chiar la ea l-au cunoscut ai mei pe Gonzague.

-- Hai odată, spune tot ! făcu Salomé încremenită.

— Au scotocit toată casa, continuă Marie. După cîte se spune, urmăreau mai ales un tip mai iute de picior ca ei și pe care vecinii l-au văzut fugind prin fundul grădinii. Gonzague dormea. Polițiștii l-au dus cu cătușe la mîini.

— Dar de ce ? gemu Salomé.

Tonul ei mă linișți : nu știa nimic. Fiecare asculta, înlemnit, uluit : afară de mama și Bertille, care pe nesimțite se apropiau de fată, se strecurau în spa-tele ei.

— E o poveste cu droguri, spuse Marie. Tata are prieteni la comisariat și a putut să se informeze. Capul bandei se pare că ar fi fugarul, iar Gonzague un complice fără importanță. Poliția supraveghea de trei luni o filieră de studenți care aprovizionau pe hippiști și universitățile. De fapt n-au reușit, n-au pus mîna decît pe cinci pachete de Gauloise false pe care le-au găsit într-un sertar al comodei. Sperau să descopere mult mai mult. Bineînțeles ! Depozitul era în barcă. La ora asta cu siguranță l-au scos, și barca au pus-o bine undeva într-o magazie. Dar șșt ! Tre-buie trecut sub tăcere acest amănunt care nu e bine să fie repetat, deoarece ne aduce vizite nedorite. Cînd ceilalți cred că nu știi nimic, cînd ceea ce știi nu fo-losește la nimic, de ce ar fi rău să taci ? Cine ar în-drăzni să te mustre pentru tăcerea ta ? N-a venit încă ziua în care să admit că datoria unui tată trece după cea a unui cetățean. Nu voiam să văd un polițist bă-gîndu-și nasul în rufele Salomeii.

— Nu mi-a spus nimic — ...nimic ! repetă ea printre dinți.

— Tot e bine că nu te-a amestecat ! spuse Blan-dine.

— Aș fi preferat... !

— Deci ăștia erau banii lui ! spuse Jeannet sever. Mi-e necaz pe mine. Am profitat cu toții de ei.

— Sper să nu mai aud vorbindu-se despre băiatul ăsta, spuse Bertille.

— Vuieste tot orașul, reluă Marie. Se pare că acum, pentru Gonzague, s-a zis cu medicina. Chiar și situația doctorului Flormontin va fi afectată. Să vedeți ce mutră o să facă la întoarcere !

— Nu vedeți că Salomeii îi e rău ? se repezi Doamna Mamă, furioasă. Lăsați-o să răsuflă.

La drept vorbind, se ținea bine Salomé. Prea bine chiar. Ca o statuie. Devenise stană de piatră. Doar fruntea rămăsese vie și, așa încrețită cum era, se-m-piedica în dunga neagră a sprâncenelor. Nimeni nu îndrăznea să se miște ; ea se hotări prima. Îi zîmbi o șecundă bunicii, apoi clătinându-se puțin pe tocurile înalte, se îndreptă spre ușă :

— Scuzați-mă, spuse. Sint nevoia să fiu singură.

★

Am auzit-o acordîndu-și vioara, apoi a renunțat închizînd cutia. După două ore tot mai stătea închisă în camera ei și nimeni nu reușise s-o facă să iasă, cînd, deodată, Doamna Mamă avu ideea să-i strecoare un bilet pe sub ușă. Salomé deschise aproape imediat și, din ceea ce și-au spus timp de alte două ore, nici una nici cealaltă nu au suflat pe urmă nici o vorbă. Gașca, înțelegătoare, o ștersese la Maxlon, și Bertille, rămasă singură cu mine, umplea tăcerea cu fraze neterminate :

— Acum știu cine-i Gonzague ! Dar nu sint deloc sigură că Salomé...

Sau :

— Tocmai ei trebuia să i se întîmple...

Sau :

— Nici n-o cunoșteam pe mama ta, și iată acum...

La ora șapte și jumătate, se duse la bucătărie lă-sîndu-mă să-i telefonez lui Paule, care nu răspunse, apoi lui Baptiste, și el plecat de-acasă. Abia mă așezasem în fața televizorului, cînd Doamna Rezeau și Salomé Forut au coborît, prima sprijinită de cealaltă. Se așezară lîngă mine fără să scoată un cuvînt, pînă

la terminarea jurnalului. Apoi, Salomé tot absentă, cu mișcări automate, se sculă să o ajute pe maică-sa să pună masa.

— Am stat mult de vorbă, spuse Doamna Rezeau. Copilei ăsteia îi trebuie o schimbare de aer. De mult aveam chef să dau o raită prin insulele Canare. Dacă sînteți de acord, îi ofer călătoria.

Ca să lipsească în plină deschidere a succesiunii, să riște o asemenea cheltuială, mare trebuie să-i fi fost dorința de a profita de ocazie ! Mi-am privit soția care mi-a părut reticentă. Dar eu am fost cel ce a blîguit :

— Poate fi chemată ca martoră.

— Cu atît mai mult, spuse Doamna Rezeau.

Deodată, Salomé se cuibări lîngă mine. Din fetița fericită din ajun, nu-i mai rămăseseră decît buclele negre și rotunjimea proaspătă a obrazului, deasupra căreia întregul ei chip se înăsprise.

— Lasă-mă să plec cîtva timp, murmură ea. N-aș putea suporta să fiu aici în momentele astea.

Pe cînd Salomé își lipi buzele de tîmpla mea, am surprins o căutătură sălbatecă scînteind între genele strînse ale Doamnei Rezeau. Apoi fata se ridică și se așeză lîngă ea, și n-am mai văzut decît o pleoapă duioasă de pasăre de pradă aplecată asupra cuibului ei.

Forța de a-și impune celorlalți hotărîrea, această promptitudine de a o pune în aplicare, trecînd peste cei douăzeci și cinci de ani de absență, îi reveneau acum din motive diametral opuse. A doua zi, încă de la ora nouă, după ce am examinat mult hărțile și am găsit ce era de văzut, Doamna Rezeau telefonă unei agenții de voiaj specializată în „date pentru pușculiță“ și prețuri de sezon mort. Grăbită, luă iar receptorul pentru a reține două locuri la avion, din fericire disponibile chiar în aceeași zi. Continuă cu un telefon dat Domnului Dibon, anunțîndu-l că va lipsi cel puțin o lună :

— Aș dori, adăugă ea, să nu așteptați întoarcerea mea ca să faceți dacă nu actul, cel puțin o formă de vînzare pentru *La Belle Angerie*. Nu lăsați să se lungască treaba și luați iscălitura fiilor mei. Am pregătit consimțămîntul, vi-l trimit îndată.

Apoi expedie o telegramă Marthei Jobeau, mă făcu să mă reped cu ea pînă la bancă și să scot o sumă de bani pe care mi-i restitui mîzgălind un cec de-al ei (nu fără să arunce două vorbe asupra costului călătoriei, cu o mutră de parcă îmi cerea ajutorul... pe care-l refuză sperînd poate că voi mai insista). Întorcîndu-se în fugă și profitînd de lipsa mezinilor plecați la liceu, ca și de cea a lui Jeannet care-și reluase slujba la mașina de calcul de la compania de asigurări, unde lucrase și înainte de serviciul militar, o pisălogea pe Bertille, încă nehotărîtă. Mă pisălogea și pe mine, la fel de puțin încîntat ca nevastă-mea la gîndul s-o ia cu ea pe Salomé, dar dornic să-i fac pe plac fetei mele, și pe de altă parte fascinat de spectacolul unei adopțiuni pasionate, curios să văd pînă unde era în stare să meargă. O pisa chiar pe fată, care altfel ne-ar fi lăsat un răgaz. Își îndesa, își închidea valiza, suflînd :

— Să nu faci ca mine. Nu mucegăi între patru pereți cu dezamăgirea ta.

Pe scurt, la orele şaisprezece, împingînd-o pe Salomé înaintea ei, Doamna Rezeau cu un zîmbet pînă la urechi întindea funcţionarei de la ghişeu, două tichete de călătorie.

— De fapt, pentru mine ăsta-i botezul aerului, spuse ea voioasă, făcîndu-ne victorioasă un semn cu mîna peste balustradă.

Bertille şi cu mine am condus-o fără nici un sentiment de bucurie. Zece minute mai tîrziu, căţăraţi pe terasă şi respirînd din plin mirosul puternic de benzină, ce devine astăzi parfumul depărtărilor, văzurăm Caravela scuipînd două dire cenuşii, cabrîndu-se pe pistă şi urcînd deodată spre cerul de un roz jambon, mărginit la orizont de o perdea deasă de nori.

XVI

Nici o veste timp de patru zile. Neglijența se datoră oare poștei spaniole ? Observasem, atunci cînd o trimiseseam în Scoția să-și pună la punct engleza și în anul următor, în Irlanda, că lipsa Salomeii lasă un gol mai mare în casă decît cea a Blandinei sau a lui Jeannet ; cînd ea și Aubin nu sînt acasă, se lăsă o anumită tăcere, care pare să îndeparteze zidurile unele de altele, după cum parchetele parcă își lungesc șipcile, de obicei scurtate de vioiciunea pașilor săi. Nu-mi place să mă gîndesc la asta, dar trebuie să mărturisesc că afecțiunea ca și margaretele se transplantează. Există ființe aparent mai puțin îndreptățite de împrejurări dar pe care le menajezi un timp din scrupul, și a căror existență începe încetul cu încetul să ți-o umple pe a ta. Îmi dădeam mai bine seama de acest simțămînt, cu toate că nu-l aveam numai eu. Așa cum eu stăteam pironit la masa de scris, Blandine se apleca peste caietele sale și Bertille, nervoasă, își găsea mereu de lucru. Cînd se-ntorcea de la școală, Aubin se învîrtea prin grădina singurei, sau băga capul pe ușă să mă întrebe :

— Nimic de la Smé ?

A cincea zi — într-o joi — urcă tropăind scările și flutură două cărți poștale identice unde se înălța în două exemplare, cu căciula lui albă pe un fundal pustiu de un albastru viu, *Virful Teide* reclama numărul unu a Tenerifei. În regulă, îmi spusei, ni se scrie separat. Dar Doamna Rezeau nu se îngrijea decît de Salomé : *Cu cît privești mai mult, cu atît vorbești mai puțin cu tine însuși. O duc să vadă cît mai multe. Incerc să o împiedec să se pituleze în spatele ochelarelor ei de soare.* Iar Salomé nu se îngrijea mai puțin de Doamna Rezeau : *Zece ore de turism pe zi. Buna a invadat insulele Canare și vrea ca peste tot să profite de toate : sangria, excursii, fructe de mare sau bălăceală. Vrea neapărat ca mîine să ia trăsura pentru Ten Bel...* E adevărat că Salomé adăuga : *Sper să vă lipsesc tot atît cît îmi lipsiți și mie. Dar*

nimic mai mult. O scrisoare duce la confidențe. Cărțile poștale, care pot fi citite de poștași, îi protejează pe cei ce nu au chef să facă destăinuiri.

Ca să nu ne dezamăgească, totuși, ilustratele de atunci ne-au sosit în ritm de una pe zi :timbrate gri-juliu cu mărci diferite pentru a-i oferi lui Aubin ocazia să le dezlipească la aburul scos de ceainic ; toate amestecind multe culori vii și majoritatea relevînd o construcție înaltă de beton care răsărea din-tre flori, nisipuri fine, aloeși și frunze mari, zdren-tuite, de bananieri. Doamnele ricoșau de la o insulă la alta : din Tenerife la Gomera, de la Hierro la Gran Canaria... Pe cînd noi, în acest timp, fără să ne clintim din loc, ricoșam de la alb la negru, de la îngrijorare la satisfacție.

★

Mai întii veni un sticlete în civil : rotofei, politicos, darnic în saluturi și întrebări blajine. Ancheta *nimica grav, domnilor și doamnelor*, asupra unei mici afaceri cu marijuana. Numitul Gonzague Flormontin, *prietenul copiilor dumneavoastră, nu-i așa ? și în special al domnișoarei Salomé, o tinără încîntătoare, după cît spune lumea...* numitul Gonzague le-a dat vreodată țigări ? Am simțit un miros special ? Am observat vreun trafic ?

Mulțumesc lui Dumnezeu, Bertille pufni în ris și inspectorul se mulțumi să ia drept bună, împreună cu o ceașcă de cafea, marea mea uimire.

★

După opt zile, pe înserate, doctorul Flormontin suna la ușa noastră. Netezindu-și cu mîna chelia trandafirie, începu prin a ne ruga să-l scuzăm pe Gonzague, *împiedicat* de vreo zece zile să ne dea vești despre el. I-am răspuns că avem vești, ca toată lumea, datorită zvonurilor care circulă. Atunci nu mai știu cum să-l cîineze mai tare : bietul copil ! A fost înșelat de prieteni răi. Noi care-l cunoaștem, firește că nu ne putem îndoi de asta. Negăsind la noi nici un ecou al celor spuse, ne-am pomenit deodată din partea acestui practician al diagnosticului rece, cu o pladoarie foană, pe jumătate bîlbîită, mai mult amuzantă de-

cît convingătoare. La fiu unic, tată unic : cel din urmă n-ar admite niciodată josnicia celui dintîi. Dar plecînd, a făcut greșeala să mă-ntrebe în treacăt dacă știam ceva de barcă :

— Știu numai, i-am răspuns, la ce servea, și că prietenii lui Gonzague i-au făcut vînt la timp.

Tipul se opri brusc :

— Atunci, spuse el speriat, e mai grav decît credeam. Vă rog, nu spuneți o vorbă.

Cu o mișcare din umăr se redresă, salută din cap și urcă în mașină fără să sufle un cuvînt despre Salomé. Răceala mea l-a împiedecat cu siguranță să ne destăinuie adevăratul scop al vizitei sale.

★

Bănuiam că așa o să se-ntîmple, și o primă scrisoare venită din arondismentul al XIV-lea îmi arătă curînd că de ce ți-e teamă nu scapi. Din două, una : sau deținutul îi dădea fiicei mele libertatea, sau încerca să se cramponeze de ea. N-aveam cum să mă conving : la fel cum în materie de circulație linia galbenă pe șosea devine un zid, un plic trebuie considerat un lucru sfînt ; și asta nu-i valabil numai pentru neîncrezătorii mei adolescenți, ci și pentru Aubin, pentru care poșta este una din ocaziile majore de a se socoti o persoană, definită ca atare, găsită la adresa sa, prin atenția acordată de un terț, prin meseria poștașului, prin neamestecul alor săi. Detestînd autoritatea abuzivă, nu suport nici una, nici chiar pe a mea, pe care îmi place să o înlocuiesc prin hotărîri colective, cel mult „orientate“. Discreția mea izvorăște tot de acolo : am turbat prea mult de furie pe timpul cînd mi se deschidea corespondența și cînd Domnul Rezeau, cu ochelarii fixați pe vîrfurile nasului său de prezbîit, examina bănuitor totul, la plecare ca și la sosire, și trecea scrisoarea Doamnei pentru un control suplimentar.

Bertille și nici unul dintre copii, întrebați, nu au crezut necesar să se facă o excepție la regulă. A doua scrisoare, dealtfel, ne lămuri : cînd stărui, înseamnă că te cramponezi. Scrisoarea de dragoste fu pusă alături de cealaltă, la vedere, pe mapa birouașului Salomei, în camera ei denumită „la vaci“ (tapetul re-

produce la nesfârșit picturile rupestre din Lascaux), unde nu ne atingem de nimic cît timp lipsește, dar unde — ca și frații și sora mai mică — fiica mea a evitat întotdeauna să ne jignească închizînd cu cheia cel mai mic sertar.

★

La scurt timp după plecarea fetei treceam de la un gînire improbabil la o noră posibilă. Așa cum spune sus și tare Doamna Daroux : *cînd copiii sînt mici, nu ai grijă decît de fundul lor. Apoi muncești ani de zile să le bagi ceva în cap pînă ce se fac mari și trebuie să te ocupi de același lucru ca la început.* Un alt tată, cel al Mariei, se prezentă într-o sîmbătă, furios și curtenitor totodată, și ne încunoștință că fiica lui de vreo cincisprezece zile are supărătorul obicei de a da afară tot ce înghite în timpul mesei, într-un neîncetat du-te vino.

— Vreau să vă întreb ce gînduri aveți, spuse el, scrutîndu-mă cu privirea cu care iscodea chipurile, cînd voia să-i descopere pe evaziioniștii fiscali.

— Adică, ce gînduri are Jeannet ! spuse Bertille, ca să-i aducă aminte că pînă și într-un asemenea caz aranjamentele de familie nu mai sînt la modă.

— Îmi place mult Marie, mă grăbii să adaug repede. Dar, crede-ți-mă, să-i lăsăm pe tineri să hotărască. Cea mai mare greșeală ar fi să le impunem ceea ce fără îndoială își doresc. Toată viața, la cea mai mică ceartă, și-ar arunca în față acest lucru.

Nu ne mai rămînea decît să bem ceva împreună : rolul unui tată cu suflet ales a devenit foarte limitat. Mă gîndeam amuzat : iată cum fără să întrebe pe nimeni Corsica și Anjou-ul se contopesc. Ca și donatorul de sînge, nu putem prevedea ce se va alege din sîngele nostru, nici care străin, abia cunoscut în ajun, va ajunge al doilea bunic... Ei da, bunic ! Gîndul ăsta mă înveselea mai puțin. O altă generație mă împingea spre cea de-a treia vîrstă. Cînd viitorul cuscru plecă pe jumătate liniștit, m-am zărit în oglinda din vestibul și mi s-a părut că sînt cam scofîlcit.

★

Domnul Bioni, dealtfel, se neliniștea pe decădă. Tot atît de pretențios față de el însuși ca și față de

alții — și una, cînd mă scoate din sărite, o răscumpără pe cealaltă — un băiat ca Jeannet nu se scutură de răspunderi : mai degrabă le preîntîmpină *multumit să mulțumească* (cum spunea agasat unul din profesorii lui). În aceeași seară, întors acasă de la lucru, Jeannet intră în birou, unde Bertille și cu mine colaționam un articol bătut în patru exemplare și, în felul său, ne dădu vestea :

— Zi, tată, eu sînt numărul 9, de la Jean Rezeau încoace, aprodul regal decedat cu pioșenie în 1760, jeluindu-se de colici ?... Va trebui să prevedem o prelungire : Marie e pe cale să-l aducă pe lume pe-al zecelea.

Ne cerea cît se poate de destins consimțămîntul.

— Bine, făcui, cînd te însori ?

— Chiar în luna asta, dacă e posibil, și fără ceremonie.

Bravo pentru hotărîre și pentru simplitate ! Cît privește emoția, îmi cunoșteam odrasla, os din osul meu : nu va arăta ce simte. Eu în asemenea cazuri tac ; în schimb, Jeannet, începe să comenteze :

— Știi ce cred : că n-ar trebui să fie neapărat necesar. Dar de vreme ce există, să-i dăm drumul și să vedem ce spune statistica. Iată-ne printre cei 40% de curajoși care și-au conceput primul copil înainte de căsătorie. Și am să-ți mărturisesc : l-am făcut din întîmplare, și pentru că se va naște, mă cam necăjește, că nu a fost dorit dinainte.

— E foarte ușor să scapi de el, spuse Bertille. Deci dacă-l păstrezi, înseamnă că-l dorești.

Am tăcut pentru că Aubin — care venea să-i semnez carnetul de note — bătea a patra oară la ușă (Jeannet nu bate decît o dată, Salomé de două ori, Blandine de trei ori. Bertille zgîrie). Dar înainte de a pleca, fiul meu-tată ne sărută pe toți, oprindu-se mai mult în fața mea ca să mă bată pe umăr. El a fost dorit și, dacă acest privilegiu putea trece drept iluzoriu de la moartea mamei lui încoace, eu în schimb rămăsesem martorul său în viață. Peste un ceas, singur la masa de scris, stăteam încă să mă gîndesc. Jeannet micuț, îmi era cu siguranță mult mai apropiat. Îmi iubeam mult băiatul ! Dar una e să iubești și alta să vibrezi și să te frămîinți în fiecare

clipă. Poate Jeannet devenise foarte diferit de mine. Poate suferise puțin din cauza îngăduinței față de fiice, de la care un tată află, în sfârșit, cîtă dulceață poate oferi sexul opus.

Cînd sună clopoțelul pentru masă, eu reciteam ultima carte poștală trimisă din Arrecife, în Lanza-rote. *Ne întoarcem marți dimineață, din păcate!* ne asigură ea. Dar asta era scris cu cuneiformele mamei și parafa neagră a Doamnei Rezeau acoperea de tot mica semnătură albastră a Salomeii care, cu aceeași cerneală, ștersese cu o linie *din păcate*. Mi-o închi-puiam pe copilă tot atît de obosită ca și mine după o călătorie turistică cu popasuri așa de scurte, încît noi nu i-am putut răspunde niciodată cîteva rînduri. Ca și Bertille, am fost destul de descumpănit în toată această perioadă și eram și acum, cu prilejul întoarcerii Salomeii. Nu puteam, chiar cu riscul de a fi luat drept un delăsător, să mă duc să o iau de la Orly. Acceptasem să mă duc la Domnul Dibon, no-tarul, care convocase pentru acea zi pe cei trei frați Rezeau, la Soledot. Cum să-i amîn pe toți aceștia? Chiar pentru Salomé.

XVII

La începutul lui februarie, cauciucurile gofrează întotdeauna perfect pământul de pe alei. Nu există alte urme : deci nimeni n-a sosit înaintea mea. Am venit dealtfel mai devreme și de aceea trec pe la *Belle Angerie*. O burniță de lungă durată înviorază rozul învechit al cărămizilor pe jumătate roase și dă o culoare albastru-închis ardeziilor crăpate. Picură prin poduri, așa cum apa se scurge peste tot în josul zidurilor prin burlanele plesnite. În depărtare, neaua din crîng se topește, inundă șanțurile și spală încet, printre miile de garduri de mărăcinș, nesfîrșitul șir de pătrate al pășunilor. Iar deasupra lor, croncănesc corbii care, acoperiți de penele lor impermeabile, seamănă cu niște umbrele negre. Nevasta lui Jobeau a ieșit din casă înainte ca eu să frînez. Cu capul acoperit de o glugă din pînză cerată, cu picioarele goale în cizme scurte de cauciuc, trece curajoasă prin ploaie, mirosind a grajd și a lapte prins :

— Iată-vă deci cu acte în regulă, grăi ea, și în curînd stăpîn pe pământul de sub picioare. Rise scurt : stăpîn... În sfîrșit, vreau să spun : după Doamna.

Cobor, îi dau mîna, pe care după ce și-a șters mîna ei de șorț mi-o strînge sfios.

— Veniți să stăm puțin de vorbă la gura sobei, rostește.

Stau jos pe un scăunel șchiop în fața focului, cu mîinile întinse, lingă vatra care fusese cîndva a Bertinei, și unde mai arde încă o buturugă noduroasă de la copacii doborîți de tăietorii de lemne și pe care Jobeau, icnind, s-a chinuit ceasuri întregi s-o despică. Nu am altceva de făcut decît s-o ascult pe Marthe. Ca să nu stea degeaba, scoate din forme calupurile mici de brînză, specialitatea regiunii, apoi clătește vasul.

— Doamna a întors bine foaia, nimic de spus. Cite nu mi-au auzit urechile pe seama dumneavoastră !

Și fie vorba-ntre noi, și dumneavoastră ce-ați mai forfecat-o...

Apoi curăță cu spălătorul ligheanul și trece la alt subiect. Vocea Marthei se schimbă :

— Trebuie să recunoaștem că vrînd să pună mîna pe tot, Domnul Marcel v-a ajutat. Dar și domnișoara dumneavoastră... E de necrezut ! N-am văzut-o nici-odată pe doamna să-i sfîrșie călcîiele așa de tare după cineva sau ceva. Salomé în sus, Salomé în jos, nu vorbește decît de dînsa. Parc-ar fi vrăjită.

— Ți-a spus ea ?

— Îmi spune tot, făcu Marthe. Știți că Doamna nu se pricepe la nimic, și acum că-i singură fără slujnică, ți-e mai mare mila ! Am văzut-o pregătind un escalop într-o oală plină care da în clocot. Să nu mai vorbim de rufăria ei... Muiat în apă, înseamnă spălat : le pune la uscat, murdare, deasupra sobei fumegînde. Dacă-i cade un nasture, atunci vine la mine, ne mai ajutam, mai povestim...

Marthe apucă o cîrpă, începe să șteargă formele și, pornită să vorbească deschis, încurajată de decădere-noastră cît și de anii de destăinuiri, mi-o servește :

— Scuzați-mă dacă am o limbă ascuțită, dar oamenilor din Soledot le pare mai degrabă rău de Domnul Marcel. Așa un om cumsecade ! Credincios. Care dă bani școlii și săracilor...

Să strîngi privilegiu ca apoi să-ți dea mîna să te ocupi de binefaceri : cunosc programul. Ai mei l-au urmat de două secole încoace. Și, oricît ar fi de eliberați de respectul de odinioară, oricît de conștienți de drepturile lor se cred, țărani din partea locului mai rămîn încă cu gura căscată în fața celor de la conac. Să menționăm această trăsătură pe care tatăl meu ar fi elogiât-o : Marcel nu a curățat niciodată fațada din a cărei tencuială cad bucăți ; dar a preferat să întrețină o rămășiță de prestigiu. Deodată, Marthe se oprește și ciulește urechea :

— Autobuzul urcă panta, spune ea.

Eu nu aud nimic, dar pe ea ascuțimea auzului țărănesc o ajută să deslușească repede :

— A oprit. E Domnul Rezeau.

Să nu tresărim : are dreptate. După obicei, îi spune lui Fred, fiul mai mare al răposatului nostru tată, pe numele de familie. A făcut-o totuși cu o strîmbătură. Dacă autobuzul se oprește la capătul aleii, cine poate să coboare ? Nici un vecin : ea ar ști. Deoarece știe tot, mai ales că bietul domn nu are mașină.

★

Și el ar fi trebuit să se ducă direct la Soledot. Dar pentru că trecea pe aici după atîția ani, nu s-a putut împotrivi dorinței să arunce o privire spre vechea casă părintească, chiar dacă va trebui după aceea să urce pe jos prin ploaie ultimul kilometru. Am ieșit în prag să-l văd venind. Dar insul cu burtă ieșită care desface poalele pardesiului vechi, și ferindu-și capul de ploaie cu un ziar pe jumătate desfăcut să fie oare cu adevărat Fred ? Se-nfundă în noroi, merge încet uitîndu-se la dreapta și la stînga, ca și cum ar număra ultimii copaci. Nu-l recunosc decît de la douăzeci de pași, după nasul răsucit spre stînga și după bărbia prelungă ce atîrnă între doi obraji umflați de grăsime. De ce-mi amintesc oare în acel moment că sînt doar cu un an și jumătate mai tînr decît el ? Gîndul acesta mă-nfioară și primele lui cuvinte nu mă consolează :

— Te ții bine, ticălosule !

Cele ce urmează mi-l aduc oarecum înainte pe cel de-odinioară :

— Ai văzut ? A tăiat totul, chiar și gorunul cel bătrîn, plantat de întemeietorul familiei. E groaznic cînd te gîndești că acest stejar de pe timpul lui Ludovic al XV-lea pardosește acum livingul unui B.O.F.¹... Vii cu mire ? Vreau să văd ce-a mai rămas.

— Doamna nu-mi dă voie să deschid ușa în lipsa ei, spune Marthe. Dar puteți da o raită prin parc. Vă împrumut o umbră.

E vorba de o sculă de culoare cafenie, mare cît o cupolă, sub care, pe un scăunel folosit la mulsul vacilor, Marthe stă răbdătoare în fața coșului cu ouă și a rațelor cu labele legate și poate să înfrunte măzărîchea, așteptîndu-și, o dată pe săptămînă, în piață,

¹ *Beurre* (unt) *Oeufs* (ouă) *Fromage* (brinză) — nume dat celor îmbogății din specula alimentelor în timpul războiului.

cumpărătorii. Vom încăpea ușor sub ea amândoi, ca să înconjurăm cu duioasă aducere aminte un deșert în care autoremorecile au lăsat șanțuri adânci, împrăștiind bulgări de pământ prinși în firisoare de rădăcini, și unde, în mijloc, asemănătoare unei pietre de mormînt, zace lodba de lemn lăsată de fierăstrăul mecanic. Circumferințele regulate evocă speciile rășinoase, iar cele ovale — foioasele. Cercurile concentrice dezvăluie vîrsta foștilor copaci și mă aplec din loc în loc pentru a recunoaște arborele gigant, frasinul care bătuse toate recordurile și, după mirosul încă persistent, cedrul argintiu, secvoia cu frunzișul roșu, fiecare avînd trunchiul de șase metri grosime. Prevăzusem acest masacru, în care avariția jucase un rol mai mic decît bucuria răutăcioasă de a doborî copaci atît de reprezentativi pentru genealogia unei familii de proprietari de pămînturi, așa cum fuseseră cei care-i sădiseră odinioară.

— Tiritura ! scrișni Fred printre dinți, clocotind de furie.

Fred, căruia-i vine greu să regăsească aceste lucruri într-o stare atît de diferită de cea a amintirilor sale, a reluat tonul unei epoci cînd creșteam V. F.¹ pe scoarța copacilor dispăruți. Totuși, nici el și nici eu nu ne-am tîrșit picioarele pe sub umbra lor de vreo cinci decenii. Nici el și nici eu nu sîntem nevinovați. Mama a sacrificat copacii familiei Rezeau, eu i-am sacrificat ideile, Fred ambițiile, Marcel pămîntul, ca și cum fiecare din noi puneam umărul la o vastă operă de distrugere unde doar rolul său îi părea scuzabil. Pe de altă parte, ce stranie continuitate în discontinuitate ! Ca și Doamna Rezeau, Fred parcă s-ar fi despărțit de mine în ajun. Timpul a făcut să-i cadă părul așa cum au căzut copacii la *Belle Angerie*. Dar Zdreanță, care va împlini în curînd cincizeci de ani, are aceeași voce, ca să spună :

— Uite ! Vine Cropette.

Înaltul funcționar se-ndreptă, la rîndul său, spre noi. Ne-a văzut din depărtare coborînd spre iaz ; ca

¹ *Vipère-Folcoche* — referire la primul tom al trilogiei, *Vipera sugrumată*.

să nu se ude, nu s-a dat jos din mașină, și Mercedesul său merge încet pe vechiul drum din jurul casei, care nu se mai deosebește de pajiste decât printr-o ușoară depresiune în mijlocul ierbii. Rămurelele trosnesc sub roți. Ajuns în dreptul nostru, deschide portiera și vine pur și simplu să se refugieze sub cortelul Marthei.

— Mă gindeam eu că am să vă găsească aici, spuse el.

Da, e Cropette : și-a luat liber de la soție și copii, de la griji și probleme, ca și noi dealtfel. Nu se poate dezbăra de apucăturile sale de stăpîn, de aerul său degajat, în care se amestecă la modul american seriozitatea și spiritul burghez. Poartă la butonieră, discret, insigna acestei confrerii care-și recrutează membrii printre conducătorii de întreprinderi și, cu binecuvîntarea Înaltpreasfințiiilor lor episcopii — azi numiți mai simplu preoți — schimbă ținuta, dacă nu chiar felul de-a oficia al autorității oficiale. O clipă, își pierde cumpătul, văzînd ce-a ajuns Fred. Dar, minune a firii ! e aproape simplu și cordial. Fără îndoială că-i în interesul său, astăzi, să fie mai puțin scorțos și să facă pe amabilul. Fără îndoială că se străduie puțin pentru a se înfrîna să nu-și dea aere de personaj important. Dar cum să nu fie impresionat de raritatea faptului, care nu s-a mai produs din 1933 încoace : prezența noastră simultană la *Belle Angerie* ? Pentru cîteva momente, bătoșenia lui se frînge. N-are să pună întrebări, să mustre, să facă socoteli. A uitat de tot și de toate ca și noi. Cel mare, cel mijlociu și mezinul nu au vîrstă ; anii, situația socială, aparențele, interesele își pierd sensul, greutatea. Cei trei frați se află la marginea iazului, sub mătasea cafenie pe care se aud bătînd picăturile de ploaie. Zăresc barca. Vechea lor barcă. Ar trebui golită de apa care a ajuns la nivelul podelei mobile. Dar fîndul a fost dat cu gudron, bordajul revopsit, furcheții gresați.

— Jobeau o folosește cînd se duce la pescuit, spuse Marcel.

În aer se simte o tristețe ; unde sînt tăria mușchilor noștri și performanțele nebunești de pe cînd trăgeam de zor la visle pînă la gîuitura în amonte a

riului revărsat, care ne opintea uneori de-a curmezișul în malul rîpos plin de mărăcini negri ? Și iată că umbrela cea mare cade... Fred a sărit și, de sub bancă, unde stau gangele, apucă ispolul și, aplecîndu-se peste bord, regăsindu-și mișcarea brațului, cadenta, împrășcă șiroaie de apă murdară. Nu durează mult. Cînd ispolul nu mai prinde decît mîl, Marcel sare și el, se așază la proră, în timp ce, ca și altădată, păsindu-mi prea puțin de pantalonii mei, pun mîna pe o vislă și dînd o nouă dovadă de pricepere în specialitatea mea, încep să lopătez drept spre podețul de unde Folcoche a sărit într-o zi și a nimerit bîldibic în apă. Nimeni nu vorbește. Ce mai aveam să ne spunem cînd nu ne lega decît o amintire ? Barca alunecă spre bălării, căci iazul, niciodată curățat, s-a prefăcut într-o mlaștină îngustată spre sud de stuful înalt, care a devenit adăpostul îndrăgit al rațelor sălbatice și și-a dublat suprafața de partea cealaltă a malului rîpos, care s-a surpat, a fost fărâmițat și împins înainte de generații de copite, de cînd vitele se duc acolo să se adape. Plouă mereu. Uzi pînă la piele, dar botezați din nou, trecem pe sub podeț cu capul plecat ca să ajungem la Ommée. Începe un ușor ruliu care-l inspiră pe Fred. Strigă :
— Harababură !

Și așa, între două năvoade, ca să speriem peștii și să-i trimitem în plase să se lase prinși de urechi, scuturăm scocul de la ecluză. Iată-ne toți trei, de cincisprezece ori tați, dar din nou copii, stînd drepti cu picioarele desfăcute, și aplecînd cu hohote de rîs barca, la stînga și la dreapta, în același ritm. Greutatea noastră despică apa ; valul puternic se rostogolește spre cele două maluri, le izbește, răscolește pletele arinului negru și ale sălciilor și se întoarce spre noi, tăind valurile următoare pe care barca, afundîndu-se tot mai adînc, le trimite neîncetat într-o volbură de unde mici și de zgomotoase împrăscături. Bordajul aproape că atinge unda riului, sîntem gata să luăm apă, ăsta-i jocul. Chirciți mai tare pe vine ca să-și țină echilibrul, onorabilii domni care nu mai sînt ca altădată în picioarele goale și cu pulpele aco-perite de niște pantaloni scurți de pînză ieftină, se apleacă tot mai mult... Furchetii ating mîlul negru

care urcă din fund și un șuvoi de mîzgă diluată, degustătoare, plină de resturi de frunze putrezite, trece peste bord, alegîndu-și drept punct de cădere picioarele directorului general, care nu mai ride ci țipă :

— La dracu ! Mi-e de ajuns. Porcăria asta mi-a intrat în pantofi.

★

Pină la urmă sosim cu întîrziere la Dominul Dibon, unde ne așteaptă o surpriză deosebită : în birou ne întîmpină nu numai notarul, dar și Doamna Mamă. O Doamnă Mamă de nerecunoscut, schimbătă, pudrată, dată cu cremă, cu un permanent bogat, completat de cîteva meșe false, bronzată, îmbrăcată într-un costum bleumarin, ce-i descoperă genunchii. Se uită la noi și ne măsoară :

— Ei, dar frumoși mai sînteți !... Ce vă spuneam, maestre ? S-au dus să-și facă de cap prin parc, ca să-și împrăpăteze amintirile.

Și în fața îndoitei mele uimiri îmi explică :

— Da, prea eram ca Baba-Cloanța pe lîngă Salomé. M-am hotărit să mă pun în pas cu moda... Am sosit azi-dimineață la zece la Orly. Cum nu te-am găsit, i-am telefonat lui Bertille și am aflat că actele urmau să fie semnate abia azi. Așa că ne-am urcat imediat în rapidul pentru Sablé iar domnul Dibon a avut amabilitatea să ne aștepte la gară...

— Aveam oricum procura dumneavoastră, stimată Doamnă, spuse notarul. Dar doream cu toții să fiți de față.

Și întorcîndu-se spre mine :

— Fiica dumneavoastră n-a vrut să fie indiscretă. Așa că am încredințat-o soției mele cît va dura întrevederea.

N-ar trebui să țină mult întrevederea, de vreme ce sîntem în principiu cu toții de acord. Dar de cum notarul începe să intre în amănunte, contractanții mei se trezesc și, cum zice o vorbă din popor, *fiecare trage spuza pe turta lui*. Marcel, din nou scorțos de cum a văzut-o pe Doamna Rezeau, reluîndu-și aerul de ofensat (adică ofensat fiindcă e tratat pe picior de egalitate cu noi), amintește că cele două ferme mari sînt de aci înainte separate de restul do-

meniului și că linia de demarcație merge de-a lungul cursului de apă. Accept ușor. Dar adaugă deîndată că este vorba de malul dinspre nord, iazul rămânând de partea lui, ca și mlaștina cu bobocii de rață. Protestez slujindu-mă de recenta plimbare care de aci înainte îmi va fi interzisă...

— Să nu amestecăm lucrurile, spune tăios Marcel.

Mi se dă dreptul să pescuiesc și să merg cu barca, în schimbul stufului care, după cum am înțeles, l-ar atrage pe cumpărătorul din sud, dacă acestuia îi place să vîneze rațele sălbatice. Iată un lucru rezolvat. Dar Fred are pretenția să i se plătească voiajul. Doamna Rezeau, bazîndu-se pe mărirea dobînzilor la împrumuturile în bani, vrea ca la suma pe care o iau de la ea să sporească dobînda cu un punct. Bine, bine !... E o chestiune de onoare pentru burghezi, fiecare vrînd să dovedească că știe să-și apere interesele ; în această privință voi fi întotdeauna înfrînt :

— Să spunem o jumătate de punct, propune Domnul Dibon.

Fie o jumătate de punct ! Aceste litigii mărunte mă enervează și-mi amintesc o altă scenă, foarte veche, care s-a petrecut în același birou, cînd mai trăia răposatul Domn Saint-Germain. Stăteam în același loc, dar lingă mine se afla Monique, cu genele ei lungi și întoarse deasupra ochilor cenușii. Ce-ar fi gîndit ea de această răsturnare ? Dar, de fapt, chiar așa să fie ? Monique se așezase pe un scaun căruia-i lipsea una din barele spetezei, iar scaunul acela e tot acolo, dar gol... Nu spunea nimic, se legăna încet pe picioarele de dinapoi ale scaunului, surîzînd ironic. Astăzi, dacă ar fi fost de față, n-ar fi avut același suris ? Nu mi-ar fi șoptit la ureche, cum obișnuia uneori să se opună la nevoie fiului crescut de mama mea ? *Fii mai sincer cu tine însuși !* Da, desigur și-ar și răsturnat capul pe spate cu risul ei cristalin din fundul gîtului... *Ei bine, dragul meu, tu care mi-ai spus într-o zi : „Nu mai vreau să aud vorbindu-se de familia Rezeau“, recunoaște că povestea asta are haz. Cu mine și cu Bertille, n-ai încetat nici o clipă să refaci Familia Rezeau. Și cu ce ai trăit în acești ani, de cine te-ai ocupat ? Nu, iubitele, nu ești în-*

frînt, dimpotrivă ! Membrul clanului care mi se pare că i-a exploatat cel mai mult pe ceilalți...

— Ați călătorit bine ? N-a fost prea obositor ? o întrebă Marcel pe mama noastră, în timp ce Domnul Dibon pregătește actele.

Doamna Rezeau recită cu glas scăzut Baedeker-ul... La ce-mi folosește să-mi caut circumstanțe atenuante ? Contradicțiile să-mi trăiască, dacă și eu trăiesc din ele ! Mă cuprinde o imensă bucurie lăuntrică. E adevărat că încă o dată, așa cum îi știu, doamnele și domnii evită orice aluzie la ceea ce fac eu. Stinghereala ce se așterne mereu între noi nu se datorează chestiunilor bănești, unde le dau cîștig de cauză... Știe toată lumea, și ei cu atît mai mult, — ceea ce-i enervează. *Vi se spunea „Zeamă-Lungă“ cînd erați mic, îmi scria Doamna Lombert. Acum vi s-ar spune mai degrabă „Canibalul“.* Există momente preafericite cînd uită. Apoi, deodată, iată că-și aduc aminte, se chircesc în fața privirii mele lacome, spunîndu-și în sinea lor : *Calamus, Calamitas !* Iată-l, de pildă, chiar acum pe directorul general, bun creștin, modest cu modestie, care aderă din plin la toate : la dogme, la ordine, la avere și, în aceste certitudini, își găsește inocența, forța și liniștea... Clipește ! Sub pleoapele lui, pare să stea ca pasărea cînd vine furtuna, cu aripile strînse, îngrijorat, zgribulit. Iat-o pe bătrîna Folcoche, monstrul sacru al familiei, în plină mutație : nu degeaba s-a așezat pieziș. Uitați-vă la Domnul Rezeau pe care, inversînd consoanele, ar trebui să-l numim Domnul Zero, cum își freacă nervos mîinile ! Încă puțin și ar trebui să fiu pe deplin satisfăcut. Și deodată mi-e rușine...

— Ce vă fac plozii ? întrebă politicoasă Doamna Rezeau, ca să spună și ea ceva, uitînd însă să precizeze cui îi adresează întrebarea.

— Mulțumesc, foarte bine, răspund într-un glas cei trei frați.

Graba a fost semnificativă. În această privință toți am reacționat la fel : ne-am alcătuit o altă familie. Copiii sînt cei cărora fiecare dintre noi, în medii diferite, ne-am închinat viața, acești copii pecetluiesc în modul cel mai radical despărțirea noastră. Privi-

rea Doamnei Rezeau se înăsprește și trece de la unul la altul fără să se oprească.

— Pot să vă rog să semnați aici, scumpă Doamnă ? rostește Domnul Dibon, la momentul potrivit.

★

Plecarea nu va fi mai puțin solemnă. De la preot pînă la băcan, de la poștaş pînă la tutungiu, vestea s-a răspîndit peste tot în Soledot. Sub acoperișul albastru al caselor joase, unde gîlgîie jgheaburile, majoritatea perdelelor se mișcă la ferestre. Cîteva babe s-au pironit de-a binelea în spatele acestor porțițe din două bucăți ; partea de sus n-o închid decît seara, ca să-și poată scoate capetele afară ca niște cai în boxe. Preotul însuși în sutană (nici vorbă aici de haina cu guler de pastor) își citește cartea de rugăciuni în pridvorul bisericii. Doamna Rezeau străbate foarte încet cei douăzeci de metri care o despart de mașini. Ne-a luat de braț pe mine și pe Marcel : ca să vadă toată lumea. De fapt, n-a venit decît pentru asta. Ca să spulbere legenda. Ca să arboreze un zîmbet de împăcare generală. Și fără a întoarce capul, îi spune Salomeii, ce ne întîmpină fermecătoare, într-un costum nou pe care strălucește o broșă necunoscută :

— Nu te-ai plictisit prea mult așteptîndu-ne, puișor ?

— Te conduc la *Belle Angerie* ? o întreabă Marcel.

— Nu, mulțumesc, reia Doamna Rezeau, suavă. Mă întorc la Paris cu fratele tău... În fond, ia-l pe Fred cu tine. I-am plătit călătoria, asta va fi un mic supliment.

E un fel de răspuns bun. Ne salutăm destul de rece, ușile Mercedesului se trîntesc cam tare. Dar în timp ce mă întreb cine-i oare marele beneficiar al zilei, în timp ce trec în viteza întii, avînd neplăcuta impresie că am ajuns șoferul Doamnei, aceasta, instalată comod în spate, face de la fereastră semne amicale localnicilor.

XVIII

A m putut să constat imediat că schimbarea nu era numai vestimentară : făcea fițe, făcea figuri. Vorbea în două feluri : cînd în șoaptă pentru auzul drag, cînd prea tare ca să-i țină pe ceilalți la distanță. Iar mișcările, privirile nu erau decît învăluiri, dezmierdări de departe, încercări de a intra în contact. Dar nu avea încă obișnuința, mai suferea de rezerva afișată un timp atît de îndelungat. Nici un alt cuvînt în afară de pasiune nu se potrivea mai bine ca să califici sentimentul care o mistuie pe această femeie. O pasiune ce-o făcea să renască : veche și nouă și ca despicată în două în sensul lungimii. Jumătatea din ea dinspre partea ficatului, întinerită, deși nu lipsită de ridicol, răscumpăra într-o oarecare măsură înfățișarea autoritară a Folcochei. Iar cealaltă jumătate de cucoană dinspre partea inimii zîmbea, selavă a nepoatei. Din fericire, Salomé, mereu gravă, tot preocupată de propria-i problemă, nu părea să-și dea bine seama de întreaga ei putere : atențiile, insistențele excesive o enervau ; la nevoie se opunea cu o franchete tăioasă, care în loc să o descurajeze pe Doamna Rezeau, o încînta :

— Cel puțin, cu copilul ăsta, știi întotdeauna ce are pe suflet.

Amintindu-mi că nu tolera cea mai mică replică din partea noastră, faptul mi se părea, oricum, destul de straniu, și chiar uneori jignitor. Înainte de a pleca iar la Paris, Doamna Rezeau vru să dea în fața mea cîteva dispoziții soților Jobeau, ca să-mi arate limpede că tot ea rămînea stăpîna. Apoi ceru să cunoască deîndată mersul lucrărilor :

— Bineînțeles eșalonat, mă încredință ea.

La extinderea rețelei electrice, realmente indispensabilă, se adăugă repede instalarea nu mai puțin urgentă, a unei conducte de apă ce nu putea funcționa decît cu o pompă așezată la adîncime. Era de la sine înțeles că, împreună cu asta, trebuia un rezervor de filtrare și presiune, fără a uita ca debitul de apă caldă

să fie destul de mare pentru o baie și o bucătărie ca lumea. În plus, era firesc, nu-i așa? dat fiind mărirea casei și numărului oaspeților ce se prevedea că-și vor petrece vara aici, dacă, așa cum dorea ea, vom veni în timpul vacanței la *Belle Angerie*, două closete nu vor fi prea multe: unul pentru băieți și altul pentru fete...

— Și ce mai vrei? făcu uluit noul proprietar.

— La drept vorbind, reluă Doamna Mamă fără să clipească, întrucât veți veni în luna iulie, ar trebui ca pînă atunci să fie refăcute cel puțin trei sau patru camere.

— Exagerezi, *Mami*, spuse Salomé. Tata n-are fabrică de bani. Unchiul Marcel nu făcea nimic. De ce vrei ca noi să facem totul?

Am auzit pentru prima oară diminutivul născocit de Salomé în timpul voiajului; și tot pentru prima oară aveam să folosesc influența ei. Deoarece fata spusese *noi*, Doamna Mamă tresări: acest pronume mîrosea a alianță (cînd de fapt pentru tinăra generație e doar un simplu fel de a vorbi pentru a-și afirma drepturile, pentru a se arăta un membru egal al colectivului familial... nouă părinților, lăsîndu-ne în exclusivitate puțința de a-i finanța). Dar Salomé, chibzuită, (ca de obicei cînd nu e subjugată de sentimente) a și trecut de la plural la singular:

— Nu știu ce aștepți ca să faci mai întîi o cerere de ajutor la serviciul de îmbunătățire a locuințelor rurale. Nu te vor refuza, cu atît mai mult cu cît conducta ar fi comună și pentru casa lui Jobeau: aprobarea pentru fermă o va aduce de la sine și pe cea pentru conac.

Familia Rezeau cerînd ajutor Statului ca să-și poată spăla copiii și zarzavatul?... Tata ar fi preferat să se spetească slujnica cărînd apă cu căldarea. Dar odată ajunsă de la grandoare la decadență, Doamna Mamă devenise mai realistă:

— La toate te gîndești, spuse ea. Dar în ciuda dobînzii reduse e totuși vorba de un nou împrumut: în cazul că tatăl tău va putea să facă față.

Nu mai *puteam* decît prea puțin, dar acesta-i un verb pe care nu trebuie să mi-l azvîrle cineva în

obraz, de aceea ezitam să răspund, cînd Salomé, candidă, răsturnă situația :

— Tata e aproape de fundul sacului, dar tu ?

Ce înseamnă să fii în același timp zgîrcit și îngîmfat ! Doamna Rezeau păru că suferă dar totodată se umflă în pene. Apoi pasiunea ei pentru Salomé ajută orgoliului să învingă avariția. Fără să se uite la mine, fără să țină măcar seamă de prezența mea, o luă pe avocata mea pe după gît :

— Juma, juma, îți convine ? făcu ea cu o mutră drăgăstoasă.

XIX

Ar mai face și alte sacrificii ca să ne înghesuie mai tare, ca să se arate în lumina cea mai bună, fără să-i pese cituși de puțin de reacțiile noastre sau de pagubele pricinuite. În dragostea-i duiosă ca și în ură înverșunată rămânea mereu aceeași : încăpăținată, răbdătoare, preocupată numai de țelul ei, nepăsătoare față de rest. Când nu-i mai merge de-a dreptul, o ia cu vicleniile, înaintează prevăzător, în mici ofensive fracționate. Dar curînd am înțeles că-i voi deveni din nou adversar de fiecare dată cînd voi încerca s-o împiedic să ne ia locul în inima Salomeii.

Chiar în mașină, pe drumul de întoarcere spre Gournay — unde nici Bertille, nici eu nu avusesem de gînd să o poftim din nou, și unde se invitase cu de la sine putere — un incident neînsemnat inaugură o serie semnificativă. Îi dădusem volanul Salomeii, pe de o parte ca să profite de permisul de conducere recent obținut, pe de altă parte ca s-o dezlipesc de locul din spate. Doamna Rezeau, cu nasul lung de-o poștă, nu se putu stăpîni mai mult de un sfert de oră. Curînd învîrți febril mînerul ca să coboare geamul și trase lacom aer în piept :

— Ciudat, mărturisi ea, pînă acum n-am avut niciodată rău de mașină. În față te zgîlție mai puțin.

A trebuit să-i cedeze locul.

★

Seara, Doamna Rezeau, ajungînd la Gournay, îi îmbrățișă pe cei prezenți fără să-i deosebească prea mult pe unii de alții, apoi se așeză în fotoliul cel mare, la gura sobei, unde se apucă să ațîțe focul, ce era numai decorativ. După asta, pentru a nu știu cîta oară, începu, vorbăreață, să ne povestească insulă cu insulă plimbările prin țara guanașilor și a canarilor. În fiecare port, pe fiecare plajă, în tinda fiecărei biserici, o văzuse aproape numai pe Salomé. Era așa de dulce în bikini, că-i scuzai pe imbecilii de americani cînd fluierau vîzînd-o trecînd. Era așa de

vitează în pantaloni cînd urca zilnic pe vulcan ! Și așa de înzestrată pe deasupra, că în atît de puțin timp s-a descurcat în spaniolă. Nu mai termina. Cînd în sfîrșit se opri ca să răsufle, Bertille profită de acest răgaz și-i anunță căsătoria lui Jeannet.

— Așa ? bine ! spuse Doamna Rezeau, fără să se sinchisească nici cînd are loc nunta, nici cine-i aleasa.

Cum Salomé urcase în camera ei, Bertille continuă, vorbindu-i despre vizita inspectorului, de cea a doctorului Flormontin. De data asta o ascultă cu sprincenele încruntate și mîna la ureche. Dar Bertille se referi și la scrisori :

— Sper că le-ați ars ! spuse Doamna Rezeau.

Bertille protestă în numele libertății. Doamna Rezeau protestă în numele prudenței. Cînd Salomé coborî iar, serioasă, cufundată în gîndurile ei, hotărîtă să tacă, Doamna Rezeau reuși, silindu-se, să nu pună nici una din întrebările ce-i stăteau pe buze, dar nu-și putu șterge teama de pe chip. Îi trebui ră cîteva minute pînă să-și recapete sîngele rece :

— Cred, scumpa mea, că ar trebui poate să le spui părinților tăi că intenționezi să lucrezi.

★

Destul de repede își rezolvă activă treburile, petrecînd zile întregi la Paris. Practic, n-am mai văzut-o decît seara. Se întorcea istovită și îi mărturisi pînă la urmă lui Bertille :

— Vezi tu, îmi ajunge cît am mucegăit toată iarna la *Belle Angerie*. De mult doream să am o mică locuință la Paris. Cu ceea ce-mi revine de la Pluvignec, acum e posibil ; dar mai trebuie să găsesc ceva la un preț rezonabil.

Firește, *la vîrsta ei, cînd nu auzea și nu vedea bine*, cum ar fi reușit să cutreiere Parisul fără Salomé ? Și nu era mai potrivit ca fata să aibă o preocupare pînă își găsea o slujbă ?

Pretext întemeiat, într-adevăr. Bertille și cu mine nu prea știam ce să facem cu Salomé. Dacă Mamî căreia Blandine continua să-i spună bunică, în timp ce Aubin îi zicea Mamaie, cînd era de față, și Babușca în lipsă, iar Jeannet uneori i se adresa cu

Doamnă... dacă Mami, nu părea să aibă decît o nepoată, noi aveam patru copii.

Trebui să-și dea seama de acest lucru în prima du-minică, atunci cînd ne găsi pe toți împreună. Dar Blandine, vorbind cu sora ei ca între femei despre boarfe, Aubin cerîndu-i soluția lui 10 vertical la cuvintele încrucișate din *L'Aiglon*, Bertille probîndu-i un pulover lucrat în absența ei, Jeannet certăreț, iar eu numai ochi și urechi, în timp ce Salomé ea în-săși floare printre flori, o fată printre ai săi, se odih-nea de cavalcada din timpul săptămînii, realmente acest tablou de familie fu prea mult. Doamna Rezeau nu-l putu suporta.

Se-ngălbeni la față, o apucă ficatul, nu mai mîncă nimic, se culcă, ceru cel puțin cinci ceaiuri Salomeii care, ușor plictisită totuși, nu încetă să fie drăguță, ceea ce mă surprinse.

★

La urma urmei, dragălășenie sau interes? Sau amîndouă în același timp? Singura dată cînd am reu-șit să rămîn singur cu ea am întreat-o cum de poate să suporte acest apăsător sechestru al mamei mele. Salomé îmi mărturisi numaidecît :

— Nu-ți pot ascunde că mă înduioșează tot atît de mult pe cît mă obosește.

Peste o clipă adăugă :

— Ce vrei? Fac ce trebuie să fac.

Aerul ei hotărit nu lămurea nimic. Dar această tăcere, nouă la ea, lăsa oarecum să se bănuiască ur-marea. Doamna Mamă ne-a depășit; cu siguranță că nu va întirzia să fie și ea, la rîndul ei depășită.

★

Punea în joc pînă una alta tot și toate. Punea în joc vîrsta ei, care se făcea simțită neîncetat : e greu să vorbești cu un bătrîn, care are drept scuză că i-a mai rămas poate 2 sau 3 la sută din viață. Punea în joc sănătatea ei, emfizemul producîndu-i la timp ac-cese de tuse. Punea în joc rentele ei nu prea grozave, dar de loc mici ; nu-și precupețea sfaturile către bu-nica Daroux, grijulie să găsească plasamente sigure (căutînd subiecte de conversație în ordinea cunos-

cută : *sînge, dragoste, educație, moștenire*, această ultimă problemă suplinea adesea, în ciuda necazurilor personale, pe celelalte). Punea în joc mai ales stinghereala lui Bertille care, ca să nu pară că exploatează situația în favoarea fiicei ei, încerca să o pondereze pe bunică, inversînd dojana :

— N-aș vrea ca fata să abuzeze...

— Dar eu sînt cea care abuzez, știu, replica liniștită Doamna Rezeau. Nu poți iubi pe cine vrei. lu-bești pe cine poți. Întotdeauna există o adoptare.

Și găsiînd imediat un ac de jocul nostru, nimeea din plin :

— Jeannet se va căsători. Lăsați-mă să compensez.

Trec peste timbrele date lui Aubin, peste prefăcuta încîntare în fața fotografiilor lui Blandine. Bap-tiste însuși a fost luat în antrepriză : Doamna Rezeau ceru să-i facă portretul. Trec peste arta de a flata indiferența sau micile interese, de a-i spune de exemplu Salomeii :

— Surioara ta este încă foarte copilăroasă.

Lui Bertille :

— Iată-l căpătuit pe fiul soțului tău.

Mie însumi :

— Cei mari plecați, la urma urmei, veți rămîne cu copiii voștri.

Nu aveam, desigur, sentimentul că alături de ea am devenit mai buni, ci mai degrabă acela de a ne dispersa, de a ceda la acea forță centrifugă a cercu-rilor de familie.

★

Nu fără o oarecare ușurare, o văzurăm venind în-tr-o seară, după vreo cincisprezece zile, cu un pachet de prăjituri legat cu sfoară și anunțînd triumfătoare ;

— Două lovituri dintr-un foc ! Eu am o locuință și Salomé un patron. Ți amintești de Max Bartolomi ?

Da, îmi aminteam de această primă alianță cossi-cană, de mătușa cu piept impunător și de odrasla ei, un văr slăbănog, destul de farsor ca să nascocoască pe loc ultimele cuvinte ale lui René Rezeau, cînd acesta muri în chip de martir al prostatei.

— Cît o fi el de conte — făcut de papă, ce-i drept — s-a descurcat de minune ! reluă admirativ

Doamna Mamă. G.I.F.F. — știi ce vreau să spun : *Générale Immobilière et Foncière de France* — el e. Renovările din Arondismentul al XIII-lea îi aparțin. Mi-am amintit de ce mi-a spus Marcel : *Max și cu mine sîntem singurii din familie care avem într-adevăr o situație. Dar mulți îl vorbesc de rău : acești magnați ai pietrelor nu sînt și filantropi.* Ei bine, am îndrăznit și m-am dus să-l văd fără să-i cer să-mi fixeze o întrevvedere și, printr-o minune, m-a primit. Își aduce perfect de bine aminte de tine. Rîdea — *Al naibii Zeamă Lungă ! Eu vînd suprafețe și el volume.* Era încîntat să-ți facă un serviciu.

— De fapt, nu i-am cerut nimic, îndrăznii să-i spun cu jumătate gură.

— Ei, tată ! exclamă Salomé.

Avea iar o rochie nouă, cu pantofi și geantă asortate din piele de șarpe, Jeannet și Marie, așezați într-un colț, șold lângă șold, o dezbrăcau cu o privire disprețuitoare ; Blandine, la stînga mea, o mînca din ochi cu invidie ; Bertille, la dreapta mea, era plină de îngăduință ; și nu-mi plăcea nici unul din aceste sentimente, gata să ne strice buna înțelegere. Dar Doamna Rezeau continua vesel :

— Pe scurt, Max mi-a propus imediat, în condiții foarte bune, un apartament cu trei camere la etajul șapte, în reședința Mérovée, pe bulevardul Choisy unde întreprinderea își are birourile. Iar pe Salomé, după un mic stagiu, ar vrea să o pună la serviciul relații cu publicul.

Extrema ei satisfacție o împiedica să bage de seamă că entuziasmul nu era general. Dintre noi toți, Bertille părea cea mai jignită, cea mai nehotărită să-i mulțumească. Pînă și Salomé era încurcată.

— Voi începe luna viitoare, puse ea capăt discuției.

— Va fi foarte convenabil, mai spuse Doamna Rezeau. Cum va lucra în același imobil, va putea mînca la prînz la mine în fiecare zi.

Doamna Rezeau plecă în arondismentul al XIII-lea, și noi am putut în sfârșit să schimbăm subiectul. Era rîndul lui Jeannet să ne pună probleme pînă să le vină rîndul lui Blandine sau Aubin : cită vreme ai copii nu duci lipsă de necazuri. Fapt general : întotdeauna cînd se hotărăște o căsătorie, încep tot felul de tracasări ; nu atît tînerii se căsătoresc cît sînt căsătoriți de această mulțime de oameni care se amestecă în treaba lor : părinți, prieteni, servicii sociale, control medical prenupțial, funcționari ai stării civile, martori, bijutieri, specialiști în liste de invitați și, bineînțeles, cei trei ofițianți de la notariat, biserică și primărie. Fapt particular : pentru a simplifica lucrurile a fost întotdeauna mai ușor să urnești un zid decît să obții de la Jeannet concesiile în ce privește principiile sale.

Se căsătorea, e adevărat. Dar sila pentru tot ceea ce-i putea arîinti de origine sa burgheză îl făcea să nu semneze nici un contract. Bătrînul Bioni, gata să-i dea drept zestre fetei un apartament, încercă să-i vorbească despre separarea de bunuri. Jeannet se-nfurie :

— Cum adică, să începem prin a ne separa, asta nu !

Închîpuindu-și că voia mai mulți bani, inspectorul nostru la fisc îmi telefonă furios :

— În starea în care-i fata mea, crede că-și poate permite orice.

I-am deschis ochii : ginerele său nu putea accepta nici o formă de dotă, pentru a nu se considera cumpărat. Cum nu se gîndea să locuiască, măcar provizoriu, nici la tatăl și nici la socrul lui, cum n-avea în buzunar nici cinci mii de franci și nici vechime în serviciu ca să ceară un împrumut, acest tînar avea, fără îndoială, de gînd spre lauda lui, s-o ducă într-o mansardă pe biata Marie, singura fată la părinți, obișnuită cu confortul unei vile cu opt camere.

— E nebun ! spuse Bioni.

Discuția reîncepu seara. Cineva vorbi de vărul Max, noul patron al Salomeii. *Speculantul ăla de terenuri ! Mai degrabă să crăpi slînd sub poduri decît să-i datorezi ceva*, ne încredință Jeannet. La nevoie, ar accepta să împrumute o sumă foarte mică, cît se cere la locuințele pe credit : cu condiția ca cele două familii să contribuie în părți egale. Mă puneă într-o situație grea : mă angajasem în răscumpărarea conacului *La Belle Angerie* și doar dacă ipotecam casa...

— Ți-o interzic ! decretă Jeannet.

Au mai trecut cîteva zile. Marie era însărcinată de cel puțin două luni. În sfîrșit, apăru salvatorul : Baptiste Forut.

— Un apartament liber (asigură o rentă viageră) în Blocul Turn II, la etajul al doisprezecelea, cu vederea spre canal, îți convine ? Renta e puțin mai mare decît o chirie. Proprietara are șaptezeci și șase de ani.

— Chelles-Paris ! Am ceva de mers. Dar nu face nimic ! Îl iau ! spuse cu cândcare Jean Rezeau, generația numărul 9, cu un aer serios.

- *

Trebuia să se termine odată. Tinăra pereche nu va ști multă vreme că, pentru a o face pe bătrînă să plece într-un azil, familia Bioni i-a pus pe masă o sumă importantă în plus. Dar nu eram la capătul necazurilor. Doamna Bioni veni împreună cu Marie la cină ca să stabilească data nunții și să precizeze ultimele detalii :

— Sîmbătă, în ținută de stradă, hotări Jeannet. Și nu mai mult de douăzeci de persoane la masă.

Mireasa ține nunta, spune poporul. Detest tot ce scoate ochii dar îmi place ca haina bună să fie pusă la zile mari. Asta era și părerea Blandinei, care făcu o mutră lungă :

— Îmi furi plăcerea unei rochii lungi.

Marie, care nu mai avea talia destul de îngustă, nu o încurajă. În timpul ăsta, Bertille număra pe degete :

— Șase Rezeau, plus două bunici...

— Trei Bioni, spuse Marie, și patru bunici care vor veni de la Bastia...

— Șaptesprezece ! strigă Aubin.

— Și martorii ? Și unchii și mătușile ? spuse Doamna Bioni, ciudată femeiușcă cu părul decolorat în contrast cu tenul și accentul.

— Și băieții ? spuse Blandine. Mă lași fără cavaler ?

Argument hotărîtor : băieții îi vor salva pe unchi.

— Treizeci de tacîmuri, treacă de la mine ! bombăni Jeannet.

De obicei nu-i deloc zgîrcit, mai degrabă risipitor. Dar îmbrăcat în veșnicul pulover pe gît, are alte vederi despre respectul față de om : îi e teamă ca nu cumva să facă prea mult, schimbînd semnul înaintea cifrei față de predecesorii noștri, căroră le era teamă că nu fac destul... Așadar treizeci de tacîmuri, dar unde ? La *Porte jaunes* în pădurea Vincennes ? La *A tout coeur*, la țară ? Și mai ce ? Să nu fie nici un salon prea mare, nici un meniu prea scump la un local unde se fac petreceri de nuntă. S-a hotărît, pînă la urmă, ca masa să aibă loc la o cîrciumă pe malul Marnei.

— Nu mai rămîne decît să anunț preotul, spuse Doamna Bioni.

— Ce ? exclamă Jeannet.

— Dar... spuse Marie.

Aceste monosilabe, mai semnificative decît frazele lungi, l-au lăsat pentru moment pe Jeannet uluit în fața Mariei, rămasă cu gura căscată de uimire. Pentru el lucrul cu pricina părea exclus, de la sine și nu și-a închipuit nici o clipă că Marie ar putea crede tocmai dimpotrivă ; ca și noi toți dealtfel, care nu am vorbit niciodată despre asta. La nivelul bunicilor, *horrendum*, actul de căsătorie nu are nici un sens, căci doar binecuvîntarea pecetluiește căsnicia. La nivelul nostru, care nu sîntem altceva decît niște botezați (înhămați la carul predecesorilor noștri), totul nu-i decît o formalitate, un obicei cu manifestări care merg de la practică pînă la teatral : notar, primar, preot, însărcinați cu plățile, cu actele, cu ceremonia. Personal, n-am chef să pledez nici pentru, nici contra.

— E de necrezut ! spuse Jeannet. Ce, ai nevoie de orgă ?

— Mi-ar plăcea mai mult, grăi Marie. *

— O căsătorie civilă ! gemu Doamna Bioni. Ce de vorbe o să iasă la Bastia ! Ce-o să spună bărbatul meu !

— Dacă aude așa ceva, interveni Bertille, mama se îmbolnăvește. Iar soacră-mea ce să mai zic !

De îmbolnăvit, poate că nu : se schimbase mult, Doamna Rezeau, de pe vremea preceptorilor cu pelerină episcopală și a spovedaniilor de familie. Tur-nase multă apă în vinul sfințit și pariez că divorțul vicarilor de la regulile ordinului religios, sutana, latina vulgară, indulgențele, postul și preacucernica falsă pudoare nu o făcuse mai credincioasă. Dar ar fi prevestit odată mai mult, cu glas profetic, sfârșitul pământului. Jeannet, care avea nevoie de un țap ispășitor, izbucni :

— Bunica Rezeau, știi ceva, dacă vrea să vină, n-are decît ! dacă nu vine, cu atît mai bine ! M-am lipsit foarte bine de ea ca și ea de mine, de cînd m-am născut și pînă astăzi.

Bietul băiat ! Suferea ca un rabin pus să mănince suncă. Îi știi maximele preferate : *Unde începe obligația, piere alegerea*. Sau : *Poți pleda, refuza, discuta — dar nu înșela niciodată*. Îi convine fiului meu ! Luînd calea sincerității, se-mpotrivește la tot ce nu-i convine. Dar ține seama și de celălalt și, fiind vorba de Marie, sigură de drepturile ei la altar, ea avea toate șansele să cîștige. Își va descărca poate sufletul ca între bărbați, lui Baptiste, pe care-l și vedeam graseînd : *Ce vrei ? Fetele ca să se simtă fericite au nevoie de sfeștoc*. Mai mult ca sigur că nu va izbucni în rîs, căci generația lui, care se culcă ușor, are suflet simțitor și, mironosită la vorbă, nu mai înțelege acest soi de haz. Pentru moment, re-luă cu greu :

— Dacă ții, haidem. Dar din partea mea va fi o simplă figurație.

— Poți și tu să mai spui încă o dată da, zise Marie.

— Cui ? la ce ? bombăni iară Jeannet.

— Mie, șopti Marie.

Pe gîtul său lung, capul lui Jeannet se clătină, apoi se plecă spre cel al Mariei amestecînd părul blond cu cel brun. S-a ajuns la o înțelegere — vom trece și pe la biserica Notre-Dame des Ardents. Doamna Bioni răsufală. Nu eram prea mîndru de rezultat. Bertille, care de cîtva timp se uita la ceas, murmură :

— Mă întreb ce-i cu Salomé. Mi-a telefonat să-mi spună să n-o așteptăm. Dar e ora nouă, totuși...

— S-a dus poate cu Doamna Rezeau la teatru, rosti Jeannet. N-ar fi decît a șasea oară în cinci-sprezece zile.

— Am să aflu eu, spuse Bertille, înfrînîndu-și îndoiala ce i se citea pe chip.

Masa fusese strînsă, vasele spălate, cînd, cam la o oră după plecarea familiei Bioni, Salomé și-a garat mașina sub felinar. A trîntit portiera unui Austin mic, alb. Apoi, traversînd curtea cu un pas egal, poenind cu tocul fiecăre treaptă, a intrat, a închis ușa și a spus cu o voce neutră :

— De la primul drum m-a și lăsat un cauciuc.

La noi în familie totul se anunță : despre mașina asta nu s-a pomenit nimic. Și apoi, într-adevăr, ce-i mult strică. În afară de Aubin, care se-nvîrte în jurul soru-si, toți o privim cu severitate. Bertille, cu două cute între sprîncene, stă cu capul plecat.

— N-am nici o vină, spuse Salomé. Am găsit Austin-ul în fața ușii, pe Bulevardul Choisy. Era plătit, înmatriculat și înregistrat pe numele meu.

Cu toate că atitudinea, expresia și privirea Salomeii au un aer de sinceritate, se simte o oarecare rezervă. Spune adevărul. Dar probabil că nu spune totul. Întotdeauna a fost o fire voluntară, însă în favoarea comunității, iar acum avem impresia că s-a retras de-o parte, și-și joacă rolul ei personal între noi și Doamna Rezeau. Nu pot să nu intervin.

— Totuși, trebuia să-i atragi atenția bunicii că sînteți patru.

Patru... Așa cum am tratat-o întotdeauna ca pe fiica mea, nu puteam să-i neg drepturile de nepoată. Doamna Rezeau a înțeles prea bine : situația specială a Salomeii e ceea ce ne paralizează. Deși delicatetea nu-i însușirea ei de căpetenie, Doamna Rezeau contează pe delicatetea noastră. Nimeni n-ar avea inima să-i amintească Salomeii că de fapt e născută Forut. Nimeni nu va îndrăzni să-i spună în față că Doamna Rezeau nu face altceva decît să instaleze din nou nedreptatea printre noi, de teamă să nu pară că nedreptatea este mai mare prin faptul că Salomé nu-i o Rezeau.

— Sîntem chiar paisprezece, împreună cu verii, spuse Jeannet.

Trebuie să subliniem aerul său detașat. Doamne, dacă cineva l-ar crede invidios ! Nu așteaptă nimic de la Doamna Rezeau, care ar trebui să împartă orice în paisprezece părți. Ar prefera să dea partea lui verilor pe care nu i-a văzut niciodată. Salomé roși, apoi pâli. Pironită în spatele lui Aubin, își trece nervos degetele prin păr și protestează întorcându-se spre mine :

— Îți cunoști mama. Nu are simțul măsurii, și nu permite nimănui să-l aibă pentru ea.

— Trebuie să știi să refuzi, rostește Bertille.

— Trebuie să poți, spune Salomé.

Care o fi tilcul acestui răspuns ? La prima vedere înseamnă : *N-ai înțeles că Mami n-a iubit niciodată pe nimeni și că acum mă iubește pe mine ? că face un fel de cancer al tandreții ? să o refuz înseamnă să o resping, și n-am curajul.* Dar asta mai poate însemna totodată : *La urma urmei am nevoie de ceea ce mi se oferă, de ce în fond să mă lipsesc ? Unde-i vremea discuțiilor deschise ? Unde-i vremea împăcărilor ca prin farmec, după micile certuri zilnice.* Salomé s-a închis în ea, cu gândul aiurea și se uită distrată la televizor unde se perindă imaginca, după ce Blandine întrerupsese sonorul. Nu se mișcă să-n-țoarcă butonul. Suride câteva clipe, pentru că Aubin o gîdilă și-i spune la ureche :

— Hai odată ! Ieși puțin din frigiderul tău.

Dar Aubin urcă să se culce și Salomé redevine posomorită, se întoarce spre mama ei și-i spune cu jumătate de glas :

— La drept vorbind, mamă, acum lucrez, îmi ciștig viața. Dacă n-ai nimic împotriva, dacă ar fi numai ca să-mi deschid un cont la bancă, aș dori să-mi recunoașteți majoratul.

Bertille, care coase un nasture, trage tare de ață înainte de-a răspunde :

— Bunică-ta ți-a băgat ideile astea în cap ? Ori-cum, întreabă-l pe taică-tău.

Nici o obiecție. Considerînd că tinerii au dreptul să fie majori la optsprezece ani (deoarece la această vîrstă există fete care sînt mame și băieți trimiși să moară, ceea ce în ambele cazuri merită cetățenia), am spus întotdeauna copiilor că le voi recunoaște

majoratul la prima cerere. Salomé, dealtfel și l-a acordat singură pentru lucruri mai grave decît un cont la bancă. Dacă adevăratul motiv este că vrea să-și aleagă liber domiciliul, n-ar împiedica-o refuzul meu. Bertille, care-și ridică nasul spre mine, pare dezamăgită văzînd că încuviințez din cap :

— De acord. E o treabă de cinci minute. Vom trece mîine pe la grefierul de la tribunal.

— Da, spune Salomé, numai că în ceea ce mă privește mama are drept de semnătură.

Mașinile le-am lăsat în cele trei piețe: a Primăriei, a Fintinii și a Tîrgului de grîne care se-nsîră în centrul Lagny-ului. Am intrat în grupuri mici într-o primărie din cărămidă, fostă minăstire, avînd la intrare stema orașului pe care figurează unul din cuiele Crucii. Pe această placă sta scris cu mindrie că Fecioara din Orléans a trecut pe acolo în martie 1430. Greșeala Ioanei d'Arc a fost că, plecînd spre Compiègne, a fost trasă de pelerină jos de pe cal. Alte două fecioare, cel puțin considerate ca atare pînă-n seara asta, într-un mare și mic vîlmășag alb, au urcat scara de onoare cu covorul roșu, punînd mîna pe capătul rotund de aramă, foarte lustruit, al balustradei, care, în multe primării, are faima de a aduce noroc. Cineva, uitîndu-se la tabloul atîrnat pe peretele din dreapta, unde Socrate livid murrea împrejmuît de filozofii înlăcrămați, remarcă :

— Așa, oricum, putea fi pus în altă parte, în biroul de înregistrare al deceselor.

Noi toți stăm și așteptăm pe coridorul care făcea parte din vechea minăstire. Lipsesc mirii. Lipsesc mama și Salomé, care s-a dus s-o ia cu mașina.

— Ce dracu fac ? repetă viitorii cuscari care ne-au prezentat membrilor familiei Bioni și Paolino — numele Doamnei — pe cînd noi, mai săraci ca număr, în ce privește familia Arbin și Rezeau, le prezentăm ramura Daroux. Între timp o doamnă circulă de la unul la altul, absolut hotărîtă să ne prindă pe vestă, cu un ac de gămălie, contra unui franc, o floare de portocal din tafta.

În sfîrșit sosesc Jeannet și Marie, în costume croite din aceeași stofă bleumarin, cu aceleași cămăși, cravate, batiste bleu-deschis. Întîrziaseră la un pahar, cu martorii care-i urmau. Arnaud Maxlon, care părea personajul cel mai marcant, și directorul fiscului, gata să-și onoreze inspectorul, erau prea bătători la ochi, zău așa. Au preferat o colegă de clasă a Mariei, manichiuristă, și un tînăr pro-

gramator care lucrează cu Jeannet și, ca și el, mînuiește *ansamblorul* sau *cobolul*, ba mai e și delegatul său sindical. În fond, totul mi se pare foarte simpatic. Cînd m-am căsătorit cu mama lui, ea îl avea ca martor pe maestrul Gand, patronul ei ; iar eu, pe portăreasa imobilului unde locuiam. Trece un aprod grăbindu-i pe întîrziați :

— Căsătoriile, în sala 17 !

Imposibil să le mai așteptăm pe mama și pe Salomé : urcăm și intrăm într-un salon mare, de un autentic stil Napoleon III : tapisat cu purpură, cu fotolii asortate, plafoane și oglinzi încadrate cu ornamente aurite, ca și un cămin monumental, sculptat într-o marmură neagră demnă de operele antichității. O statuie de ghips, în picioare, reprezentînd a treia republică cu o stea în păr, se uită cu o privire albă la cetățenii din arondismentul cinci, îmbrăcați în haine de sărbătoare, iar primarul, avînd de-a curmezișul pieptului eșarfa tricoloră, stă în spatele mesei de marmură verde, încrustată cu vișiniu și alb-marونیu.

— Aveau gologani, în timpul celui de-al doilea imperiu ! spuse Jeannet, ostil, mai ales că avusese nenorocul să dea de una din cele mai pompoase săli ale oficiului stării civile din marele cartier.

Liniște ! Primarul oficiază prima căsătorie, care a vrut să se arate demnă de lambriuri și aliniază șase băieți în smoking și șase fete încorsetate în satin roz.

— Se adună carnea : măcelăria Lair și mezelăria Lombard își căsătoresc copiii, șoptește Bioni, care cunoaște fișierul de cesiune a fondurilor ca pe buzunarul său.

Se știe că aparențele contează, că vitrina ia ochii. Cronometrez : de la citirea codului pînă la semnături, inclusiv cuvîntarea, celor zece litere de la „domnișoară“ le trebuiesc zece minute ca să se restrîngă la „doamnă“. Văzută pe la spate, mireasa, înfășurată în vâl, are aerul unui vierme de mătase în gogoșa lui : viața ei va depăna multă vreme firul acestei amintiri. Chiar eu, vedeți... stau lîngă Bertille, dar la stînga mea, între Jeannet și mine, se află umbra Monicăi. Prin Jeannet rămîn căsătorit cu moarta și Marie, care l-a iubit pe fiul nostru, nu face

altceva decît să continue, în pîntecele ei, ceea ce începuse în altul.

Între timp se trece cu căldăruşa pentru săraci. Apoi cu cea pentru şcoli. Următorii ! Sînt doi tineri crescuţi la orfelinat de Asistenţa publică, care au venit escortaţi de funcţionarii de la magazinul universal cu Preţ unic unde lucrează şi unde s-au cunoscut şi care şi-a asumat toate cheltuielile nunţii. Îţi face plăcere să auzi consimţămîntul lor rostit cu glas tare, iar în urările sale, primarul, „om cu carte“, spune că deşi nu crede că au avut noroc să fie orfani, socoteşte că, lipsindu-le familiile, asta îi va face ca liberi şi nesiliţi de nimeni să se simtă cu atît mai răspunzători faţă de familia pe care o întemeiază... Stringeri de mînă oficiale. O nouă chetă. Mi-reasa, semnînd, îşi pătează rochia cu cerneală. Noi am fost lăsaţi pentru la urmă. Rămaşi singuri pe cei o sută de metri pătraţi de parchet în zig-zag, venim din fundul sălii şi ne aşezăm în primele rînduri. Şezînd în faţa mesei de marmură verde, pe cele două strane aurite rezervate lor de către generozitatea municipală, Jeannet şi Marie, intimidată, se tot suc-cesc şi nu-şi găsesc locul. Primarul, care ieşise un moment, cu siguranţă ca să se uşureze, se întoarce cu paşi înăbuşiţi. Grefierul începe să citească :

— Marie Geneviève Rose Bioni, fiica lui Angelo Sébastien Léon şi a Clarei Maria Paolino...

Stop. Acesta e momentul pe care l-a ales Doamna Mamă ca să intre pe uşa cea mare la braţul Salomeii. Lui Jeannet îi vine să intre în pămînt căci, dacă sora lui e în rochie scurtă de lamé, Doamna Rezeau — care la *Belle Angerie* merge îmbrăcată ca o cer-setoare — înaintează maiestuos şi încet, cu o coafură înaltă, cu mănuşi pin-la cot, într-o rochie de catifea violet, pe care selipeşte, scos din aceeaşi cutie ca şi brăţara şi cerceii lungi, un colier de topaze care, deşi probabil fals, e de mare efect.

— Vă rog, doamnă, spun bărbaţii din rîndul în-tii, ridicîndu-se să-i ofere scaunul.

Nu se grăbeşte deloc şi, după ce l-a salutat pe pri-mar cu o mare plecăciune a capului la care acesta-i răspunde, se duce să se așeze cu Salomé în fund, forţîndu-i astfel pe curioşi să întoarcă spre ea capul.

Se poate spune că pentru un lung moment toți au uitat de masa verde ; și prefăcându-se că nu-i observă, Doamna Rezeau își dă seama că e recunoscută — chiar de cei ce n-au văzut-o niciodată. Privirile trec de la ea la mine, făcându-ne pe amândoi să ne simțim prost, lucru pe care nu-l vom mărturisii și de care nu vom vorbi niciodată. Dar eu rămân același ; ea, nu. Strădania ei de a exista în carne și oase, de a-și făuri o prezență, nu face decât să provoace comparația între ea și dublul ei, imposibil de disociat. Lumea e astfel alcătuită încît, chiar dacă un om s-a schimbat, nimeni nu caută să știe prin ce diferă, ci prin ce se aseamănă cu ce a fost. Cînd eram mic, Doamna Rezeau obișnuia să mă închidă. I-am răspuns cu aceeași monedă : e întemnițată într-o oglindă.

— M-ar mira, îmi strecoară la ureche bunica Darroux, așezată chiar în spatele meu, ca Doamna Rezeau să se bucure că în curînd va fi străbunică.

Cu siguranță nu : căsătoria fiului îi și dă de știre tatălui că natura, ca atare, îl scoate la pensie ; nașterea fiului fiului fiului (să presupunem că va fi băiat) înseamnă că străbunica a ajuns antedeluviană. Dealtfel, deși la timpul ei a asigurat, de bine de rău, continuitatea neamului Rezeau, Doamnei Mamă puțin îi pasă. Acest sentiment ce nu datează de azi de ieri, nu s-a putut decît întări cu vîrsta. Ca pentru multe doamne bătrîne, viitorul nostru nu mai are sens din momentul cînd are întîietate față de trecutul ei. Coborîtori din familia ei ! Cuvîntul o spune : ea coboară. Doamna Rezeau, care nu-l iubește pe Jeannet, care ar fi putut să nu vină pretextînd o bronșită, Doamna Rezeau este aici, deoarece, după ce s-a vîrit în sufletul nostru, pentru motive care nu ne sînt prea clare, mărturisește două rațiuni evidente : una de a se menține și cealaltă de a dovedi că ceea ce fusese înainte depășea ceea ce va urma.

Va demonstra acest lucru așa cum se cuvine : printr-o moțăială progresivă, scuzabilă datorită murmurului monoton al lecturilor și al adevăratului discurs în care se lansă primarul, prieten personal cu bunul slujitor al Statului, Angelo Bioni. El îl felicită pe primul tată, apoi pe cel mai puțin oficial dar al

doilea distins părinte, lustruind exemplul nostru ca pe o pereche de pantofi pe care scumpii copii n-aveau decît să-i încalțe ca să pășească pe calea regală... Meseria mea, care mă face să aud multe cuvîntări, m-a făcut foarte rezistent la predici. Dar dacă pentru a asculta, chiar Contribuțiile indirecte în persoană — dovedindu-se mai tare la cifre decît la vorbe mari — e nevoie de un ghionț al Clarei-Maria, Salomé va trebui să-i dea doi ghionți Doamnei Mame ca s-o trezească în momentul cînd mirii spun : Da.*

★

Se va însufleți din nou în umbra bisericii Notre Dame des Ardents, vechea mînăstire care face corp comun cu primăria și unde ajungem buluc. În pridvorul luminat de un vitraliu în formă de coadă de păun, Doamna Rezeau adulmecă mireasma familială și aruncă o privire, fals nepăsătoare, pe tabelul de afișaj, unde, sub lista filmelor, sînt prinse în ace invitațiile la nuntă, care au înlocuit publicațiile de căsătorie de pe vremuri. De partea cealaltă a ușilor capitonate, ea acordă aceeași atenție tarabei cu ziare cucernice. Răsfoiește chiar o revistă ca să scape de scurtul conciliabul între socrul care vrea să ia brațul fetei și Bertille care nu crede că trebuie să-l ia de braț pe fiul adoptiv. Bertille are dreptate : în principiu, Monique fiind moartă, i-ar reveni bunicii să-și conducă nepotul. Dar Jeannet o trage de mînă pe nevastă-sa.

— Lăsați ! șoptește Doamna Rezeau rotunjind cotul ca să fie luată de braț de bunicul Paolino.

Jeannet o întinde, și așa destul de încurcat. Pentru el nu există mare deosebire între această biserică gotică, templul din Luksor sau Casa pătrată, sanctuare din diferite epoci care doar ca artă mai au ceva de spus. Fusesse botezat la dorința mamei sale. Mi-o reproșează destul. Dar libertatea care domnește în casă i-a permis să refuze urmarea (ca și frații și surorile lui, cu excepția Blandinei care a făcut prima împărtășanie, dar cu asta s-a și isprăvit.) Ar fi incapabil să-i numească pe sfinți — cine-i cu cheia, cine cu crinul, cine cu coroana pe cap, cine cu capul

în mâini — care umplu vitraliile sau pereții și trebăluiesc printre luminări, stilpi și ex-voto-uri. N-au făcut niciodată parte din stocul lui de imagini, în întregime laice. Cum Marie se împiedică de o treaptă neașteptată de trecere spre cealaltă parte a naosului, aflată la alt nivel, el profită ca să-i șoptească lui taică-său, care-l urmează alături de Doamna Bioni :

— Ei ! și dacă i-aș spune „nu“ acuma preotului, aș fi oricum căsătorit.

Soacra își holbează ochii îngrozită. Dar totul se va desfășura cu bine. Importanța locală a familiei Bioni a atras multă lume : nu destulă totuși ca să ocupe jumătate din numărul locurilor. Doamna Rezeau își scoate faimoasele mătănii de aur și fildeș și le deapănă cu toată seninătatea. Ca de obicei, e puțină vinzoleală în asistență după ce sună clopoțelul. Să șadă, apoi să se scoale de pe scaun treacă-meargă, cele două sexe consimt ; dar când femeile ingenunchează, mulți bărbați rămân în picioare. Vorbim în șoptă. *Cele patru rînduri de coloane și galeria de sus sînt de toată frumusețea, nu-i așa ? Dar cele două vitralii n-au nici o legătură unul cu altul. Ați văzut strana de plexiglas cu microfon ? Imbinarea lucrurilor sacre cu cele moderne, dragul meu, nu știu de ce, dar îmi pare ca un giuvaer fals. Nemaivorbind de draperiile astea îngrozitoare din jurul corului : într-un monument de valoarea ăstuia n-ar trebui să se permită...*

— Da, spuse Jeannet, pentru a doua oară, la orele 11 și 17 minute.

★

Restul va fi la fel. Ceremoniile noastre au pierdut o parte din sensul lor ; în majoritatea cazurilor socotim că ne putem scuza prin indiferență și ironie. Vor trebui să vină alte timpuri, cînd cei sinceri vor crede din nou în sărbători. Pentru moment ne aflăm în plină răscoleală și încurcătură. Jeannet a înghițit cu greu șirul de prieteni sau cunoscuți veniți să-l felicite, mai ales că cei mai mulți îi erau necunoscuți, iar șaizeci la sută dintre ei se uitau mereu la ceas. Iesi bombănind :

— Cînd o fată îți acordă mîna, de ce oare trebuie să strîngi alte două sute ?

Ai lui au crezut (și fără îndoială aveau de ce să creadă) că fusese provocat de bunica lui, care în fața bisericii i-a dat cadoul de nuntă : șevaliera bunicului său, cu blazonul neamului Rezeau.

— Mulțumesc ! am să pun să rîciie prostiile astea, și îmi voi grava inițialele, spuse el băgînd inelul în buzunar.

Vremea e relativ frumoasă. Între două ploi de scurtă durată, martie ne întîmpină cu cer senin. *Le Coin de Coincoin* — Colțul lui Mac-mac — cîrciuma construită pe piloni, pe malul Marnei, e plăcută, în ciuda numelui de prost gust și a pătratului gros de sticlă din mijlocul podelei care lasă să se vadă dedesubt cum se bălăcesc într-un țarc împrejmuit cu gratii o duzină de rațe, gata de pus la frigare, așa cum așteaptă păstrăvii în acvariumul marilor restaurante. Meniul, limitat special de către Jeannet, la trei feluri de mîncare și două soiuri de vin, este lăudabil. Dar cele două bunici corsicane fiind mai în vîrstă, deci avînd întîietate față de ea, Doamna Rezeau se bosumflă. Blandine are pantofi noi care o strîng. Aubin face pe măscăriciul. Salomé, pe care am văzut-o adineauri vorbind cu doctorul Flormontin, venit să-i salute pe miri, este mai absentă ca oricînd. Toți cei sub douăzeci și cinci de ani vorbesc între ei, la nevoie și peste capul celor în vîrstă. Obișnuit să citească ca un surd pe buzele altuia, voi descifra pe cele ale nurorii mele, sătulă să stea înghesuită între bătrîne, acest murmur imperceptibil care-l face pe fiul meu să surîdă :

— Ar trebui să ne căsătorim printre tineri și să ne înmormîntăm printre bătrîni.

Butadă meritată ! De la cîrciumă și pînă la academie, rămîi uluit să auzi cum vorbesc oamenii așa-ziși serioși, în fața unui păhărel. Ceca ce-și vor spune se poate dinainte conjuga astfel : eu vorbesc despre vreme, tu vorbești despre parale, el vorbește despre crăpelniță, noi vorbim despre ficatul nostru, voi vorbiți despre automobile, ei vorbesc despre propriul lor fund. Odată cu acest ultim subiect, unii pot să

se lanseze, cînd ajung la brînzeturi, spre idei înaintate. Abia a terminat la dreapta mea Baptiste să definească amorul, drept singurul exemplu de punct comun între două paralele, că o aud la stînga mea, pe Emelyne Daroux — profesoară la Chaptal — declarînd că, deşi deocheată, imaginea rămîne bună, căci restul nu se întîlneşte niciodată. I se serveşte tartă cu cireşi şi fără să lase o îmbucătură, ne-nşiră la rîndul ei nişte gogoşi : *oamenii nu comunică unul cu altul*. Aviz proaspeţilor însurătei pentru a-i încuraja în perioada noviciatului.

— În fond există căsătorii, nu există căsătorie.

Comentariu la adresa instituţiei. Observaţii asupra variantelor sale : mono, tetra, poli. Observaţii asupra situaţiilor, la urma urmei tot atît de respectabile, care ar putea fi numite crypto, homo, pangamice. Emelyne (cu *y*, vă rog) devine lirică. Suprimă căsătoria. Şi toţi copiii, şi toate legăturile, cu doi, trei, cu cincisprezece pînă la $n+1$ devin legitime. Doamna Rezeau, care s-a înfruptat bine, şi care şi-a recăpătat buna dispoziţie, se pleacă plină de compătimire spre Doamna Daroux :

— E... fiica dumneavoastră ?

— Nu-mi mai vorbiţi de ea, răspunse vrednica bătrînică. Încă de mică, striga în cofetărie : Jos cu bomboanele !

Dar Angelo Bioni protestează. Inspectorul de la fisc nu poate admite ca iubirile noastre să nu mai fie înregistrate. Bea o înghiţitură de cafea şi dă asigurări că are totuşi vederi foarte largi. Mai ia o înghiţitură şi acceptă ca, vedeţi dumneavoastră, patul să preceadă uneori binecuvîntatul¹, în loc să-l urmeze. *Dar în sistemul dumneavoastră, domnişoară, cine stabileşte identitatea tatălui ?* Se cascadează. Se trece la lichioruri. Nu ştiu cum, iată că se vorbeşte deodată despre regina Elizabeta. Baptiste profită ca s-o provoace din nou pe Emelyne. Un rege e destul de dărnice ca să facă din soţia sa o regină. O regină nu-l face pe bărbatul ei decît prinţ consort. Emelyne i-o

¹ În franceză joc de cuvinte intraductibil, format din două omonime : hôtel (hotel) şi autel (altar).

întoarce imediat: Vedeți în ce măsură e dezavantajată o femeie! O regină nu-i atât de puternică încât să-l facă pe soțul ei rege, asta-i adevărul. Se trece la țigări. Emelyne luptă mai departe pentru emanciparea surorilor ei, regale sau nu...

— Angelo, spune în sfârșit Doamna Bioni. E tîrziu. Poate ar trebui să liberăm sala.

Plecaseră ; nu se va mai întoarce decât în vizită, însoțit de protectoarea noii sale existențe. În curînd își va pierde obiceiurile vieții în comun și va uita, treptat, locul în care se găsește peria, deschizătorul de conserve ori tirbușonul. Acest copil încetase de a mai fi copil în deplinul înțeles al cuvîntului : termen rezervat, indiferent de vîrstă, celor care mai locuiesc în casa părintească. Nu mai era altceva decât un fiu căsătorit. Dar înainte de a deveni pe jumătate străin, timp de cîteva săptămîni ne va impune o absență mai stăruitoare decât o prezență. Camera lui rămăsese tot camera lui. Multă vreme se vor spune fraze de acest fel :

— Ai văzut ? se crapă tavanul la Jeannet.

Îndemînarea lui ne lipsește.

— Vai ! Cine o să mai repare acum balamaua ?

Locul lui la masă în dreapta lui Bertille rămînea gol : Aubin, care ar fi trebuit să-l părăsească pe cel din stînga, nu îndrăznea să facă rocada. Multe lumi, pe care le cunoșteam prin prietenii lui Jeannet, dispărură odată cu el : a electroniceii, care aduna tineri ochelariști la convorbiri cifrate, a sportului, ai cărei reprezentanți nu-i vom mai vedea cu pieptul înainte în treningurile cu ecuson și care n-o vor mai face pe Blandine să se oțărască, silită să urmărească la televizor meciul în loc de emisiunea de teatru.

De aceea hotărîrea neașteptată a Salomeii ne-a părut și mai dureroasă. Bertille venise acasă îngrijorată ; nici ei nu-i plăcuse întrevederea fiicei sale cu doctorul Flormontin : cu atît mai mult cu cît la întoarcerea de la Lagny a auzit-o vorbind cu el la telefon cu o voce scăzută, fără să ne pomenească nouă nimic. Dar iată că duminică după-masă, Doamna Rezeau, care rămăsese pentru week-end, luă ofensiva. La o remarcă a lui Bertille, care găsea că arată prost, Salomé recunoscu că slăbise cu trei kilograme.

— Stă în picioare de dimineată pînă seara, spuse Doamna Rezeau. Aleargă ori prin oraș, ori ae la un etaj la altul. Și-i mai trebuie o oră de drum la dus și alta l-a întors, în plină aglomerație.

Într-adevăr, Salomé nu lucra numai pe bulevardul Choisy în birourile lui Max. Mergea în dreapta și în stînga să prezinte apartamentele imobilelor lui, care se aflau aproape pretutindeni. Cu un salariu fix și un anumit procentaj se descurca foarte bine, dar bunica era adesea lipsită de prezența ei la masa de prînz.

— Cum vreți să reziste ? reluă Doamna Rezeau. Ar trebui s-o scutiți cel puțin de navetă. Pot foarte bine s-o găzduiesc.

— Și noi n-o s-o mai vedem deloc, rosti Bertille aproape arogantă. Vă mulțumesc, dar n-am chef să mă despart de fata mea. Recunoașteți că locul ei e mai degrabă lîngă mine decît lîngă dumneavoastră.

— Dar ce, despre asta-i vorba ? răspunse vicleană Doamna Rezeau. La vîrsta ei, nici dumneata și nici eu, ci doar situația Salomeii contează. Am putut să i-o procur. Și voiam doar să-i dau posibilitatea să și-o păstreze. Dar dacă preferați să se istovească...

Ca să pună capăt discuției, Bertille se duse glonț la bucatărie : ceea ce la ea însemna că e cu totul împotrivă. Mama se sculă și-mi spuse trecînd prin fața mea :

— Tu, ce părere ai ?

Am făcut greșeala să răspund :

— Știi, noi sîntem foarte uniți. Nu vrem să pierdem pe nimeni.

— Nu uita ce ți-am spus Mami, făcu Salomé.

— Poți să-mi dai o clipă brațul, scumpo ? rosti Doamna Rezeau fără să se mai ocupe de mine. Căldura asta de calorifer mă sufocă. Vreau să iau puțin aer.

Salomé o urmă pentru a face cu ea cîtiva pași pe promenada Ballu. Oare prin plecarea lui Jeannet și a Salomeii, Doamna Rezeau spera să-mi găsească un oarecare echilibru ? Dacă da, cîtă naivitate ! Și cît de puțin îmi cunoaște reacțiile. În tinerețe, am detestat-o pe Doamna Mamă ; sau mai degrabă am detestat-o pentru că ea m-a detestat. Cu atît mai

mult nu voiam s-o iubească pe Salomé. Vedeam în asta din ce în ce mai tare o spoliere, un sentiment împotriva firii. Jocul mamei mele, după mine, era să procedeze în așa fel încît Salomé să sfîrșească prin a deveni o intrusă : ca eu s-o alung, și ea s-o recupereze. Totul era să nu-i fac jocul.

Dar mama, asta am aflat-o mai tîrziu, avea în mîna alte atuuri. Cînd Salomé se întoarse, mergînd înaintea bunicii, care urca gîfiind scara de afară, Bertille, Blandine, Aubin și cu mine, care ne uitam la un film, ne-am dat seama că nu era în apele ei. Trecu prin cameră fără să se uite la noi.

— S-a întîmplat ceva, draga mea ? întrebă Bertille.

— Nu-i nimic ! nu-i nimic ! făcu Salomé, luînd în trecere o revistă ilustrată, înainte de a se duce să cînte la vioară în camera ei.

Cînd coborî la masă, nu-mi păru nici mai distantă, nici mai rece ca de obicei. Evita însă toate privirile, chiar și pe cele ale bunicii. Numai cînd se duse să se culce, foarte devreme, ne anunță cu un glas sfîrșit :

— Mă simt foarte obosită. Și de vreme ce Mami mă găzduiește, voi pleca luni dimineață și mă voi întoarce vineri seara.

Apoi făcu înconjurul camerei ca să ne îmbrățișeze. Pînă și Aubin, necăjit că-l lasă singur joia, nu-i răspunse la sărut. Cum Doamna Rezeau și-l prelungea pe-al său, Bertille pentru a doua oară se retrase în bucătărie, unde puțin timp mai tîrziu auzirăm o compotieră spărgîndu-se pe dale.

Rar se întâmplă să fii sigur de fericirea altuia. Frumusețea, sănătatea, puterea, averea și iubirea toate împreună nu constituie o garanție, așa cum niște culori frumoase pe o paletă nu asigură apariția unei capodopere. Oricum, înainte de a se măcina singură, precum diamantul, însăși existența acestei fericiri ne scapă. Abia dacă te poți încrede în semne. De cînd a dispărut, Doamna Rezeau — prea puțin înclinată să-și pună o asemenea problemă sau măcar să pronunțe cuvîntul — m-am întrebât uneori dacă în timpul vieții ei a fost vreodată fericită, și îmi spuneam că, fără îndoială, nu a fost niciodată, în afară de astă primăvară cu Salomé. :

Așa cum ne-a prezis, am rămas singuri cu copiii *noștri*. În principiu, pe Salomé o aveam totuși la noi două zile și trei nopți pe săptămînă. Cîtva timp a respectat programul. Sosea tîrziu, își lăsa Austinul în curte și intra în cameră, cu un prosop sub braț, arborînd, așa cum spunea maică-sa, „un zîmbet de misit pe buze“. Amabilă, dar cu îmbrățișări din ce în ce mai puțin spontane, nu-ți mai sărea de gît ca altădată, ci își lipea doar obrazul de-al tău și își căuta repede de lucru. Îl ajuta puțin la compunere sau la matematică pe Aubin, apoi juca în subsol o partidă de ping-pong cu Blandine, ceea ce îi îngăduia să se poarte ca de obicei, dacă nu chiar să se destindă. Aparent rămînea aceeași cu fratele și sora ei ; se schimbase doar față de noi. Dar dacă se închisese în sine după dezamăgirea avută, întorcînd o singură dată cheia în broască, acum o întorcea de două ori. Educată să-și ajute mama, nu făcea mof-turi ; muncea chiar cu plăcere, vorbind însă cît mai puțin :

— Am impresia, spunea Bertille, că am angajat la treabă o englezoaică care nu știe nici o boabă de franceză.

De mine nici nu mai vorbesc : Salomé se străduia să nu pară că mă evită. Nu prea reușea. Însăși această atitudine o făcea să-și rărească vizitele, pentru a evita întrebările de genul : *La urma urmei, ce ai împotriva noastră ?* la care veșnicul răspuns : *Dar nimic, pe cuvânt, nimic* — nu liniștea lucrurile. Din aprilie începu să lipsească, să vină la două săptămîni o dată, ca pînă la urmă s-o vedem chiar mai rar decît pe Jeannet, care trecea săptămînal podul într-o seară după cină, și hotărîse să ne consacre și o duminică întreagă pe lună (alta fiind rezervată celor din familia Bioni, o a treia sportului și ultima mersului în oraș). E drept că pentru a compensa, Doamna Rezeau găsisese mijlocul ca într-un arondisment supraaglomerat să-și instaleze telefon, ceea ce-i permise lui Bertille, furioasă, să suporte cîteva monologuri ale soacrei ei, răcnite în aparat, fără ca practic să te poți face auzit de ea :

— Știi, sîmbăta e una din cele mai bune zile de vînzare. Se întîmplă să stabilească întrevederi chiar în cursul duminicii. Max îmi spunea alaltăieri : Mătușă, am vrut să vă fac un serviciu : eu sînt marile cîștigat.

Uneori Salomé venea la telefon și adăuga cîteva cuvînte. Dar în timp ce Doamna Rezeau n-avea glas decît să-și laude nepoata, Salomé spunea o seamă de drăgălășenii fără să pomenească de bunică-sa.

★

Pînă la urmă, într-o sîmbătă dimineață, enervată că Salomé nu venise de vreo cincisprezece zile și nici măcar nu crezuse de cuvîntă să ne prevină în ajun de absența ei, Bertille îmi spuse :

— Mergem ?

Nu era nevoie să precizeze unde. Și eu mă gîndisem. Alții n-ar fi așteptat atîta timp și dacă nu m-am dus să le iau pe doamne prin surprindere e pentru că, dat fiind că fusesem o victimă a supravegherii neîncetate, resping întotdeauna controlul, amestecul în treburile și libertatea altuia, chiar cînd e vorba de ai mei. Dar așa nu mai mergea. Doamna Rezeau nu călcase pe la noi de la căsătoria băiatu-

lui : probabil ca să evite orice explicație. Nici nu ne invitasă să ne ducem să vedem cum se instalase pe bulevardul Choisy. Nu puteam s-o lăsăm să ne rupă de Salomé. Fără să facem scandal, trebuia totuși să lămurim lucrurile. Aveam de altfel un pretext foarte bun : lucrările de la *Belle Angerie*, despre care Doamna Rezeau nu pomenea nici un cuvânt.

Deși situat în aglomeratul arondisment treisprezece și nu în șaisprezece — unde dealtfel locuia Max, pe strada de la Pompe, ca să-și țină rangul — imobilul, în întregime din sticlă și marmură, era impozant. În hol, unde se mai simțea mirosul de vopsea, m-au intrigat numaidecît două lucruri : o notă a administrației adresată *Doamnelor și Domnilor Proprietari*, apoi, cam pe la mijlocul unui rînd de cutii de scrisori din lemn de palisandru, o etichetă tipărită, purtînd numele locatarului de la etajul șapte B, apartamentul 87. Era vorba de *Domnișoara Salomé Forut*. Se adăugase doar cu un creion roșu dedesubt : și *Doamna văduvă Rezeau*. Un număr din *Ouest-France* era băgat în cutie.

— Dacă nu și-au luat poșta s-ar putea să nu fie acasă, spuse Bertille.

Intr-adevăr, nu erau. Tot ce ne-a putut oferi etajul șapte a fost o ușă de mahon, străpunsă de un vizor și înzestrată cu trei broaște de siguranță puse de o fire profund bănuitoare, specific craoneză. La coborîre, întrebînd de Salomé pe o foarte tinărară portăreasă, coafată și aranjată ca o stea de cinema, ni se dădură — într-o singură frază foarte semnificativă — cel puțin două indicații :

— Domnișoara e la țară împreună cu bunica ei.

*

Nu-i greu de închipuit ce s-a petrecut ; ca să rupi de familie o fată care se înțelegea bine cu ai săi, e de ajuns să ai răbdare. Mai întîi vorbești drăguț cu ea : *Părinții tăi au avut dreptate să te asocieze la luarea hotărîrilor în familie. Vei putea mai ușor să zbori cu propriile tale aripi. Apoi începi să insinuezi : Bun, ți-au recunoscut majoratul. Nu cred că au semnat cu bucurie în suflet. Am trecut și eu*

prin asta, am suferit, și tatăl tău mi-a reproșat-o destul : tuturor ne vine greu să ne eliberăm de un anumit simț al proprietății părintești. Să continuăm, să interpretăm reticențele de la Gournay, să le judecăm cu severitatea care se impune : lată de ce mă temeam : îți dau drumul cu o mână și te țin cu alta. Toate astea, Salomé ni le va mărturisi mai tirziu, odată cu restul, Dar dacă-i dă fetei toate justificările, doamnei Rezeau nu-i ajunge hărțuiala. Odată cu independența dobândită prin plicul de sfârșit de lună, esențialul a fost apartamentul : nimic mai radical decât mulțumirea de a fi la tine acasă. Ne-am lămurit foarte repede și în această privință. Am revenit la șapte și jumătate ; abia ieșisem din ascensor, nici nu sunasem încă, și aud prin ușă :

— Pun rămășag că ei sînt.

Doamna Rezeau era cea care vorbise. Portărcasa trebuie să ne fi descris cu destulă precizie. Un ochi a și astupat vizorul, în timp ce eu apăs pe sonerie și-mi semnalez prezența sunînd scurt și des, semnal care multă vreme fusese primit acasă de o calvacdă de copii strigînd pe scară : a venit Tata ! a venit Tata !

— Bine, bine, nu te enerva ! aud vocea mamei, însoțită de scrișnetul zăvorului.

Ușa se deschide și dăm într-un antreu care nu-i decît prelungirea apartamentului. Rămînem cu gura căscată. Cu siguranță că decoratorul nu a consultat-o pe Doamna Rezeau, obișnuită cu mobila desperecheată din provincie, dobîndită la întîmplare sau prin diverse moșteniri și care face să se lase parchetul sub greutatea timpului și a stejarului. În acest cadru, în același timp sobru și elegant, unde fiecare lucru e pus în valoare prin volum și prin pata de culoare, unde scaunele încălzesc prin roșu sau răcoresc prin măsliniu pe un covor mare din păr de capră, și el aruncat pe o mochetă antracit, nu trebuie decît s-o vezi venind pe Salomé, ca să înțelegi că ea este sufletul acestui decor. Doamna Rezeau, din contră, e tot atît de nepotrivită ca o călugăriță la Follies-Bergère. Dar de îndată ce ne așezăm, după mica țocăială reglementară, nu se va pomeni nimic nici

de proprietar, nici de decorator, nici de banii cheltuiți, nici măcar nu vom fi întrebați dacă ne place.

— Nu trebuia să vă îngrijorați, spune Solomé. Am fost la *Belle Angerie*.

— De obicei mă reped în timpul week-end-ului, când Salomé se duce la Gournay, zice Doamna Rezeau. De data asta am luat-o cu mine ca să vorbească personal cu zugravii despre refacerea camerei ei.

Și întorcându-se către adevărata stăpînă a casei :

— Îi oprim la masă ?

— Mi-ar face plăcere, răspunde Salomé. Dar, în cazul ăsta, trebuie să mă duc după cumpărături.

— Nu, refuză Bertille, oricum trebuie să plecăm ; îl așteptăm pe la nouă pe Baptiste.

— Fiindcă veni vorba, am făcut socoteala primelor lucrări, reia Doamna Rezeau. Îmi vei trimite jumătate din sumă și eu voi achita totul.

— Tocmai voiam să-ți cer facturile.

Mă disprețuiesc, îi fac jocul. Există oameni alături de care e mai ușor să trăiești ca dușman : cînd se lovesc două pietre, cel puțin ies scînteii. S-o cruți pe Doamna Mamă înseamnă să te-nvîrți în jurul unei stînci. E hotărîtă să pară că nu înțelege adevăratul scop al vizitei noastre. Ce-i cerem ? Cu ce drept ? Iată-ne învăluiți, Bertille și cu mine, în această atmosferă de firesc, care face casă bună cu nefirescul. Nu vorbesc de aerul natural al Salomeii : se vede cît se străduiește, are ochii plecați și genele grele, șade cînd drept, cînd picior peste picior și nu-și găsește locul. Vorbesc de felul de azi al mamei, aproape inconștientă, dar de o fericire deplină. Pe ea, care abia se așeza cu o jumătate de bucă pe marginea fotoliului, n-am văzut-o niciodată tolănită așa, înfundată în moliciunea spătarului. S-a îngrășat. A devenit o pisică mare, mulțumită, cu ghearele strînse în blana catifelată și care din pricina emfizemului parcă toarce :

— Mi-a fost teamă la un moment dat că nu vom avea vacanță, Salomé, teoretic, nu a lucrat destul ca să aibă drept la o lună de concediu.

Nu se mai ascunde. Se înțelege de acum înainte că totul depinde de Salomé, că nu mai încap discuție.

— Din fericire, Max își închide birourile în iulie.

Bertille se scoală. Geamătul tînguitor i-a rămas în gît ; nu mai vrea altceva decît să plece. Dar Doamna Rezeau insistă să ne arate și restul apartamentului. Mesteacăn de Norvegia, pentru camera Salomeii : pare să fie scos dintr-o vitrină de pe strada Saint-Antoine și nu regăsim nimic din îndrăgitul ei talmeș-balmeș de la Gournay, cu excepția unei pantere din pluș negru, cîștigată la bîlci de Gonzague. Teck pentru Doamna Rezeau, obligată să doarmă pe un divan jos, peste care atîrnă un mare portret al scumpei sale. Cu aceeași patimă, privirea ei trece de la tablou la model :

— Fiți liniștiți, nimeni nu-i face nici un rău.

Mai, iunie. Prefer crizele situațiilor false, dacă cele dintii ne pot vindeca de acestea din urmă. Aproape era de dorit să izbucnească o criză printre ai mei, atât de uniți acum șase luni. Oricît era de impulsiv, Jeannet, nu se înșelase : nu trebuia cu nici un preț să reluăm relațiile cu Doamna Rezeau. Fie că detesta, fie că adora, nu-și schimbase cu nimic felul de a fi. Începea iarăși să destrăme familia din jurul ei, poate fără să vrea, poate chiar fără să-și dea seama ; se supunea în fond unei fatalități legate, ca și valul, de excesul mișcării sale. În anumite momente, dealtfel, nu eram departe să cred în mai multă mîrșăvie, în intenția ei deliberată de a face rău, de a izbi în acest grup înmănunchiat pe care întotdeauna l-am considerat ca pe o revanșă a mea și asupra căreia voia la rîndul ei să-și ia revanșa, dezbinîndu-l. Orice ar fi fost, dorit sau nu, rezultatul era același ; cu fiecare scenă sabotajul familiei reîncepea.

★

Lui Bertille i se întîmpla în ultimul timp să se ia de mine. Dacă femeile reacționează mai violent decît noi la neplăcerile din viața particulară, purtarea lor e scuzabilă : majoritatea nu au, ca bărbații, avantajul de a fi protejate de grămada preocupărilor profesionale. Bertille a ajuns să-mi spună :

— Trebuia s-o oprești de la bun început. Cum vrei să intervin ? La urma urmei e mama ta.

Regret că am ripostat :

— Și în ce situație aș fi fost pus ? Să fac pe tatăl vitreg, mergînd împotriva Salomeii, mulțumesc ! La urma urmei e fiica ta.

★

Blandine are șaisprezece ani, își va da bacalaureatul, pe care francezii, posedînd un simplu certificat

de naștere, îl consideră drept certificatul de cunoștințe, ce le permite accesul la sfere intelectuale superioare. Deodată a început să se ia în serios, a depășit vârsta delicioasă când adolescentele nu-și dau seama de farmecul lor, pentru a trece în aceea în care mica persoană își caută o personalitate. O vezi de departe, cu părul ca flacăra, revărsat pe o bluză albă, mulată pe sîni, cu cordon corsar așa de strîns în talie, încît marchează conținutul pantalonului verde-deschis. O vezi de atît de departe încît, cu toată umbra protectoare de la intrarea bisericii Saint-Arnoult, am prins-o amestecîndu-și pletele cu ale unui șaten.

— Ce zici ? Sora mea se-neacă și i se face respirație artificială gură-n gură, glumește Aubin, care mă însoțește la piață.

— Așteaptă-mă puțin să mă duc s-o salvez !

Mă reped, dau la o parte politicoșii un nătăfleț cu urme de ruj pe obraz și iau cu mine o Blandine cu pieptul zguduit de suspine, căreia mă aud spunîndu-i că bacalaureatul la ora actuală e mai important decît pipăitul, că trebuie să fie examinată de profesorii ei înainte de a lăsa grija asta băieților... Dar în ciuda vârstei, protestează, mă învinuiește că am o concepție îngustă, pronunță numele Salomeii... Asta-i bună ! Îmi ies din fire și-mi pare rău, dar poc ! fetițo, ți-am tras o palmă.

★

Devenim cu toții nervoși. Semn prost, Baptiste cînd intră pe ușă se trage de barbă. Ieri trecea prin piața Dauphine și pe cine credeți că a văzut ieșind din palatul de Justiție ? Pe nepoată-sa ! A însoțit-o pînă la poartă un pungaș de avocat avînd o rozetă pe togă. Încerc să glumesc :

— Poate a căutat să-i ofere o nouă locuință decanului.

— Sau lui Gonzague, spune Baptiste. Vrei să știi părerea mea ? Salomé ne duce pe toți, inclusiv pe măică-ta.

Bertille nu crede : fata ei nu poate să fi devenit deodată așa de prefăcută. Jeannet, care e de față împreună cu Marie cu burta la nas, izbucnește în rîs.

Bine ! dar e normal, o fată îndrăgostită e în stare să treacă peste orice, uitind de rest.

— Nu-i adevărat, strigă Aubin.

— Cînd e vorba de ea, vezi totul în negru, spune Bertille.

Jeannet se supără și pleacă.

★

Puțin timp după aceea, Paule îmi dă telefonul ei lunar. Consultată, îmi răspunde, cum obișnuiește adeseori, printr-o altă întrebare :

— Dar ce se mai aude cu băiatul ăsta ?

Apoi zice că-i trezește admirația, da, admirația că o femeie de șaptezeci și cinci de ani, de o binecunoscută uscăciune sufletească face — astea sînt cuvințele ei — *o nebunie atît de frumoasă*. Mai adaugă, calmă, că-i pare destul de bine că mă vede gelos.

Pun receptorul în furcă, enervat.

★

Păreră diametral opusă celei a Doamnei Daroux, care nu se feliicită să o vadă pe adevărata ei nepoată beneficiind de dărnicia bunicii ei vitrege.

— E ca și cum eu i-aș fi dat totul lui Jeannet, repetă ea. Fiecare are o datorie față de spița lui.

Dacă nu, puîșorii țipă și umplu totul de găinaț.

★

Se întîmplă ceva, dar ce oare ? Salomé telefonează din ce în ce mai rar, uneori trec săptămîni în șir fără să vină și, cînd sosește, ia în nume de rău întrebările mamei ei :

— Ce, mă urmărești ?

Scapă totuși, după o tăcere posacă :

— Apărarea a cerut judecătorului să fiu audiată. Nu puteam să refuz, nu-i așa ?

Nu vom ști niciodată nici unde, nici cum, nici de către cine a fost contactată. Dar cum Bertille încearcă să o cuprindă în brațe, spunîndu-i că nu înțelegem de ce absențele ei sînt așa de dese, că ne

lipsește mult, iată că Salomé izbucnește în lacrimi, fără însă să înceteze de a fi agresivă :

— Ce pisălogi puteți fi și unii și ceilalți ! Sint iubită ! iubită de toată lumea. Dar fiecare mă iubește pentru sine. Uitați-vă la Aubin care-mi face mutre pentru că nu mai sint aici ca să-l învelesc seara la culcare ca atunci cînd avea cinci ani ! Cine mă vrea lingă el nu se gîndește deloc la cine aș vrea eu lingă mine. M-am săturat să fiu mereu hărțuită..

Apoi deodată îmi aruncă :

— Și mama ta care se bagă acum în toate !

★

Puteam dealtfel să prevedem ce se va întîmpla. Dar apariția Doamnei Rezeau, care neîncercîndu-se în telefon, a considerat mai cu cap să se poștească pe nepusă masă la noi, în cursul săptămîinii, după-masă devreme, adică la ora cînd protejata ei lucra ne-a luat pe neașteptate. Temîndu-se că nu ajunge la timp, a venit cu un taxi, și mi-l închipui pe șoferul care, după ce a primit un bacșiș prea mic, a dat din umeri și a plecat. E aici, în biroul meu, numai zîmbete, între mine și Bertille. Pretextul oficial e că a venit să ne prezinte facturile care sint destul de pipărate. Nepriceput la socoteli, nu-i voi spune nimic. Nevrînd să mă dezic, voi ascunde că regret că m-am lăsat antrenat la atîtea cheltuieli pentru plăcerea nedeslușită de a semna cu pasul meu o parcelă de lut craonez unde călcase și bunicul bunicului meu.

— Fred a făcut gălbinare, spuse în sfîrșit Doamna Mamă. Plescăie din limbă mulțumită că ne poate informa. Continuă :

— Marcel își mărită fata cea mare : Rose. Foarte bine, pe legea mea. Familie, nume, situație, de ! totu-i perfect. Băiatul e inginer la o societate petrolieră.

De reținut, nu-i așa ? Această părere e menită să ne îndemne la comparații ! Dar cronica de familie nu s-a terminat :

— Cît priveşte Rueil, în sfîrşit, Marcel lichidează. Dar nu-i nebun : se asociază cu un agent imobiliar. Bănuiţi cu cine ?

Bertille face un gest evaziv.

— Pe dracu, cu G.I.F.F. ! La intrarea proprietăţii sînt puse pancarte imense. *În curînd se va înălţa aici reşedinţa Josephine...* Da, acolo unde a trăit singur tata mare, colonelul, supranumit Curcanul, vor fi o sută de locuinţe. Aşa cum spune Max, roata s-a învîrtit, astăzi curcanul ca şi semenii săi sînt fripţi şi haliţi. Are el grijă de asta împreună cu Salomé.

Pauză, pentru a lăsa deoparte înfloriturile. Reia esenţialul :

— Nu vă puteţi plînge că nu aţi văzut-o în ultimul timp. Mă lasă totdeauna singură la sfîrşit de săptămînă.

Bertille şi cu mine am făcut prostia să clipim. Faţa Doamnei se crispează, se brăzdează brusc de o sută de zbîrcituri şi mai adînci, Vroia să fie sigură de ceea ce în acelaşi timp venise să ne prevină. Cel ce consideră că-i bine să profite numai el de bunul său, nu dispreţuieşte ajutorul altuia ca să şi-l apere. Dar ca nimic să nu fie prea limpede adaugă simplu :

— Micuţa de ea ! mă cam îngrijorează. Îi trebuie o vacanţă, la aer curat, departe de Paris !

Între nuferii rotunzi, ici și colo presărați cu flori viscoase, amurgul umbrît de sălcii arunca ochiuri de lumină verde-albăstruie, ce se topeau în unde. Apa era ea însăși străbătută de cercuri leneșe, de fiecare dată cînd de dedesubt ieșea la aer un gîndac carnivor, cînd urma lăsată de un clean îi atingea suprafața sau, pe deasupra, o încrețea atingerea ușoară a acelor falși păianjeni zburători, pe care tata îi numea în mod savant *gerris*. Stăteam pironiți pe mal, la cinci metri unul de altul, arendașul, mezinul meu și cu mine. Îl numesc cel dintîi pe arendaș : de dreptul la pescuit pe care i-l dăduse Marcel n-avea de ce să se lipsească în timpul absenței mele, ceea ce era foarte bine. Găsisem niște pantaloni vechi de pînză ai tatălui meu. Cu pieptul gol, avînd doar un șorț de pînză alb ca faianța chiuvetei. Aubin, în plină criză de creștere, își rumenea brațele și coapsele încă slabe de maimuță-păianjen. Izbutea să nu scoată o vorbă. Cît privește pe Jobeau, scurt și îndesat, cu pieptul și brațele numai mușchi care-și pierdeau părul cam de peste tot, strivind în iarbă un fund îmbrăcat în catifea reiată, cirpită cu tot soiul de petice, stătea mai nemișcat decît puiul de arin învecinat din care, paralel cu picioarele sale, coborau spre Ommée două rădăcini roșiatice. Încremenirea stînjeneilor îndreptați ca săgețile spre un cumulus lipit de cer, care străjuia de ceasuri întregi propriul său chip reflectat de rîu, dopurile nemișcate, nailonul cufundat în transparențe, ca și undițele înfipite în furci mici de frasin cojit sporeau tăcerea abia tulburată de un orăcăit scurt sau de cîrîitul îndepărtat al unei pupeze. Liniște de apă dulce, ce mai ! În ceaunul verii clocotesc mirosoși concentrați : miresme de izmă, de salvie, de pelin, de mofete ce urcă dansînd în bule din milul în fierbere și, legate între ele prin schimbul nutritiv, cuprind totul alăturîndu-se izului de mucegai ce însoțește toate ierburile dospite, gustul mucusului dînd savoare peștelui.

— Și hop ! făcu Aubin, prinzînd o limbă a șarpelui pe care o scoase iute din apă și o trînti pe loc uscat, acolo unde cu cinci minute mai înainte strînsese lăcuta folosită ca momeală.

Nu puse piciorul pe pămînt ci se tîri încet ca să desprindă cîrligul. Ridicînd degetul cel mare — semn tăcut prin care-și vesti victoria — nu mai putea de bucurie. Era a cincea captură, care se duse să întilnească, în coșul cu capac, opt babuști, trei lini, o plătică și cîțiva pești-pisică. Apoi întinse din nou undița fără să facă zgomot.

— Peștele mușcă, șopti Jobeau.

Albitura începea să sară pe sub nasul bibanilor sau al știucilor. Lumina scădea și broaștele orăcăiau mai autoritar. O năpîrcă de mlaștină trecu încet, unduindu-se, cu capul ridicat, la cinci centimetri deasupra bancului de coltani. Un sfrîncioc cu crăiețul în cioc făcu de trei ori naveta, venind de undeva din aval, unde probabil că reperase un banc de pești, ducîndu-se undeva în amonte, unde trebuie să-și fi avut cuibul. Aubin se aplecă de două ori, tras de o pradă mare... Și încetul cu încetul, umbrele se roteau, se lungeau, în timp ce, în acel sfîrșit de duminică, răzbătea din ce în ce mai tare, prin văzduh mugetul vacilor, sosite la barieră să-și aștepte vițelii. Două rochii trecură printre trunchiurile descojite ale platanilor, două brațe goale fluturară și tocmăi în acel moment, ca să ne amintim din ce neam ne tragem, o primă cucuvea scoase vechiul ei țipăt șuan ¹.

— Orișicît, trebuie să mă gîndesc și la mîncare, spuse Jobeau.

Cum ne întorceam, înainte de-a auzi clopotul (pus de puțină vreme să sune după programul nostru), Aubin, bălăbănindu-și triumfător coșul, întrebă pe neașteptate :

— Zi, tată, șoarecele se ferește de pisică — liliacul se ferește de bufniță ? ²

¹ *les chouans* — nume al aristocraților din Vendeca, care s-au împotrivit Revoluției.

² Joc de cuvînte intraductibil în text : *souris* (șoarece), *chauve-souris* (liliac), *chat* (pisică), *chat-huant* (bufniță).

A fost, de fapt, un răgaz plăcut, pe care l-am acordat unui lucru tot atît de puternic înfipt în mine ca o rădăcină de volbură. Nu vom mai avea multe altele în timpul acestei vacanțe. Sosiți la *Belle Angerie* fără entuziasm, la trei zile după sosirea separată a Doamnei Rezeau și a Salomeii cu Austinul lor, a trebuit să le spunem că tinerii căsătoriți nu vin. Ca să nu supere pe nimeni, Jeannet reușise să se înscrie pe lista a treia de concedii plătite a Companiei unde lucra. Va dispune astfel de luna lui liberă cînd va naște Marie.

— Nu oblig pe nimeni să vină să mă vadă ! spusese cu acreală mama.

Se simțea încă lipsa de confort, cu toate lucrările, în parte neterminate : două rezervoare de apă, curentul electric, trei camere tapetate din nou dar deîndată luate cu asalt de țințari, unde dogoarea, în ciuda insecticidelor, stîrnise puricii. După nasul lui Bertille, puteam să-mi dau seama în ce măsură orășenii din cartierele mărginașe în casele lor bine utilate, cu grădini pieptănate, nu știu ce-nseamnă să locuiești în plin cîmp. Din bunăvoința zinei Clorofilă, iată că nevăstă-mea descoperă blindul șir al frunzelor, al florilor și al fructelor, făcut și din urzici, din porumbări, din scaeți, din gînganii înțepătoare, pișcătoare sau sugătoare, din căpușe, rîndunici de mare roșii, bărzăuni, viespi, miriapozi, furnici, urechelnite, stricînd mult farmecul fluturilor, al libelulelor sau al altor vietăți ale Domnului. Și nu mai vorbesc de tîritoare, numite în ținut *vlaïns*, fie că e vorba de șarpele galben de doi metri, de un nenorocit de șarpe orb, sau de o rimă mare de mraniță ! Și nu mai vorbesc de chițcăiturile nocturne, de sarabande de șoarecilor care se aud prin tavan venind din pod ! Toate aceste jigării care ne lăsau reci cînd eram copii, pe frații mei și pe mine, îmi îngrozeau acum fetele. Obișnuite să fie înconjurate de prieteni, să profite de toate resursele mării sau ale muntelui, se simțeau stinghere.

Un crochet vechi, un joc cu mingi ruginite, un *badminton* cu rachete sparte, un joc cu discuri din

care o parte se pierduseră — nu ofereau cine știe ce distracție. Și ce să faci cu riul Ommée, prea gloduros ca să pui piciorul? Ce să faci cu barca, dacă din lipsă de spațiu trebuia, în locul lopeții, să folosești o vislă greu de mînuit? Cît privește pe Doamna Rezeau, încerca de fiecare dată să mi-l paseze pe Aubin ca să nu-l vadă agățat de fusta Salomeii, în stînga, așa cum ea era în dreapta... După ce Doamna Rezeau le-a luat de cinci sau șase ori la plimbare pe cîmp sau de-a lungul drumurilor pline de gropi, cînd s-au săturat să-și mai tirșie cizmele printre brazde, printre cotoarele de varză și printre frumoasele șiruri de grămăjoare de balegă lăsate în urma lor de boii în mers, cînd s-au lămurit că pentru ele nu era nimic de văzut în afară de merii aplecați de vînt, de lanurile de trifoi înconjurare de taluzuri întesate de spini ce se întind după tarlalele cu cartofi, la fel de prost împrejmuite, au hotărît, în fine, că așa-i, n-ai ce-i face, cîmpia asta zisă crîng (cu capitala Segré : din latinescul *secretum*, izolat) era ținutul cel mai nedemn de reținut și cel mai prost întreținut din lume. În afară de Aubin, căruia îi plăcea la nebunie să se cațere în copaci, să încalece pe deșelate calul lui Jobeau și să cotrobăie prin poduri, afară de mine, — care pot lucra oriunde pe un colț de masă — cu toții la sfîrșitul primei săptămîni se plictiseau îngrozitor, vorbeau cu plăcere de vila Hossegor sau de cabana Araches-les-Carroz, pe care le închiriasem în anii trecuți. Auzeam fără încetare veșnica întrebare a acestui tineret obișnuit cu conservele de legume și cu vacanțele bine orînduite :

— Ce căutăm aici ?

Se legănaseră în iluzii. Și eu de altfel. Un loc nu devine privilegiat decît prin copilăria noastră și nu trebuie să-l părăsim niciodată, dacă vrem ca, la rîndul lor, copiii noștri să fie legați de el. Ai mei erau orășeni, și Soledot, pentru ei, reprezenta o văgăună bintuită de două sute de țăranoi. Salomé începu să scîrșie îndelung la vioară ; Blandine fotografia orice. Cele două surori, care de obicei n-aveau aceleași gusturi, porneau împreună să facă excursii la punctele turistice : castele, plajile Loirei, tapițeriile din Angers, încercînd s-o șteargă pe tăcute, descotorosin-

du-se de bunica lor, care se strecura mereu în ultimul moment în mașină :

— Va să zică vreți să scăpați de mine ?

Și pentru ea era un eșec. Lăcomia ei, măgulită de Bertille cu mijloacele cele mai la îndemină, găsea oarecum o compensație pentru prezența noastră. Dar pe Salomé era vădit că o obosea, și Doamna Rezeau, care făcuse eforturi uluitoare să-i intre în voie, ca să se integreze unei lumi ce-o depășea cu cincizeci de ani, părea la un pas de depresiune. Nu o văzusem niciodată așa. Cînd ne aștepta, în picioare, pe una din dalele alb-negru din sufragerie, te gîndeai la regina de pe tabla de șah ajunsă pion. Se făcea că domnește, solemnă. Dar dacă ne atrăgea cumva atenția asupra întîrzierii noastre, Salomé n-o ierta :

— Hai Mami, doar nu ești ceasornic.

Nu putea nici măcar să-l sîcîie pe Aubin, care era imediat apărut. Nu se ncumeta decît să-l strivească cu privirea, ceea ce pe puști îl făcea să rîdă iar ea era nevoită să închidă ochii, pentru a-și ridica apoi pleoapele aruncînd ochiade înflăcărâte domnișoarei Forut. Domnișoara Forut—, pe care soții Jobeau o numeau pe scurt *Domnișoara*, așa cum spuneau *Doamna*. Domnișoara Forut care era uneori nepăsătoare, alteori exasperată, alteori (și chiar cel mai adesea) cu capul în nori, avea însă aceeași putere asupra ei, încît lăsată să se uite în dulapul cel mare, nu șovăi să spună :

— Ascultă, Mami, e stupid. Pune-ți averea la bancă.

Și Doamna Rezeau, lipsindu-se de plăcerea de a-și pipăi banii și a-și tăia cupoanele rentelor pe acțiuni, se duse îndată și-și închirie un seif la B.N.P.

★

În fond nu era iar în formă decît cu mine. Cînd am sosit, nici n-am intrat bine în casă, că m-a și luat deoparte ca să mă întrebe :

— Poți să-mi avansezi ceva din rentă ? Sînt cam strîmtorată pe moment.

Nici nu era de mirare, dar nu avansul meu ar fi putut umple golul. Mi-am dat repede seama că dis-

păruse sipetul Renaissance. M-am dus s-o văd pe Marthe, pe care am găsit-o hrănind niște specimene frumoase din rasa craoneză : nu pe copiii ei, să fim bine înțeleși, ci purcei numiți *courards*, născuți din unul din nobilii vieri care, mai mult decît Volnay — autorul considerațiilor asupra ruinei imperiilor —, au făcut, împreună cu cursele, renumele Craonului.

— Știi cine a cumpărat sipetul ? întrebai cu vocea scăzută.

— Anticarul din Pouancé, spuse Marthe, aplecată peste adăpătoare.

Se ridică severă, cu cofa în mină.

— Fiți atent, a stat o oră ca să măsoare boazeria din salon. Trebuie să se întoarcă. Nu-mi place să trîncănesc, dar Doamna nu mai are măsură. La început vindea din lipsă de bani. După aceea ca să facă afaceri. Acum totul e pentru Domnișoara... Dar pentru că tot sînteți aici, mulțumesc pentru apă.

Rise, împingînd poarta cocinii :

— Din moment ce plătiți pe din două, mai bine să știți : Doamna, pentru cișmeaua ei, îmi cere șase rațe pe an.

Amănuntul acesta mă hotări. Roșu pînă-n vîrfurile urechilor, mă dusei să-i cer socoteală Doamnei Rezeau și să-i spun că nu se putea ca în același timp să ia dobînzii și să mănînce și din capital. Tocmai își făcea, ceea ce numea ea, contabilitatea : operațiune curioasă constînd în a compara conținutul a șase plicuri : *Am*, numerotat cu grijă, cu conținutul altor șase plicuri : *Datorez* ; acestea ca și celelalte erau rînduite într-o cutie de pantofi, separată în două compartimente printr-o bucată de carton. Tragedia conacului *Belle Angerie*, o știam, ținea cu totul de faptul că plicul 5 — *Am* (*tăiatul pădurilor, vînzări diverse*) fusese odată pentru totdeauna însărcinat să echilibreze plicul 5 — *datorez* (*cheltuieli casă*), în timp ce 3 — *am* — *rentele*) alimenta pe 3 — *datorez* (*plasamente*). Parcul nu rezistase, mobilierul era pe cale să-i urmeze, boazeria nu va mai ține multă vreme... Totuși, după ce se prefăcu cuprinsă de o neșpusă mirare, Doamna Rezeau sări indignată :

— Devii tot atît de cîinos ca şi fratele tău, ţipă ea. A trebuit să-mi fac rost de nişte bani, da, e ade-vărat. Te mai şi plingi acum ! Am cheltuit totul pen-tru fata ta.

— E cuminte, oare ? spusei fără să ridice tonul.

— Dumnezeu ştie cît mi s-a reproşat că n-am fă-cut de ajuns şi, poftim, acum cică fac prea mult ! replică ea cu un glas şi mai ascutit.

Sinceritatea brutală fu însă mai puternică decît reaua credinţă :

— Şi apoi, la naiba ! Legal, Salomé e o străină. Dacă vreau să fie puţin răsfăţată, trebuie s-o fac cît sînt în viaţă.

Justificarea bunului plac, asta măcar era limpede, şi oarecum întineritor. Mă retrăseai, maimuţărind în aer o plecăciune şi un salut larg, cu pălăria, în stilul Marelui Secol. Încredinţindu-mă lui Bertille, ea mă sfătui să-l previn pe anticar. Refuzai : erau cel pu-ţin o sută în regiune, care pîndeau pe bătrinele gata să vîndă ieftin mobila familiei. Oricum, nu le pu-team trimite o circulară ! Şi la urma urmei, să recu-noaştem, fac parte din cei care ţipă cît îi ţine gura, cînd sînt jigniţi, dar care au după aceea o silă şi o mindrie prostească să-şi apere pînă la capăt intere-sele. Am lăsat-o baltă. Dar am băgat repede de seamă, chiar în seara aceea, datorită înţepăturilor şi aluziilor Doamnei Rezeau, după felul ei de a se face că nu m-aude sau, dimpotrivă, de a-mi urmări tă-cerile, că mă luase foarte în serios şi mă găsea din nou odios.

Într-un apartament la planurile căruia ai subscris, într-o casă pe care ți-ai construit-o, nu te poți închipui decît pe tine singur ; spațiul nu-i dedublabil de timp și cel ce stăruie în trupul tău e în oarecare măsură nestirbit... Am tulburat oare izvorul tinereții ? E poate o urmare a certurilor noastre renăscute ? În cămașă lungă și cu ciucurele scuficii de noapte căzut pe ureche, șapte generații destul de nespălate, în afară de apa sfințită, s-au foit în acest pat ale cărui arcuri le-au făcut să scirție pudic. De fiecare dată cînd mă mișc le izbesc cu cotul, iar Bertille, care-și face gimnastica de dimineață goală pușcă, arătîndu-și tufele de păr, o scandalizează pe răposata mătușă-mea Thérèse care, în același loc, cu sinii ridicați de balenele corsetului, pune să-i tragă șireturile pe răposata mătușă Yvonne, geamăna ei, cu fundul băgat ca și al ei în pantalonul deschis în spate și cu volane de dantelă. Am venit să trăiesc o reconstituire ? Trecutul mă obosește.

Dar iată că Bertille, prea atentă la ceea ce face și foarte aproape de o fereastră joasă, se apleacă înainte, cu brațele depărtate și cu un picior îndoit înapoi. Greșește, își pierde echilibrul și izbește cu călcîiul un geam care, părăsind un chit de vreo sută de ani, se desprinde și se sfarămă pe jos pe gresia canalului ce servește la scurgerea apei pe jgheaburi.

— Geamgiu ! strigă netulburată berișona mea.

Ușor de spus. Sîntem echivoci, repede contraziși de noi înșine. S-a spart geamul-lupă, ia-l de unde nu-i ! La această fereastră cu șipcile în cruce, roase de douăzeci de decade de ploi, nici un ochi nu are aceeași culoare. Găsești de toate : de la sticla verzuie, bășicată, inegală, deformînd imaginile, pînă la sticla modernă, clară, netedă și plană, de trei zecimi. Prin pătratul dispărut ce avea la mijloc un defect, o ușoară umflătură, toți colegii, cele șapte generații care leneveau dimineața în pat, în timpul vacanței, ca și mine, și care ca și mine săreau deodată din

așternut, au găsit că prunul din față avea prune mai mari. Dar îi voi spune cu totul altceva lui Bertille, care trăgea pe ea un slip :

— Ai auzit ? iar a plecat la piață azi-dimineață înainte de opt.

Să-mi sug burta. Oglinda Ludovic al XV-lea i-a mai văzut și pe alții cu buricul împins înainte de pîntecele lor de oameni ai legii, și notarul cu favoriți care prosperă în rama lui, nu m-ar contrazice. Dar soția mea merită să nu-mi pierd șirul și să-i spun tot ce gîndesc :

— N-ai să-mi scoți din cap că vrea să se ducă undeva neînsoțită.

Bertille face bot : principalul ei cusur e că atunci cînd nu-i convine ce spui de puișorii ei bagă capul sub aripă. Schimbă vorba :

— Știi una bună ? Max se pare că o place pe Salomé și i s-ar fi destăinuit mamei tale... *Într-un fel*, mi-a spus ea, *e o partidă foarte bună. Ce avere, ce situație, dragă ! Max nu mai e tînăr, ce-i drept, dar Salomé, micuța de ea, nu mai e... în fine, mă înțelegi ! Pe scurt, dacă l-am descurajat pe Max, amintindu-i de vîrsta lui, e în special pentru că nu am chef s-o vîd pe micuță plecînd...* Mama ta e de un egoism fără margini. Chiar dacă ar fi fost vorba de un băiat bun din toate punctele de vedere, tot așa ar fi procedat.

Adesea Bertille monologhează la ora asta. Micul ei raport, afară de cazurile de urgență, nu-l face nici-odată seara, la culcare, în timpul dezbrăcatului, la care particip activ, ci în timpul îmbrăcatului, sau cînd se spală și vorbește cu nasul în mînușa udă. Acum se piaptănă, mărturisînd :

— Fîlîndă veni vorba, m-am supărat ieri. Cum nu ești de față, mama te sapă în prezența copiilor. Dacă ar vrea cu tot dinadinsul să te înjosească în ochii lor, n-ar face-o mai bine.

— Bîrfeli ! șoptește soțul care se bărbierește.

— Văd că te lasă rece, spune Bertille.

Stau prost ca să mă plîng. Mai mult, cînd ai făcut o greșală, e mai bine s-o recunoști fără multă gălăgie. O clipă, te rog, ca să termin să mă rad sub buză și să ne lămurim :

— Dacă Solomé ar îndrăzni să repete, ai afla că mama ne-a vorbit și mai mult de rău. Nu trebuie să-i treci nimic cu vederea. Dacă va continua, cel mai simplu ar fi...

Mă întrerup niște țipete care vin de jos, dinspre bucătărie, și sînt replica exactă a celor scoase acum patruzeci de ani de Folcoche cînd eram pe picior de război :

— Soi rău ce ești ! Vrei să iei porcăriile astea de aici, da sau nu ?

Vom afla îndată ce s-a întîmplat : Aubin, care a descoperit în hambar o capcană veche, se duce zîlnic să-și scoată prada dis-de-dimineață, a adus doi țipari pe care credea că i-a omorît dar pe care Doamna Rezeau i-a găsit vii, colcăitori în arhaicul dulăpior cu plasă unde încă își mai ține carnea, ferind-o de muștele verzi. Pretextul supărării e un fleac, dar Aubin, în ochii ei, poartă vina că face parte din oribila rasă a celor cu pantaloni scurți. Protestele lui nu-i vor ajuta la nimic. Dimpotrivă, Doamna Rezeau urlă și mai tare :

— Ai de gînd să taci, secătură mică ce ești ! Nu știu ce mă oprește să...

Bertille își încheie repede capotul. Bombăne :

— Mama ta nu-l înghite. Nu pot să-l las singur cu ea. Mă duc... Că spuneai ? Cel mai simplu ar fi să ?

— Ar fi să nu ne mai întoarcem.

★

Se subînțelege : *atîta timp cît...* Dacă nu va mai rămîne cine știe ce din *La Belle Angerie* la termenul indicat de această locuțiune adverbială, ce importanță are ! Să ne regăsim liniștea. Nu-i pot dori Doamnei Rezeau nici un alt rău decît să trăiască cît mai mult în singurătatea ce și-a fost ales-o și pe care, hotărît lucru, o merită. Totuși ar fi fost mai cuminte să tac : se întîmplă uneori ca o frază spusă să-ți dea remușcări, ca și cum ea ar fi fost în stare să taie brazdă viitorului.

Hai să ieșim : fără hîrțogărie astăzi. E vreme frumoasă, e cald : cîmpurile îmbibate de rouă vor răs-

pîndi pînă la prînz aburi violeți ; cucul răspunde graurilor, tot atît de prezenți și nevăzuți ca și el ; rîndunicile vinează musculițe sus, în înaltul cerului. Ca să mă arăt supărat pe vinovată, am înghițit repede o picătură de cafea, apoi l-am luat cu mine pe Aubin, cu ochii încă scăpărători de minie. Blandine m-a urmat. Apoi Bertille. În chip de avertisment, părăsim *La Belle Angerie* pînă la prînz ; mergem în șir indian pe partea de jos a șoselei 161 B, unde Blandine culege metodic țîntaurii.

— 4875 ZY 77, e Smé ? strigă Aubin, ai cărui ochi scotocesc fiecare colțișor.

Austinul vine dinspre Soledot, trece pe lîngă cîmîtir la cîțiva metri de cavoul familiei. Îmi trece prin minte un gînd bizar : *Nu, tată, nu, asta nu-i a mea.* Dar Austinul se apropie, se-ndreaptă spre noi, se oprește. Salomé coboară și din trei sărituri își îmbrățișează mama, fratele și sora. E zîmbitoare, zglobie, așa cum era acum cîteva luni, chiar dacă rochia nu dezvăluie ce poartă dedesubt, tot așa cum bucuria ei nu-și trădează cauza. Uimirea noastră o stingherește dealtfel destul de repede și, regretînd că nu s-a supravegheat mai bine, se urcă în mașină și o șterge :

— Cel puțin ei îi priește vacanța ! spune Bertille.

Probabil că am fost singurul care am observat pe scaunul din spate, între geantă și plasa desfăcută cu cumpărături, pata albastră a unei telegrame.

*

La drept vorbind nu voi fi sigur decît seara, după o zi petrecută în expectativă și observație reciprocă. Doamna Mamă n-a binevoit să bage în seamă dispariția noastră. Dar după o masă la care toate felurile mi-au părut reci, după-amiază ea va da dovadă de o anumită circumspecție. Nu a putut să nu remarce atitudinea ciudată a Salomei, mai puțin expansivă, mai reținută decît azi-dimineață, dar care, prezentă pretutindeni, face treabă cît zece, ca șefa unui grup de cercetași ; de la gătit pînă la vase, totul i-a trecut prin mîină ; parcă s-ar strădui să acumuleze merite ca să i se ierte nu se știe ce.

— Să-ți pun un șezlong la soare, Mami ?

Mami mulțumește și începe să se prăjească, stînd cu capul ferit sub o umbrelă veche și cu rochia trasă în sus, ca să-și expună ultraviolelor picioarele pline de varice. Dar se sucește întruna cînd la stînga, cînd la dreapta, și-mi ajunge să-i privesc o clipă fața îngrijorată ca să-mi dau seama că-i e teamă. În asemenea cazuri, pentru a dovedi că mai au credit, bătrînele devin de obicei, sîciitoare, lucru ce se și petrecu.

— Știi ceva, de fapt aș lua cu plăcere o înghițitură de cafea.

Salomé se duce să facă o cafea pe care Doamna Rezeau o soarbe cu melancolie timp de un sfert de oră. Apoi se foliește :

— Pinza asta e așa de tare !

Salomé se duce să-i aducă o pernă, și această ne tulburată serviabilitate, în loc s-o liniștească pe Doamna Rezeau, o îngrijorează și mai mult. Ar vrea să joace pichet. Dar Salomé nu știe pichet. Atunci o bezigă ? Dar Salomé nu știe bezigă și Doamna Rezeau începe să creadă că face înadins. Bertille propune o belotă, dar Doamna Rezeau nu știe belotă. Totuși, intrucît noră-sa i se oferă, neprevăzătoare, drept victimă, ocazia e prea bine venită ca să se răzbune că am lăsat-o singură azi-dimineață :

— Ai văzut bieteile mele tufe de trandafiri, Bertille. Știi să le tai ?

Și iată-o pe soția mea cu foarfecele de grădină în mînă. Aubin mă trage de mîneacă și dispar ca să mă duc să-i construiască o cabană de bambus în mica pădurice. Cînd ne vom întoarce însă, vom fi întîmpinați de cîntecul răzuitoarelor ce taie florile gălbui de păpădie. Soția și fetele, asudînd, trag care mai de care, sub ochii cunoscători ai castelanei, din nefericire prea chinuită de emfizemul ei ca să le poată ajuta. N-am altceva de făcut decît să iau o greblă. Vom fi salvați numai de sosirea unui grăsan care și-a lăsat camioneta pe șosea și, venind pe jos de la poartă, se oprește la cinci pași de noi cu șapca în mînă :

— Doamna nu are nimic pentru mine, de data asta ?

— Cred că nu, spune Doamna Mamă privindu-mă.

Se scoală foarte repede și, însoțindu-l în pas vinătoresc pe noul venit — telal, vînzător de lemne sau vopsitor — nu se oprește decît la capătul aleii, pentru a ține sfat cu el departe de urechile noastre. Bineînțeles, cînd se va întoarce, noi vom fi dispărut.

Pînă cînd aud clopotul pe care-l trage Blandine. Din cameră, unde am stat trei ore la masa mea de lucru, am recunoscut mîna ei : ca și Fine în vremuri eroice (dar Fine era surdă), Blandine nu trage clopotul ritmic. Bertille ajunge la bătaia de care e nevoie, dar îi sparge dangătul neștiind să dea coardă la timp. Aubin e singurul care din instinct face să cînte bronzul, distanțează sunetele, cînd mai lin, cînd mai tare, le grupează în secvențe, exprimînd bucuria, tristețea, graba : ca și tatăl meu, as al clopotului, care inventase în tinerețea sa un cod ca să dea de veste prietenilor din depărtare, cum îi merge la vinătoare.

Să coborîm. O iau de-a lungul coridorului luminat pieziș de apusul soarelui care-și răsfrînge pe perețele din față o înflăcărată replică a geamurilor ovale. Împing unul, prost închis, ca să nu las să intre dogoarea de afară și țințarii. Scara scîrție unde trebuie. Mirosul de lemn ros de carii crește sub grinzile parterului. În sufragerie, unde se simte cel mai tare, Doamna Rezeau șade pe augustul său loc : la mijlocul masei, cu spatele spre căminul smălțuit.

— Nu mai lipsește decît Salomé, spune Bertille.

— Credeam că e cu voi, rostește Doamna Rezeau, care de trei săptămîni se lasă servită și nu mai pune piciorul în bucătărie.

— Nu, răspunde Bertille, a făcut totul la prînz, așa că n-am mai chemat-o. M-am descurcat cu Blandine.

Aubin sare pe trepte, le urcă din patru în patru. Ușile pocnesc. Se întoarce cu buzele umflate. Nimic, bineînțeles. Salomé nu-i în camera ei, ar fi auzit clopotul.

— Unde dracu s-a dus ? spune Doamna Rezeau cu vocea schimbată.

— Am văzut-o plecînd spre rîu, intervine Blandine. Dar asta era pe la ora cinci. Să sun iar ?

— Nu, eu ! zice Aubin, care se și repede s-o facă.

Supa continuă să fumege. Afară roșul se transformă în violet, apoi în negru (în ordine inversă față de rangurile clericilor, după cum spunea Fred). O ultimă rază de lumină părăsește tapițeria Amоруlui, pe care o gaură de molie l-a făcut chior. Aubin trage clopotul cu o mișcare grăbită iar dangătul se propagă prin aerul serii încă brăzdat de lăstuni, dar care începe să fie străbătut de mulțimea liliecilor. Doamna Rezeau nu așteaptă pînă sfîrșește băiatul. Nu mai are răbdare, își împinge scaunul, taie drumul prin seră și merge repede spre rîu, strigînd pe mai multe tonuri :

— Salomé ! Salomé !

N-a mai rămas decît o fișie de lumină la orizont : două cucuvele șuieră, la cele două capete ale nevăzutului, își răspund din minut în minut, îngîinate de o bufniță mai apropiată care țipă dintr-un plop. Abia se mai zăresc umbrele mari ale vacilor întîrziate pe cîmp, dar li se simte mirosul puternic și le recunoști datorită fișitului de iarbă smulsă, răsuflărilor calde, tropăitului lor printre brotăci.

— Salomé !

Printre țipetele de cucuvea, cel al Doamnei Rezeau este doar ceva mai puțin strident, iar Bertille, neobișnuită cu zgomotele nocturne ale crîngului — care la ora asta pare bîntuit de vîrcolaci, tremură toată la brațul meu, Să ne oprim din alergătură, e stupid. La ce bun să mergem mai departe ? Sub încilceala ramurilor care par desenate în cărbune, se vede foarte bine, credincioasă debarcaderului său, profilul bărcii nemișcate pe malul unui riu de staniol. Pentru o tinără, Ommée nu prezintă nici un pericol : nicăieri nu-i mai adînc de un metru cincizeci. Strig :

— Aubin, du-te să vezi dacă Austinul e în garaj.

Doamna Rezeau urcă repede, o ia spre fermă de unde vine un miros de bălegar ; printr-o ușă des-

chisă țîșnește o diră de lumină puternică, în care strălucesc bidoane goale cu gura în jos.

— Salomé ! mai strigă ea încă o dată.

Dîra de lumină se taie-n două : Marthe, precedată de umbra ei, înaintează în prag :

— O căutați pe Domnișoara ?

În ceea ce mă privește nu mai caut pe nimeni : m-am lămurit. Dar soacra și nora se reped :

— Ai văzut-o ?

Chipul cumetrei Jobeau nu-i decît o pată rotundă, neagră, în rama ușii. Dar ieșite din întuneric în fața becului, cel al soției și al mamei mele se dezvăluie brusc, unul exprimînd îngrijorarea, celălalt teama.

— Da, am văzut-o demarînd pe la ora șase, amîndoi, Felix și cu mine, spune Marthe. Chiar ne-am întrebat de ce pleacă pe drumul fermei.

XXVIII

Deodată, înaintea Marthei — care, cum se ştie, nu-şi ţine gura, Doamna Rezeau făcu faţă, spunând :

— Oricum, mititica ar fi putut să ne prevină că se duce la Segré !

Apoi, frintă în două de un acces de tuse, se refugie în întuneric şi Marthe nu mă mai găsi în faţa ei decât pe mine ca să-mi şoptească :

— Asta miroase a amorez !

S-o ştergi prin spatele fermei ca să nu atragi atenţia, ca să nu rişti urmărirea de către ID-ul meu (ciudată temere : nu mă vedeam în această ipostază), era cu adevărat inutil. De ce să mai umflăm lucrurile ? Părea atât de simplu s-o iei la sănătoasa în zorii zilei cu ajutorul curselor obişnuite : nimeni nu s-ar fi mirat. Dar cu siguranţă telegrama, luată de la post-restant, fixase un rendez-vous precis. O raită prin camera Salomeii — cea mai frumoasă din toată casa de la reparaţii încoace — îmi confirmă bănuiala : nu mai rămăsese decât parfumul ei ; toate lucrurile dispăruşeră. Ca să evite să-şi care valiza prin faţa noastră, a trebuit s-o vire dis-de-dimineaţă în portbagajul maşinii, încuiat cu grijă. Nu am găsit nici o scrisoare. Dar era logic s-o găsesc acolo ? Fuga Salomeii, cu toate că se deosebea de a mea, îmi amintea de trecut, dându-mi dovada — dacă era nevoie — că precedentele au întotdeauna urmărit iar că pentru copiii, deveniţi părinţi, împlinirea legii talionului e asigurată de ai lor. Dar, în fine, în locul ei aş fi lăsat vreun cuvânt ? Şi dacă da, unde, ca să nu fie găsit nici prea devreme, nici prea târziu ? Mă duc să caut în odaia mea. Prin faţa ei se trecea în fiecare seară spre baie... Dar nu descopăr nimic. La fel nici în closet. Scoatem pijamalele din sac... Tot nimic, dar ne apropiem. Foc, foc ! Facem patul când ne culcăm... Isteţ am mai fost, ce să spun ! Scrisoarea era sub cearşaf : o scrisoare fără adresă, fără destinatar, scrisă pe hîrtia cu an-

totul *La Belle Angerie*, atât de veche încît se-ngălbenise :

Plec să mă-ntilnesc cu Gonzague care beneficiază de o suspendare a pedepsii. Dacă judecătorii nu l-au condamnat, de ce-aş face-o eu ? N-avea rost să-nşirui tot soiul de fraze : voi, spunîndu-mi că el mă poate pierde, eu, pretinzînd că-l salvez. O greşală de tinereţe, nu-i un lucru aşa de grav. Şi apoi, e simplu : am nevoie de el.

Scuzaţi-mă că nu v-am prevenit : m-aţi fi reţinut. Scuzaţi-mă că vă spun deschis că mă simt întru totul îndreptăţită. Mai devreme sau mai tîrziu o fată trebuie să plece de-acasă. Ceea ce mi-a spus Mami nu-mi mai îngăduia să mă simt la largul meu. Dar să stau cu ea, care nu-mi datorează nimic, care-mi dădea totul, mă stingherea şi mai mult. Îi mulţumesc pentru ajutor, şi-i cer ei, ca şi tuturor celor care mă iubesc, să mă lase să trăiesc.

Urma formula *Sărutări dragi*, care m-a iritat întotdeauna. Ca să fie dragi, înseamnă că pot fi şi mai puţin dragi, adică articolul există în mai multe sorturi. Şi ce făcea oare acum, acea mică gură senzuală, descleştînd bariera umedă a dinţilor ? Mai urma şi un post scriptum : *Plecăm în străinătate, cel puţin pentru cîtva timp. Vă voi scrie. Aş fi vrut să mă pot abţine de la orice fel de comentariu, dar mă simţeam totodată jignit, neputincios, trădat, răspunzător, pradă ironiei prostesti menită să ne acopere înfrîngerile. Lăsaţi-mă să trăiesc, la vîrsta asta este o elipsă pentru lăsaţi-mă să trăiesc fără voi (şi mai precis cu Cutare, care beneficiază de desinenţa esc). Cu scrisoarea-n mînă, o iau iarăşi pe inevitabilul coridor, spre cea-laltă aripă, unde Doamna Mamă se prăbuşise în vechiul ei fotoliu jegos cu tapiteria ruptă, băgat între o fereastră fără perdele care-şi contura cele treizeci şi două de carouri pe fondul nopţii şi soba care afumase atât de mult încăperea, inclusiv grinzile, încît în plină vară se mai simţea mirosul de funingine. Bertille, şezînd călare pe scaunul de paie, nu era decît un pachet de nervi. Îmi smulse scrisoarea şi, citind-o pe nerăsuflăte, i-o aruncă pe genunchi Doamnei Rezeau, şuiерînd :*

— Ce i-ai putut spune Saloméii, mamă ? Trebuie să lămurim povestea asta.

Doamna Rezeau plecă pe hîrtie niște ochi aproape sticloși. Îi tremura bărbia, m-am întrebat o clipă dacă n-o lovește damblaua. Dar după ce a apucat scrisoarea cu o mîină, scuturată de crize de tremurături scurte, sfîrși prin a bîigui :

— Eu... nu... înțeleg.

— O să mai vorbim noi, spuse tăios Bertille. Acum mă duc să fac de mîncare copiilor. Oricum, eu plec mîine : aici nu putem ști și face nimic.

După ce a coborît Bertille, Doamna Rezeau își lăsă peste ochi pleoapele grele și șopti fără să le ridice :

— Și eu plec. Dacă Salomé are nevoie de mine, va reveni doar la Paris.

— Presupunînd că a plecat, făcui pledînd în fals pentru a afla adevărul, nu-i atît de bogată ca să ajungă prea departe.

— Bani are destui ! oftă donatoarea fără să precizeze.

Ca o statuie țeapănă de ceară de la muzeul Grévin și respirînd cu regret prin bronhiile bolnave, era patetică și aproape că mi-era milă de ea. Dar abcesul trebuia spart.

— Știi bine că nu se va întoarce. Să desparți o fată de familia ei prin insinuări, cadouri, s-o faci să-și exercite independența, e una. S-o aduci în situația să trăiască cu o persoană în vîrstă, e alta. Despărțită de noi, Salomé n-a mai avut decît un gînd : să se agațe de Gonzague, să-l aștepte, să se servească de dumeata ca să-l poată ajuta la momentul potrivit.

Surprinzătoarea indiferență a acestui chip, de obicei atît de bogat în expresia urii, nu se dezminți. Dar, după un timp de gîndire, înțelesei că Doamna Rezeau caută ceva, care să-mi poată face rău. Apoi vocea cunoscută începu să muște :

— Ar trebui să-mi mulțumești ! Dacă n-ai fi avut sentimente atît de dubioase față de fiica ta vitregă, te-ai fi arătat tot atît de bucuros că ai scăpat de ea ca și Bertille de Jeannet.

— Și mai trebuie să-ți mulțumesc, nu-i așa, c-ai tieluit cum ai vrut povestea morții tatălui ei ?

Deși nu mă destăinuisem nimănui, nici chiar lui Bertille, din lipsă de dovezi, bănuiam de mult, cînd și ce-i spusese. Puteam să dau data, locul : 11 martie, pe promenada Ballu, cu două ore înainte, ca Salomé să ne anunțe de intenția ei de a sta la Paris.

— Ce-am ticluit ? strigă Doamna Rezeau mărturisind deodată. Păi, oricum, adevărul e că tu i-ai omorît tatăl ! Toată lumea găsește uluitor că după aceea Bertille s-a putut mărita cu tine.

Pinzele de păianjen au fost întotdeauna din belșug în camera mamei mele ; lumina electrică le făcea să sclipească mai bine, întinse în toate colțurile, iar eu aveam impresia că mă aflu în mijlocul uneia uriașe, unde mă aștepta această femeie cu gheare ascuțite. Toată lumea găsea uluitor... Toată lumea, adică ea, Salomé, Marthe Jobeau și Radio-Soledot, după slujbă sau piață, deci satul, tîrgul, în speță tot Anjou-ul. Bîrfelile, în definitiv, nu aveau drept singur subiect pe Salomé ; dar izvorît din pasiune sau din răzbunare ori din amîndouă la un loc, zvonul rămînea la fel de incoerent : Doamna Rezeau își distrugea propria ei operă, mă puneă în situația să nu mai pot trăi în tînut.

— Va fi cam greu să-ți iert toate astea, spusei, cu aceleași cuvinte pe care, puțin mai tîrziu, i le va arunca în față Bertille.

— Am mai înghițit și altele din partea ta ! replică ea fără vlagă dar și fără remușcare.

Apoi căzu pînă a doua zi seara într-o muțenie de gheață.

★

Să ne înțelegem : cea mai solemnă consternare, chiar închisă în ea însăși, nu poate să nu-și ia un răgaz și să se ceară afară. Dacă menționez asta, n-o fac în bătaie de joc : azi, cînd pentru Doamna Rezeau, martoră a unei părți spulberate a existenței mele, încerc o nostalgie de amputat (îți iubești piciorul ? Nu. Dar îl folosești la mers), îmi amintesc cu mai puțină plăcere de faptele mari decît de micile detalii. O revăd profitînd din plin, fără să scoată o vorbă, cînd am frînat brusc la cererea lui Aubin. O revăd, rume-

gîndu-și de-a lungul a trei sute treizeci de kilometri dezamăgirea plus două sanviciuri și un ou tare, în timp ce Bertille vorbea cu mine de parcă persoana din dreapta mea era un manechin (unul din acele manechine de modă veche, ale căror forme ample și curbe, înfășurate în pînză cenușie și cu desăvîrșire asexuate m-au făcut întotdeauna să nău gîndesc la cele ale mamei mele). O revăd coborînd în fața casei ei din strada Choisy și așteptînd să desfac cureaua care-i bloca bagajele printre ale noastre în galeria cromată. Bertille mulțumindu-se doar să coboare geamul, nici nu se mișcase din loc și, în dorința de a salva aparențele, Doamna Rezeau spuse :

— Nu vă dați jos copii, circulația e prea mare.

— La revedere, doamnă ! făcu Bertille, reținîndu-l pe Aubin, care era cu mîna pe portieră.

Am urcat singur pînă sus vechile valize din piele de bivoliț al tatălui meu, care mi se loveau de pulpe. În trecere, Doamna Rezeau o agăță pe portăreasă ca s-o întreb, cu voce calmă, dacă i-a văzut nepoata :

— Domnișoara Forut a venit azi-noapte, spuse tînăra femeie, cu un suris de nepătruns. A plecat iar pe la prînz, spunîndu-mi că de aici înainte vă veți ocupa dumneavoastră de toate... Mașina ei e la parcare.

— Și-a lăsat și cheile ? spuse Doamna Rezeau.

— Nu, răspunse portăreasa, trecînd brusc la plural : voiam să le cer adresa dar erau grăbiți, trebuiau să ia avionul la Orly.

În ascensorul foarte rapid. Doamnei Rezeau i se tăie o clipă răsufierea. *S-au culcat aici !* mormăi ea sever. Apoi se luminează la față : *Oricum, și-a păstrat cheile !* Dar odată deschise cele trei zăvoare, odată ridicate storurile, după mici regăsiri, după acel minut de fericire cînd parfumul *vingt fleurs* îi dilată nările, cînd portretul agățat deasupra patului ei făcu să-i sclipească ochii, evocarea absentei îi deveni intolerabilă. Se așeză gîfîind și din nou țepănă pe marginea aceluiași fotoliu unde se-nvățase să se afunde :

— Știi, orice ar fi ține-mă la curent, mă imploră. Nu mă părăsi de tot.

Dacă mă uit în clasor la compartimentul corespondență, unde pe o duzină de plicuri figurează numele familiei Rezeau, lăsînd la o parte pe cele mai vechi, pentru a nu selecționa decît pe cele mai recente, din sub-grupul *Erdé* — cel puțin două treimi de scrisori sînt datate din luna august. Ca și copiii crescuți la orfelinat, care de obicei duc o foarte unită viață de familie, uzez și chiar abuzez din plin de căminul meu timp de zece luni pe an : iulie ne mai vede pe toți petrecîndu-ne vacanța împreună. Dar august niciodată : ne distrăm ca să ne odihnim unii de ceilalți. Cum alcătuim un tot oral, așa ajungem să-l formăm în scris — cerneala este saliva celor absenți. Dar fiecare devine diferit în această împrejurare : Aubin, vorbărețul, se face telegrafic ; Blandine ne oferă un model de compoziție ; Bertille, atît de practică, are tot felul de observații neprevăzute. Dear eu nu stîrnesc mirarea nimănui : niciodată nu găsești un frizer destul de bine tuns...

Pe scurt, rămăsesem singur. Bertille, care nu-i deloc răutăcioasă, dar care nu iartă ușor, pregetă să întrunească un consiliu de răzbunare. Mama ei și cu mine o sfătuisem să renunțe la el : una e să poți da copiilor prilejul să-și exprime o părere, adică o judecată de valoare, alta e să-i faci să pronunțe o condamnare. Apoi, deși invitată de o mătușă în Berri, Bertille ezitase să plece. Curînd însă ne-a parvenit o telegramă :

Sîntem cazați la 1178 Est strada Sherbrooke Ap. 765 Montréal 110. Totul în ordine.

Locul unde picaseră era prea neașteptat pentru ca plecarea să nu fi fost pregătită cu grijă. Pînă la urmă Blandine și Aubin au luat vaporul, ea pentru a se duce în Anglia iar el în Irlanda, așa cum fusese prevăzut ; Bertille însă s-a urcat în trenul de Bourges, cerîndu-mi să rămîn pe loc ca să centralizez și să redistribui veștile, mai ales cele din Canada :

— Vezi, nu care cumva să le comunicî mamei tale !

Nu însemna în nici un fel că eram un sacrificat : niciodată nu lucrez mai bine ca în timpul vacanțelor, care pentru mine nu au altă semnificație decît una igienică sau turistică : îndată ce mă opresc într-adevăr undeva, îmi transform camera de hotel în birou. Neînvățat să mă distrez la timpul potrivit, aproape tot ce cuprinde acest verb mă plictisește (sau dacă vrei, nu poate să mă intereseze mai mult decît partida fără partener pe care o joc din toată inima întreg anul). Timp de o lună eram servit de o femeie cu ziua — atunci cînd nu luam masa la Jeannet, la Baptiste, care se întorsese din concediu, la Arnaud Maxlon, care nu plecase încă la mare. Mi se scria, mi se telefona de peste tot ; dădeam socoteală, și un dialog cumpătat, prin ricoșeu, se stabilea între unii și alții, toți preocupați de recente noastre necazuri. O citam pe Paule care mă sunase :

— Cînd pentru prima dată inima Doamnei Rezeau îi slujește și la altceva decît la circulația sîngelui, ce păcat !

O citam pe Bertille :

— N-am știut de ea timp de douăzeci de ani. Așa să facem și de-acum încolo.

Dar Blandine, din Liverpool, reacționa :

A nu ști de cineva înseamnă să nu-l cunoști. Mai greu e să uiți. Nu pot să detest întrutotul nebunia bunicii și o admir pe cea a Salomeii care, ștergînd-o, și-a abandonat toate avantajele.

— Da, dar că a păstrat banii, asta îmi place mai puțin, îi răspunde, prin intermediul meu, Jeannet.

— I-am scris imediat, anunța Aubin, din tabăra de tineret, între Kinsale și Cork, unde se afla.

El o putea face, fără teama de a cădea în stîngăcia unui refuz sau de a avea slăbiciunea unui consimțămînt. Bertille și cu mine ne-am pus de acord să păstrăm o anumită tăcere după trimiterea depeșei cu dublu sens : *Afecțiune și adresă neschimbate*. Mai bine să-i pară rău decît să aibă remușcări și, dacă e cazul, să-i lași să prospere în dezrădăcinarea lor. Încercam dealtfel să uit puțin această poveste, să mă preocup de alte subiecte, să vorbesc de exemplu de

nașterea foarte apropiată a copilului Mariei. Fără să izbutesc prea mult. Familiile au și ele o slăbiciune pentru spectaculos. Copiii noștri, care și așa nu acordă prea multă vreme importanță iubirilor frățești, se dezinteresează aproape complet de urmările și mai ales de poveștile despre burta la nas, care în ochii lor au devenit dovada, chiar pedeapsa idilelor. *Halal umflătură!* îmi spunea încet Aubin, puțin timp înaintea plecării, văzînd-o pe cumnată-sa depărtîndu-se greoaie. Pe deasupra, Doamna Rezeau nu se lăsa exilată în indiferență. Ne era sortit să nu dobîndim ușor pacea. Nu trecea o săptămînă fără să fiu abordat, de un terț bine înțeles, care să-mi arate că ar fi mai bine să mă silesc s-o menajez, să evit orice izbucnire în stare să ducă la o ruptură totală. Începutul l-a făcut portăreasa din strada Choisy. Îmi telefonă cu vorbirea ei aleasă ca a unei contese.

— Mămica dumneavoastră este alături de mine și-mi cere să vă telefonez în locul dumneaei, de teamă că nu vă va auzi bine. Dacă ați putea trece să o vedeți, ar fi bucuroasă să vă comunice unele informații ce i-au parvenit despre domnișoara Forut.

Din depărtare, Salomé — care nu scrisese încă — trăgea la fel de mult la cîntar, iar mămica mea nu putea să se supere pe ea; și nici măcar să se supere pe mine că eram supărat pe ea. Mămica mea era prea bună! Căutam să găsesc răspunsul cel mai potrivit:

— Spuneți-i că-i mulțumesc. Am primit și eu vești.

Opt zile mai tîrziu, Domnul Dibon, notarul din Solledot, prelua ștafeta tot la telefon:

— Scuzați-mă că vă deranjez, dar s-a întîmplat un necaz la *Belle Angerie*. Marthe Jobeau observînd că scade presiunea apei la ea, a dat o raită pe la dumneavoastră și a văzut că rezervorul deși nou, s-a spart. Stricăciunile în încăperea de dedesubt sînt mari. Avertizînd-o pe Doamna Rezeau, mi-a spus că lucrul vă privește în aceeași măsură ca și pe dînsa. Lucrarea a fost prost executată. Vreți să vă puneți de acord ca să-mi dați instrucțiuni?

Chiar în calitate de vecin, ce avea notarul să se ocupe de instalații ? La ce alt racord slujea acest pretext ? Dar un fiu bun nu are suspiciuni :

— Ceea ce va hotări mama mea va fi perfect : îi dau mină liberă.

Încăpățînarea Doamnei Rezeau avea să găsească o cale mai bună. De Sfîntul Cristofor — specialist de altfel în protecția drumurilor — alt telefon de la Paris :

— Aici clinica Formigeon, din strada Tolbiac. Doamna Rezeau, mama dumneavoastră, mă roagă să vă fac cunoscut că ieșind de la comisariat, unde se dusesese să-și retragă pașaportul, a fost rănită la piciorul stîng de un copil care alerga pe trotuar cu niște patine cu rotile. Nu are fractură ci doar o rană dintr-o contuzie. Nu credem să o reținem pe Doamna Rezeau mai mult de trei zile. Se află la camera 37 și ar dori să i se aducă o rochie de casă.

Și astfel m-am găsit, pe la ora unu, la intersecția Bobillot-Tolbiac. Din întîmplare, un Mercedes plecînd drept în fața mea îmi lăsă un loc cu treizeci de metri mai departe, chiar lîngă clinică. Cobor ca să închid portiera... și deodată, uit de sacosa verde unde băgasem ghemotoc o rochie de casă a lui Bertille, uit de numărul 37 și de un anumit număr de ani. Tolbiac *era stația noastră*. De cîte ori am așteptat-o, aproape de plan, aplecat peste balustradă ca să caut cu privirea printre toate aceste capete ieșind grămadă din gura metroului ? Am ascultat de semafoarele de altădată și cînd se făcu verde pornii pe trecerea pentru pietoni. Pașii mei întorcîndu-se pe vechiul drum, mă abătui și o luai prin strada Fourier, acolo unde dă ultima cotitură a străzii Bellier-Dedouvre, fostă cîndva strada Colonie. Și numai la capătul ei, în fața numărului 3, în locul unde, revenind din scuar, ea ridică roțile din față ale căruciorului lui Jeannet ca să-l suie pe bordura trotuarului mă apucă mirarea că mă aflu acolo.

Niciodată nu trec pe strada Bellier-Dedouvre. Pentru mine, care n-am putut să mă duc la înmormîn-

tare deoarece eram în spital, Monique nu-i îngropată la Thiais ; rămăsese mai degrabă acolo, la primul etaj din dreapta, în acea locuință de șaizeci de metri pătrați cu două ferestre, unde atîrnă perdele de tergal. De-a latul uneia dintre ele, pe o frînghie sînt puși la uscat niște pantalonăși de copil. Cealaltă, stă deschisă lăsînd să iasă firul unui cîntecel vesel în două optimi... Bună dimineața, iubito ! Te-ai oprit la douăzeci și șapte de ani, ești tînără, în curînd vei avea aceeași vîrstă ca și fiul tău, nu ți se va spune bunică... Da, port mereu la mine portofelul cu fotografia ta înăuntru : cea pe care ți-am făcut-o pe malul riului, stînd pe celălalt mal și care-mi dă totdeauna ghes să strig *Treci apa !* acestei fete de care mă separă acum, din aval în aval, lărgimea de netrecut a kilometrilor de timp.

— André ! strigă o femeie tînără, ivindu-se deodată la fereastră, îți bați joc de mine ? Aștept de o oră carnea.

Un comisionar în cămașă cenușie, care ieșea din crîsmă, începe să alerge : așa arăta deci cel ce se rădea în fața lavaboului meu. După alții, fără îndoială... Sînt foarte sensibil la aceste înrudiri în spațiu și mereu mirat că nu-l cunosc pe cel ce m-a înlocuit într-un loc... Haida de ! era o ciudățenie a soartei dar în acest cartier aveam întîlnire cu cea care-i spusese în față lui Monique : *Niciodată nu vei face parte din familie*. Urcam încet strada, frămîntat de o întrebare prostească : cele două verișoare s-ar mai iubi acum ca odinioară ? Un văduv recăsătorit, se simte totdeauna bigam. Dar de ce oare Doamna Mamă venise să se îngrijească pe aceste coclauri ?

Mă dusei să iau sacoșă. Fără să urc la camera 37, am depus-o la biroul de informații al clinicii.

M-a avertizat toc-toc-ul înăbușit de vârful cauciucat al bastonului ei, izbind ultimele trepte. Nu sunase, deschisese și închisese fără zgomot poarta de fier, ușa salonului, cea din vestibul și urcase scările fără să fie văzută de doamna Glais, femeia cu ziua care, cu aspiratorul hîrîind în camera mea, îi favorizase această intrare clandestină. Nici n-am avut timpul să mă ridic atunci cînd bătu... Doamna Rezeau apucase să-mi treacă pragul bombănind :

— Doamne, ce tare mă doare piciorul !

Piciorul, încă bandajat, mi se păru într-adevăr umflat și mersul pînă la Gournay cel puțin prematur.

— Și nici măcar nu-i pot da în judecată pe părinții blestematului ăluia de băiat : a șters-o !

Fără alt semn de bucurie a revederii, se așezase în fața mea cu piciorul întins. La rădăcina părului vopsit se vedeau firele albe și arăta îngrozitor : îngălbenită, pămîntie, cu obrajii brăzdați de riduri mari și mici, cu pielea zbircită și atîrnînd peste tot, cu chipul întunecat de ochii triști, încercănați de arcul albăstrui al bătrîneții.

— Am venit să-ți aduc cheile de la *Belle Angerie*, reluă Doamna Rezeau. Ai să te descurci cu Marthe. Pomiîine voi fi la Montréal : biletul Air-France e în buzunarul meu.

Cheile ? I se făcuse într-atît de silă de rămășițele imperiului încît le lăsa în grija mea ? Se gîndea să nu se mai întoarcă sau să stea destul de mult ca să mă numească administrator ?

— Nu știu dacă faci bine ce faci, rostii cu jumătate de glas. Dar oricum ar fi trebuit să aștepti să umbli mai bine.

Doamna Rezeau dădu din umeri :

— Am șaptezeci și cinci de ani. Nu am timp să aștept.

Deschise geanta ca să scoată o legătură mare de chei cu creștături întortocheate, pe care le aruncă pe birou :

— Și apoi, trebuie s-o aduc înapoi pe Salomé, înainte de-a se obișnui să trăiască acolo. Îi place băiatul ăsta... Să și-l păstreze ! Dar aici, lingă noi.

— Și dacă nu vrea să se-ntoarcă ?

— În Canada nu se poate locui, spuse aprigă Doamna Rezeau.

Apoi, schimbînd deodată subiectul :

— Nora ta n-a născut ?

Pură politete din partea ei. Am mărturisit că Marie are o mică întîrziere, că familia Bioni a început să fie îngrijorată :

— Nu se cunoaște avion care să rămînă în aer, spuse Doamna Rezeau, și nici copil care să rămînă în burta mamei. Să se bucure de viață pînă atunci, nora ta ! Douăzeci de ani după aceea va fi osîndită la o muncă silnică tare drăgălașă... Bun ! nu vreau să abuzez de timpul tău prețios. Nu te-ai putut face liber o oră ca să vii să-ți vezi mama suferindă : asta înseamnă că ești supraîncărcat, te las...

Nu spuse nici la revedere, nici adio. Mă lăsa. Hotărîse cu sînge rece că trebuie acum, la bătrînețe, să se expatrieze, să părăsească totul, să se rupă de obiceiuri, mobilă, casă, țară, copii, nepoți și de tot restul. Înarmîndu-se, priveam țintă pe fereastră spre apa Marnei scăzută în timpul verii, spre malurile ei întesate de petrecăreți, mîncînd și bînd la iarbă verde și de fete întinse printre hîrtii unsuroase ; nu găseam nimic de spus : există ceva minunat în absurd. Am luat numai apărarea piciorului :

— Doar n-ai să te tirăști iar pînă la autobuz și pe coridoarele metroului. Scot mașina și te duc.

— Mulțumesc pentru atenție ! spune Doamna Rezeau, cu buzele strînse, cu privirea ațintită pe arborile genealogice ale familiei — o replică a celui din posesia ei — unde printre cele șase medalioane atîrna, imperceptibil, pe o agățătoare, și cel al Salomeii.

Ca să mă reped pînă la subsol, să împing canaturile garajului și să dau drumul la motor, ca să duc mașina în fața casei, în timp ce mama trebuia să co-

boare sprijinindu-se în baston, toate astea nu mi-au luat mai mult de un minut. Dar mai trecu încă unul și începui să mă întreb dacă Doamna Rezeau, prea obosită, nu s-a răzgîndit, hotărîndu-se să plece de-abia după-masă. Urc. Salonul era gol ca și vestibulul și scara. Aspiratorul mergea acum în camera Blandinei, și zgomotul țevii care izbea pervazul scanda dereticatul liniștit al femeii cu ziua. Dar ajuns la scară, zăresc prin deschizătura ușii de la birou capătul bastonului și puțin mai încolo, pe parchet, două picioare zgîlțuite de un tremur convulsiv.

★

Mă reped pînă-n camera alăturată ca să opresc aspiratorul și să cer ajutor... Nu sint medic și faptul că am buchisit citeva cărți de specialitate și că am lucrat chiar la un moment dat pentru O.M.S. nu mă face decît să mă tem că știu despre ce-i vorba. Cu un picior rănit, care începe să se umfle după ieșirea din spital, ajungînd la o neplăcută flebită, nebănuită de cel ce-o are, e clar că te alegi cu niște vase astupate. O luăm pe Doamna Rezeau, o ducem pe patul Blandinei. *Săraca ! Săraca !* repetă femeia cu ziua, văduvă, care a pierdut trei copii, încît compasiunea ei se îmbină de minune cu singele rece al ființelor care n-au avut parte în viață decît de lovituri grele. Pantofi, ciorapi, taior, le-a și scos pe toate. Doamna Rezeau nu și-a pierdut în întregime cunoștința, dar nu-i în stare să vorbească : vînată la față, cu ochii ieșiți din orbite de groază, deschide gura ca un pește pe uscat, abia mai răsuflă și se chircește, cu o mină înțelestată în dreptul coastelor, unde probabil are un junghi puternic.

— Chemați repede medicul, ar putea să moară, șoptește Doamna Glais.

Bertille avea un carnet cu numere de primă urgență, dar fie că l-a luat cu ea, fie că l-a rătăcit, oricum, atunci cînd cauți ceva grabnic nu găsești niciodată. Trebuie să mă uit în cartea de telefon... Uf ! Medicul nostru obișnuit a plecat în concediu și înlocuitorul său s-a dus să-și dea consultațiile la domiciliu. Același răspuns la unul din confrății săi, a

căruia secretară îi jură că va face totul să-l găsească și să-l trimită într-o oră sau două. Șovăi mai întâi, apoi îl chem pe doctorul Flormontin : am norocul să dau de el, îi explic de ce mi-e teamă.

— În principiu nu mai consult aici, îmi răspunde el. Am lăsat altcuiva cabinetul din Lagny, ca să mă stabilesc în provincie. Închideam tocmai lăzile. Dar pentru dumneavoastră, vin îndată.

Sosește repede cu Triumphul lui Gonzague. Între timp, doamna Glais, ajutată de o vecină, doamna Sauteral, pe care am chemat-o imediat, au dezbrăcat-o, apoi au culcat-o pe Doamna Rezeau, tot vinătă și chircită ; dar la venirea doctorului mama arată vădit că e perfect conștientă, clătinînd din cap pentru a răspunde întrebării pe care el mi-o pune mie :

— Nu i s-au făcut anticoagulante ?

Ea schițează apoi un semn vag pentru că el bombăne :

— Dacă Doamna Rezeau s-ar mai fi dus la doctor n-am fi ajuns aici.

Minuțios și cu precizie, Flormontin, o auscultă îndelung cu stetoscopul, apoi îi ia tensiunea. În fine, încruntînd din sprincene, caută în trusă, scoate o seringă și înțeapă repede o coapsă. Imediat după aceea îi strîng garoul la braț ca să vadă o venă și să injecteze încet conținutul unei fiole.

— Cred că sînteți singur, îmi spune, voi căuta să vă găsească o soră de noapte.

Își pune lucrurile în trusă, observînd cu coada ochiului bolnava, care se destinde puțin, își mișcă buzele dar fără să aibă destul suflu ca să se facă auzită. Dacă ar fi să-i reproșez ceva e că prin imposibilitatea sa excesivă mă îngrijorează : e foarte important, în meseria sa, să porți capul ăsta de popă care știe tot dar care trebuie să pară că nu cunoaște toate grozăviile ce i le-au destăinuit enoriașii. Mîzgălește o rețetă, salută și pleacă. Convorbirea noastră la capul scării nu putea fi mai scurtă și nu face decît să-mi confirme părerea. Întreb :

— Diagnosticul ?

— Ceea ce credeți ! răspunde. Embolie pulmonară.

— Urmarea ?

— O bănuîți.

Trece prin vestibul și la jumătatea drumului rostește :

— E o formă asfixiantă, anunțați-i pe toți.

Și deodată tatăl e mai puternic decît medicul.

— Voi am să vă spun... Soția mea și cu mine vă datorăm scuze pentru afacerea aceea penibilă ; și mulțumiri pentru atitudinea Salomeii. Gonzague a avut totuși noroc că practic n-au găsit nimic, ceea ce i-a permis să fie urmărit drept cumpărător și nu ca vînzător. Stăruința fetei nu i-a susținut numai moralul, dar, a impresionat și tribunalul. Acestea spuse, înțeleg prea bine că dumneavoastră nu vă puteți felicita de alegerea Salomeii. Viitorul va spune cît prețuiește... Pe curînd : mă voi întoarce după-masă.

Pleacă netezindu-și creștetul trandafiriu, iar eu mă reped la telefon ca să formez 14 și să trimit șapte telegrame : lui Bertille, Salomeii, copiilor, lui Jobeau, fraților. Un ultim telefon lui Jeannet ; fiind plecat să mănînce la cantină, îi las vorbă la telefonistă care-mi promite să transmită. Cînd mă întorc în camera Blandinei, o găsesc pe Doamna Rezeau respirînd ceva mai ușor, dar înfundată toată în puful celor trei perne de care doamna Glais o sprijinise ca să stea mai ridicată.

— Pot rămîne cu dumneavoastră pînă ce sosește sora de noapte sau doamna Bertille, spune femeia cu ziua. Dar dacă-mi permiteți, vreau să le telefonez alor mei.

Cînd mă apropîi de pat, ochii mamei mă urmăresc. Își mișcă din nou buzele dar în zadar. Face un efort, aspiră o gură de aer și șoptește în sfîrșit :

— Telegrafiază-i.

Poate n-ar fi trebuit să răspund : *S-a făcut*, dîndu-i astfel dovada că starea ei e atît de gravă. Ochii i se închid și în fața mea am o insuportabilă statuie a disperării. Chinul ei n-are alt leac decît ceea ce se apropie. Multă vreme am crezut că-și va afla pedeapsa în indiferența și singurătatea unei bătrîneți disprețuite. Greșeală ! O va găsi în iubirea pe care deși o descoperise prea tîrziu o va pierde așa de repede... Totuși m-am înșelat dacă am crezut-o o clipă în stare să se resemneze. Expresia chipului i se

schimbă brusc. Deschide ochii și de data asta o însuflețește furia. Dacă acum mă detestă sau se detestă, ori detestă doar tîmpenia hazardului, n-am să știu niciodată. Dacă vorbele ei conțin o muștrare de cuget, o sfidare, un simplu citat sau o îngrozitoare butadă, nici asta n-o voi ști ! A rostit trei cuvinte : chiar pe cele strigate cîndva de noi într-o horă sălbatică ce dădea glas unei dorințe foarte premature, devenită aproape patruzeci de ani mai tîrziu o iminentă realitate. A șoptit, în doi timpi, cu ironia abia schițată a unui zîmbet :

— Folcoche... va crăpa.

Sîntem cu toții actori, autori, spectatori ; nu există o reală diferență între drama trăită, citită, privită, imaginată ori povestită. Fie că-i a noastră sau a altuia, e aceeași pentru milioane de exemplare, repetată, luată de la capăt. Numai datele, numele, amănuntele sînt ale noastre, și în acest tragic particular avem iluzia excepționalului exaltat de intensitatea momentului precum și de trăirea puternică a eului. Toate mamele mor, asta-i dezgustătoarea banalitate ; și fiecare socoate că în ce-o privește pe maică-sa e un lucru de neînchipuit. Pînă și eu. Ce sentiment ciudat de proprietar e oare rănit, ce orgoliu, de a fi avut o mamă care n-a fost ca toate celelalte: care nu mă iubea și pe care n-o iubeam dar care, mi-a acaparat viața așa cum i-am acaparat-o și eu pe a ei. În definitiv, după ce i-am dorit moartea pe vremea unei tinereți pe care mi-a împovărat-o, nu mai am nici un chef ca existența ei să se desprindă de a mea ?

Noaptea e pe sfîrșite, umedă și neliniștită din pricina țințarilor. Cu un fel de sforăitură, Doamna Rezeau respiră umbra roșatică peste care veghează o lampă de căpătii cu lumina estompată de o eșarfă de mătase. În douăzeci de ore s-a schimbat de mai multe ori, intruchipînd pe rînd diferitele femei din ființa ei, fiecare alungînd-o pe cea dinainte. După ce bătrîna doamnă rebelă își bătuse joc de moarte, fosta elevă de la călugărițe se simte pătrunsă și se îngrozește de ceea ce a spus. A vrut să-și încheie socotelile trecătoare, să ungă cu ulei sfințit roata ultimului drum. Șoptește :

— Repede preotul.

Puțin mai tirziu, după ce făuritorul mintuirii sale a suflat în luminări, și-a scos veșmîntul bisericesc și s-a îndepărtat, izbăvită, n-a mai vrut să-și ia nici un risc și, închizîndu-se în binecuvîntarea ei, și-a înșirat mătaniile. pe degetele mîinii stîngi, cinci și cu cinci fac zece. N-a mai deschis gura decît de două ori.

Prima oară ca să permită celuiilalt eu al ei, onorabila burgheză, să-mi aducă la cunoștință că-și rinduise afacerile atît pe pămînt cît și în cer :

— Testamentul meu... este la Dibon.

A doua oară, ca să întrebe de urmarea telegrame-lor mele :

— Nu ai... nici... un răspuns ?

Și cum nu promisem încă nici unul, bunica Rezeau a Salomeii Forut a închis ochii din care s-au rostogolit încet două lacrimi mari. Apoi încetul cu încetul s-a despărțit de trupul ei. Cînd Flormontin s-a întors pe la cinci, n-a mai constatat decît scăderea tensiunii, bătăile repezi ale unui puls imperceptibil. Nu găsisse soră de noapte dar nu mai era nevoie. Plecînd, l-a întîlnit pe Jeannet, care n-a stat decît două minute ; l-am trimis repede lingă soția sa, căci o apucaseră durerile facerii. Nu mă așteptam la sosirea imediată a lui Aubin, nici a Blandinei, întoarcerea lor fiind oricum prevăzută pentru poimîine ; nici la vreun răspuns de la frații mei plecați în vacanță ; erau pe drum și greu de găsit. Nu o așteptam nici măcar pe Bertille, a cărei mătușă locuia la cincizeci de kilometri de Bourges, într-o văgăună imposibilă, fără tren și fără cursă. Dar dificultatea devine adeseori un avantaj : doamna Glais se pregătea tocmai să plece și mă lăsa singur pe la miezul nopții, cînd Bertille a sosit frîntă, după ce fusese luată, pe rînd de mai multe mașini pe care reușise să le oprească pe șosea și-și sfîrșise călătoria, tot prin autostop, într-un camion de la hale, cocoțată pe un sac cu cartofi.

Mai întii a spus tăios :

— Asta mai trebuia : ca mama ta să vină să moară aici !

Apoi, contrazicîndu-se, protestă că nu-i avertizaseram încă pe Daroux ; uit mereu, că familiile se conservă prin sarea botezurilor, zahărul dulciurilor și carbonatul de sodiu al regretelor. Am lăsat-o să repare ea această greșală, astfel încît vestea s-a răspîndit iute și telefonul a sunat toată ncaptea : una din dăți, ce-i drept, a fost ca să aflu din gura Doamnei Bioni, ezitînd între tonul funebru și cel bucuros, că Marie pierdea apa și că Jeannet o ducea la spital.

— Jean ! șoptește cineva în dreapta mea.

Tresar! Nu, nu-i mama mea care se trezește. Din-totdeauna a folosit foarte puțin numele meu. Așa cum eu am șovăit între *Folcoche*, *Bătrîna*, *Cucu-veaua*, *Doamna Mamă*, *Doamna Rezeau*, *Doamna*, nefolosind *Mama* decît în derîdere — șovăia și ea, spunînd de la caz la caz, după interlocutor: *fiul meu*, *fratele tău*, *soțul tău*, *el*, *acest băiat*, *al doilea*, *celălalt*, cînd nu vorbea (dixit Doamna Lombert) de *cel din Gournay* sau scribul. Nu, e Bertille care s-a dat jos din pat ca să preia veghea:

— Du-te să te întinzi puțin.

★

Tot ea va veni să mă trezească. Cintezoi care-și fac cuibul în prun, aproape de casă, ciripesc de te năucesc. E ziua amiaza mare. Am dormit dus.

— Nu, încă mai trăiește, spune Bertille, ca răspuns la privirea mea întrebătoare. Te-am trezit pentru că Blandine și Jeannet au telefonat.

Își lăasă capul pe umărul meu.

— Ai o nepoțică: Monique. Nu îndrăznesc să-ți spun să te duci să o vezi. Oricum, mama ta nu mai are mult de trăit. Auzi?

Mă dezmeticesc, îmi netezesc puțin hainele, căci am dormit îmbrăcat, încălțat, pe cuvertură. Merg pe coridor, unde se aude horcăitul șuierător al comei.

— Trebuie să mă duc s-o iau pe Blandine de la Bourget, spune iar Bertille. Nu știu cum s-a descurcat, dar sosește peste patruzeci de minute cu avionul companiei B.E.A. De-abia am timp să ajung. Femeia cu ziua trebuie să sosească dintr-un moment într-altul și după cîte mi-a spus aseară, mama nu va întîrzia nici ea. Încearcă, totuși, să pui ceva în gură.

Pleacă. Eu mă apropii de pat mușcîndu-mi buzele. Cei vii se hrănesc într-adevăr ca să rămînă în viață. Îmi amintesc că în timpul războiului am mîncat lîngă vreo zece morți, și prietenul unuia dintre ei scotocea cu cuțitul într-o cutie spunînd: „Asta-i tocătură de porc! Bietul Albert, vezi bine, era din Mans, lui îi plăcea la nebunie mîncarea asta“. În Craon carnea nu se sărează felii, ci se prăjește numai și există obiceiul ca, atunci cînd se taie porcul, să se

dea o farfurie vecinului, învățătorului, popii. Doamna Rezeau număra bucățile : sub șase mulțumirile erau reci, mai ales dacă era o parte foarte grasă, cu șoricul plin de peri prost curățați. Doamna Rezeau nu va mai avea parte de porc prăjit ca dealtfel de nici un fel de plocoane. Străbunică fără să știe, ține gura deschisă, cu dinți de aur, cu canini bătrini cu virfurile tocite, mișcători prin neputința și inutilitatea lor. În fundul gitlejului se umflă și se sparg bășici mari de aer împinse de suflul slăbit al agoniei. Uneori respirația nu poate să iasă, se oprește, pornește iar cu un sughiț. Fața ca de ceară, încadrată de părul răvășit, lipit în șuvițe, nu mai exprimă nimic, nu mai e decît această gaură prin care automatul — pe care-l avem cu toții — menține mersul unei țevării pornită pentru mica Paule Pluvignec de cînd scuipa corosla începuturilor și pînă azi, cînd o înlocuiește cu spuma albă a sfîrșitului.

Dar iată că sună telefonul. Sună tocmai în momentul cînd se blochează îndelung o inspirație. Pot să mă mișc ? Tăcerea durează cel puțin cît cei patru timpi ai unei pauze. În sfîrșit, gilgiie un flux mic de aer, se restabilește permanentul du-te-vino, coastele se ridică ca să mai poată trage în piept o dată, de două ori... A treia răsufflare e ca suspendată, nehotărîtă timp de cîteva secunde ; apoi cu un șuier ușor, pieptul se lasă și scapă încet jumătatea de litru de aer care nu va mai fi înlocuită. Bărbia ieșită e acum căzută, ochii verzi s-au stins sub crăpătura pleoapelor...

*

Sonerie se opri, dar verificînd numărul, cel ce chema l-a format din nou. Acum pot să-i răspund. Dar n-are decît să aștepte ! În momentul cînd părăsiți viața, Doamnă, mi se pare normal să simt obligația (în cele două sensuri ale termenului) ce v-o datorez. Dacă nu ați fost ceea ce un fiu poate aștepta de la născătoarea sa, cel puțin, așa cum ați fost, ați făcut ca eu să exist. Asta nu-i de colo ! Și ceea ce mă uimește, acum, e că la urma urmei, ne-am cunoscut atît de puțin : cîteva ani în tinerețea mea, după întoarcerea ta din China ; cîteva săptămîni, cînd

aveam vreo douăzeci de ani, după întoarcerea ta din Antile ; și douăzeci și cinci de ani mai târziu, cîteva zile răzlețe, vreme de mai puțin de un an. Ceea ce am însemnat unul pentru altul nu este pe măsura timpului petrecut împreună, și dacă afecțiunea nu și-a avut locul în sentimentele noastre, atenția nu a lipsit. Erai excepțională... Asta a însemnat un noroc pentru alții, dar poate nu a fost numai o neno-rocire pentru fiul tău. E bine totuși că el e cel ce cu mîna lui ți-a închis ochii. Nu ne-am iubit, mamă, dar am fost de față la ultima ta suflare, așa cum ai fost tu la prima suflare a mea.

— 100 —

Marcel a telefonat dintr-un mare hotel din Biarritz, Fred dintr-o crișmă din Longpont, cu-prinși amîndoi de același soi de emoție pe care dispariția turnului Eiffel ar putea-o provoca la un locuitor din arondismentul al XII-lea. Doamna Daroux a sosit la timp s-o lege sub bărbie și doamna Glais puțin după aceea ca să-i ajute soacră-mi s-o îmbrace pentru ultimul drum ; Baptiste a venit cu barba în vînt și s-a întors alergînd să-și ia șevaletul ca să se instaleze în fața moartei și să-i termine portretul ; Blandine, cam palidă, era puțin speriată că va trebui să doarmă în camera asta, dar și-a scos repede aparatul din fundul valizei ca să-și fotografieze bunica pe patul de moarte ; Bertille, meticuloasă și rece, răspundea la toată lumea : *Doamna Rezeau a decedat azi-dimineață la orele nouă*, fără să spună o singură dată „soacra mea“, dar veghind la tot, scoțînd cearșafuri brodate, punînd mai multe sfeșnice, numărînd de trei ori în fața martorilor cei cincizeci de mii de franci în bancnote de cinci sute care se aflau lingă biletul de avion, apoi rînduind cu de la sine putere în jurul mîinilor împreunate mătăniile prețioase cu inșeri găsite în fundul genții ; Jeannet, reținut ; Aubin, sosind ultimul, neobișnuit de tăcut ; familia Bioni cu mîinile umede ; vecini cu spatele încovoiat ; cîțiva prieteni, printre care Arnaud Maxlon, neputîndu-se stăpîni să nu șoptească : *Moartea unui personaj* ; Flormontin, frecîndu-și chelia alături de confratele său chemat să semneze permisul de înhumare... Imagini, demersuri, cuvinte, formalități se amestecau unele cu altele. Întotdeauna e multă mișcare în jurul celor care nu se vor mai mișca niciodată ; și să nu uit Pompele funebre, reprezentate prin clasicul cuadragenar purtînd doliul ca o uniformă, vînzător de coșciuge și monumente,

destul de abil ca să nu-și arate dezamăgirea că familia are un cavou la Soledot, Maine-et-Loire, dar punînd mîna imediat pe transportul mortului pentru care totuși, *peste trei sute de kilometri, domnule, legea o cere*, după alegerea modelului 8 de stejar culoare deschisă, mînere și crucifix de argint, capitonat cu saten și cu partea rabatabilă din dantelă, era nevoie de sicriul dublu, plumbuit în prezența comisarului.

Totuși ceea ce mă uimea nu era acel du-te-vino în jurul moartei, acel ritual caraghios și dezolant, acele formule consacrate (singurele care nu se schimbă, atît de mult se tem oamenii de somnul veșnic). Nu era nici, timp de două zile de așteptare, înțepenirea Doamnei Rezeau, zadarnic stropită de picăturile de apă cînd vizitatorii scuturau deasupra-i ramura de merișor. Nu era nici ceremonia legală a sudurii, scop în care odată moarta așezată cu grijă în sicriu, cu sărurile puse discret în jurul ei, odată dantela lăsată în jos, arzătoarele intră în acțiune ca să fixeze capacul cu zgomote metalice, cu improșcături de metal topit ce evocau întru totul munca tinichigiului cînd zincuiește acoperișul. Nu, ceea ce m-a impresionat mai mult a fost prima vizită la nepoțica mea, la cîteva ore după nașterea ei. Noii născuți sînt adesea zbîrciți ca niște mici bătrîni și pielea nu li se netezește decît după două-trei zile. Cînd m-am aplecat spre copil, am fost atît de surprins, că nu mi-am putut stăpîni o exclamație :

— Da, spuse Jeannet, lucrul mă cam supără. A trebuit să aleagă optimea asta de sînge.

Nimic corsican. Nimic din neamul Arbin sau Rezeau. Ci părul blond-cenușiu, ochii verzi, o bucățică de bărbie proeminentă, despicăta la mijloc... Genele Pluvignec care m-au marcat atît de puternic și care prin Jeannet săriseră o generație, își arătau încă odată forța. Monique era o adevărată miniatură a străbunicii ei, care abia murise, că și învîiasă,

A treia zi, străbunica a fost îngropată: a fost dusă pe brațe, în sensul propriu al cuvîntului, de patru arendași. Furgonul plecase în ajun ca să depună coșciugul pe catafalc în mijlocul transeptului bisericii din Soledot. De la Gournay am pornit la drum pe la orele șase ca să ajungem exact la timp în piața teilor. Vreo zece mașini, nu mai mult, stăteau acolo în plin soare. Dangățul clopotului umplea văzduhul, în jurul clopotniței zburau o mulțime de stâncuțe de munte speriate; dar jos se strînsese puțină lume, îmbrăcată de sărbătoare pentru slujba morților. Era vreme prea frumoasă: din toate părțile se auzea dădăitul treierătoarelor. Familia Rezeau, ei și! de ani de zile nu mai reprezentau mare lucru în ținut — ca oamenii să se întrerupă în toiul muncii la cîmp. Notarul, care ne aștepta în fața bisericii, îmi șopti:

— Am anumite dispoziții. Doamna Rezeau mi-a lăsat o notiță în legătură cu înmormîntarea ei: *nici flori, nici coroane, nici văluri negre, nici car mortuar. O simplă slujbă. Năsălia și hop! în groapă. Ierta-ți-mă, sînt propriile ei cuvinte. Mi-a spus-o cu gura ei: Cînd nu mai reprezînți nimic, mai bine să fi hotărît tu singur, decît alții. Domnișoara Salomé nu-i aici?*

Am intrat fără să răspund. Bătrîne (dintre care una mai purta boneta cu aripioare), surori de la ospiciu sau de la școli, soții Jobeau, Huault, Argier, vicontele primar U.D.R. în strana Castelului, proprietarul garajului, cîțiva negustori din tîrg și un număr mic de fermieri cu mustățile încărunțite — stînd în picioare, cu mîinile încleștate pe speteaza băncilor de lemn masiv — alcătuiesc asistența împreună cu doi copii din cor și preotul, astmatic, sub patrafirul negru. Nici nu ne așezasem bine că sună clopoțelul... Priveam vitraliile — mîzgălituri pe sticlă din secolul trecut — plătite de familie pe vremurile ei bune: Sfîntul Iacob, patronul unui șir lung de prim născuți, lovit cu pietre de copii, era de nerecunoscut; însă Sfîntul Mihail doboră ca întot-

deauna voinicește balaurul cu aripi de liliac și cu coada încolăcită în jurul cizmelor sale. Clopoțelul sună... Mi se păru că slujba se desfășoară prea repede : așa de repede, încît Fred, venit fără soția lui, a ajuns cînd se citea Evanghelia, iar Marcel cu nevastă-sa, la sfințirea azimei și a vinului. În momentul iertării păcatelor, cînd preotul se învîrtea în jurul catafalcului, zăngănind ușor cădelnița pe lanț, se auzi țcănitul unor tocuri ascuțite pe pardoseala de piatră. Tot clanul întoarse capul ; de-abia ținîndu-se pe picioare, cu ochii obosiți, sosea Salomé.

Berișona o luă de braț ca să iasă, aruncînd o privire semnificativă spre coșciugul pe care purtătorii, cu chingile încrucișate, îl duceau pe aleea principală. Am auzit șoptind : *sînt moartă de oboseală, nu am dormit : decalajul de orar...* Clopotul, care bătea prea regulat ca să fie tras de un clopotar, era cu siguranță manevrat electric. I se auzi din nou dangătul și Doamna Rezeau reluă drumul spre Vern, parcurs de mii de ori prin praful din vale cînd se-ntorcea duminica la *Belle Angerie*, oprindu-se arareori la gardul cimitirului ca să meargă la mormîntul răposatului ei soț. La trecerea noastră oamenii ieșeau în prag, unii cu șervetele la gît mestecînd o ultimă îmbucătură. De la fereastra secretariatului, deasupra primăriei unde se dezlipea un afiș gaullist, se auzeau știri despre lansarea rachetei Titan III. Noi înaintam cu toții foarte corect cu nasul în jos, dar simțeam — așa cum dealtfel am simțit toată viața — acel soi de umilință pe care alții o pot avea cînd umblă în zdrențe. În mormîntările cu vâl lung, cu ochii înroșiți, cu femeile susținute de cei apropiați sînt uneori ridicole. Dar în mormîntările reci au ceva odios.

Soarele de amiază sporea această uscăciune. În văzduh nu sufla nici o boare și nici cel mai mic nor nu se vedea pe cerul de un albastru atît de frumos ca acela de pe cingătoarea Fecioarei. Galbenă, cu vine albicioase și plină de bucăți de șist, argila adunată în jurul unei alte gropi, neînchise încă, era de-a

dreptul arsă. Încinși și nădușiți, cei care au transportat-o au dat repede drumul funiilor, și Doamna Rezeau se regăsi deodată alături de Domnul Rezeau, pentru o viață comună mult mai lungă decît precedenta. În pacea, puțin cunoscută de cei vii, dar pe care oamenii cred că o dobîndesc din belșug la doi metri sub pămînt. Cei de față stropiră repede coșciugul cu apă sfințită, sătenii făcîndu-și semnul crucii, orășenii transformînd gestul într-o fluturare a mîinii ca și cum s-ar apăra de muște. Crema societății nu venise (și știm cine purta vina), așa încît au defilat doar cîțiva țărani cu cravate înnodate de-a gata, prinse cu elastic, cu palmele pe care le simțeau bătătorite cînd îți strîngeau mîna (mă gîndeam : la urma urmei cît de buni erau : moarta care n-a făcut nimic în viața ei, a trăit din aceste bătăături, din truda lor). Preotul plecase, cînd notarul, trecînd ultimul, transformă condoleanțele în considerații :

— Nu vă iau cu mine la birou : testamentul Doamnei Rezeau nu este încă înregistrat. Dar vă pot spune imediat conținutul, care este neașteptat : Doamna Rezeau instituie legatară universală pe Domnișoara Joséphine Forut, zisă Salomé, nepoata ei prin alianță.

— Cum ? exclamă Fred. Ne dezmoștenește ? Este ilegal.

— Nu, rosti notarul. Cum sînt trei moștenitori rezervatari, partea Domnișoarei Forut se găsește redusă în limitele coticății disponibile, adică la o pătrime. Doamna Rezeau ar fi putut dealtfel foarte bine să lase în mod expres Domnișoarei Salomé această coticăte disponibilă : era același lucru. A vrut cu siguranță, instituînd-o legatară universală, să exprime altceva.

— Probabil că se amuză în clipa asta, spuse Solange. Și-a bătut joc de noi.

— Trebuie să recunoaștem, rostește Marcel, că asta seamănă cu o ultimă figură.

— Cu un picior în fund, da ! rostește Fred.

Se înroşiseră şi o priveau duşmănos pe Salomé, care se făcuse albă ca varul.

— Oricum, spuse ea, refuz.

— Nu puteţi, reluă Domnul Dibon, şi nici părinţii nu au dreptul s-o facă în locul dumneavoastră : sînteţi minoră.

— Dar am fost emancipată ! protestă Salomé.

— Puteţi dobîndi, dar nu înstrăina. A trebui modificat articolul 776, pentru a se da minorilor emancipaţi deplină capacitate civilă, dar textul nu s-a votat încă. O veţi moşteni pe Doamna Rezeau, de voie de nevoie : e un fel de a spune, dealtfel, căci neavînd nici o legătură de rudenie cu ea, veţi plăti nişte taxe foarte mari.

— Am găsit cincizeci de mii de franci în geanta Doamnei Rezeau, spuse Bertille, îngrozitor de stingherită, grăbită să răscumpere legatul făcut fiicei sale printr-un act de probitate.

— V-aş fi recunoscător să-i ţineţi la dispoziţia mea, adaugă notarul. Dar, continuă el întorcîndu-se spre mine, mi-e teamă că Doamna Rezeau a făcut rost de aceşti bani pe socoteala dumneavoastră. Am aflat-o de la Jobeau : acum trei săptămîni, puţin timp după telefonul meu despre scurgerea apei, Doamna Rezeau a venit pe neaşteptate şi a vîndut ce mai rămăsese din boazerie sau din mobila de valoare.

— Asta trebuie dovedit, spune Fred, reacţionînd la fel ca întotdeauna.

— Cînd vă gîndiţi să faceţi inventarul ? întreabă Marcel.

— Aţi revîndut *La Belle Angerie* mobilată, preciză notarul. Nuda proprietate aparţine cumpărătorului care de-acum încolo e la el acasă. Important e să deschidem seiful de la B.N.P.

— Mă gîndeam la apartamentul din Paris, spune directorul general.

— Ce apartament ? făcu notarul. Doamna Rezeau nu posedă nimic la Paris. Ea se ducea la Domnişoara Forut.

— Pură disimulare ! exclamă Fred. Se vede imediat cine l-a plătit.

— De data aceasta e rîndul dumneavoastră să dovediți, ripostă notarul.

— Oh ! ajunge, m-am săturat ! Sper că vei lichida repede toate astea ! strigă deodată Jeannet care nu consimțise să vină decît la insistențele Mariei, rămasă singură la spital.

Se îndepărtă cu pași mari spre sat. Am salutat și l-am urmat cu toți ai mei.

Dar trebuia să trecem pe la *Belle Angerie* unde aveam de inventariat pagubele.

Nu erau mici. Tavane crăpate, tapete șterse, dezlipite, mucegăite, parchete umflate, camerele recent reparate trebuiau din nou refăcute. Chesoanele vopsite de la parter se deterioraseră mult. În salon și sufragerie, smulgerea boazeriei lăsase ipsosul bășicat, mîzgălit pe alocuri cu calculele vechi ale măsurătorilor. Jaful anticarilor nu cruțase nici capela, nici camera Doamnei Mame, de unde oglinda, comoda, chiar scaunele, afară de unul — dispăruseră. Nu mai era nimic în imensele dulapuri, golite și de telali. Dulapul englezesc și masa, amîndouă fără valoare, vechiul fotoliu jegos, patul, soba înfundată cu hîrtii arse, vinovată de a fi afumat pentru o ultimă dată încăperea, era tot ce mai consimțise să păstreze Doamna Rezeau. Dar pe marginea șemineului — fără pendulă și sfeșnice — fusese pus un caiet și pe acest caiet, un mic toc de aur. Omagiu ? Sfidare ? Simplă uitare ? Imposibil de spus. Tocul îl știam prea bine : venea de la bunica, laureată a nu știu cărui concurs de poezie. Caietul, nu-i bănuiam existența.

— E curios — rosti Bertille, mama ta a dat pe nimic, cît ai zice pește, ceea ce a ținut cu dinții timp de ani de zile.

Nu explicit, ci nedeslușit, răspunsul se afla în cătietul care conținea tăieturi din ziare lipite, pe pagini citate recopiate, cu sau fără comentarii și, pe ici pe colo, cîteva păreri personale : cele de la început, de-altfel, foarte diferite de cele de la sfîrșit. Doamna Rezeau nu ocolise mai întii injuria sau jocul de cuvinte lipsit, de har. Sub o fotografie din presă se putea citi : *De la Zeamă-Lungă la Soarbe-Zeamă !* Citatul : *Nu oricine reușește să fie orfan* devenea : *Nu reușește oricine să fie carcan* (curcan în dialect), prin contaminarea între curcă și cutră, ca la Rousséau și Balzac)¹ Se punea la alt nivel cu șarada falsă : *Primul e cel dintîi ; al doilea, e cel de al doilea ; al treilea, în fine e al treilea : Și totul la un loc, nu-i nimic !* Îmi plăcea și : *Dumnezeu i-a creat pe oameni : ei i-au plătit-o cu vîrf și îndesat*, urmat de comentariul : *Și mamelor li se întîmplă același lucru.* Îmi plăcea mai mult acest citat de origine necunoscută : *Stimăm o găină pentru că se ouă ? Nu, ea face oul în coajă. Ca să ne înduioșeze trebuie să mai și cotcodăcească.* O mărturisire era ilustrativă : *Trebuie să și poți...* Nu-mi plăcea de loc, dimpotrivă : *Hectarul îmburghezește, trebuie să-i facem festa ; nici anumite satisfacții de genul : Generația noastră e ultima care a rezistat.* Dar tonul se schimba brusc, se ajungea la această tăietură : *Familia, nu mai terminăm cu ea ! N-au înțeles că avînd la bază lupta între generații, fiind la cheremul vieții și morții, ea este — prin definiție — sortită eșecului.* Se aluneca spre dezamăgire : *am fost aici paznică a ce ?* În sfîrșit, nu se mai ocupa decît de o mare descoperire : *Cînd am văzut-o am avut impresia că ochii mei fac un copil.* Trec peste multe altele, dar nu pot omite aceasta : *Inimă de lăptucă, totul îmi este oțet : ce greu e să fii tandru !* Nici această ultimă cugetare, după fuga Salomeii : *Se cheamă că sînt iubită ! S-ar*

¹ În limba franceză joc de cuvinte între *orphelin*, *orfrelîn* (orfan, pui de vultur) și *orfraie*, *effraie* (vultur femelă și a se speria).

putea ca, dacă plouă la înmormîntarea mea, unii să aibă obraji umezi.

Nu plouase.

Mă gîndeam la toate acestea, în timp ce coboram spre sufragerie, unde Bertille se dusese înainte să înjghebe o gustare. Am dat de un adevărat consiliu, întrunit în jurul mesii (prea mare pentru a fi atras pe cineva), pe diferite scaune sau bănci provenind de ici și de colo. Mă așteptau. Cînd am intrat, Jeannet o încuraja stăruitor pe sora lui să se descotorosească de apartamentul din strada Choisy. N-am auzit decît perorația lui : *Bine ne mai stă, n-am ce zice !* și răspunsul Salomeii :

— Regret, dar am nevoie de el. Am plecat pentru că nu puteam trăi în trei și trebuia să punem o distanță între Mami și noi. Mă întreb chiar ce am fi făcut dacă ne cădea pe cap, la Montréal. Acum ne întoarcem : Gonzague își va relua medicina, iar eu, o slujbă.

— Vrei să te măriți ? întrebă Bertille.

— Nu, spune Salomé. Nu văd rostul.

Fată liberă, dar prudentă, gospodină pricepută, mică vietate pradă simțirilor — ne privea, mai frumoasă ca oricînd, cu pieptul fremătînd, dar cu ochii larg deschiși. Bertille încercă să nu pară contrariată :

— Cel puțin, reluă ea, încearcă să uiți calomniile Doamnei Rezeau.

— Asta-i un amănunt, spune Jeannet. Adevărul e că nimeni n-ar fi trebuit să pună piciorul aici. N-o să rămîneți, nu-i așa ?

— Cu siguranță că am greșit îndemnîndu-l pe tatăl tău să se întoarcă, recunosc Bertille.

O privire în jur mă lămuri : dezbătuseră problema. Jeannet rămînea împotrivă, Blandine se plictisise, Bertille nu putea ierta, Salomé se știa ținta a o sută de bîrfeli și dacă pe mutra lui Aubin se citeau păreri de rău, ei bine, nu vor găsi în mine nici un

sprijin. Mă mustram din ce în ce mai rău. Această răscumpărare a conacului *Belle Angerie* însemna o întoarcere la cine, la ce ? La nimic. Cedasem poate iluziilor lui Bertille, dar și presiunilor cel puțin tot așa de mari a celor ce mă stăpîneau : un timp am fost ispitit să revin asupra unei renegări în numele unei nostalgice complicități cu locul de baștină, a unei complicități ce presupunea un complex prost înfrînat de îndelungi refuzuri : oricît de puține pămînturi moștenite rămîn, oricît de revoltați ar fi moștenitorii direcți, singuri cei ce se trag din acest pămînt pot spune cît te poți lipi de el.

Mărturiseam. Adăugam că oricum nu mai puteam mobila din nou această imensă baracă nici cheltui cu alte reparații ; că, dealtfel, dacă nu mai aveam de plătit renta, avansul pentru proprietate devenea rambursabil și că partea mea de succesiune nu putea să ajungă. Ce mai rămînea de fapt din averea Doamnei Rezeau, destul de mică la început, cu siguranță foarte ciuntită de cheltuielile din urmă și din care va trebui să sustragem legatul Salomeii — practic aruncat la fisc ?

— De fapt, ca s-o scoatem la capăt, trebuie s-o revindem ? zise Bertille.

N-a fost un vot, ci un consimțămînt tacit. Jeannet plecă imediat împreună cu Salomé, care nu-și mai găsea locul, deși n-o învinuiam de nimic decît, poate, de a nu avea sau de a nu îndrăzni să arate mai multă căldură față de cea care o iubise mai presus de orice. Cîteva minute mai tîrziu am putut să observ că alții făcuseră aceleași calcule ca și mine sau interpretaseră exclamația lui Jeannet la ieșirea din cimitir. Dinspre fermă venea cu pași mărunți notarul, însoțit de Felix Jobeau și de un alt țaran. Arătau cu degetul anumite clădiri, mergeau cu pași mari de un metru ca să măsoare curtea, se sfătuiau, trasau aparent o linie de demarcație între parc și

Iermă. Văzîndu-i că urcă spre păşuni, m-am hotărît să mă duc la ei. Cînd m-am apropiat, un corb cocoţat pe un par al gardului zbură cu ciocul desfăcut de unde ieşea un croncănit de spaimă : şi toţi corbii din împrejurimi făcură la fel... Dar cei trei oameni înaintară plini de bunăcuviinţă.

XXXIII

Și iată : s-a isprăvit : noi plecăm dar nimeni nu ne va fi cu adevărat urmaș, nu mai e vorba de o demisie personală : dispărem în dezrădăcinarea generală a vechilor proprietari rurali. Nici chiar Marcel nu a scăpat : a trebuit — am aflat-o de curînd, — să-și vîndă fermele arendașilor care s-au folosit de înțîietatea lor la cumpărare. Tare pe dreptul său, Jobeau — care știe cum e cu Creditul agricol — cumpără și el. Două terenuri izolate pe drumul spre Gené sînt cerute de vărul lui, Paul, cu titlul de comasare. Discuțiile s-au prelungit cu privire la hotare, căci fermulița și conacul au multe locuri în comun, și unele clădiri, ca hangarul cel mare — sură pe de o parte și garaj pe de alta — vor trebui împărțite în două. Discuția a mai durat și din cauza prețului, Jobeau clasînd pămînturile în categoria a doua și ca urmare a diviziunii, care vor fi ca în toate parcelările motiv de șicane. Și apoi, am bătut palma și ne-am dus la Marthe să bem un pahar. Marthe nu și-a turnat decît o picătură, ca să ciocnească, dar era ca beată și rezemată de perete, de peretele ei, fiica lui Argier (la drept vorbind mai mult roabă a lui Felix, a copiilor și a vitelor ei decît a proprietarului, dar pînă în ziua aceasta lipsită de un titlu, care-i va permite să robească pe socoteala ei), mîngîia varul scorjit biiguind :

— N-aș fi crezut niciodată...

Bucuria ei mă judeca fără îndoială cu severitate. Să-ți vinzi bunurile ! Eu, mă gîndeam la primul Rezeau care purtase saboți, cumpărînd cel dintîi petec de pămînt, incapabil să-și închipuie că bordeiul său va fi de două ori mai mare sub Capet, de trei ori sub Barras, că i se vor înălța turnuri și pavilioane sub Badinguet, pentru a cunoaște în fine cazmaua celui care îl dărîma. Căci despre asta era vorba.

— Chiar pentru *Belle Angerie*, spunea Domnul Dibon, să fim cinstiți : numai un Rezeau ar fi putut să facă nebunia de a repara cele treizeci și două de încăperi. E în același timp prea mare, prea învechită și prea urită, ca să mai merite o restaurare. Dar cunosc un cumpărător de materiale de ocazie. Nu vrea să păstreze decît o aripă și să dărîme restul recuperînd pietrele, grinzile, și sobele.

A oftat filozofînd :

— În zece ani, am împărțit treizeci de asemenea domenii : e apusul unei lumi întregi.

Cheltuielile pentru facerea actelor îi vor aduce o oarecare alinare față de această plagă socială. În ceea ce mă privea, îmi spuneam : *Bravo ! Să ștergem totul cu buretele !* Voi regreta, fără nici o îndoială. Oriunde m-aș duce mă voi simți în exil. Dar asta nu era ceva nou, și, ca să nu mă mai gîndesc, preferam să văd cum se prăbușește acest „morman de pietre“ și cum se fărîmîțează ogoarele sau pășunile în folosul celor care trudiseră pe ele cu sudoarea frunții lor. Am semnat deci o hîrtie prin care cedam ferma lui Felix Jobeau. Am semnat o alta prin care cedam cele două terenuri vărului său. I-am dat o procură Domnului Dibon pentru ce mai rămînea. Răscumpărare, revînzare, operațiunea va fi fost remarcabilă : trecînd drepturile altora, voi pierde — bună învățătură de minte — aproape un sfert din cît face. În cele din urmă m-am întors în casă ca să-i spun lui Aubin :

— Mai trage o dată clopotul. Plecăm.

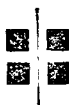
★

Fiul meu îl face să sune frumos. Clopotul acesta, voi pune să-l dea jos și-l voi lua cu mine : el a marcat timpul cu un sunet special, contopit cu țipetele noastre și cu cele ale păsărilor care în curînd nu-și vor mai putea face cuiburile sub bîrne. Timpul își va urma cursul fără el ca și fără noi. Bertille și Blandine, socotind ceea ce mai merita să fie luat, fac inventarul casei. Dar niciodată nu m-au interesat prea mult baraca cu toate troacele din ea. Mai

fac o plimbare afară pe iarba scurtă care n-a mai crescut de la cosit încoace, în care țirile sute de greieri. Se înnoarează : acest ținut ca un burete nu cunoaște perioade lungi de caniculă și-și umezește repede pășunile verzi cu lungile averse venite din vest. În riul Ommée, în care se oglesc copacii, o veveriță țopăie iar peștii par să treacă pe sub ramuri, înotind printre nori. Miroase puternic a lână de oaie tunsă și nespălată : de partea cealaltă a râului paște o turmă de mioare, cele tinere behăind ascuțit, cele bătrâne mai grav, toate strînse grămadă sub paza ciinelui, încît parcă pasc lina din fața lor...

Am coborît pînă la baraj, am urcat de cealaltă parte prin pădurice unde umbra este mai deasă. Să mai merg prin livadă, cu toate că strălucirea unui fulger străbate imensitatea cenușie ? Nu, ajunge, să ne întoarcem. Știu ce însemnează asta, sînt din partea locului. Oricît de banal ar fi, oricît de insuportabili ar fi fost ai noștri, meleagul unde am deschis ochii asupra lumii este de neînlocuit. Să-l părăsești înseamnă să te rupi de miezul copilăriei tale, și asta devine cu atît mai greu cu cît înaintezi în vîrstă, cu cît apropierea sfîrșitului ne dă mai rar posibilitatea s-o luăm de la capăt. Și mai știm ceva : mă dezamăgește eșecul. N-am crezut prea mult în reușită. N-am crezut în ea vreme îndelungată. Dar, vorbind din nou de cei ce trăiesc în mine, dacă mi-a rămas în suflet un fanfaron destul de flușturatec de felul său, el a fost întotdeauna dublat de un deposedat care nu se resemna. Acesta nu era fiul Rezeau — sau în orice caz într-o foarte mică măsură ci mai degrabă un fiu, pur și simplu, devenit tată în atîtea feluri, tată de întîia și de-a doua mînă, tată vitreg și socru, care crezîndu-se răscumpărat de propriii săi copii, s-a întrebat un moment dacă noua lui stare nu era reversibilă. Cînd în viață tîrăști cu tine tainica impresie că ți se rezervase o altă soartă, nu pierzi ocazia de a o infirma. Există vocații tardive... Dovada ! N-a căzut pe mine ci alături.

Iată-l pe Aubin care vine încoace și, ajuns în dreptul meu, se întoarce, schimbă piciorul ca să meargă în pas cu mine. Tună de câteva minute fără să picure, dar vîntul se stirnește încărcat de mi-reasma trifoiului și de albinele ce se grăbesc să se întoarcă la stupi. Ajung tocmai bine ca să o ajut pe Bertille să încarce valizele. Pornim în timp ce, cu cinci ore prea tîrziu, mamă ! începe să plouă.

Lector : ANGELA CISMAS
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

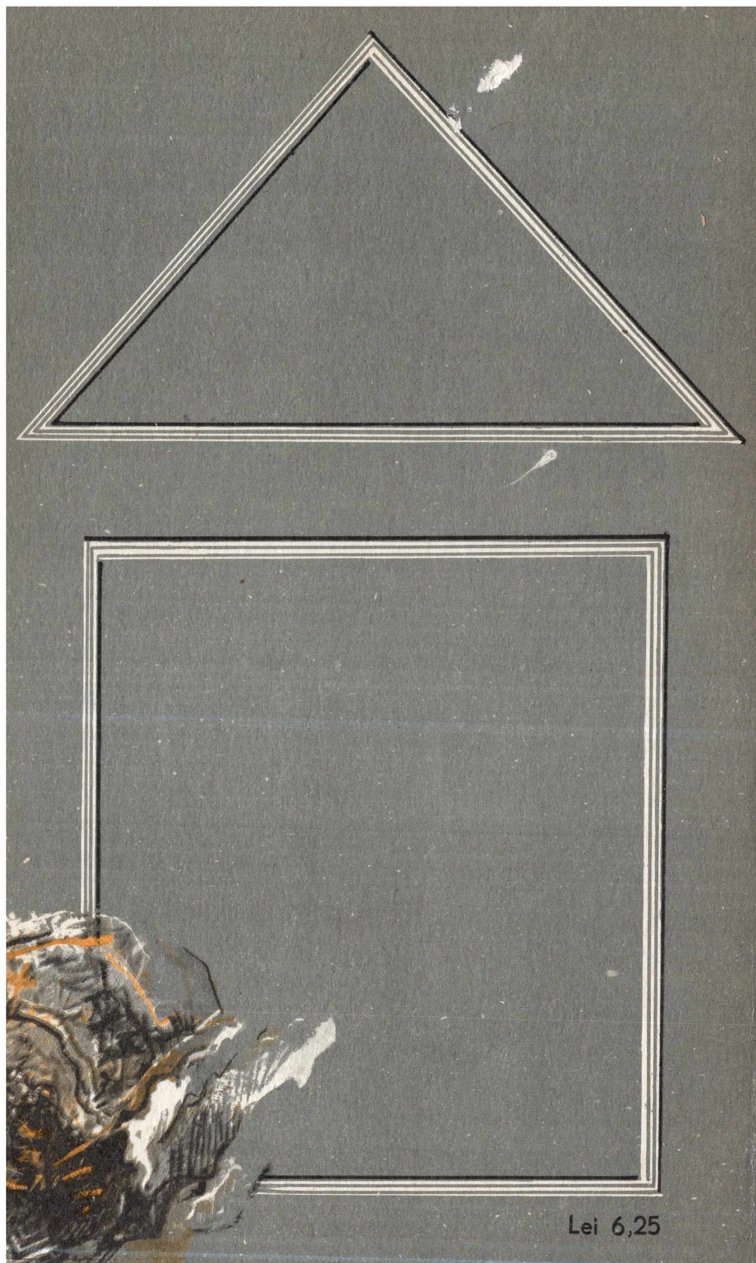

Bun de tipar 05.07.1975. Coll
tipar 13.

Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”,
Piaţa Scintei nr. 1 — Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 290

Lei 6,25